TJJS
Thammasat Journal of Japanese Studies

วารสารญี่ปุ่นศึกษาธรรมศาสตร์

Thammasat Journal of Japanese Studies

Vol. 43 No. 1 January - June 2026
ISSN (Online) 2821-9627

IEAS Thammasat University since 1984

วารสารญี่ปุ่นศึกษาธรรมศาสตร์

Thammasat Journal of Japanese Studies

ISSN 2821-9627 (Online)

ปีที่ 43 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2569 Vol. 43 No. 1 January - June 2026

เจ้าของ สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
99 หมู่ 18 ถนนพหลโยธิน ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี 12121

Owner Institute of East Asian Studies, Thammasat University
99, Paholyothin Road, Klong-loung District, Pathumthani Province, 12121, Thailand

กำหนดออก ปีละ 2 ฉบับ (ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มิถุนายน/ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม)

Issued Time 2 issues per year (No. 1 January – June/No. 2 July - December)

ที่ปรึกษา (Advisory Board)	
ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ไชยวัฒน์ ค้ำชู	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Professor Dr. Chaiwat Khamchoo	Faculty of Political Science, Chulalongkorn University
ศาสตราจารย์ ดร.นภดล ชาติประเสริฐ	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Professor. Dr. Nophadol Chartprasert	Faculty of Liberal Arts, Thammasat University
ศาสตราจารย์ ดร.กิตติ ประเสริฐสุข	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Professor. Dr. Kitti Prasirtsuk	Faculty of Political Science, Thammasat University
รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ มีสันฐาน	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Associate Professor Dr. Chaiwat Meesantan	Faculty of Liberal Arts, Thammasat University
บรรณาธิการ (Editor)	
นายจินตวัฒน์ ศิริรัตน์	สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Mr. Jintavat Sirirat	Institute of East Asian Studies, Thammasat University
รองบรรณาธิการ (Associate editor)	
Mrs. Eriko Manomaiphibul	Institute of East Asian Studies, Thammasat University
กองบรรณาธิการ (Editorial Board)	
รองศาสตราจารย์ ดร.นิภาพร รัชตพัฒนากุล	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Associate Professor Dr. Nipaporn Ratchatapattanakul	Faculty of Liberal Arts, Thammasat University
รองศาสตราจารย์ ดร.พีระ เจริญพร	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Associate Professor Dr. Peera Charoenporn	Faculty of Economics, Thammasat University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Assistant Professor Dr. Chaiwatt Mansrisuk	Faculty of Political Science, Thammasat University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีวินท์ สุพุทธิกุล	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Assistant Professor Dr. Teewin Suputtikun	Faculty of Political Science, Chulalongkorn University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สลิลรัตน์ กวีจารุมงคล	คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Assistant Professor Dr. Salilrat Kaweejarumongkol	Faculty of Arts, Chulalongkorn University
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วราลี จันทโร	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assistant Professor Waralee Juntaro	Faculty of Humanities, Kasetsart University
อาจารย์ ดร.ผณิตา ไชยศร	คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
Dr. Panita Chaisorn	School of Political and Social Science, University of Phayao
อาจารย์ปิยาภรณ์ จันทร์สวย	คณะสื่อสารสากล สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น
Piyaporn Chanasuay	Faculty of Global Communication, Thai-Nichi Institute of Technology
อาจารย์ธิติสรณ์ แสงอุไร	คณะศิลปศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
Thitisorn Saeng-urai	School of Liberal Arts, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang
ฝ่ายจัดการและประชาสัมพันธ์ (Managing and Public Relations Team)	
นางวรรณิษา ไวยฉายี	สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Mrs. Wannisa Vaichayee	Institute of East Asian Studies, Thammasat University
นางสาวกตมน เทพสีดา	สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Ms. Katamon Thepsida	Institute of East Asian Studies, Thammasat University

ติดต่อ (Contact): โทรศัพท์ (Tel.) 0-2564-5000-3 ต่อ 401 E-mail: jsj@asia.tu.ac.th

IEAS Thammasat University since 1984

วารสารญี่ปุ่นศึกษาธรรมศาสตร์

Thammasat Journal of Japanese Studies

ISSN 2821-9627 (Online) ปีที่ 43 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2569 Vol. 43 No. 1 January - June 2026

บทความวิจัย

Exploring the Influence of Native-Speakerism on Out-of-Class L2 Anxiety: A Comparative Analysis of PLCS and TLCS among Japanese Learners in ASEAN countries 1
Masashi Umemoto, Wutichai Wutiwatcharanard and Vo Phuong Linh Le

การศึกษาการใช้คำปรากฏร่วมในภาษาญี่ปุ่นของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่น 17
นันท์นภัส นนท์ตานอก และสุณีรัตน์ เนียรเจริญสุข

การศึกษากลวิธีการปฏิเสธของมัคคุเทศก์ภาษาญี่ปุ่นชาวไทยและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 43
กมลาสน์ กีรตินันท์วัฒนา

การศึกษากลวิธีการแปลชื่อเรื่องนวนิยายญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย 70
กมลฉัตร ฉัตรกิติพรชัย และสมเกียรติ เชวงกิจวณิช

สภาพการทำงานและการปรับตัวของแรงงานไทยในประเทศญี่ปุ่น 90
พัชยา สุภาใจ

บทความวิชาการ

Watercolor creations of Kyoto's urban landscapes and its relationship with the philosophy of Ichi-go Ichi-e 103
Pilaiporn Nunma

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

Exploring Japanese Thought 124
Benjamin Ivry

เกี่ยวกับวารสารญี่ปุ่นศึกษาธรรมศาสตร์

วารสารญี่ปุ่นศึกษาธรรมศาสตร์ สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นวารสารวิชาการราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม) เริ่มจัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2527 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิจัย และนักวิชาการทั่วไป มีโอกาสเสนอผลงานวิชาการ เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในด้านญี่ปุ่นศึกษา และนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติในเชิงบูรณาการ ยินดีรับพิจารณาบทความที่ส่งเสริมองค์ความรู้ทุกด้านของญี่ปุ่นศึกษา โดยเฉพาะด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เช่น ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ภาษา ปรัชญา วรรณกรรม ศิลปะ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น

ต้นฉบับเพื่อพิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่อาจเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งต่อไปนี้

1. บทความวิจัย หมายถึง บทความที่มีการศึกษาหรือค้นคว้าอย่างเป็นระบบด้วยวิธีวิทยาการวิจัยที่เป็นที่ยอมรับในสาขาวิชานั้น ๆ และมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล คำตอบหรือข้อสรุปที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการหรือเอื้อต่อการนำวิชาการนั้นไปประยุกต์ ตัวบทความต้องประกอบด้วยการกำหนดประเด็นปัญหา วัตถุประสงค์ การทำวรรณกรรมปริทัศน์ สมมติฐาน การเก็บรวบรวมข้อมูล การพิสูจน์สมมติฐาน การวิเคราะห์ข้อมูล การประมวลสรุปผลและให้ข้อเสนอแนะ การอ้างอิง และอื่น ๆ

2. บทความวิชาการ หมายถึง บทความซึ่งมีการกำหนดประเด็นที่ต้องการอธิบายหรือวิเคราะห์อย่างชัดเจน ทั้งนี้การวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวตามหลักวิชาการ โดยมีการสำรวจวรรณกรรมเพื่อสนับสนุนจนสามารถสรุปผลวิเคราะห์ในประเด็นนั้นได้ อาจเป็นการนำความรู้จากแหล่งต่าง ๆ มาประมวลร้อยเรียงเพื่อวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยที่ผู้เขียนแสดงทัศนะทางวิชาการของตนไว้อย่างชัดเจนด้วย ตัวบทความต้องประกอบด้วยการนำความที่แสดงเหตุผลหรือที่มาของประเด็นที่ต้องการอธิบายหรือวิเคราะห์ กระบวนการอธิบายหรือวิเคราะห์และบทสรุป มีการอ้างอิงและบรรณานุกรมที่ครบถ้วนและสมบูรณ์

3. บทความรับเชิญ หมายถึง บทความวิจัยหรือบทความวิชาการที่กองบรรณาธิการวารสารติดต่อขอรับบทความมาจากผู้เขียนที่มีความรู้หรือประสบการณ์ขั้นสูงในทางวิชาการหรือวิชาชีพ ทั้งนี้บทความดังกล่าวจะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิเช่นเดียวกับบทความอื่น ๆ

4. บทวิจารณ์หนังสือ หรือบทปริทัศน์หนังสือ ซึ่งจะถูกพิจารณาโดยบรรณาธิการวารสาร

ทั้งนี้ บทความนั้นจะต้องไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น **บทความทุกประเภทยกเว้นบทวิจารณ์หนังสือ หรือบทปริทัศน์หนังสือ จะถูกส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องกลั่นกรองอย่างน้อย 2 ท่าน โดยใช้ระบบ Double-blind peer review (ผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้เขียน และผู้เขียนไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา)** โดยหลักการกองบรรณาธิการจะแจ้งผลการพิจารณาบทความให้ผู้เขียนทราบภายใน 1 เดือนหลังจากได้รับบทความ บทความที่ผ่านการกลั่นกรอง อาจต้องปรับแก้ก่อนได้รับอนุมัติให้ตีพิมพ์ ผู้เขียนจะมีสิทธิ์ตรวจแก้ต้นฉบับก่อนพิมพ์ ซึ่งจะต้องตรวจทาน แก้ไข และส่งผลกลับภายในเวลาที่กำหนด กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการปรับแต่งถ้อยคำตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับรูปแบบของวารสาร

About Thammasat Journal of Japanese Studies

Thammasat Journal of Japanese Studies is an academic journal of Institute of East Asian Studies, Thammasat University, and is published half yearly (2 issues per year). The Journal has following policy:

1. To provide a channel for dissemination of research outputs related to Japanese studies in all aspects and establish a platform for scholars, practitioners and graduate students to share knowledge and experiences and utilize the journal as a valuable resource to increases the body of knowledge that benefit society and national integrated development.

2. To inform readers about academic activities of Japanese Studies Program to enhance cooperation between the network of partner organizations.

The Journal will publish original and quality articles related to Japanese Studies in field of History, Economics, Politics, Business, Sociology, Anthropology, Language, Philosophy, Literature, and Arts.

1. Research Article is an article that has been studied or researched systematically using the reliable method in related field. The article should comprise statement of research problem, objective, literature review, analysis, conclusion, and standard reference.

2. Academic Article is an article that author analyzes issue or research problem. The article is comprised of explicit issue, literature review, critical analysis, conclusion, and standard reference.

3. Invited Article is a research or academic article that editor board invited a professional and prominent writer in field of Japanese studies. However, the article is required to be reviewed in the double-blind peer review system by professional readers as well.

4. Book Review will be reviewed by journal editor.

The paper must have never been published in any journal before, nor is under consideration of another journal. **Every paper will be assigned to two experts for peer review, except book review. This journal uses the system of double-blind peer review**, in which author(s) and reviewers' identities are concealed from each other.

After screened by editorial board, author will be informed technically within 1 month. The reviewed paper may be revised before final approval to be published. The author is also eligible to adjust pre-published version within the prescribed time. The editorial board reserves the rights to adjust wording as appropriate and consistent with the journal's format.

บรรณาธิการแถลง

วารสารญี่ปุ่นศึกษาธรรมศาสตร์ฉบับปี 43 ฉบับที่ 1 ยังอุดมด้วยบทความด้านการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นตลอดจนวิชาการที่เกี่ยวกับญี่ปุ่นศึกษา ดังนี้

Masashi Umemoto และคณะกับบทความวิจัยเรื่อง “Exploring the influence of native-speakerism on out-of-class L2 anxiety: A comparative analysis of PLCS and TLCS among Japanese learners in ASEAN countries” ศึกษาเกี่ยวกับความวิตกกังวลในการสื่อสารระหว่างเจ้าของภาษาและผู้ศึกษาภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาที่สอง และกับคนอาเซียนผู้ไม่ใช่เจ้าของภาษาด้วยกันเองผ่านแนวคิด Native-Speakerism

นันท์นภัส นนท์ตานอก และสุณีรัตน์ เนียรเจริญสุข กับบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาการใช้คำปรากฏร่วมในภาษาญี่ปุ่นของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่น” ศึกษาเกี่ยวกับความรู้ด้านคำศัพท์โดยเฉพาะคำปรากฏร่วมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

กมลาสน์ กีรตินันท์วัฒนา กับบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษากลวิธีการปฏิเสธของมัคคุเทศก์ภาษาญี่ปุ่นชาวไทยและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง” ศึกษากลวิธีการปฏิเสธ การเชื้อเชิญ และการขออนุญาตของกลุ่มมัคคุเทศก์ ซึ่งปัจจัยความสนิทสนมและความอาวุโสมีผลต่อการเลือกวิธีการ

กมลฉัตร ฉัตรกิติพรชัย และสมเกียรติ เชวงกิจวณิช กับบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษากลวิธีการแปลชื่อเรื่องนวนิยายญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย” ศึกษากลวิธีการแปลชื่อนวนิยายแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยที่ตีพิมพ์และเผยแพร่ช่วง ค.ศ. 2003–2023 มากกว่า 800 เรื่อง ทำให้เห็นภาพการเลือกใช้กลวิธีการแปลในหลากหลายรูปแบบ เช่น แปลตรงตัว แปลบางส่วน แปลแบบทับศัพท์ เป็นต้น

พัชยา สุภาใจ กับบทความวิจัยเรื่อง “สภาพการทำงานและการปรับตัวของแรงงานไทยในประเทศญี่ปุ่น” ศึกษาสภาพการทำงาน ปัญหาที่พบในการทำงาน วิธีการแก้ไข และการปรับตัวของแรงงานไทยในญี่ปุ่น เพื่อสะท้อนภาพความเป็นอยู่และการรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ของแรงงานไทยในต่างแดน

พิไลพร นุ่นมา กับบทความวิชาการเรื่อง “Watercolor creations of Kyoto’s urban landscapes and its relationship with the philosophy of Ichi-go Ichi-e” เป็นการศึกษาภาพสีน้ำภูมิทัศน์เมืองเกียวโตภายใต้แนวคิดการวิเคราะห์ทัศนศิลป์ตามปรัชญา อิจิโกะ อิจิเอะ เป็นการขยายขอบเขตการศึกษาจากปรัชญาที่เป็นนามธรรมไปสู่งานวิเคราะห์เชิงประยุกต์ด้วยงานทัศนศิลป์

นอกจากนี้ยังมีงานวิพากษ์หนังสือที่น่าสนใจอย่าง “Exploring Japanese thought” จาก Benjamin Ivry ซึ่งเป็นหนังสือที่ Sueki Fumihiko รวบรวมข้อคิดข้อเขียนของนักคิดนักเขียนตลอดสหัสวรรษของญี่ปุ่น ถือเป็นหนังสือที่รวบรวมทัศนะทางปรัชญา พุทธศาสนา และประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นไว้อย่างน่าสนใจ

จินตวัฒน์ ศิริรัตน์

บรรณาธิการ

Editor's Statement

For Volume 43, Issue 1, the Thammasat Journal of Japanese Studies (TJJS) also features a rich collection of articles on Japanese language education and Japanese studies, including the following articles:

Masashi Umemoto and colleagues contribute the research article "Exploring the influence of native-speakerism on out-of-class L2 anxiety: A comparative analysis of PLCS and TLCS among Japanese learners in ASEAN countries." The study investigates language anxiety experienced by learners of Japanese as a second language in interactions with native speakers as well as with fellow ASEAN non-native speakers, employing the theoretical framework of native-speakerism.

Nannapat Nontanok and Suneerat Neancharoensuk present the article "A study of Japanese collocation usage by the 12th grade Japanese language program students." Their research examines lexical competence, with particular emphasis on collocations among secondary school students studying Japanese.

Kamalas Keeratinanwatthana contributes the article "The study of refusal strategies of Japanese speaking Thai tour guide and the related factors." The study explores strategies used in acts of refusal, invitation, and requesting permission, revealing that factors such as interpersonal closeness and seniority significantly influence the choice of communicative strategies.

Kamolchat Chatkitipornchai and Somkiat Chawengkijwanich present "The study of strategies for translating titles of Japanese novels into Thai." Analyzing more than 800 translated Japanese novels published in Thai between 2003 and 2023, the study identifies a wide range of title translation strategies, including direct translation, partial direct translation, transliteration, and other adaptive approaches.

Phatchaya Suphachai's article, "Working conditions and adaptation of Thai workers in Japan", investigates employment conditions, workplace challenges, coping mechanisms, and adaptation strategies among Thai migrant workers in Japan. The study provides valuable insights into their living conditions and experiences of navigating life and work abroad.

Pilaiporn Nunma contributes the academic article "Watercolor creations of Kyoto's urban landscapes and its relationship with the philosophy of Ichi-go Ichi-e." Employing an art-critical approach, the study analyzes watercolor representations of Kyoto's urban scenery through the lens of the philosophy of ichi-go ichi-e, thereby extending the application of this philosophical concept from an abstract framework to the realm of visual arts analysis.

The issue also includes a noteworthy book review of "Exploring Japanese thought" by Benjamin Ivry. The book, compiled by Sueki Fumihiko, brings together reflections and writings of influential thinkers and authors spanning more than a millennium of Japanese history. It offers a compelling collection of perspectives on Japanese philosophy, Buddhism, and intellectual history, making it a valuable resource for scholars and students interested in the development of Japanese thought.

Jintavat Sirirat

Editor

Thammasat Journal of Japanese Studies

Exploring the Influence of Native-Speakerism on Out-of-Class L2 Anxiety: A Comparative Analysis of PLCS and TLCS among Japanese Learners in ASEAN Countries

Masashi Umemoto[1]

Wutichai Wutiwatcharanard[2]

Vo Phuong Linh Le[3]

[1] Nagasaki University of Foreign Studies

[2] Faculty of Liberal Arts, Siam University

[3] Faculty of Foreign Languages, Ho Chi Minh City Open University

Corresponding Author:

Masashi Umemoto

Nagasaki University of Foreign Studies

1010-1 Motomurago, Togitsu, Nishisonogi District, Nagasaki 851-2103, Japan

E-mail: subexp0749@gmail.com

Received: 17 June 2025 **Revised:** 25 October 2025 **Accepted:** 6 November 2025

Exploring the Influence of Native-Speakerism on Out-of-Class L2 Anxiety: A Comparative Analysis of PLCS and TLCS among Japanese Learners in ASEAN countries

Abstract

This study examines the impact of native-speakerism (Holliday, 2006) on second language (L2) anxiety among ASEAN learners of Japanese in an online intercultural exchange program. Previous studies have indicated that native-speakerism may cause L2 anxiety among EFL learners; however, how it affects Japanese learners' L2 anxiety remains to be addressed. We compare interactions with native speakers (Partner Language Contact Situations, PLCS) and non-native speakers (Third-party Language Contact Situations, TLCS). Through semi-structured interviews with five participants from Thailand and Vietnam, we identified seven key anxiety-inducing factors: lack of speech fluency, grammatical accuracy, fear of evaluation, comprehension ability, breakdown in communication, intelligibility, and interaction with unfamiliar partners. Findings revealed that in PLCS, participants experienced anxiety mainly related to linguistic performance. In contrast, TLCS-induced anxiety stemmed primarily from their perceived responsibility to sustain mutual understanding and maintain the conversation flow. Furthermore, the findings suggest that the anxiety experienced in PLCS is rooted in learners' internalization of native-speakerism, whereby native speakers are viewed as ideal linguistic authorities and non-native speakers as deficient users of Japanese. Pedagogical implications suggest that before engaging learners in interactions with native speakers, educators should provide opportunities to explore the diversity of language varieties. Such preparatory activities may help learners enter cultural exchange with greater confidence and consequently reduce L2 anxiety related to linguistic performance.

Keywords: Japanese as a lingua franca, L2 anxiety, contact situations, intercultural exchange program, Japanese learners in ASEAN

1. Introduction

In recent years, the rapid development of online communication technologies and the constraints brought about by the COVID-19 pandemic have accelerated the shift to digital formats in education. In particular, foreign language learners have increasingly participated in online exchange activities using the target language as a lingua franca with non-native speakers.

Research on lingua franca communication has emphasized the pedagogical and psychological benefits of moving away from native-speakerism. Holliday (2006, p. 385) defined native-speakerism as "a pervasive ideology within ELT, characterized by the belief that 'native-speaker' teachers represent a 'Western culture' from which spring the ideals both of the English language and of English language teaching methodology". Schreiber (2019) demonstrated that interactions within a lingua franca framework can reduce language learners' second language (L2) anxiety when communicating across national borders. Sarie (2018) also emphasized the importance of English as an International Language (EIL), which helps learners gain awareness of linguistic plurality and promotes the legitimate recognition of diverse English varieties, thereby increasing their confidence. As these studies point out, shifting away from native-speakerism may lead to a reduction in L2 anxiety. Accordingly, this study aims to examine how native-speakerism influences L2 anxiety among Japanese learners who participated in an intercultural exchange program using Japanese as a lingua franca.

2. Literature Review

2.1 The Influence of Anxiety on Language Learning

Research on foreign language anxiety has been widely shaped by Horwitz et al. (1986), who conceptualized foreign language anxiety as consisting of three components: communication apprehension, test anxiety, and fear of negative evaluation. However, this framework focuses solely on classroom settings and does not address anxiety arising from language use in real-world situations. Building on this, 元田 (2000) expanded the conceptual scope by distinguishing between in-class anxiety (comprising tenseness during speaking activities, anxiety about coping with unclear situations, and worry about general low proficiency in Japanese) and out-of-class anxiety (comprising anxiety about communication with Japanese people, worry about general low proficiency in Japanese, and tenseness in formal situations). Building on this framework, 姚 (2016) investigated L2 anxiety among Japanese learners in China and identified three key

factors contributing to out-of-class anxiety: (1) anxiety about communicating with Japanese people, (2) anxiety about being evaluated by others, and (3) anxiety about their insufficient Japanese language ability. These findings reaffirm that anxiety does not originate solely from classroom environments, but also emerges strongly in real-life communicative contexts. This study employs Motoda's expanded model to examine out-of-class contexts involving online intercultural communication.

2.2 Online Intercultural Exchange in Language Learning

The pedagogical value of online exchange in foreign language education has been recognized since the late 1990s. Butler and Fawkes (1999) emphasized that video conferencing provides a manageable and authentic context for real-time communication, which not only improves speaking skills but also contributes to motivational improvement among learners.

In the field of Japanese language education, the use of video conferencing as a mode of intercultural exchange also began to draw attention in the early 2000s. 宮崎 (2002) demonstrated that video-based interaction programs helped learners acquire strategies to build communication networks. 尹 (2003) further argued that video-conferencing systems preserve the core qualities of face-to-face communication—visual contact, interactivity, and simultaneity—thereby enhancing the authenticity of language use.

While these features present clear pedagogical advantages, it is also important to acknowledge psychological challenges, particularly L2 anxiety, in online intercultural exchange. 中井ほか (2022) investigated Japanese learners' perceptions during an online exchange and found that it reduced their anxiety and enhanced their motivation; however, some learners also reported discomfort due to awkward silences during the conversations. Similarly, 谷川 (2023) found that learners often felt anxious when interacting with native speakers, mainly due to perceived limitations in vocabulary. These findings suggest that one of the major challenges in online intercultural exchange is how to alleviate participants' L2 anxiety.

2.3 Native-Speakerism and Its Impact on L2 Anxiety

One important factor underlying learners' anxiety in intercultural exchanges is native-speakerism. As Holliday (2006) stated, native-speakerism is both an ideology and a belief; it is not only manifested in social expressions of prejudice or discrimination, but it may also

function as an internalized belief that reproduces biases at the personal level (Nomura & Mochizuki, 2018). At the personal level, NS can be characterized by two aspects: considering native speakers as the ultimate judge of grammaticality, and viewing native-speaker model as the only correct norm (Jin, 2005; Kiczkowiak, 2017; Timmis, 2002).

Native-speakerism has permeated not only in EFL contexts but also in the field of Japanese as a foreign language. Kadowaki (2018) compared non-native Japanese teachers in South Korea and Thailand and pointed out that Thai teachers tended to exhibit native-speakerism. Similarly, Nomura and Mochizuki (2018) conducted a qualitative case study of two non-native Japanese teachers in Hong Kong and highlighted that they unconsciously internalized native-speakerism.

Such beliefs may unintentionally intensify learners' self-consciousness during communication with native speakers. Sarie (2018) observed that EFL learners often feel intimidated by making mistakes when speaking with native English speakers, which negatively impacts their self-confidence. Likewise, Matikainen (2019) reported that Japanese English teachers have internalized native-speakerism, resulting in a lack of confidence when speaking English.

For Japanese language learners as well, native-speakerism can be considered a major source of L2 anxiety. 赤羽 (2014), through a questionnaire administered to 74 Japanese learners in Japan, found that they tended to avoid potential conflicts or problems in PLCS, while they were more willing to express themselves actively in Third-party Language Contact Situations (TLCS). Furthermore, Akabane suggested that PLCS may increase learners' nervousness due to the perceived linguistic authority of native speakers. Building on this, Umemoto and Putra (2024) examined L2 anxiety during interactions between Japanese learners in Thailand and Indonesia. As one participant remarked, "When speaking with a Japanese person, I feel a bit worried. Because they are Japanese, I'm not sure if my Japanese usage is correct. But when it's a foreigner, I can use simpler Japanese", their finding suggests that Japanese learners' L2 anxiety may arise from their internalized native-speakerism.

Previous studies imply the existence of native-speakerism among Japanese learners and indicate that it may heighten L2 anxiety. However, the specific influence of native-speakerism on L2 anxiety among Japanese learners remains unclear. The present study therefore aims to explore how Japanese learners' L2 anxiety is affected by native-speakerism

through a comparative analysis of PLCS and TLCS contexts. Accordingly, this study addresses the following research questions:

1. What kinds of L2 anxiety do learners experience in PLCS and TLCS contexts?
2. How does learners' internalized native-speakerism influence their L2 anxiety?

3. Materials and Methods

3.1 Research Design

This study employed a qualitative approach using semi-structured interviews to investigate L2 anxiety experienced during an online intercultural exchange where Japanese served as the lingua franca. *ASEAN Nihongo Network,* an intercultural exchange program, is a bi-monthly online event launched in April 2024, involving seven universities and institutions from Thailand, Vietnam, Indonesia, Malaysia, and India. Each session consists of an icebreaker activity (e.g., a quiz or a game) followed by free conversation in breakout groups on Zoom. Conversation topics are predetermined, such as "What do you want to do in Japan?" and "Japanese words in our city." Participants are encouraged to use Japanese; however, English is used when they have difficulty with communication.

The 4th session, held on September 27, 2024, served as the focus of this study because this was the first session in which Japanese university students were invited. A total of 59 participants, including 17 Vietnamese, 15 Thai, 12 Indonesian, and 15 Japanese students, were involved. The session began with a quiz activity led by Thai students as an icebreaker, followed by a free discussion based on the topic "Let's Compare Our Universities".

3.2 Participants

Five participants, two from Thailand and three from Vietnam, who had experienced both PLCS and TLCS during the exchange were selected through purposive sampling based on their questionnaire responses. Although Indonesian students also participated in the session, none of them responded to the interview invitation; therefore, only Thai and Vietnamese students were included as interviewees (see Table 1). Thai university students are identified as "T" (e.g., T1, T2), and Vietnamese students as "V" (e.g., V1, V2, V3).

Table 1 Participants' Profile and Japanese Learning Background

Participants	Study Year	Years of Learning Japanese	JLPT level (if applicable)	Number of Exchange Sessions Participated
T1	3rd	5 years	N3	2
T2	3rd	3 years	None	1
V1	3rd	5 years	N2	3
V2	3rd	3 years	N3	1
V3	3rd	3 years	N2	1

Interviews were conducted via Zoom and lasted 30–45 minutes each. A semi-structured format was adopted, with questions adapted from Wilang and Singhasiri (2017) *Anxiety Scale of Spoken Englishes as a Lingua Franca*. The interview topics included grammar concerns, vocabulary choice, conversation flow, and perceived evaluations by the interlocutor.

3.3 Data Analysis

This study employed content analysis to examine the transcribed data from the semi-structured interviews. Content analysis is a systematic and objective method to describe and quantify phenomena (Downe-Wamboldt, 1992; Krippendorff, 1980; Sandelowski, 1995). Specifically, the inductive content analysis method outlined by Elo and Kyngäs (2008, p. 109) was adopted as they note, "Inductive content analysis is used in cases where there are no previous studies dealing with the phenomenon or when it is fragmented". Given that prior research on the relationship between native-speakerism and L2 anxiety remains limited and fragmented, an inductive approach was considered appropriate to allow the categories to emerge directly from the data. This method is also commonly utilized in educational and psychological research due to its ability to derive meaningful categories from qualitative data.

The inductive content analysis process followed three key phases: open coding, creating categories, and abstraction. In the open coding phase, the interview transcripts were read multiple times. Notes were made in the margins to highlight words or phrases relevant to the participants' experiences of L2 anxiety. In the creating categories phase, similar codes were grouped together to form subcategories. These subcategories were then organized into broader generic categories that represented key sources of L2 anxiety. To enhance the reliability of the categorization, the researchers collaboratively reviewed and discussed the category formation to ensure consistency. Finally, during the abstraction phase, the researchers named

each category using content-characteristic words and formulated general descriptions and conceptual interpretations of the research topic.

4. Results

A total of 24 utterance segments related to L2 anxiety were extracted from the exchange activities. Among these, 15 segments were related to PLCS, 9 segments to TLCS, and 1 segment to other contexts (Table 2). In all interview transcripts and excerpts presented in this paper, the interviewer is labeled as "I," and the participants are labeled as "T" (Thai) or "V" (Vietnamese). All Thai and Vietnamese interview excerpts cited in this paper were translated into English by the authors.

In the PLCS segments, several types of anxiety were observed. The most frequent concerns were 'lack of speech fluency' and 'grammatical accuracy', each appearing in four segments. Additionally, some participants expressed 'fear of evaluation' by native speakers, mentioned in two segments. Other concerns included 'One's comprehension ability', 'Breakdown in communication', 'Intelligibility', and 'Interactions with unfamiliar partners', each found in one segment.

In the TLCS segments, the most common anxiety factor was 'breakdown in communication', observed in four segments, followed by 'Fear of evaluation' mentioned in two segments. Additionally, three concerns appear in one segment, which are 'Intelligibility', 'One's comprehension ability', and 'Interactions with unfamiliar partners'. There was one segment unrelated to either PLCS or TLCS; the speaker speculated that they might feel anxious if a student of the same nationality were present, as they might be corrected.

Table 2 Utterance Segments Related to L2 Anxiety in PLCS and TLCS

Anxiety Factor	PLCS (unit)	TLCS
(1) Lack of speech fluency	6	0
(2) Grammatical accuracy	4	0
(3) Comprehension ability	1	1
(4) Fear of evaluation	2	2
(5) Breakdown in communication	1	4
(6) Intelligibility	0	1
(7) Interactions with unfamiliar partners	1	1
Total	**15**	**9**

(1) Lack of speech fluency

A lack of speech fluency was a commonly reported source of anxiety, particularly in PLCS contexts. Participants expressed concern that they would be unable to speak smoothly enough to be understood by native speakers, even when the conversational content was simple. This was evident in remarks made by V1, who reported feeling anxious due to a lack of confidence in her Japanese speaking skills. Her concern was that native speakers might not understand her pronunciation or the way she expressed herself:

V1: "Dạ, em cũng khá là lo lắng tại vì em cũng cảm thấy tiếng Nhật của em chưa có được tốt cho nên là khi mà nói chuyện với người Nhật thì em sợ người Nhật không có hiểu được cái phát âm cũng như là cái cách mà em nói chuyện."

("Yes, I was quite anxious because I felt that my Japanese was not very good, so when I spoke with Japanese people, I was afraid they wouldn't understand my pronunciation or the way I talked.")

This excerpt illustrates how perceived limitations in fluency and self-expression can generate anxiety in interactions with native speakers.

(2) Grammatical accuracy

Another significant source of anxiety, particularly in PLCS contexts, was grammatical accuracy. Learners expressed concern that their limited grammatical knowledge or potential grammatical errors might lead to misunderstandings when communicating with native speakers. This concern was articulated clearly by T1, who stated that he was particularly anxious about grammar and vocabulary. His fear was that grammatical mistakes might distort his intended meaning and lead to miscommunication:

T1: "กังวลเรื่องของไวยากรณ์กับคำศัพท์ของตัวเองมากกว่า กลัวว่าจะมีไวยากรณ์หรือคำศัพท์ไม่พอ ถ้าไวยากรณ์เราผิด ความหมายอาจจะเพี้ยนไปเลย และทำให้คนญี่ปุ่นเข้าใจผิด"

("I worry mostly about my grammar and vocabulary. If my grammar is insufficient or incorrect, the meaning might change entirely. I'm afraid that if my grammar is wrong, Japanese people will misunderstand me.")

(3) Comprehension Ability

Another notable source of anxiety was participants' comprehension ability. This form of anxiety stemmed from the fear that the participant would not be able to understand what

the interlocutors were saying, particularly if they spoke quickly or used unfamiliar expressions. This concern was voiced by V3, who described a lack of confidence in her listening ability when interacting with fluent speakers of Japanese:

V3: "Dạ em không có tự tin lắm. Tại vì em nghe nói mấy bạn học tiếng Nhật ở nước ngoài cũng nói giỏi lắm thì em cũng sợ lỡ mà mấy bạn nói nhanh quá mình không hiểu hoặc là không có phản xạ kịp, thì em cũng sợ lắm, không có tự tin đó cô."
("Yes... I wasn't very confident. I heard that learners of Japanese abroad speak very fluently, so I was afraid that if they spoke too fast, I wouldn't understand them, or I wouldn't be able to react in time. That made me feel anxious and lose confidence.")

(4) Fear of Evaluation

Fear of evaluation was identified as a source of anxiety in both PLCS and TLCS contexts. Participants expressed concern about how their language performance might be judged by their interlocutors. In the PLCS context, V3 described a situation in which she had spoken with a Japanese peer and used an unusual expression in Japanese. Although her interlocutor did not explicitly correct her, the reaction caused her to feel self-conscious:

V3: "Em cũng sợ bị bạn Nhật bắt lỗi. Hình như là em có nói sai á cô. Tức là em có dùng cái từ kia mà em thấy nó sai sai, em thấy bạn đó cười. Nhưng bạn đó cũng không bắt lỗi gì hết trơn."
("I was also afraid that my Japanese friend would point out my mistake. It seems that I did say something wrong, teacher. I mean, I used that word, but I felt it was kind of wrong, and I saw my friend laugh. But that friend didn't correct me at all.")

In the TLCS context, T2 admitted that he still feared being perceived as not taking his studies seriously if his speech failed to meet expectations. He articulated this as follows:

T1: "ถ้าจะให้พูดจริง ๆ หนูก็จะกังวลเกี่ยวกับคนประเทศอื่น ๆ มากกว่า"
("If I had to say, I would worry more about people from other countries.")
I: "อ๋อ ทำไมล่ะ"
("Oh, why?")
T2: "อย่างเช่น เพราะว่ารู้สึกว่าแบบว่าเหมือนพอเราก็มีภาษาของตัวเองทั้งคู่แล้ว แล้วเราก็เรียนมันมาเหมือนกัน ถ้าสมมติว่าเราพูดไม่ได้อะไรแบบนี้ค่ะ เขาจะคิดไปในทางแบบว่าไม่ดีหรือเปล่า หรือว่าเรา

อาจจะดู ไม่ได้หมายถึงว่าเขาอาจจะเหมารวมนะคะ เราอาจจะคิดว่าแบบว่าเราไม่ตั้งใจคุยกับเขา หรือเปล่า"

("Because it feels like we both have our own languages, and we've both learned Japanese in the same way. If I can't speak properly, they might think badly of me. I don't mean they would judge me intentionally, but I might think they believe I'm not making an effort to talk, or wonder what's wrong with me.")

(5) Breakdown in Communication

A distinct form of L2 anxiety that emerged particularly in TLCS contexts was a breakdown in communication. This refers to participants' concern that their attempts to initiate or maintain conversation might fail due to silence or lack of reciprocal response. In the following exchange, T1 was asked by the interviewer about her impressions of a Vietnamese student's Japanese proficiency during the second session of the exchange:

I: "แล้วกับคนเวียดนามรอบ 2 นี้ล่ะ เรารู้สึกเกี่ยวกับระดับภาษาญี่ปุ่นของเขาอย่างไร"

("So, about the Vietnamese student from the second session, how did you feel about his Japanese proficiency?")

T1: "รู้สึกคุยลำบาก ก็เหมือนกับที่คนญี่ปุ่นคุยกับเรา ประมาณว่าแบบ พอถามเรื่องนี้ไป เขาจะตอบได้ไหมนะ เขาจะเงียบหรือเปล่า"

("It felt difficult to talk, like how Japanese people sometimes speak with us. I was worried, like, 'If I ask this, will she be able to answer?' Like, if I talk, will she just stay silent?")

(6) Intelligibility

Another type of L2 anxiety that emerged during the interaction was related to intelligibility: the speakers' concern over whether their message would be understood by their peers. Intelligibility anxiety arises when participants are unsure whether their utterances are being correctly interpreted by their conversation partners. V3 expressed this concern:

V3: "Nhiều khi em thấy em nói nhiều quá không biết là mấy bạn có hiểu không. Em cũng sợ mấy bạn ngại, em mới hỏi là 'mấy bạn có hiểu ý của tôi nói không' thì mấy bạn cũng trả lời là 'hiểu'"

("Sometimes I feel like I talk too much, and I'm not sure if the others understand me.

I'm also afraid that they may feel awkward. So I ask them, 'Do you understand what I'm saying?' and then they also say, 'Oh, yes, we got it!")

(7) Interactions with Unfamiliar Partners

Another notable source of L2 anxiety identified in this study was related to the first-time meeting. This category differs from the others in that it is not caused by concerns about language skills, but rather by the social tension of speaking with unfamiliar people. V2 described how she felt hesitant to speak Japanese with her peers during the group exchange:

V2: "Em chỉ muốn nói tiếng Nhật với những người em quen biết thôi, kiểu người lạ như là những người bạn khác mà em nói tiếng Nhật với họ thì em cũng thấy hơi ngại."
("Also, I thought I only wanted to speak Japanese with people I already knew. Speaking Japanese with unfamiliar participants felt a little embarrassing.")
"Nên thành ra là lúc mới đầu đầu vô là em cũng thấy hơi ngại."
("So when I first joined the group, I felt a bit shy.")

5. Discussion

5.1 Comparing Anxiety Factors in PLCS and TLCS

The findings of this study reveal that L2 anxiety in PLCS was predominantly shaped by concerns about linguistic performance. The most frequently reported anxiety-inducing factors were 'lack of speech fluency' and 'grammatical accuracy'. Participants were particularly worried about speaking fluently and forming grammatically correct sentences, fearing miscommunication. These observations further support 赤羽 (2014) finding that Japanese learners in PLCS tend to become more cautious and attentive to the interlocutor's reactions in order to avoid misunderstandings. Furthermore, 'fear of evaluation' was a notable factor in PLCS. For example, V3 described feeling uneasy when her Japanese interlocutor laughed at an unusual expression she used. This result is consistent with earlier findings that emphasize the evaluative nature of PLCS (Horwitz et al., 1986; 元田, 2000).

In contrast, the prominent forms of anxiety in TLCS were 'breakdown in communication' and 'intelligibility'. These anxieties appear to arise from the participants' shifting roles—from passive "linguistic guests" in PLCS, where Japanese native speakers often guided the conversation, to active "linguistic hosts" in TLCS, where they shared the responsibility for

sustaining communication. For instance, T1 made efforts to select easier topics when speaking with a Vietnamese peer whose Japanese proficiency seemed lower, similar to how native speakers usually adjust their speech in PLCS. Likewise, V3 showed consideration during her conversation with an Indonesian peer by checking whether her peer understood her utterances. These behaviors suggest that, unlike the claims of 赤羽 (2014), who characterized TLCS as a symmetrical relationship without a linguistic host–guest dynamic, such asymmetry can indeed emerge in TLCS. Furthermore, this host–guest relationship appears to be influenced by the relative proficiency levels in Japanese of the participants.

5.2. Native-speakerism and L2 Anxiety

By comparing PLCS and TLCS within identical interactional settings, this study revealed that learners' L2 anxiety in the PLCS context is influenced by native-speakerism. Firstly, the most frequent factors in PLCS, 'lack of speech fluency' and 'grammatical accuracy', can be regarded as outcomes of internalized native-speakerism. For instance, V1 contrasted her own Japanese, which she described as *"not good,"* with the good Japanese of native speakers, and expressed anxiety that any misunderstanding would be her fault. Also, T1 described his Japanese as "insufficient" and "incorrect" when compared to that of Japanese participants. As shown in Table 1, T1 has studied Japanese for more than five years and possesses sufficient communicative ability. Nevertheless, his comment indicates that he unconsciously categorized the Japanese used by native students as "correct" and his own as "incorrect." This reflects a core characteristic of native-speakerism whereby native speakers are regarded as ideal linguistic authorities and non-native speakers as deficient language users (Kiczkowiak, 2017). V1 and T1, who regarded their Japanese as imperfect, believed that the miscommunication that occurred in their conversation with a Japanese student was caused by their own lack of speech fluency or grammatical inaccuracy, resulting in L2 anxiety.

Secondly, native-speakerism appears to contribute to the L2 anxiety relating to 'fear of evaluation'. V3 reported feeling anxious when her Japanese peers expressed a "weird" reaction to her utterance in PLCS. In contrast, during TLCS, she showed no fear of being judged for linguistic errors; instead, she worried that her peers might not understand her utterances. This difference shows the typical characteristic of native-speakerism, in which language learners view native speaker models as the only correct norm (Jin, 2005; Timmis, 2002). 'Fear

of evaluation,' one form of L2 anxiety observed exclusively in PLCS, can be considered to stem from the misconception that learners' Japanese accuracy is judged by Japanese participants, who are perceived as the primary linguistic authority.

6. Conclusion

This study explored the nature of L2 anxiety among Japanese learners in ASEAN countries during online intercultural exchange, focusing on the differences between PLCS and TLCS. The findings reveal that anxiety in PLCS was primarily shaped by concerns over linguistic performance and the pressure to meet native-like standards. The findings also indicate that the anxiety experienced in PLCS may be rooted in Japanese learners' internalization of *native-speakerism*, whereby native speakers are viewed as ideal linguistic authorities and non-native speakers as deficient users of Japanese.

The present study suggests several implications for language educators designing intercultural exchange programs. First, it is crucial to recognize that different interactional contexts evoke distinct types of L2 anxiety. Educators should avoid assuming that interactions with native speakers are inherently more beneficial; instead, it is important to consider how such contexts may increase participants' self-consciousness and hinder spontaneous communication. Second, the results suggest that before engaging learners in interactions with native speakers, educators should provide opportunities, following the approach proposed by Sarie (2018), to critically reflect on native-speakerism and to explore the diversity of language varieties, for example, through exchanges among non-native speakers. Such preparatory activities may help learners enter native-speaker interactions with greater confidence and consequently reduce L2 anxiety related to linguistic performance.

While the findings are based on interviews with learners, they may not fully capture unconscious or unarticulated forms of anxiety. To address this, future research should analyze actual interaction data, including nonverbal elements such as pauses, facial expressions, and gestures. In addition, since this study focused on a single exchange session, longitudinal investigations are needed to examine how learners' anxiety evolves across multiple interactions over time.

Acknowledgement

This work was supported by JSPS KAKENHI Grant Number 25K23020.

References

Butler, M., & Fawkes, S. (1999). Videoconferencing for language learners. *Language Learning Journal, 19*(1), 46-49. https://doi.org/10.1080/09571739985200091

Downe-Wamboldt, B. (1992). Content analysis: Method, applications and issues. *Health Care for Women International, 13*(3), 313–321. https://doi.org/10.1080/07399339209516006

Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, *62*(1), 107–115.

Holliday, A. (2006). Native-speakerism. *ELT Journal*, *60*(4), 385–387.

Horwitz, E. K. (1986). Preliminary evidence for the reliability and validity of a foreign language anxiety scale. *TESOL Quarterly*, *20*(3), 559–562.

Jin, J. (2005). Which is better in China, a local or a native English-speaking teacher? *English Today*, *21*(3), 39–46.

Kadowaki, K. (2018). Japanese native speaker teachers at high schools in South Korea and Thailand. In S. Houghton & K. Hashimoto (Eds.), *Towards Post-Native-Speakerism* (pp. 97-112). Springer.

Kiczkowiak, M. (2017). Confronting native speakerism in the ELT classroom: Practical awareness raising activities. *The European Journal of Applied Linguistics and TEFL, 6*(1), 1-30.

Krippendorff, K. (1980). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Sage Publications.

Nomura, K., & Mochizuki, T. (2018). Native-speakerism perceived by "Non-native-speaking" teachers of Japanese in Hong Kong. In S. Houghton & K. Hashimoto (Eds.), *Towards Post-Native-Speakerism* (pp. 79-96). Springer.

Matikainen, T. (2019). Moving past native-speakerism in English language teaching (ELT) in Japan. *KEIO SFC JOURNAL, 19*(2), 102-113.

Sandelowski, M. (1995). Qualitative analysis: What it is and how to begin? *Research in Nursing & Health, 18*(4), 371–375.

Sarie, R. F. (2018). Examining the Issue of native-speakerism in English language teaching in Indonesian context. *LINGUA: Jurnal Bahasa & Sastra*, *18*(2), 87–95.

Schreiber, B. R. (2019). "More Like You": Disrupting native speakerism through a multimodal online intercultural exchange. *TESOL Quarterly*, *53*, 1115–1138.

Timmis, I. (2002) Native-speaker norms and international English: A classroom view. *ELT Journal, 56*(3), 240–249.

Umemoto, M., & Putra, J. (2024). Exploring L2 anxiety towards utilizing Japanese as a lingua Franca: A case study of a Thai-Indonesia online quiz activity. *Network for Thai-Japan studies in Thailand, 5*, 108-117.

Wilang, J. D., & Singhasiri, W. (2017). Out-of-class anxiety in a non-English speaking context and its effects on intelligibility and comprehensibility. *Issues in Educational Research*, *27*(3), 620–638.

赤羽優子.（2014).「日本語非母語話者の日本語接触場面における心理面の調節：アジア系留学生の相手言語接触場面と第三者言語接触場面を対象に」.『計量国語学』，*29*(5), 131–153.

中井陽子・丁一然・夏雨佳.（2022).「オンライン日中交流会の利点と留意点–日本留学を目指す中国人学習者と日本の学部・大学院生の感想の分析をもとに–」.『東京外国語大学国際日本学研究』，*2*, 77–91.

宮崎岳志.（2002).「接触場面の多様化と日本語教育：テレビ会議システムを利用したインターアクション能力開発プログラム」『講座日本語教育』，*38*, 16-27.

元田静.（2000).「日本語不安尺度の作成とその検討―目標言語使用環境における第二言語不安の測定―」.『教育心理学研究』，*48*, 422-432.

谷川依津江.（2023).「日本語学習者の動機づけを促進する日本語話者とのインターアクション―オンライン交流後のインタビュー・アンケート調査から―」.『国際教育研究所紀要』，*33*, 11-22.

姚瑶.（2016).「第二言語習得における学習者の情意要因―中国人日本語学習者の第二言語不安の実態を中心に―」.『日本文化学報』，*69*, 153-172.

尹智鉉.（2003).「ビデオ会議システムを介したコミュニケーションの特徴―ストラテジー使用による日本語学習者の言語管理―」.『早稲田大学日本語教育研究』，*2*, 245–260.

การศึกษาการใช้คำปรากฏร่วมในภาษาญี่ปุ่นของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่น

A Study of Japanese Collocation Usage by the 12th Grade Japanese Language Program Students

นันท์นภัส นนท์ตานอก
Nannapat Nontanok
สุณีย์รัตน์ เนียรเจริญสุข
Suneerat Neancharoensuk

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Corresponding Author:
Nannapat Nontanok
Faculty of Liberal Arts, Thammasat University
2 Phrachan Road, Phra Nakhon District, Bangkok 10200, Thailand
E-mail: nook.nannapat@gmail.com

Received: 13 May 2025 **Revised:** 15 August 2025 **Accepted:** 15 September 2025

การศึกษาการใช้คำปรากฏร่วมในภาษาญี่ปุ่นของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่น

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้คำปรากฏร่วมในรูปแบบ “คำนาม と คำกริยา” ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่น จากโรงเรียนในเขตจังหวัดนนทบุรี 7 แห่ง จำนวน 200 คน โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์คำปรากฏร่วมประเภทการเชื่อมโยงคำอย่างจำกัดที่ได้รับอิทธิพลภาษาแม่ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ความหมาย “สวมใส่” 2) ความหมาย “เปิดปิด” 3) ความหมาย “กินยา” และ 4) คำกริยาหลายความหมาย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง 2) แบบทดสอบการใช้คำปรากฏร่วม และ 3) แบบสัมภาษณ์ นักเรียนและครูผู้สอน

ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยจากแบบทดสอบการใช้คำปรากฏร่วมเท่ากับ 5.15 คะแนน จากคะแนนเต็ม 17 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 30.26 โดยเมื่อจำแนกตามหมวดความหมาย พบว่า นักเรียนใช้คำปรากฏร่วมได้ถูกต้องในหมวดความหมาย 1) “สวมใส่” ร้อยละ 23.60 2) “เปิด–ปิด” ร้อยละ 17.00 3) “กินยา” ร้อยละ 17.00 และ 4) คำกริยาที่มีหลายความหมาย ร้อยละ 44.91 แสดงให้เห็นว่านักเรียนยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้คำปรากฏร่วมในระดับต่ำ นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์พบว่า นักเรียนที่สามารถใช้คำปรากฏร่วมได้ถูกต้องในระดับสูงมีแนวโน้มใช้วิธีการจดจำคำศัพท์แบบกลุ่มก้อน และโรงเรียนที่มีการสอนคำศัพท์โดยใช้วิธีจัดกลุ่มก้อนคำศัพท์มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าโรงเรียนที่ใช้วิธีการสอนคำศัพท์แบบแยกคำและแยกความหมาย ดังนั้นครูผู้สอนควรเรียนรู้กลยุทธ์การสอนแบบกลุ่มก้อนเพื่อส่งเสริมการใช้คำศัพท์อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับบริบทในหมู่ผู้เรียน

คำสำคัญ : คำปรากฏร่วม, คำกริยาหลายความหมาย, อิทธิพลภาษาแม่, นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่น

A Study of Japanese Collocation by Usage by the 12th Grade Japanese Language Program Students

Abstract

This study investigates the use of noun + を + verb structure collocations among 200 twelfth-grade students enrolled in a Japanese language program at seven high schools in Nonthaburi Province, Thailand. Collocational errors influenced by the learners' first language (L1) are categorized into four groups for analysis: 1) "wearing," 2) "opening and closing," 3) "taking medicine," and 4) verbs with multiple meanings. Research instruments include a demographic questionnaire, collocation usage test, and interviews with students and instructors.

The collocation usage test indicates that students scored an average of 5.15 of 17 points (30.26%). When analyzed by category, the percentage of correct responses was 23.60% for "wearing," 17.00% for "opening and closing," 17.00% for "taking medicine," and 44.91% for verbs with multiple meanings. These findings indicate that students' knowledge and understanding of collocations remain at a low level. Interviews indicate that students who perform well tend to memorize collocations as lexical chunks. Additionally, schools implementing chunk-based vocabulary instruction have higher average scoring than those utilizing a word-by-word or meaning-separated teaching method. These findings suggest that chunk-based vocabulary instruction may enhance student collocational competence and improve language proficiency. Therefore, instructors should learn chunk-based teaching strategies to promote accurate, contextually appropriate vocabulary use among learners.

Keywords: collocations, verbs with multiple meanings, first language influence, twelfth grade Japanese language program students

1. บทนำ

ในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ การเรียนรู้คำศัพท์ถือเป็นพื้นฐานสำคัญ โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นของการเรียนรู้ เนื่องจากคำศัพท์เป็นหน่วยเล็กที่สุดและเป็นองค์ประกอบหลักในการถ่ายทอดข้อมูล (李, 2022, p. 81) ผู้เรียนจำเป็นต้องเรียนรู้คำศัพท์พื้นฐานเพียงพอเพื่อใช้ในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Gower et al., 2005, p. 142) ด้วยเหตุนี้การส่งเสริมการเรียนรู้คำศัพท์จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการสอนคำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นระดับชั้นมัธยมศึกษาในปัจจุบันพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้นักเรียนท่องจำคำศัพท์เป็นรายคำควบคู่กับความหมายในภาษาไทย ซึ่งเป็นวิธีที่ง่ายต่อการจัดการในชั้นเรียนและสะดวกต่อการวัดผลการเรียนรู้ของนักเรียนในระยะสั้น แต่การท่องจำคำศัพท์เช่นนี้เป็นภาระและทำให้นักเรียนขาดประสิทธิภาพในการเรียนรู้ (方, 2016) และส่งผลให้ใช้คำศัพท์ไม่ถูกต้องตามบริบท เนื่องจากขาดการฝึกฝนการใช้คำศัพท์ในสถานการณ์ที่มีบริบทชัดเจน โดยเฉพาะในกรณีของ “คำปรากฏร่วม” (Collocations) ซึ่งเป็นการจับคู่คำที่มักใช้ร่วมกันตามลักษณะการใช้ของเจ้าของภาษา นักเรียนที่ไม่ตระหนักถึงความสัมพันธ์ของคำในลักษณะนี้อาจใช้คำศัพท์ผิดวิธี แม้จะรู้ความหมายของคำนั้นก็ตาม

คำปรากฏร่วม หรือ Collocation คือ การจับคู่คำที่มักใช้ร่วมกันตามลักษณะการใช้ของเจ้าของภาษา ซึ่งเจ้าของภาษามักใช้ภาษาในรูปแบบกลุ่มคำทั้งในการพูดและการเขียน หากผู้เรียนสามารถใช้คำปรากฏร่วมได้อย่างถูกต้อง จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้คำศัพท์และเสริมสร้างทักษะการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นธรรมชาติเช่นเดียวกับเจ้าของภาษา (中田, 2023, p. 128) แต่การเรียนรู้คำปรากฏร่วมเป็นเรื่องยากสำหรับผู้เรียนชาวต่างชาติ โดยเฉพาะกรณีที่มีลักษณะการใช้คำไม่ตรงกับภาษาแม่ เช่น คำศัพท์ในภาษาญี่ปุ่นคำว่า「服」(เสื้อผ้า) ใช้ร่วมกับคำกริยา「着る」(สวมใส่) แต่คำนาม「帽子」(หมวก) กลับใช้ร่วมกับคำกริยา「かぶる」(สวมใส่) ในขณะที่ภาษาไทยสามารถใช้คำกริยา “สวมใส่” กับคำนาม “เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย” โดยไม่แบ่งแยกว่าต้องใช้ร่วมกับเครื่องแต่งกายชนิดใด หรือการใช้คำว่า「薬(ยา)を飲む(ดื่ม)」(กินยา) ซึ่งผู้เรียนชาวไทยมักใช้ผิดเป็น「薬(ยา)を食べる(กิน)」เป็นต้น สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลภาษาแม่ที่ส่งผลต่อความเข้าใจและการใช้คำปรากฏร่วมในภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย

ผู้วิจัยจึงลองสำรวจคำปรากฏร่วมที่ปรากฏในตำราเรียนภาษาญี่ปุ่น Akiko to Tomodachi เล่ม 1–4 ฉบับปรับปรุง ซึ่งใช้เป็นหนังสือเรียนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-5 พบว่า คำปรากฏร่วมในรูปแบบ “คำนาม を คำกริยา” เป็นประเภทที่พบมากที่สุด หากสามารถนำคำปรากฏร่วมเหล่านี้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนคำศัพท์ ก็จะช่วยพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้คำศัพท์ของนักเรียนให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันยังไม่ปรากฏข้อมูลการศึกษาที่ระบุว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่น ซึ่งเคยผ่านการเรียนรู้จากตำราเรียนดังกล่าว มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคำปรากฏร่วมในรูปแบบ “คำนาม を คำกริยา” มากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะคำที่ได้รับอิทธิพลภาษาแม่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการใช้คำปรากฏร่วมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่น โดยมุ่งเน้นคำปรากฏ

ร่วมที่ได้รับอิทธิพลภาษาแม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนคำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการใช้คำปรากฏร่วมในรูปแบบ “คำนาม と คำกริยา” ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่น โดยมุ่งเน้นคำปรากฏร่วมที่ได้รับอิทธิพลภาษาแม่

3. สมมติฐานการวิจัย

กลุ่มนักเรียนเกรดเฉลี่ยภาษาญี่ปุ่น 3.50 ขึ้นไปได้คะแนนเฉลี่ยในการทำแบบทดสอบคำปรากฏร่วมมากกว่ากลุ่มนักเรียนเกรดเฉลี่ยภาษาญี่ปุ่นไม่ถึง 3.00

4. วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 ความหมายและความสำคัญของคำปรากฏร่วม

4.1.1 ความหมาย

คำปรากฏร่วม (Collocation) หมายถึง การจับคู่ของคำตั้งแต่สองคำขึ้นไปที่มักปรากฏร่วมกัน มีความถี่ในการใช้สูง ไม่ได้เกิดจากความบังเอิญ (Francis et al., 2010, p. 290) โดยมีรูปแบบที่เป็นลักษณะเฉพาะตามหลักเกณฑ์ของเจ้าของภาษา ตัวอย่างจากพจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป) ฉบับราชบัณฑิตยสภา (2560, น. 85-86) เช่น

“เมื่อคืนเขาดื่มหนักมากยัง**เมา**ไม่**สร่าง**เลย” คำว่า **“เมา”** และ **“สร่าง”** มักปรากฏร่วมกันในลักษณะของคู่คำที่แสดงลำดับหรือความต่อเนื่องของอาการ โดยเฉพาะในบริบทของการดื่มสุรา ทั้งสองคำจึงมักใช้ร่วมกันในการกล่าวถึงสถานะของอาการเมาที่ยังไม่หมดไป

“The government **enact** a **law** to control violence.” มีความหมายว่า “รัฐบาลออกกฎหมายเพื่อควบคุมความรุนแรง” คำว่า “**enact**” กับ “**law**” เป็นคู่คำที่พบได้บ่อยในการเขียนทางการและเชิงกฎหมาย หมายถึง ออกกฎหมาย ตรากฎหมาย หรือประกาศใช้กฎหมาย ทั้งสองคำมีความสัมพันธ์แบบกริยา+กรรม ซึ่งมักใช้ร่วมกัน ซึ่งผู้เรียนภาษาควรตระหนักถึงความแตกต่างและประเภทของคำปรากฏร่วม เพื่อใช้ภาษาได้ถูกต้องและเป็นธรรมชาติ แต่สำหรับผู้เรียนชาวต่างชาติอาจเป็นเรื่องยาก เนื่องจากมักได้รับอิทธิพลภาษาแม่ จึงทำให้ใช้ผิด เช่น คำว่า “have lunch” หมายถึง รับประทานอาหารกลางวัน แต่ผู้เรียนมีแนวโน้มใช้ผิดเป็น “eat/take lunch” ดังนั้นผู้สอนควรชี้แนะให้ผู้เรียนสังเกตความแตกต่างของประเภทคำปรากฏร่วมต่าง ๆ เพื่อช่วยให้สามารถเข้าใจและใช้ภาษาได้อย่างถูกต้อง (Lewis, 2000, p. 51)

4.1.2 ความสำคัญของคำปรากฏร่วม

ผู้วิจัยศึกษาความสำคัญของคำปรากฏร่วมจากมุมมองการเรียนการสอนของ Lewis (2000, p. 53) พบว่า “คำปรากฏร่วม” มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ภาษา โดยช่วยให้ผู้เรียนใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องและ

มีประสิทธิภาพ ทั้งในการคาดเดาความหมาย จดจำ ใช้คำศัพท์ได้อย่างเป็นธรรมชาติและเหมาะสมกับบริบท ทั้งนี้ 中田 (2023) ได้กล่าวเสริมว่า คำปรากฏร่วมช่วยส่งเสริมความถูกต้อง ความคล่องแคล่ว และการใช้คำศัพท์ได้หลากหลายและเหมาะสมมากขึ้น รวมถึงการเข้าใจความหมายเชิงลึกและการเรียนรู้ไวยากรณ์ควบคู่กัน อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้คำปรากฏร่วมยังคงเป็นเรื่องยาก แม้แต่ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นระดับสูง (JLPT N1) ก็ยังมีแนวโน้มเลือกใช้คำปรากฏร่วมไม่ถูกต้อง (劉, 2015)

4.2 คำปรากฏร่วมในภาษาญี่ปุ่น

ประเภทของคำปรากฏร่วมตามหลักภาษาศาสตร์

จากการศึกษาพบว่าการจัดประเภทคำปรากฏร่วมมีความหลากหลายและไม่เป็นเอกภาพโดย 野田 (2007) ใช้หลักภาษาศาสตร์ภาษาญี่ปุ่นแบ่งคำปรากฏร่วมเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) คำปรากฏร่วมเชิงไวยากรณ์ (文法的なコロケーション) 2) คำปรากฏร่วมเชิงความหมาย (意味的コロケーション) 3) คำปรากฏร่วมเชิงสังคม (社会的コロケーション) ซึ่งประเภทที่ 2 และ 3 มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ทำให้ ขอบเขตการจำแนกไม่ชัดเจน ในขณะที่ 三好 (2007) อ้างอิงจากงานของ 宮地 ที่ตีพิมพ์ปี 1985 และงานของ 国広 ที่ตีพิมพ์ปี 1985 และปี 1997 จัดคำปรากฏร่วมตามระดับความเหนียวแน่นของการเชื่อมโยงคำเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) การเชื่อมโยงคำมีระดับเหนียวแน่นสูงสุด (最も強い結びつき) หมายถึง สำนวน (慣用句) เช่น 「腹が立つ」 (โกรธ) 「足を引っ張る」 (ขัดขวาง) 2) การเชื่อมโยงคำมีระดับเหนียวแน่นรองลงมา (次の段階) หมายถึง การเชื่อมโยงคำที่จำกัดการใช้ร่วมกัน (固定的) สามารถเข้าใจความหมายได้จากองค์ประกอบคำ เช่น 「傘(ร่ม) をさす(เสียบ)」 เมื่อนำทั้งสองคำมาใช้ประกอบรวมกันหมายถึง “กางร่ม” ซึ่งเป็นความหมายที่แยกออกจากความหมายหลักของคำกริยา「さす」 หมายถึง “มนุษย์หรือสัตว์ใช้ปลายแหลมคมของสิ่งของใดสิ่งหนึ่งออกแรงแทงทะลุเข้าไปภายในร่างกายของมนุษย์ สัตว์ หรือวัตถุอื่น ๆ”[1] แสดงให้เห็นว่าแม้ไม่ใช่ความหมายหลักของคำกริยา「さす」 แต่เมื่อรวมกับคำนามอื่น ๆ ก็สามารถเข้าใจความหมายของคำกริยาได้ว่าหมายถึง “กาง” หรือ “เสียบ” 3) การเชื่อมโยงคำยืดหยุ่นสูงสุด (最も緩やかな結びつき) หมายถึง การเชื่อมโยงคำไม่จำกัดขอบเขตความหมาย ประกอบรวมกันได้อย่างอิสระหรือเรียกว่าการเชื่อมโยงคำอย่างอิสระ (自由結合／自由な語連結) เช่น 「お茶を飲む」 (ดื่มชา)、「本を読む」 (อ่านหนังสือ) เป็นต้น

三好 (2007) กล่าวว่าสำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่น การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของการเชื่อมโยงคำเป็นเรื่องยาก เช่น คำว่า「薬を飲む」 (กินยา)、「スープを飲む」 (กินซุป) โดยจัดคำเหล่านี้อยู่ในประเภทที่ 3 ซึ่งสื่อความหมายได้ตรงจากแต่ละองค์ประกอบคำ แต่ผู้เรียนมักใช้ผิด เนื่องจากใช้ภาษาแม่ตัดสินว่าสามารถใช้ คำนาม「薬」 (ยา) และ「スープ」 (ซุป) ร่วมกับคำกริยา「食べる」 (กิน) ได้ จะเห็นได้ว่าแม้การ

[1] ข้อมูลจาก https://verbhandbook.ninjal.ac.jp/headwords/sasu/ สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2567

เชื่อมโยงประเภทที่ 3 จะมีความยืดหยุ่นสูงแต่ก็มีข้อจำกัดในการใช้ ดังนั้นผู้สอนควรนำคำในประเภทดังกล่าวมาสอนเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากเป็นความรู้ที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ในการสื่อสาร

อย่างไรก็ตาม 大神 (2021) นำแนวคิดของ 三好 มาพัฒนาต่อโดยจัดคำว่า「薬を飲む」(กินยา) ไว้ในประเภทที่ 2 การเชื่อมโยงคำอย่างจำกัด (固定的結合) เนื่องจากเห็นว่าความหมายของคำกริยาในวลีไม่ได้ตรงกับความหมายพื้นฐานโดยตรง แต่เกิดจากการขยายทางความหมายเมื่อใช้ร่วมกับคำนามเฉพาะ

จากการศึกษางานข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องกันของเกณฑ์การจัดประเภทคำปรากฏร่วมในภาษาญี่ปุ่น โดยเฉพาะระหว่างคำปรากฏร่วมเชิงความหมายและเชิงสังคมของ 野田 (2007) และความไม่ตรงกันในการจัดประเภทของคำเดียวกันระหว่าง 三好 (2007) กับ 大神 (2021) ซึ่งมีความแตกต่างโดยขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้วิจัยแต่ละบุคคล

จากการศึกษาประเภทของคำปรากฏร่วม ผู้วิจัยจะนำประเภทการเชื่อมโยงคำอย่างจำกัด (固定的結合) ของ 大神 (2021) ดังกล่าวมาใช้ในการพิจารณาคำปรากฏร่วม ในงานวิจัยครั้งนี้ โดยจะมุ่งศึกษาการใช้คำปรากฏร่วมรูปแบบ “คำนาม を คำกริยา” และเน้นกรณีคำที่มีแนวโน้มได้รับอิทธิพลภาษาแม่ เนื่องจากประสบการณ์การสอน พบว่านักเรียนมักใช้คำกริยาผิดโดยมีสาเหตุจากอิทธิพลของภาษาไทย

4.3 ข้อผิดพลาดและการถ่ายโอนภาษา

迫田 (2010) กล่าวว่า ลักษณะข้อผิดพลาดของผู้เรียนจะแตกต่างกันตามระดับความสามารถทางภาษาของแต่ละบุคคล และข้อผิดพลาดจะสะท้อนถึงภาษาแม่และสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยสาเหตุของข้อผิดพลาดอาจเกิดจากการถ่ายโอนภาษาเชิงลบ (負の言語転移) หมายถึง ข้อผิดพลาดที่ได้รับอิทธิพลภาษาแม่ของผู้เรียน โดย 迫田 ยกตัวอย่างการใช้ผิดจากงานของ Methapisit (2008) เช่น

それから、切手をはじめて集めました(→集めはじめました)

ประโยคนี้เป็นข้อผิดพลาดของผู้เรียนชาวไทยซึ่งแต่งประโยคโดยใช้ลำดับคำในภาษาไทย การใช้ที่ถูกต้องตามลำดับคำในภาษาญี่ปุ่นคือ「集めはじめました」(เริ่มสะสม)

ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ (2549, น. 5, 33) ยกตัวอย่างการถ่ายโอนเชิงลบของผู้เรียนชาวไทย เช่น คำกริยา “สวมใส่” ในภาษาไทยใช้ได้กับเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับทุกชนิด แต่ในภาษาญี่ปุ่นมีการแยกใช้ กล่าวคือผู้เรียนอาจใช้คำกริยา「着る」(สวมใส่) กับกางเกง รองเท้า เป็นต้น นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงลักษณะข้อผิดพลาดด้านคำศัพท์ของผู้เรียน กรณีภาษาไทยมีคำเดียว แต่ภาษาญี่ปุ่นมีคำที่ความหมายคล้ายกันหลายคำ ทำให้ผู้เรียนไม่ตระหนักถึงความแตกต่างดังกล่าว เช่น คำกริยา “เล่น” ในภาษาไทยใช้กับ “เล่นกีฬา เล่นดนตรี” ขณะที่ภาษาญี่ปุ่น “เล่นกีฬา” ใช้คำกริยา「する」(ทำ, เล่น) ทำให้ผู้เรียนเข้าใจผิดว่า “เล่นเปียโน” สามารถใช้คำกริยา「する」(ทำ, เล่น) ได้ เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้นทำให้ทราบว่าภาษาแม่ส่งผลต่อการเรียนรู้คำศัพท์ของผู้เรียน ทำให้เกิดการถ่ายโอนภาษาเชิงลบ ส่งผลให้ผู้เรียนใช้ภาษาไม่ถูกต้อง

4.4 ความคุ้นเคยเชิงศัพท์ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้

Lou (2024) มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความคุ้นเคยในคำปรากฏร่วมกับความถี่ของคำศัพท์ รวมถึงอิทธิพลของภาษาที่หนึ่งต่อการเรียนรู้ภาษาที่สอง โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เรียนภาษาอังกฤษชาวจีน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความถี่ของคำปรากฏร่วมมีบทบาทสำคัญทำให้ผู้เรียนสามารถจดจำคำปรากฏร่วมได้ดีขึ้น กล่าวคือ หากผู้เรียนพบเจอคำปรากฏร่วมบ่อย ในสื่อต่าง ๆ ก็จะทำให้จดจำและนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง Lou อธิบายว่าผู้เรียนระดับต้นมักพึ่งพาการแปลโดยตรงเพื่อเข้าถึงความหมายของคำปรากฏร่วมที่ตรงกับภาษาแม่ และประมวลผลหน่วย คำแบบแยกวิเคราะห์ (Analytic processing) ในขณะที่ผู้เรียนระดับสูงมีความคุ้นเคยกับคำปรากฏร่วมมากกว่า จึงสามารถประมวลผลแบบองค์รวม (Holistic processing) และเข้าถึงความหมายได้โดยตรงจากหน่วยคำที่เป็นกลุ่มก้อน

จากงานวิจัยข้างต้น สามารถสังเคราะห์ได้ว่าความคุ้นเคยคำศัพท์มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาความสามารถด้านคำปรากฏร่วมของผู้เรียน โดยเฉพาะในภาษาที่โครงสร้างต่างจากภาษาแม่อย่างภาษาญี่ปุ่น

4.5 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสอนและการเรียนรู้คำปรากฏร่วม

三好 (2007) ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพวิธีสอนคำศัพท์ระหว่างวิธีสอนด้วยการแยกคำแยกความหมายกับวิธีสอนด้วยคำปรากฏร่วมแก่ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นระดับกลาง ผลวิจัยพบว่าวิธีสอนด้วยคำปรากฏร่วมมีประสิทธิภาพสูงกว่าอีกวิธีเนื่องจากใช้วิธีจดจำเป็นกลุ่มก้อน นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่าคำปรากฏร่วมทำให้เรียนรู้คำศัพท์ วิธีใช้ และเข้าใจความหมายเชิงลึกมากขึ้น ช่วยให้นึกคำศัพท์ได้ง่ายขณะที่ทำแบบทดสอบ ในขณะที่วิธีการสอนด้วยการแยกคำแยกความหมาย ผู้เรียนจะจดจำรูปและความหมายของคำศัพท์แยกเป็นคำ ๆ ทำให้เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างคำได้ยาก นอกจากนี้ 三好 เสนอว่าผู้สอนควรชี้แนะให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของคำปรากฏร่วมเสมอ

方 (2016) ศึกษาการเรียนรู้คำปรากฏร่วมของผู้เรียนชาวจีนที่มีระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับกลางและระดับสูง ผลการวิจัยพบว่าผู้เรียนมักใช้วิธีการจดจำคำศัพท์ทีละคำซ้ำ ๆ อย่างต่อเนื่อง ทำให้ต้องจดจำคำศัพท์จำนวนมากขึ้น จึงขาดประสิทธิภาพในการเรียนรู้ นอกจากนี้ 方 ระบุปัญหาการเรียนรู้คำปรากฏร่วมโดยพิจารณาโครงสร้างทางภาษาญี่ปุ่นและอิทธิพลภาษาแม่ ดังนี้ 1) แม้ภาษาจีนและภาษาญี่ปุ่นจะมีคำพ้องรูปพ้องความหมาย (同形同義語) คล้ายคลึงกันจำนวนมากแต่ความหมายและวิธีการใช้ยังมีความแตกต่างกัน ทำให้ผู้เรียนมีแนวโน้มนำกฎเกณฑ์ในภาษาแม่ไปใช้ในภาษาญี่ปุ่นตามความคุ้นเคยในภาษาแม่ 2) เนื่องจากภาษาจีนไม่มีการใช้คำช่วย (格助詞) จึงทำให้ผู้เรียนไม่ใช้คำช่วยในการเขียนและการสนทนา ดังนั้นผู้สอนควรชี้ให้ผู้เรียนเห็นความแตกต่างในการใช้คำช่วยระหว่างคำนามและคำกริยา 3) การเรียนรู้คำหลายความหมาย (多義語) เป็นเรื่องยากสำหรับผู้เรียน เนื่องจากมีการใช้ความหมายหลากหลายและใช้ร่วมกับคำนามซึ่งแตกต่างจากภาษาแม่

劉 (2015) ศึกษาการเรียนรู้คำปรากฏร่วมรูปแบบ “คำนาม+คำกริยา” ของผู้เรียนชาวจีนที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูง (JLPT N1) ผลการวิจัยพบว่า แม้ผู้เรียนจะมีความสามารถทาง

ภาษาญี่ปุ่นระดับสูง (JLPT N1) แต่ก็ยังใช้คำปรากฏร่วมไม่ถูกต้อง โดยพบลักษณะใช้คำกริยา คำนาม และคำช่วยไม่เหมาะสม เช่น คำว่า「理解力(ความสามารถในการเข้าใจ) が高まる(เพิ่มขึ้น)」แต่ผู้เรียนเลือกใช้คำกริยาผิดเป็น「深まる」(ลึกซึ้ง) เป็นต้น นอกจากนี้ 劉 วิเคราะห์ว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดข้อผิดน่าจะเกิดจากอิทธิพลภาษาแม่ เนื่องจากผู้เรียนมักแปลตรงตามภาษาจีน เช่น 「この病院に（強い）愛着を持つ。」หมายถึง “มีความรู้สึกผูกพันกับโรงพยาบาลแห่งนี้อย่างมาก” แต่ผู้เรียนเลือกใช้คำผิดเป็น「深く感情を持っています」ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนไม่สามารถใช้คำศัพท์ได้อย่างถูกต้องในระดับพื้นฐาน

นิเย๊าะ จาหลง (2564) ศึกษาการใช้คำปรากฏร่วมประเภทการเชื่อมโยงคำอย่างจำกัดรูปแบบ “คำนาม を คำกริยา” และวิเคราะห์ปัญหาการใช้คำปรากฏร่วมของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นในภาคใต้ สรุปได้ว่าผู้เรียนประสบปัญหาการใช้คำปรากฏร่วมกรณีคำกริยาหลายความหมาย เนื่องจากผู้เรียนเรียนรู้และจดจำเพียงความหมายหลักเท่านั้นทำให้ไม่สามารถนำความหมายรองไปใช้ได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งผู้เรียนขาดความรู้ ในการใช้คำตามบริบทอย่างเหมาะสม ผู้เรียนจึงเลือกใช้ตามรูปแบบภาษาแม่และมักเลือกใช้คำกริยา「する」ทดแทนคำที่จดจำไม่ได้ เช่น 「うそをつく」(โกหก)「試験をうける」(เข้าสอบ) เป็นต้น รวมทั้งกล่าวถึงประเด็นผู้สอนไม่เน้นย้ำขอบเขตการใช้ร่วมกันระหว่างคำนามและคำกริยาหลายความหมาย จึงทำให้ผู้เรียนเลือกใช้คำปรากฏร่วมผิด

จากงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าแม้ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นจะมีระดับความสามารถทางภาษาที่สูงก็ยังประสบปัญหาในการใช้คำปรากฏร่วม ซึ่งเกิดจากหลายปัจจัย เช่น การจดจำแบบแยกคำแยกความหมาย อิทธิพลภาษาแม่ ความเข้าใจที่จำกัดเกี่ยวกับความหมายรองของคำกริยา และขาดความรู้ในการเลือกใช้คำศัพท์ให้เหมาะสมกับบริบท รวมทั้งครูผู้สอนก็มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้คำปรากฏร่วมของนักเรียน ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้คำปรากฏร่วมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่น โดยนำแนวคิดจากงานวิจัยข้างต้นมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์พฤติกรรมการเลือกใช้และการเรียนรู้คำปรากฏร่วม โดยเฉพาะกรณีคำที่ได้รับอิทธิพลภาษาแม่ ซึ่งพิจารณาทั้งด้านเทคนิคการจดจำตลอดจนวิธีการสอนในห้องเรียนของครูผู้สอน อันจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการสอนที่ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการเลือกใช้คำปรากฏร่วมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับบริบทมากยิ่งขึ้น

5. ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

5.1 กลุ่มตัวอย่างและระยะเวลาการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่น จำนวนทั้งสิ้น 200 คน จากโรงเรียนในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 7 แห่ง ทั้งนี้ โรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกมีลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่ใกล้เคียงกัน โดยใช้ตำรา Akiko to Tomodachi เป็นสื่อการเรียนการสอนหลักร่วมกัน ซึ่งทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความสอดคล้องกันในด้านเนื้อหาที่เรียนและลำดับบทเรียน ผู้วิจัยขออนุญาตผู้อำนวยการโรงเรียนและดำเนินการเก็บข้อมูลการใช้คำปรากฏร่วมในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2567

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

5.2.1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยคำถามจำนวน 4 ข้อ ได้แก่ ระยะเวลาที่ศึกษาภาษาญี่ปุ่น การสอบวัดระดับภาษาญี่ปุ่น (JLPT) ประสบการณ์ทัศนศึกษาหรือศึกษาแลกเปลี่ยนที่ประเทศญี่ปุ่น และเกรดเฉลี่ยวิชาภาษาญี่ปุ่น

5.2.2 แบบทดสอบคำปรากฏร่วม

ผู้วิจัยจัดทำแบบทดสอบโดยคำนึงถึงกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา จึงจัดทำแบบทดสอบในรูปแบบบทสนทนา มีสถานการณ์ที่ชัดเจนเพื่อให้นักเรียนเข้าใจและสามารถเติมคำปรากฏร่วมได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่กำหนดให้ โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1: สำรวจคำปรากฏร่วมรูปแบบ “คำนาม を คำกริยา” เนื่องจากเป็นรูปแบบที่พบมากที่สุดในตำราเรียนภาษาญี่ปุ่น Akiko to tomodachi เล่ม 1-4 ฉบับปรับปรุง พิมพ์ครั้งที่ 17 ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2567 ซึ่งเป็นตำราหลักที่ใช้จัดการเรียนการสอนแก่กลุ่มตัวอย่าง พบจำนวนทั้งหมด 295 คำ

ขั้นตอนที่ 2: ผู้วิจัยใช้แนวคิดของ 大神 (2021) โดยเลือกคำปรากฏร่วมในตำราเรียนภาษาญี่ปุ่น Akiko to Tomodachi ที่จัดอยู่ในประเภทการเชื่อมโยงคำอย่างจำกัด (固定的結合) ซึ่งสามารถเข้าใจความหมายโดยรวมได้จากความหมายของแต่ละองค์ประกอบคำ มาใช้ในงานวิจัยนี้

ดังนั้น ผู้วิจัยจะสำรวจคำที่มีลักษณะดังกล่าวโดยอ้างอิงความหมายคำศัพท์ที่ปรากฏในตำราเรียนภาษาญี่ปุ่น Akiko to Tomodachi เล่ม 1-4 ฉบับปรับปรุงเท่านั้น จากการสำรวจคำปรากฏร่วมทั้งหมดจำนวน 295 คำ พบว่ามีจำนวน 77 คำ ที่จัดอยู่ในประเภทการเชื่อมโยงคำอย่างจำกัด จากนั้นผู้วิจัยจึงคัดเลือกคำปรากฏร่วมมาใช้ทำแบบทดสอบจำนวน 17 คำ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

1) ผู้วิจัยเรียงลำดับคำปรากฏร่วมตามความถี่ในการใช้สูงสุดไปต่ำสุด โดยอ้างอิงจากคลังข้อมูล NINJAL-LWP for TWC (NLT) และ NINJAL-LWP for BCCWJ เนื่องจากคำที่คัดเลือกมาเป็นคำที่เจ้าของภาษาใช้ในความถี่สูง ดังนั้นนักเรียนควรเลือกใช้ได้อย่างถูกต้อง

2) ผู้วิจัยจะเลือกคำที่มีความถี่ในการใช้สูงสุดเพียงคำเดียว จากกลุ่มคำกริยากลุ่มเดียวกัน โดยอ้างอิงจากคำศัพท์ที่ปรากฏในตำราเรียนภาษาญี่ปุ่น Akiko to Tomodachi เล่ม 1-4 ฉบับปรับปรุงเท่านั้น เช่น คำกริยา「はく」(สวมกางเกง/กระโปรง/รองเท้า) ที่ปรากฏร่วมกับคำนามในตำราเรียนดังกล่าว มีจำนวนทั้งหมด 5 คำ ได้แก่

(1) คำว่า「くつをはく」(สวมรองเท้า) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 2,397 ครั้ง

(2) คำว่า「くつしたをはく」(สวมถุงเท้า) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 457 ครั้ง

(3) คำว่า「ズボンをはく」(สวมกางเกงขายาว) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 151 ครั้ง

(4) คำว่า「スカートをはく」(สวมกระโปรง) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 138 ครั้ง

(5) คำว่า「ジーンズをはく」(สวมกางเกงยีนส์) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 89 ครั้ง

ดังนั้น เมื่อผู้วิจัยพิจารณาใช้เกณฑ์ความถี่สูงสุดในการใช้คัดเลือกคำจะได้คำว่า 「くつ (รองเท้า)をはく (ใส่)」เป็นตัวแทนของกลุ่มคำกริยา「はく」เป็นต้น

3) ผู้วิจัยพิจารณาคำที่คัดเลือกและแบ่งหมวดความหมายออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

(1) ความหมาย “สวมใส่” จำนวน 5 คำ ได้แก่ คำกริยา「着る」หมายถึง สวม (เสื้อ),「かぶる」หมายถึง สวม (หมวก),「かける」หมายถึง สวม (แว่นตา),「はく」หมายถึง สวม (กางเกง/กระโปรง/รองเท้า),「する」หมายถึง สวม (เครื่องประดับ)

(2) ความหมาย “เปิดปิด” จำนวน 5 คำ ได้แก่ คำกริยา「あける」หมายถึง เปิด (ประตู/หน้าต่าง/หนังสือ),「しめる」หมายถึง ปิด (ประตู/หน้าต่าง),「つける」หมายถึง เปิด (ไฟ/เครื่องใช้ไฟฟ้า),「けす」หมายถึง ปิด (ไฟ/เครื่องใช้ไฟฟ้า),「とじる」หมายถึง ปิด (หนังสือ)

(3) “กินยา” จำนวน 1 คำ ได้แก่ คำกริยา「飲む」หมายถึง ดื่ม (ในงานวิจัยนี้หมายถึง กินยา)

(4) คำกริยาหลายความหมาย จำนวน 6 คำ ได้แก่ คำกริยา「もつ」หมายถึง “มี (ความสนใจ)” จำนวน 1 คำ,「とる」หมายถึง “ถ่าย (ภาพ)” จำนวน 1 คำ,「ひく」หมายถึง “เป็นหวัด” จำนวน 1 คำ และ「する」หมายถึง “ทำ, เล่น” และ ความหมายขึ้นอยู่กับองค์ประกอบคำส่วนหน้า จำนวน 3 คำ รายละเอียดดังนี้

(4.1) 「きょうみをもつ」(มีความสนใจ) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 27,531 ครั้ง

(4.2) 「しゃしんをとる」(ถ่ายรูป) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 16,441 ครั้ง

(4.3) 「べんきょうをする」(เรียน) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 14,204 ครั้ง

(4.4)「薬を飲む」(กินยา) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 9,684 ครั้ง

(4.5) 「かぜをひく」(เป็นหวัด) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 3,957 ครั้ง

(4.6) 「アルバイトをする」(ทำงานพิเศษ) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 3,233 ครั้ง

(4.7) 「ゲームをする」(เล่นเกม) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 3,100 ครั้ง

(4.8)「めがねをかける」(สวมแว่นตา) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 2,568 ครั้ง

(4.9)「くつをはく」(สวมรองเท้า) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 2,397 ครั้ง

(4.10)「着物を着る」(สวมชุดกิโมโน) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 2,325 ครั้ง

(4.11)「ぼうしをかぶる」(สวมหมวก) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 1,648 ครั้ง

(4.12)「ドアをしめる」(ปิดประตู) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 1,230 ครั้ง

(4.13)「火をけす」(ดับไฟ) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 1,090 ครั้ง

(4.14)「でんきをつける」(เปิดไฟ) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 430 ครั้ง

(4.15)「ドアをあける」(เปิดประตู) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 395 ครั้ง

(4.16)「ネクタイをする」(ผูกเนคไท) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 214 ครั้ง

(4.17)「本をとじる」(ปิดหนังสือ) มีความถี่ในการใช้เท่ากับ 187 ครั้ง

กรณีคำกริยา「する」 ผู้วิจัยพิจารณาจากคำกริยาหลายความหมายจำนวนทั้งหมด 45 คำ พบว่าคำกริยาคำว่า 「する」 มีจำนวน 30 คำ ซึ่งเป็นจำนวนมากที่สุดในกลุ่มคำกริยาหลายความหมายที่ปรากฏในตำราเรียน โดยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) 「べんきょうをする (เรียน) : ความหมายตามคำนามที่ประกอบร่วม 2) 「アルバイトをする」(ทำงานพิเศษ) และ 3)「ゲームをする」 (เล่นเกม) และเลือกคำโดยพิจารณาจากคำนามที่ปรากฏร่วมกันต้องมีความถี่ในการใช้สูงสุด

ขั้นตอนที่ 3: นำคำที่คัดเลือกแล้วไปแต่งบทสนทนาและสถานการณ์ใกล้ตัวนักเรียน

ขั้นตอนที่ 4: เมื่อสร้างแบบสอบถามฉบับร่างแล้ว อาจารย์ชาวญี่ปุ่นตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามฉบับทดลอง หลังจากแก้ไขแล้วจึงนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมตรงตามเนื้อหาในการเรียนการสอน โดยการวิเคราะห์ด้วยค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) ซึ่งต้องได้ค่าทดสอบมากกว่า 0.8 ขึ้นไป อีกทั้งรวบรวมข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาดำเนินการแก้ไขเพื่อจัดทำแบบทดสอบฉบับจริงและนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

5.2.3 แบบสัมภาษณ์นักเรียนและครูผู้สอน

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากครูผู้สอน โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับวิธีการสอนคำศัพท์และปัญหาในการสอนคำศัพท์ และสัมภาษณ์นักเรียนที่มีคะแนนการใช้คำปรากฏร่วมสูงสุดในแต่ละโรงเรียนจำนวน 7 คน เกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้คำศัพท์ และอิทธิพลภาษาแม่ที่พบในการเรียนรู้คำศัพท์ผ่านแอปพลิเคชัน Line ซึ่งเป็นช่องทางที่นักเรียนสะดวกให้ติดต่อ

6. ผลการวิจัย

6.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

6.1.1 ระยะเวลาที่ศึกษาภาษาญี่ปุ่น พบว่านักเรียนมีระยะเวลาที่ศึกษาภาษาญี่ปุ่นเฉลี่ย 2.6 ปี โดยระยะเวลาที่มากที่สุดคือ 5.3 ปี และน้อยที่สุดคือ 2.3 ปี

6.1.2 การสอบวัดระดับภาษาญี่ปุ่น (JLPT)

ตารางที่ 1 จำนวนนักเรียนที่สอบวัดระดับภาษาญี่ปุ่น (JLPT)

ข้อมูลการสอบวัดระดับภาษาญี่ปุ่น (JLPT)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่เคยสอบ	155	77.50
เคยสอบ	45	22.50
สอบผ่าน		
N3	2	1.00
N4	6	3.00
N5	14	7.00
สอบแต่ไม่ผ่าน		
N4	10	5.00
N5	13	6.50

6.1.3 ประสบการณ์ทัศนศึกษาหรือศึกษาแลกเปลี่ยนที่ประเทศญี่ปุ่น พบว่านักเรียนไม่เคยไปประเทศญี่ปุ่นจำนวน 197 คน (ร้อยละ 98.50) ในขณะที่นักเรียนเคยไปประเทศญี่ปุ่นจำนวน 3 คน (ร้อยละ 1.50) (ระยะเวลาโดยเฉลี่ย 4 เดือน)

6.1.4 เกรดเฉลี่ยวิชาภาษาญี่ปุ่น

ตารางที่ 2 เกรดเฉลี่ยวิชาภาษาญี่ปุ่นของนักเรียนแต่ละโรงเรียน

โรงเรียน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
A	29	100.00
3.50-4.00	10	34.48
3.00-3.49	11	37.93
2.50-2.99	5	17.24
2.00-2.49	0	0.00
1.50-1.99	2	6.90
1.00-1.49	1	3.45
B	29	100.00
3.50-4.00	11	37.93
3.00-3.49	6	20.69
2.50-2.99	5	17.24
2.00-2.49	5	17.24
1.50-1.99	1	3.45
1.00-1.49	1	3.45
C	25	100.00
3.50-4.00	15	60.00
3.00-3.49	4	16.00
2.50-2.99	4	16.00
2.00-2.49	1	4.00
1.50-1.99	1	4.00
1.00-1.49	0	0.00
D	35	100.00
3.50-4.00	16	45.71
3.00-3.49	7	20.00
2.50-2.99	6	17.14
2.00-2.49	4	11.42
1.50-1.99	2	5.71
1.00-1.49	0	0.00

โรงเรียน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
E	28	100.00
3.50-4.00	22	78.57
3.00-3.49	3	10.71
2.50-2.99	3	10.71
2.00-2.49	0	0.00
1.50-1.99	0	0.00
1.00-1.49	0	0.00
F	33	100.00
3.50-4.00	10	30.30
3.00-3.49	8	24.24
2.50-2.99	7	21.21
2.00-2.49	2	6.06
1.50-1.99	1	3.03
1.00-1.49	5	15.15
G	21	100.00
3.50-4.00	5	23.80
3.00-3.49	3	14.28
2.50-2.99	9	42.86
2.00-2.49	3	14.29
1.50-1.99	1	4.76
1.00-1.49	0	0.00

นักเรียนมีเกรดเฉลี่ยวิชาภาษาญี่ปุ่น 3.50-4.00 มากที่สุด จำนวน 89 คน (ร้อยละ 44.50) รองลงมาเกรดเฉลี่ย 3.00-3.49 จำนวน 42 คน (ร้อยละ 21.00) เกรดเฉลี่ย 2.50-2.99 จำนวน 39 คน (ร้อยละ 19.50) เกรดเฉลี่ย 2.00-2.49 จำนวน 15 คน (ร้อยละ 7.50) เกรดเฉลี่ย 1.50-1.99 จำนวน 8 คน (ร้อยละ 4.00) และเกรดเฉลี่ย 1.00-1.49 จำนวน 7 คน (ร้อยละ 3.50)

6.2 คะแนนเฉลี่ยการใช้คำปรากฏร่วมของนักเรียนแต่ละโรงเรียน

ตารางที่ 3 คะแนนเฉลี่ยการใช้คำปรากฏร่วมของนักเรียนแต่ละโรงเรียน

โรงเรียน	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ
A	6.72	39.55
B	3.21	18.86
C	7.08	41.65
D	4.74	27.90

โรงเรียน	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ
E	3.57	21.01
F	7.09	41.71
G	3.05	17.93
เฉลี่ยรวม	**5.15**	**30.26**

จากการเก็บข้อมูลนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่นโรงเรียนในเขตจังหวัดนนทบุรี 7 แห่ง จำนวน 200 คน พบว่า นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 5.15 จากคะแนนเต็ม 17 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 30.26 ส่วนค่าเฉลี่ยกรณีตอบผิดคิดเป็นร้อยละ 23.94 และค่าเฉลี่ยกรณีไม่ตอบคิดเป็นร้อยละ 45.76 โดยมีผลเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของโรงเรียนแต่ละแห่ง ดังนี้ โรงเรียน A คะแนนเฉลี่ย 6.72 (ร้อยละ 39.55) โรงเรียน B คะแนนเฉลี่ย 3.21 (ร้อยละ 18.86) โรงเรียน C คะแนนเฉลี่ย 7.08 (ร้อยละ 41.65) โรงเรียน D คะแนนเฉลี่ย 4.74 (ร้อยละ 27.90) โรงเรียน E คะแนนเฉลี่ย 3.57 (ร้อยละ 21.01) โรงเรียน F คะแนนเฉลี่ย 7.09 (ร้อยละ 41.71) โรงเรียน G คะแนนเฉลี่ย 3.05 (ร้อยละ 17.93) จะเห็นได้ว่านักเรียนจากโรงเรียน 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียน A C และ F มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยรวม (5.15 คะแนน) ในขณะที่นักเรียนจากโรงเรียน 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียน B D E และ G มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยรวม

6.2.1 ผลการใช้คำปรากฏร่วมรายข้อ

เมื่อวิเคราะห์อัตราการใช้คำปรากฏร่วมรายข้อ พบว่านักเรียนสามารถใช้คำปรากฏร่วมถูกต้องเรียงลำดับจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการใช้คำปรากฏร่วมและตัวอย่างคำปรากฏร่วมที่นักเรียนใช้ผิด

ลำดับที่	คำปรากฏร่วม	อัตราการตอบถูก (ร้อยละ)	อัตราการตอบผิด ตัวอย่างคำตอบผิดที่นักเรียนใช้ (ร้อยละ)	ไม่ตอบ (ร้อยละ)
1	**(ข้อ 11)** 勉強をする	**77.50**	0.50 聞く(0.5)	22.00
2	**(ข้อ 12)** ゲームをする	**67.50**	3.00 あそぶ(2.0) 、อื่น ๆ (1.0)	29.50
3	**(ข้อ 13)**しゃしんをとる	**50.00**	11.50 する(9.0) 、อื่น ๆ (2.5)	38.50
4	**(ข้อ 3)** アルバイトをする	**45.50**	13.00 ねる(4.5) 、 行く(3.0) 、อื่น ๆ (2.5) 、 はたらく(2.0) 、ある(1.0)	41.50
5	**(ข้อ 10)** 着物を着る	**43.00**	13.00 する(5.0) 、はく(3.5) 、อื่น ๆ (2.5) 、 かける(2.0)	44.00

ลำดับที่	คำปรากฏร่วม	อัตราการตอบถูก (ร้อยละ)	อัตราการตอบผิด ตัวอย่างคำตอบผิดที่นักเรียนใช้ (ร้อยละ)	ไม่ตอบ (ร้อยละ)
6	**(ข้อ 5)** 薬を飲む	**42.00**	26.00 食べる(21.5)、する(3.5)、อื่น ๆ (1.0)	31.50
7	**(ข้อ 1)** ドアをあける	**39.50**	27.00 しめる(9.5)、อื่น ๆ (8.0)、つける(5.0)、 あげる(3.0)、 する(1.5)	33.50
8	**(ข้อ 2)** ドアをしめる	**26.50**	22.50 あける(9.5)、อื่น ๆ (9.5)、けす(3.0)、 する(2.5)、 あげる(1.5)	51.00
9	**(ข้อ 7)** ぼうしをかぶる	**24.00**	24.00 着る(13.0)、はく(4.5)、する(4.0)、อื่น ๆ (2.5)	52.00
10	**(ข้อ 4)** かぜをひく	**23.50**	18.50 する(7.5)、ある(6.0)、อื่น ๆ (5.0)	58.00
11	**(ข้อ 9)** めがねをかける	**21.00**	31.00 着る(9.5)、อื่น ๆ (9.0)、する(6.0)、はく(5.0)、 つける(1.5)	48.00
12	**(ข้อ 17)** 靴をはく	**17.50**	30.50 着る(14.0)、อื่น ๆ (5.0)、する(4.0)、 ぬぐ(3.5)、つける(2.5)	52.00
13	**(ข้อ 6)** ネクタイをする	**12.50**	31.50 着る(16.5)、かける(7.5)、อื่น ๆ (5.0)、 はく(2.5)	56.00
14	**(ข้อ 16)** 電気をつける	**12.50**	37.00 あける(17.5)、อื่น ๆ (8.0)、する(7.5)、 けす(2.5)、しめる(1.5)	50.50
15	**(ข้อ 14)** きょうみをもつ	**5.50**	36.00 する(23.5)、อื่น ๆ (8.0)、ある(4.5)	58.50
16	**(ข้อ 8)** 火をけす	**4.00**	31.00 つける(10.5)、อื่น ๆ (10.0)、する(5.5)、 入れる(2.0)、あける(1.5)、しめる(1.5)	65.00
17	**(ข้อ 15)** 本をとじる	**2.50**	51.00 読む(27.0)、อื่น ๆ (10.0)、 する(7.5)、 しめる(3.5)	46.50

จากตารางที่ 4 จะเห็นได้ว่านักเรียนเลือกใช้คำกริยาปรากฏร่วมถูกต้อง 3 อันดับแรก โดยมีอัตราการตอบถูกมากกว่าร้อยละ 50.00 ได้แก่ คำว่า 「勉強をする」(เรียน) ซึ่งถูกต้องมากที่สุด (ร้อยละ 77.50) รองลงมาคือ 「ゲームをする」(เล่นเกม) (ร้อยละ 67.50) และ「しゃしんをとる」(ถ่ายรูป) (ร้อยละ 50.00) ตามลำดับ ในขณะที่นักเรียนเลือกใช้คำปรากฏร่วมถูกต้องน้อยที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่「本をとじる」(ปิดหนังสือ) (ร้อยละ 2.50) 「火をけす」(ดับไฟ) (ร้อยละ 4.00) และ「きょうみをもつ」(มีความสนใจ) (ร้อยละ 5.50) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

<u>สถานการณ์</u> 6: เพื่อนร่วมชั้นเรียนกำลังสนทนาเรื่องงานอดิเรก

ナナ　　: どうしてねこ？

นักเรียน ก. ตอบว่า : ねこにきょうみを（⑭し）ているから。

นักเรียน ข. ตอบว่า : ねこにきょうみを（⑭あっ）ているから。

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่านักเรียนใช้คำกริยาผิดเป็นคำว่า 「する」 และ「ある」แทนคำกริยา「もつ」ซึ่งเป็นคำกริยาที่ถูกต้อง

6.2.2 ผลการเปรียบเทียบการใช้คำปรากฏร่วมของนักเรียนที่มีผลการเรียนภาษาญี่ปุ่นแตกต่างกัน

จากการเก็บข้อมูลนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่นโรงเรียนในเขตจังหวัดนนทบุรี 7 แห่ง จำนวน 200 คน พบว่ากลุ่มนักเรียนที่ได้เกรดเฉลี่ยวิชาภาษาญี่ปุ่นตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป จำนวน 89 คน กับกลุ่มนักเรียนที่ได้เกรดเฉลี่ยวิชาภาษาญี่ปุ่นที่ได้เกรดไม่ถึง 3.00 จำนวน 69 คน

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มนักเรียนสองกลุ่มดังกล่าว เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่านักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยต่ำกว่า 3.00 เป็นกลุ่มที่ควรให้ความสำคัญอย่างเร่งด่วนเพื่อให้ครูผู้สอนตระหนักถึงปัญหาการใช้คำปรากฏร่วมและเร่งแก้ไขให้นักเรียนสามารถเลือกใช้คำปรากฏร่วมได้อย่างถูกต้อง ส่วนกลุ่มนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00 ถึง 3.49 นั้น เป็นกลุ่มจำนวนน้อยและมีผลการใช้คำปรากฏร่วมในลักษณะเชิงบวก จึงไม่นำมาวิเคราะห์ในประเด็นปัญหาเทียบเท่ากับกลุ่มนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยต่ำกว่า 3.00 ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการใช้คำปรากฏร่วมของนักเรียนที่มีผลการเรียนภาษาญี่ปุ่นแตกต่างกัน

นักเรียน	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละ	ค่า S.D.	ค่า t	ค่า p
เกรดเฉลี่ยภาษาญี่ปุ่น 3.50 ขึ้นไป	6.64	39.06	3.94	5.45	0.00*
เกรดเฉลี่ยภาษาญี่ปุ่น ไม่ถึง 3.00	3.54	20.80	2.97		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 5 จะเห็นว่ากลุ่มนักเรียนเกรดเฉลี่ยภาษาญี่ปุ่น 3.50 ขึ้นไปได้คะแนนเฉลี่ย 6.64 จากคะแนนเต็ม 17 คะแนน โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 3.94 ส่วนกลุ่มนักเรียนเกรดเฉลี่ยภาษาญี่ปุ่นไม่ถึง 3.00 ได้คะแนนเฉลี่ย 3.54 จากคะแนนเต็ม 17 คะแนน โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 2.97 เมื่อนำค่าทั้งสองมาวิเคราะห์ด้วย Independent Samples T-test พบว่ามีค่า t-statistic เท่ากับ 5.45 และ p-value เท่ากับ 0.00 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการทดสอบแสดงให้เห็นว่าคะแนนการทดสอบของนักเรียนกลุ่มเกรดเฉลี่ยภาษาญี่ปุ่น 3.50 ขึ้นไปและกลุ่มนักเรียนเกรดเฉลี่ยภาษาญี่ปุ่นไม่ถึง 3.00 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยว่ากลุ่มนักเรียนเกรดเฉลี่ยภาษาญี่ปุ่น 3.50 ขึ้นไปได้คะแนนเฉลี่ยในการทำแบบทดสอบคำปรากฏร่วมมากกว่ากลุ่มนักเรียนเกรดเฉลี่ยภาษาญี่ปุ่นไม่ถึง 3.00

6.2.3 ผลการใช้คำปรากฏร่วมแบ่งตามหมวดความหมาย

6.2.3.1 ความหมายสวมใส่ คะแนนเฉลี่ย 23.60

นักเรียนใช้คำปรากฏร่วมความหมาย “สวมใส่” ถูกต้องมากที่สุดคือคำว่า 「着物を着る」(สวมชุดกิโมโน) (ร้อยละ 43.00) รองลงมาคือ 「ぼうしをかぶる」(สวมหมวก) (ร้อยละ 24.00)「めがねをかける」(สวมแว่นตา) (ร้อยละ 21.00) 「靴をはく」 (สวมรองเท้า) (ร้อยละ 17.50) และ「ネクタイをする」(ผูกเนคไท) (ร้อยละ 12.50)

6.2.3.2 ความหมายเปิดปิด คะแนนเฉลี่ย 17.00

นักเรียนใช้คำปรากฏร่วมความหมาย “เปิดปิด” ถูกต้องมากที่สุดคือคำว่า 「ドアをあける」(เปิดประตู) (ร้อยละ 39.50) รองลงมาคือ 「ドアをしめる」(ปิดประตู) (ร้อยละ 26.50)「電気をつける」 (เปิดไฟ) (ร้อยละ12.50)「火をけす」(ดับไฟ) (ร้อยละ 4.00) และ「本をとじる」 (ปิดหนังสือ) (ร้อยละ 2.50)

6.2.3.3 กินยา

นักเรียนใช้คำปรากฏร่วมความหมาย “กินยา” ถูกต้อง (ร้อยละ 42.00)

6.2.3.4 คำกริยาหลายความหมาย คะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 44.91

นักเรียนใช้คำกริยาหลายความหมายถูกต้องมากที่สุดคือคำว่า 「勉強をする」(เรียน) (ร้อยละ 77.50) รองลงมาคือ 「ゲームをする」(เล่นเกม) (ร้อยละ 67.50)「しゃしんをとる」 (ถ่ายรูป) (ร้อยละ 50.00)「アルバイトをする」(ทำงานพิเศษ) (ร้อยละ 45.50)「かぜをひく」 (เป็นหวัด) (ร้อยละ 23.50) และ「きょうみをもつ」 (มีความสนใจ) (ร้อยละ 5.50)

6.3 ผลการสัมภาษณ์นักเรียนและครู

6.3.1 ผลการสัมภาษณ์นักเรียน

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์นักเรียนที่มีผลคะแนนการใช้คำปรากฏร่วมสูงสุดจำนวน 7 คนในแต่ละโรงเรียน สรุปได้ว่านักเรียนส่วนใหญ่เรียนรู้โดยใช้วิธีจดจำคำศัพท์เป็นกลุ่มก้อน และใช้วิธีจดจำคำศัพท์โดยแยก

คำแยกความหมายบ้างในบางคำ ปัญหาที่พบ นักเรียนยังสับสนและจดจำคำปรากฏร่วมไม่แม่นยำ โดยนำลักษณะการใช้ในภาษาไทยมาใช้ในภาษาญี่ปุ่น เช่น คำว่า「きょうみをもつ」(มีความสนใจ) โดยมักใช้ผิดเป็น「きょうみをある (มี)」รวมทั้งมักเลือกใช้คำกริยา「する」ทดแทนคำปรากฏร่วมที่จดจำไม่ได้

6.3.2 ผลการสัมภาษณ์ครู

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์วิธีการสอนคำศัพท์ของครูผู้สอนแต่ละโรงเรียนจำนวน 7 คน สรุปได้ว่าครูจากโรงเรียน 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียน A C และ F ใช้วิธีสอนคำศัพท์เป็นกลุ่มก้อน ตั้งแต่เริ่มต้นการสอนคำศัพท์ ในขณะที่ครูโรงเรียน 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียน B D E และ G ใช้วิธีสอนคำศัพท์โดยแยกคำแยกความหมาย

7. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาการใช้คำปรากฏร่วมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนการเรียนภาษาญี่ปุ่น โรงเรียนในเขตจังหวัดนนทบุรี 7 แห่ง จำนวน 200 คน มีรายละเอียด ดังนี้

7.1 ความสามารถภาษาญี่ปุ่นของนักเรียนกับการใช้คำปรากฏร่วม

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า กลุ่มนักเรียนที่มีผลการเรียนภาษาญี่ปุ่นสูงมีความรู้ความเข้าใจคำศัพท์มากกว่ากลุ่มนักเรียนที่มีผลการเรียนภาษาญี่ปุ่นต่ำกว่า สอดคล้องกับ Nation (2001) ที่ชี้ว่าการมีพื้นฐานทางภาษาที่ดี ช่วยให้สามารถเรียนรู้และจดจำคำศัพท์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจากการสัมภาษณ์นักเรียน พบว่านักเรียนที่มีคะแนนการใช้คำปรากฏร่วมสูงจะใช้วิธีจดจำคำศัพท์เป็นกลุ่มก้อน โดยจะเริ่มทำความเข้าใจสถานการณ์ที่ผู้วิจัยกำหนดให้ในแบบทดสอบ และเลือกใช้คำปรากฏร่วมได้โดยไม่ต้องนึกคำศัพท์และความหมายเป็นคำ ๆ ซึ่งงานวิจัยของ 三好 (2007) ชี้ให้เห็นว่าการจดจำคำปรากฏร่วมช่วยให้นึกคำศัพท์ได้ง่ายขณะที่ทำแบบทดสอบ ในขณะที่กลุ่มนักเรียนที่มีคะแนนต่ำกว่าจะใช้วิธีจำคำศัพท์แยกคำแยกความหมาย จนรู้สึกเหนื่อยล้าในการท่องจำคำศัพท์จำนวนมาก ทำให้จดจำคำศัพท์ไม่ได้ ซึ่งการเรียนรู้แบบนี้เป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีประสิทธิภาพ (方, 2016)

อย่างไรก็ตาม แม้นักเรียนจะทำแบบทดสอบคำปรากฏร่วมได้คะแนนสูง มีผลการเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นระดับสูงหรือผ่านการสอบวัดระดับภาษาญี่ปุ่น (JLPT) แต่ก็ยังพบการใช้คำปรากฏร่วมไม่ถูกต้อง

สำหรับนักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำกว่า 3.00 จากผลการสัมภาษณ์ครูทำให้ทราบว่า นักเรียนมักประสบปัญหาในการเลือกใช้คำปรากฏร่วม โดยสาเหตุหลักที่พบได้บ่อย เช่น การลืมคำศัพท์ การอ่านและทำความเข้าใจความหมายคำศัพท์ประเภทคาตาคานะได้ไม่ดี การใช้คำปรากฏร่วมความหมายคู่ตรงข้ามสลับกัน การเลือกใช้คำกริยา「する」ทดแทนคำศัพท์ที่จดจำไม่ได้ และการนำลักษณะภาษาไทยมาใช้ในภาษาญี่ปุ่น

จากปัญหาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะด้านคำศัพท์และการใช้คำปรากฏร่วมของนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มที่มีผลการเรียนต่ำ เพื่อให้สามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นได้อย่างถูกต้องและสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.2 อิทธิพลภาษาแม่กับการเลือกใช้คำกริยา

7.2.1 ความหมายสวมใส่

จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนใช้คำปรากฏร่วมความหมายสวมใส่ถูกต้องมากที่สุด คือ คำว่า「着物を着る」(สวมชุดกิโมโน) (ร้อยละ 43.00) สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ครูและนักเรียนที่ระบุว่าคำดังกล่าวพบได้บ่อยในตำราเรียนและชั้นเรียน ส่งผลให้นักเรียนจดจำได้มากขึ้น อีกทั้งคำว่า 「着物」(ชุดกิโมโน) ยังประกอบด้วยคันจิ 「着」ซึ่งเป็นคันจิที่นักเรียนคุ้นเคย ทำให้สามารถจับคู่กับคำกริยา「着る」(สวมใส่) ได้อย่างถูกต้อง จะเห็นได้ว่ากระบวนการเรียนรู้คำศัพท์ผ่านการสังเกตบริบทในตำราเรียนร่วมกับความถี่ในการนำเสนอและการใช้งานคำศัพท์จากครูผู้สอน ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในการใช้คำปรากฏร่วมอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม จากผลการสัมภาษณ์ครูระบุว่านักเรียนสับสนลักษณะการใช้เฉพาะเจาะจงของคำปรากฏร่วมความหมายสวมใส่ เนื่องจากภาษาญี่ปุ่นคำนาม「服」(เสื้อผ้า) ใช้ร่วมกับคำกริยา 「着る」(สวมใส่) ซึ่งใช้เฉพาะเจาะจงกับเสื้อผ้าที่สวมใส่ท่อนบนหรือมีลักษณะเป็นชุดหรือเครื่องแบบ ในขณะที่ภาษาไทยสามารถใช้คำกริยา “สวมใส่” กับคำนาม “เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย” ทั่วไปโดยไม่แบ่งการใช้ร่วมกับเครื่องแต่งกายชนิดใด ส่งผลให้นักเรียนเลือกใช้คำกริยาผิด รวมกันร้อยละ 13.00 แบ่งเป็นคำกริยา「はく」ร้อยละ 3.50 คำกริยา 「かける」ร้อยละ 2.00 นอกจากนี้ นักเรียนยังใช้คำกริยา 「する」และอื่น ๆ ทดแทน อีกทั้ง คำว่า 「めがねをかける」(สวมแว่นตา)「くつをはく」(สวมรองเท้า)「ネクタイをする」(ผูกเนคไท) นักเรียนก็นำคำกริยา「着る」มาใช้ทดแทน แสดงให้เห็นว่านักเรียนมุ่งเน้นเลือกใช้คำกริยาที่ตรงตามความหมายภาษาไทยว่า “สวมใส่” เท่านั้น และจดจำคำกริยาสวมใส่อื่น ๆ ไม่ได้ นอกจากนี้ สำหรับนักเรียนที่จดจำคำศัพท์ไม่ได้หรือไม่มั่นใจจะใช้คำกริยา「する」เนื่องจากความคุ้นเคยและเป็นคำกริยาที่สามารถใช้ร่วมกับคำนามทั่วไปได้จำนวนมากมาทดแทน

จากลักษณะการใช้คำปรากฏร่วมผิดของนักเรียนสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลภาษาแม่ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อโครงสร้างและแนวคิดทางภาษาของทั้งสองภาษามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนย่อมส่งผลให้นักเรียนมีแนวโน้มใช้คำปรากฏร่วมไม่ถูกต้อง สอดคล้องกับ 松野 (2015) กล่าวว่าอิทธิพลภาษาแม่คือหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ผู้เรียนเลือกคำผิด เช่นเดียวกับทัศนีย์ เมธาพิสิฐ (2549, น. 5) กล่าวว่า หากภาษาที่หนึ่งมีกฎเกณฑ์แตกต่างจากภาษาที่สอง จะทำให้เป็นภาระแก่ผู้เรียน ส่งผลให้เกิดการใช้ผิดบ่อย เช่น คำกริยา “สวมใส่” ในภาษาไทยใช้ได้กับเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับทุกชนิด แต่ในภาษาญี่ปุ่นมีการแยกใช้ ทำให้เกิดการถ่ายโอนเชิงลบสำหรับผู้เรียนชาวไทยได้ ซึ่งตรงกับผลการวิจัยครั้งนี้ที่นักเรียนมักใช้ผิดเป็น 「ぼうしを着る」「めがねを着る」「ネクタイをを着る」「くつを着る」เป็นต้น

7.2.2 ความหมายเปิดปิด

จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนใช้คำปรากฏร่วมความหมายเปิดปิดถูกต้องมากที่สุดคือ คำว่า 「ドアをあける」(เปิดประตู) (ร้อยละ 39.50) สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ครูและนักเรียนกล่าวว่าพบคำดังกล่าวได้บ่อยในตำราเรียนและชั้นเรียน จึงทำให้นักเรียนจดจำและใช้คำปรากฏร่วมได้อย่างถูกต้อง

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาผลการใช้คำปรากฏร่วมคำว่า 「ドアをあける」(เปิดประตู) พบว่านักเรียนมักใช้ผิดเป็นคำกริยา「しめる」 (ปิด) ซึ่งเป็นคำกริยาความหมายคู่ตรงข้าม สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ครูระบุว่านักเรียนมักสับสนและมีแนวโน้มที่จะใช้คำกริยาความหมายคู่ตรงข้าม นอกจากนี้ พบว่านักเรียนมักใช้ คำว่า「電気をつける」(เปิดไฟ) ผิดเป็นคำกริยา「あける」(เปิด) แสดงให้เห็นว่านักเรียนสับสนคำที่มีลักษณะการใช้เฉพาะเจาะจงในภาษาญี่ปุ่น เนื่องจากภาษาญี่ปุ่นมีการแยกใช้ระหว่างคำนาม「ドア」 (ประตู) ใช้คู่กับคำกริยา「あける」(เปิด) ส่วนคำนามประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น「電気」 (ไฟฟ้า) ใช้คู่กับคำกริยา 「つける」 (เปิด) ซึ่งลักษณะการใช้ดังกล่าวแตกต่างจากภาษาไทย เนื่องจากคำว่า “เปิด”[2] ในภาษาไทยสามารถใช้ในกรณีต่าง ๆ ได้แก่ 1) ทำให้สิ่งที่ปิดอยู่เผยออก เช่น เปิดประตู, ทำให้เครื่องยนต์กลไกทำงาน เช่น เปิดวิทยุ เปิดพัดลม, ตรงข้ามกับ ปิด 2) ทำพิธีเป็นประเดิมเพื่อดำเนินกิจการงานหรือให้ใช้ได้ เช่น เปิดร้านใหม่ เปิดถนน เปิดสมาคม 3) หนี เช่น ผู้ร้ายเปิดไปไกลแล้ว เป็นต้น จากลักษณะการใช้คำกริยา “เปิด” ในภาษาไทยนั้นค่อนข้างอิสระ ไม่กำหนดการใช้คู่กับคำนามเฉพาะ ดังนั้น นักเรียนจึงจำเป็นต้องจดจำคำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นจำนวนมาก จนทำให้รู้สึกเป็นภาระ และมีแนวโน้มสูงที่จะนำลักษณะการใช้คำกริยาภาษาไทยมาใช้ในภาษาญี่ปุ่น

7.2.3 กินยา

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า นักเรียนส่วนใหญ่มักเลือกใช้คำว่า「薬を飲む」(กินยา) ไม่ถูกต้องโดยเลือกใช้ผิดเป็นคำกริยา「食べる (กิน)」จากการสัมภาษณ์ครูกล่าวว่าเกิดจากได้รับอิทธิพลภาษาแม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของนิเย๊าะ จาหลง (2564) ชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนมีแนวโน้มใช้คำกริยา「食べる」(กิน) ร่วมกับคำนามที่ต้องใช้ร่วมกับคำกริยา 「飲む」(ดื่ม) เนื่องจากถ่ายโอนรูปแบบภาษาจากภาษาแม่ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ 白 (2016) ที่ระบุว่าในภาษาเกาหลีไม่มีการแยกใช้คำกริยา「飲む」(ดื่ม) และ「食べる」(กิน) อย่างชัดเจน ซึ่งแตกต่างจากลักษณะการใช้ในภาษาญี่ปุ่น ทำให้ผู้เรียนชาวเกาหลีใต้มีแนวโน้มใช้คำกริยาในภาษาญี่ปุ่นผิด นอกจากนี้ งานวิจัยของ 三好 (2007) กล่าวว่า การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของคำปรากฏร่วมภาษาญี่ปุ่นสำหรับผู้เรียนเป็นเรื่องยาก เช่น คำว่า 「薬を飲む」 (กินยา)「スープを飲む」(กินซุป) เนื่องจากขัดแย้งกับความเข้าใจจากภาษาแม่ของผู้เรียน ผู้เรียนจึงมีแนวโน้มสูงที่จะใช้ภาษาแม่ของตนร่วมกับภาษาญี่ปุ่น รวมทั้งจากผลการสัมภาษณ์ครูกล่าวว่าแม้ครูจะใช้วิธีการสอนที่หลากหลายทั้งการใช้ภาพประโยคตัวอย่าง การแสดงท่าทาง และแบบฝึกหัดเพื่อเสริมความเข้าใจ ก็ยังพบว่านักเรียนยังมีแนวโน้มใช้ภาษาญี่ปุ่นตามความคุ้นเคยในภาษาแม่

จากปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยทราบว่าทั้งผู้เรียนชาวไทยและผู้เรียนชาวต่างประเทศอื่น ๆ ก็ประสบปัญหาการใช้คำปรากฏร่วมคำว่า 「薬を飲む」(กินยา) ซึ่งผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะใช้ความรู้ความเข้าใจจากภาษาแม่ของตนในการใช้ภาษาญี่ปุ่น ส่งผลให้ใช้ภาษาญี่ปุ่นไม่ถูกต้อง

[2] ข้อมูลจาก https://dictionary.orst.go.th/ สืบค้นเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2568

7.2.4 คำกริยาหลายความหมาย

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า นักเรียนส่วนใหญ่เลือกใช้คำปรากฏร่วมประเภทนี้ได้ถูกต้องมากที่สุด ได้แก่ คำว่า 「勉強をする」(เรียน) (ร้อยละ 77.50) ซึ่งเป็นอัตราการตอบถูกที่สูงกว่าข้ออื่น จากการสัมภาษณ์ครูและนักเรียนทำให้ทราบว่า นักเรียนพบคำดังกล่าวได้บ่อยในตำราเรียนและครูมักนำคำดังกล่าวยกเป็นตัวอย่างประโยคในชั้นเรียน ทำให้เกิดความคุ้นเคย ส่งผลให้นักเรียนจดจำได้มากขึ้นและสามารถเลือกใช้ได้อย่างถูกต้อง

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการเลือกใช้คำกริยาผิดในกลุ่มคำกริยาหลายความหมายที่ได้รับอิทธิพลภาษาแม่ พบนักเรียนมักใช้คำว่า 「ゲームをする」(เล่นเกม) ผิดเป็นคำกริยา「あそぶ」(เล่น, เที่ยว) จากผลการสัมภาษณ์ครูทำให้ทราบว่านักเรียนยังคงแปลตรงตามความหมายภาษาไทย โดยนึกถึงคำว่า “เล่น” ในภาษาไทยก่อนแล้วจึงนึกถึงเชื่อมโยงคำกริยาภาษาญี่ปุ่นในคลังคำศัพท์ของตัวเองที่มีความหมายตรงกับภาษาไทย อีกทั้ง นักเรียนมักใช้คำว่า「アルバイトをする」(ทำงานพิเศษ) 」ผิดเป็นคำกริยา「行く」(ไป) และคำกริยา 「はたらく」 (ทำงาน) ซึ่งครูกล่าวว่านักเรียนคุ้นเคยกับสำนวนภาษาไทยว่า “ไปทำงาน” และ “ทำงานพิเศษ” จึงเลือกใช้คำกริยาที่ตรงตัวตามความหมายภาษาไทยร่วมกับคำนาม「アルバイト」(งานพิเศษ) รวมทั้งนักเรียนเลือกใช้คำว่า「きょうみをもつ」(มีความสนใจ) ผิดเป็นคำกริยา「ある」 (มี) เนื่องจากนักเรียนแปลตรงตามความหมายภาษาไทย จึงเลือกใช้คำกริยาโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องตามโครงสร้างไวยากรณ์

นอกจากนี้ คำว่า「しゃしんをとる」(ถ่ายรูป) นักเรียนมักเลือกใช้ผิดเป็นคำกริยา 「する」 เนื่องจากนักเรียนคุ้นเคยความหมายคำกริยา 「とる」ในความหมาย “หยิบ, จับ” มากกว่า “ถ่ายรูป” เช่นเดียวกับคำว่า 「かぜをひく」(เป็นหวัด) ซึ่งนักเรียนคุ้นเคยในความหมาย “ดีด, เล่นเครื่องดนตรี” มากกว่าความหมาย “เป็นหวัด” เป็นต้น จากผลการสัมภาษณ์ครูทำให้ทราบว่าอิทธิพลภาษาแม่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่น นักเรียนมักใช้วิธีแปลความหมายตรงตัวตามภาษาไทย จึงเลือกใช้คำกริยาภาษาญี่ปุ่นโดยไม่พิจารณาความถูกต้องทางโครงสร้างไวยากรณ์ อีกทั้งเลือกใช้กริยา「する」ทดแทนคำกริยาที่จดจำไม่ได้ร่วมกับคำนาม นอกจากนี้ ครูระบุข้อสังเกตว่าหากเป็นคำกริยาหลายความหมาย นักเรียนมักเลือกจดจำความหมายของคำศัพท์ที่ปรากฏครั้งแรกในตำราเรียนซึ่งเป็นความหมายหลัก สอดคล้องกับความคิดเห็นของโมริยามะ (2557, น. 4) กล่าวว่า ผู้เรียนเลือกจำเพียงความหมายหลักหรือจำความหมายของคำที่นำมาเปรียบเทียบกับภาษาแม่ของตน เช่นเดียวกับงานวิจัยของนิเย๊าะ จาหลง (2564)

นอกจากนี้ กรณีคำกริยาหลายความหมายในงานวิจัยของ 松野 (2015) ชี้ให้เห็นว่า การเลือกใช้คำศัพท์ของผู้เรียนยังขึ้นอยู่กับความสามารถในการเข้าใจความหมายหลักและการสร้างภาพจำในการรับรู้ของผู้เรียน (Mental Imagery) ที่เชื่อมโยงกับคำนั้นอย่างเหมาะสม ดังนั้น กรณีที่ผู้เรียนเลือกใช้คำศัพท์ไม่เหมาะสม อาจเกิดจากผู้เรียนยังไม่ได้ทำความเข้าใจความหมายของคำศัพท์นั้นอย่างเพียงพอ

จากผลการใช้คำปรากฏร่วมของนักเรียนทำให้ทราบว่าภาษาแม่ส่งผลต่อการเรียนรู้คำศัพท์ของนักเรียน เกิดการถ่ายโอนภาษาเชิงลบ (ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ, 2549) ส่งผลให้นักเรียนใช้ภาษาญี่ปุ่นไม่ถูกต้อง

ซึ่งผลการใช้คำปรากฏร่วมของนักเรียนยังพบการนำภาษาไทยมาใช้ในภาษาญี่ปุ่นจำนวนมาก เนื่องจากความแตกต่างของลักษณะการใช้คำกริยาอย่างเฉพาะเจาะจง ทำให้นักเรียนสับสนและเลือกใช้คำปรากฏร่วมไม่ถูกต้อง

7.3 กลยุทธ์ของผู้เรียนในการใช้คำกริยา「する」

จากคำตอบที่นักเรียนตอบผิดพบว่านักเรียนมักใช้คำกริยา「する」แทนที่คำที่จดจำไม่ได้ เป็นการใช้กลยุทธ์ทดแทน (ปานเสก อาทรธุระสุข, 2557, น. 12) สอดคล้องกับวิจัยของนิเย๊าะ จาหลง (2564, น. 39) ที่ระบุว่าผู้เรียนใช้กลยุทธ์ทดแทนด้วยคำกริยา「する」เนื่องจากมีความคุ้นเคยและเข้าใจว่าสามารถใช้กับคำนามได้ทั่วไป

เมื่อวิเคราะห์กลยุทธ์ทดแทนของนักเรียนโดยใช้คำกริยา「する」 ทำให้ทราบข้อดีคือ ช่วยให้นักเรียนสามารถสื่อสารได้อย่างราบรื่น ลดความวิตกกังวล และใช้ภาษาญี่ปุ่นอย่างยืดหยุ่น แม้จะจดจำคำศัพท์ไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดคืออาจทำให้การสื่อสารไม่ชัดเจน ไม่เป็นธรรมชาติ และส่งผลต่อความถูกต้องทางไวยากรณ์ หากใช้มากเกินไปจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทักษะคำศัพท์ เนื่องจากนักเรียนจะไม่พยายามจดจำหรือเรียนรู้คำศัพท์ใหม่ ๆ

7.4 การจัดการเรียนการสอนคำศัพท์

เมื่อพิจารณาแนวทางการสอนคำศัพท์ในชั้นเรียนพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มักใช้วิธีการสอนแยกคำแยกความหมาย ซึ่งเพิ่มภาระแก่นักเรียนและยังส่งผลให้ไม่สามารถเลือกใช้คำปรากฏร่วมได้อย่างเหมาะสม เมื่อนักเรียนจดจำคำไม่ได้ก็มักแปลความหมายตรงตัวตามภาษาแม่ ส่งผลให้ใช้คำปรากฏร่วมในภาษาญี่ปุ่นผิด สะท้อนปัญหาในการเรียนรู้คำปรากฏร่วม แนวทางการสอนดังกล่าวขัดแย้งกับข้อเสนอของปรีมา มัลลิกะมาส (2546) ที่เน้นให้ผู้เรียนสัมผัสภาษาจริง ฝึกสังเกต วิเคราะห์คำปรากฏร่วม และใช้แหล่งข้อมูลจากพจนานุกรมทั่วไปหรือพจนานุกรมแบบ Corpus ที่มีตัวอย่างประโยคหลากหลาย เพื่อให้เข้าใจบริบทการใช้ ซึ่งจะช่วยพัฒนาทักษะการใช้คำปรากฏร่วมได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรมชาติมากขึ้น

8. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการสอน

จากการศึกษาครั้งนี้จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้คำปรากฏร่วมก็ยังเป็นเรื่องยากแม้แต่ผู้เรียนที่มีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับสูง ดังนั้นครูผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้คำปรากฏร่วมและนำไปใช้สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะซึ่งคาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนคำศัพท์ภาษาญี่ปุ่น ดังนี้ 1) ปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนคำศัพท์เป็นวิธีสอนคำปรากฏร่วม เพื่อช่วยให้นักเรียนลดการนำความหมายของคำศัพท์ตรงตามภาษาไทยมาใช้ในภาษาญี่ปุ่น และอธิบายโดยใช้รูปภาพประกอบ รวมทั้งนำเสนอตัวอย่างคำปรากฏร่วมที่มีลักษณะการใช้เฉพาะเจาะจงในรูปแบบกลุ่มคำตั้งแต่เริ่มเข้าสู่บทเรียน เช่น「スープを飲む」(กินซุป)「薬を飲む」(กินยา) เป็นต้น 2) ฝึกให้นักเรียน

สังเกตลักษณะการใช้คำปรากฏร่วม คำช่วยที่ชี้ให้เห็นความแตกต่างในเลือกใช้คำปรากฏร่วมระหว่างคำนามและคำกริยา และให้สรุปความเข้าใจด้วยตนเองในเบื้องต้น โดยมีครูผู้สอนชี้แนะ เน้นย้ำ อธิบายคำที่นักเรียนไม่สามารถทำความเข้าใจด้วยตนเองได้อย่างถูกต้อง พร้อมยกตัวอย่างคำที่มีลักษณะการใช้หลากหลายเพื่อชี้ให้เห็นความแตกต่าง ซึ่งรวมถึงความหมายหลักความหมายรองของคำนั้น ๆ พร้อมทั้งให้นักเรียนจดบันทึกด้วยตนเอง 3) ควรย้ำและทบทวนคำปรากฏร่วมบ่อย ๆ เพื่อให้นักเรียนเกิดความคุ้นเคยและจดจำได้ 4) ตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนในระหว่างเรียนเป็นระยะ ๆ เสมอ 5) ใช้สื่อจริง เช่น บทความ หนังสือ รายการทีวี ซึ่งเกิดในสถานการณ์จริงหรือประโยคที่มีบริบทชัดเจนเพื่อยกตัวอย่างคำปรากฏร่วมจะช่วยให้นักเรียนสังเกตและเรียนรู้วิธีการใช้คำปรากฏร่วมที่หลากหลายและเป็นธรรมชาติมากขึ้น และ 6) ออกแบบแบบฝึกหัดหรือแบบทดสอบย่อยที่สามารถวัดความรู้ความเข้าใจการใช้คำปรากฏร่วมของนักเรียนทดแทนการใช้แบบทดสอบรูปแบบเขียนคำแปลความหมายภาษาไทยจากคำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นที่กำหนดให้ เช่น ให้ผู้เรียนจับคู่คำ เติมคำลงในช่องว่าง แต่งเรื่องจากคำปรากฏร่วมที่กำหนดให้ รวมทั้งฝึกให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูลคำปรากฏร่วมจากพจนานุกรมหรือพจนานุกรมคำปรากฏร่วมรูปแบบ Corpus หรือแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เพื่อให้นักเรียนเห็นและนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง

รายการอ้างอิง

ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ. (2549). *การศึกษาอิทธิพลของภาษาไทยต่อการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย.* รายงานวิจัยโครงการวิจัยเสริมหลักสูตร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นิเย๊าะ จาหลง. (2564). การศึกษาการใช้คำปรากฏร่วมของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นในภาคใต้. *วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม, 10*(2), 139-173.

ปรีมา มัลลิกะมาส. (2546). บทบาทของคำปรากฏร่วมในการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ. *วารสารภาษาปริทัศน์, 20*, 62-76.

ปานเสก อาทรธุระสุข. (2557). *กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นของนิสิตวิชาเอกภาษาญี่ปุ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.* คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. https://buuir.buu.ac.th/handle/1234567890/1304

โมริยามะ ชิน. (2557). *พจนานุกรมคำญี่ปุ่นหลากความหมาย คำกริยา* (ปราณี จงสุจริตธรรม, ผู้แปล). สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี(ไทย-ญี่ปุ่น). (ต้นฉบับพิมพ์ปี 2012).

ราชบัณฑิตยสภา. (2560). *พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป).* ราชบัณฑิตยสภา.

Francis, B., Lea, D., Turnbull, J., Ashby, M., Phillips, P., Webb, S., Bull, V., Hey, A., Parkinson, D., & Holloway, S. M. (2010). *Oxford advanced learner's dictionary*. Oxford University Press.

Gower, R., Phillips, D., & Walters, S. (2005). *Teaching practice handbook.* Macmillan Education.

Lewis, M. (2000). *Teaching collocation: Further developments in the lexical approach*. Language Teaching Publications.

Lou, J. (2024). *The development of L2 collocational familiarity and its relationship with collocational frequency and congruency*. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/39011285/

Methapisit, T. (2008).「タイ人の誤りやすい日本語の語彙と表現」, 国際交流基金バンコク日本文化センター主催第 3 回日本語教育セミナー「誤用分析―日本語学習者はなぜ間違うのか」.

Nation, I. S. P. (2001). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge University Press.

大神智春. (2021). 『日本語学習者による多義語コロケーションの習得』.東京：ひつじ書房.

迫田久美子. (2010). 「第二言語習得研究の深さと広がりー学習者の学び方から教師の教え方へー」. *วารสารญี่ปุ่นศึกษา, 2*, 1-18. http://asia.tu.ac.th/journal/J_Studies53_54/A1-18.pdf

中田達也. (2023).『最新の第二言語習得研究に基づく究極の英語学習法』東京：KADOKAWA.

野田尚史. (2007).「文法的なコロケーションと意味的なコロケーション」『日本語学』, *26*(12), 18-27.

方小贇. (2016).「第二言語としての日本語の連語習得について」『宇都宮大学国際学部附属多文化公共圏センター年報』, *8*, 112-119. https//:cir.nii.ac.jp/crid/1050296808184568192

白以然. (2016). 「L1 と L2 の意味の違いと学習者の認識」『比較日本学教育研究センター研究年報』, *12*, 136-141. https://cir.nii.ac.jp/crid/1050282677928178944

松野和子. (2015).「コロケーションにおける同義語の代用性に関す る一考察」『静岡大学教育研究』, *11*, 185-196. https://cir.nii.ac.jp/crid/1390853649734277504

三好裕子. (2007).「連語による語彙指導の有効性の検討」『日本語教育学会:日本語教育学会学会誌委員会編』, *134*, 80-89.

李羽喆. (2022) .「語彙習得理論から考えた日本語学習者における語彙学習の悩み ―４つのつまずきの分析を中心に―」『日本学刊』, *25*, 80-93.

劉瑞利. (2015) .「学習者コーパスに基づいた日本語コロケーションの習得研究―「名詞＋動詞」型に焦点を当てて―」『言語文化と日本語教育』, *50*, 140-143.

การศึกษากลวิธีการปฏิเสธของมัคคุเทศก์ภาษาญี่ปุ่นชาวไทย และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

The Study of Refusal Strategies of Japanese Speaking Thai Tour Guide and the Related Factors

กมลาสน์ กีรตินันท์วัฒนา
Kamalas Keeratinanwatthana

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University

Corresponding Author:
Kamalas Keeratinanwatthana
Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University
169 Long Had Bangsaen Rd, Saen Suk, Chonburi District, Chonburi, 20131, Thailand
E-mail: usadagon_k@hotmail.com

Received: 25 July 2025 **Revised:** 3 November 2025 **Accepted:** 8 December 2025

การศึกษากลวิธีการปฏิเสธของมัคคุเทศก์ภาษาญี่ปุ่นชาวไทยและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาดังต่อไปนี้ 1) เพื่อศึกษากลวิธีการปฏิเสธต่อการขอร้อง การเชื้อเชิญและการขออนุญาตในกลุ่มของมัคคุเทศก์ภาษาญี่ปุ่นชาวไทยในประเทศ 2) ศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ความสนิทสนมและความอาวุโสที่ส่งผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการปฏิเสธ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มมัคคุเทศก์รวม 15 คน เก็บข้อมูลด้วยรูปแบบของแบบสอบถาม Discourse Completion Test (DCT) และมีการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม DCT ประกอบไปด้วยสถานการณ์ 4 สถานการณ์ แบ่งเป็นการปฏิเสธวัจนกรรมขอร้อง 1 สถานการณ์ การปฏิเสธวัจนกรรมการเชื้อเชิญ 1 สถานการณ์และการปฏิเสธวัจนกรรมการขออนุญาต 2 สถานการณ์ โดยทั้ง 4 สถานการณ์มีปัจจัยที่กำหนดคือ ความสนิทสนม ความอาวุโส

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ 1) มัคคุเทศก์มีการใช้กลวิธีหลากหลายในการปฏิเสธลูกค้านักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น โดยเรียงได้ 5 ลำดับแรกดังนี้ 1) การกล่าวขอโทษ 2) การกล่าวเหตุผล 3) การปัดความรับผิดชอบ 4) การปฏิเสธทางตรง และ 5) การขู่ ปัจจัยในเรื่องความสนิทสนมและความอาวุโส เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกกลวิธีการปฏิเสธลูกค้าและใช้ระดับความสุภาพในวัจนกรรม จากการสัมภาษณ์พบว่า มัคคุเทศก์ส่วนใหญ่บอกว่าตระหนักถึงระดับความสนิทสนมในการใช้ภาษามาก แต่เมื่อดูจากวัจนกรรมจริงกลับพบว่าตระหนักรู้ถึงความสนิทสนมน้อย อย่างไรก็ตาม ความตระหนักรู้ในเรื่องความสนิทสนมยังมากกว่าความอาวุโสในระดับที่กล่าวอ้าง ส่วนในทางปฏิบัติจริง มัคคุเทศก์กลับใช้สำนวนสุภาพที่สะท้อนการให้ความสำคัญกับความอาวุโสมากกว่าความสนิทสนม

คำสำคัญ : มัคคุเทศก์, วัจนกรรมการปฏิเสธ, นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น, กลวิธีการปฏิเสธ

The Study of Refusal Strategies of Japanese Speaking Thai Tour Guide and the Related Factors

Abstract

This research aims to study the following: 1) to study the refusal strategies toward requests, invitations and permissions among of Japanese tour guides in Thailand. 2) to study impact of factors such as intimacy and seniority on refusal strategy. Data were collected from a group of 15 tour guides through a Discourse Completion Test (DCT) and in-depth interview. The questionnaire DCT consisted of 4 situations, divided into 1 refusal of a request, 1 refusal of an invitation and 2 refusal of permission. All 4 situations were determined by factors such as intimacy and seniority.

The results of the study are summarized as follows: 1) Tour guides employed a variety of strategies to refuse Japanese tourists. The five most common strategies were: (1) apologizing, (2) providing reasons, (3) evading responsibility, (4) directly refusing, and (5) issuing threats. Factors such as intimacy and seniority influenced the choice of refusal strategies and the level of politeness in speech. From the interviews, it was found that most tour guides claimed to be highly aware of the level of familiarity when using language. However, the actual speech acts showed that they paid less attention to familiarity. Nevertheless, their stated awareness of familiarity was still higher than that of seniority. In actual practice, however, the tour guides used polite expressions that reflected a greater consideration for seniority than for familiarity.

Keywords: tour guides, refusal speech, Japanese tourists, refusal strategies

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในการสื่อสารกับคู่สนทนา เช่น การเชื้อเชิญ การขอร้อง หรือการขออนุญาต หากต้องตอบรับในทางบวกย่อมไม่มีปัญหาในการสนทนานั้น แต่หากเป็นการปฏิเสธ ย่อมทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งให้เกิดขึ้นได้ง่าย ดังนั้นผู้ปฏิเสธจึงต้องมีความระมัดระวังในการใช้คำพูดเป็นอย่างมากและรู้จักการปฏิเสธที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้กระทบความรู้สึกของคู่สนทนาและเพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2548, น. 87-88) ได้กล่าวถึงลักษณะของภาษาธุรกิจว่ามีลักษณะ 4 ประเภท ได้แก่ มีความกะทัดรัด มีความชัดเจน ถูกต้อง เหมาะสม และสุภาพ ดังนั้นการศึกษาภาษาในแวดวงธุรกิจจึงมีความน่าสนใจ โดยเฉพาะการศึกษาความสุภาพในการปฏิเสธที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการให้บริการ เช่น ธุรกิจสายการบิน การโรงแรม การท่องเที่ยว เป็นต้น ผู้ให้บริการต้องมีศิลปะในการพูดจาอย่างเช่น มัคคุเทศก์ ที่ต้องพูดจาฉะฉานชัดเจนในการนัดเวลาลูกทัวร์หรือมีการใช้ภาษาอย่างเหมาะสมต่อลูกทัวร์ในหลายสถานะ เป็นต้น ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีรายได้หลักอย่างหนึ่งมาจากการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์เป็นฟันเฟืองสำคัญในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนี้ นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยมีจำนวนมาก นักท่องเที่ยวที่เข้ามามากที่ติดอันดับหนึ่งในสิบคือนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น จากรายงานของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา นักท่องเที่ยวญี่ปุ่นมีจำนวน 1,050,904 คน ซึ่งจัดอยู่ในลำดับที่ 8 จาก 10 ประเทศ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567) และชาวญี่ปุ่นร้อยละ 24 ที่ระบุว่าเลือกใช้บริการธุรกิจนำเที่ยวอย่างบริษัท H.I.S. และ JTB เนื่องจากต้องการได้รับความสะดวกสบายและสื่อสารเป็นภาษาญี่ปุ่นได้มากกว่า (พิศรา เสริมรัตนวิศิษฏ์, 2560) ซึ่งในบริการธุรกิจนำเที่ยวนั้นมักจะมีบริการมัคคุเทศก์ด้วย ดังนั้นอาชีพมัคคุเทศก์จึงมีความสำคัญในวงการการท่องเที่ยวอย่างมาก มัคคุเทศก์ภาษาญี่ปุ่นชาวไทยจึงต้องมีความใส่ใจในเรื่องความสุภาพและมีวาทศิลป์ในการเจรจา แน่นอนว่าการฝึกฝนเพื่อจะเป็นมัคคุเทศก์นั้น ไม่เพียงแต่ความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมต่างชาติ แต่ยังต้องมีกลวิธีในการสื่อสารให้เหมาะสมโดยเฉพาะการปฏิเสธเพราะความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม มุมมอง และความคิด การตอบปฏิเสธก็เป็นเรื่องที่กระทำได้ยากขึ้น หากมัคคุเทศก์ไม่มีทักษะที่จะกล่าวปฏิเสธ ก็อาจจะเกิดผลเสียต่อทั้งตัวมัคคุเทศก์เองหรือต่อการงานในอนาคต งานวิจัยของ Shimura (1995) Yamagashira (2001) และ Nurjaleka (2020) ได้กล่าวว่าชาวญี่ปุ่นเมื่อตอบปฏิเสธมักจะไม่ตอบปฏิเสธโดยตรง เพื่อหลีกเลี่ยงการสนทนาที่ดูไม่สุภาพกับคู่สนทนา ในขณะที่วิมลพักตร์ พรหมศรีมาศ (2543, น. 2) ได้กล่าวว่าสังคมไทยเมื่อตอบปฏิเสธคำขอร้อง คำเชิญ หรือการแนะนำ เป็นสิ่งที่ผู้พูดต้องการหลีกเลี่ยง เนื่องจากการปฏิเสธสิ่งใดก็ตามอาจจะทำให้ผู้พูดถูกมองว่าไม่มีน้ำใจ และ Wongsittikan (2022) ได้ค้นพบในงานวิจัยว่าการตอบปฏิเสธของคนไทยและคนเกาหลีจะใช้กลวิธีการปฏิเสธโดยอ้อมต่อคำเชิญ จะเห็นได้ว่าการปฏิเสธโดยอ้อมอาจจะเป็นวัฒนธรรมของทั้งสองชาติ แต่การปฏิเสธในแต่ละวัฒนธรรมจะมีการใช้วิธีในการปฏิเสธที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นผู้ทำงานอย่างอาชีพมัคคุเทศก์จึงต้องเข้าใจในวัฒนธรรมการปฏิเสธในแต่ละวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง เพื่อสร้างความพอใจแก่นักท่องเที่ยวหากต้องเผชิญสถานการณ์ดังกล่าว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิเสธมีการศึกษาในหลากหลายแง่มุม เช่น งานวิจัยของธนพรรษ สายหรุ่น (2542) ที่ศึกษาเหตุผลหรือข้ออ้างในการปฏิเสธ งานวิจัยของ Nurjaleka (2020) และพรนัชชา

ประทีปจินดา (2558) ที่เปรียบเทียบการปฏิเสธระหว่างภาษาญี่ปุ่น ภาษาไทยหรือกับภาษาอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการถ่ายโอนทางวัจนภาษาของภาษาแม่ต่อภาษาที่สองด้วยและปัจจัยในการปฏิเสธ

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการใช้เหตุผลในสถานการณ์ปฏิเสธของผู้พูดชาวไทยและชาวญี่ปุ่นพบว่า มีเพียงการวิจัยเปรียบเทียบวัจนกรรมการปฏิเสธสองภาษาในวงการทั่วไป เช่น วงการการศึกษาของ Panpothong (2001) และมีงานที่เกี่ยวข้องกับทำงานออฟฟิศของ グエン (2012) อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีงานวิจัยใดที่ทำเป็นกรณีศึกษาด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์ในสายงานเฉพาะทาง เช่น อาชีพมัคคุเทศก์ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความสนิทสนม ความอาวุโส (ที่พิจารณาจากอายุ) ความเป็นทางการ ผลประโยชน์ ที่ส่งผลต่อการปฏิเสธของคน ซึ่งในการกล่าววัจนกรรมการปฏิเสธของมัคคุเทศก์ มักจะมีปัจจัยเหล่านี้เกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสนิทสนมและความอาวุโสที่อาจส่งผลอย่างมากต่อสำนวนการปฏิเสธคู่สนทนา การศึกษาการใช้กลวิธีการปฏิเสธของมัคคุเทศก์ภาษาญี่ปุ่นชาวไทยรวมถึงปัจจัยต่าง ๆ ว่ามัคคุเทศก์ตระหนักรู้ในปัจจัยนั้น ๆ ก่อนที่จะเลือกใช้กลวิธีการปฏิเสธเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในวัจนกรรมการปฏิเสธที่แตกต่างกันของชาวไทยและญี่ปุ่นมาก

2. วัตถุประสงค์งานวิจัย

2.1 เพื่อศึกษากลวิธีการปฏิเสธต่อการขอร้อง การเชื้อเชิญ และการขออนุญาตในกลุ่มของมัคคุเทศก์ภาษาญี่ปุ่นชาวไทย

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยด้านความสนิทสนมและความอาวุโสที่ส่งผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการปฏิเสธ

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 การปฏิเสธ

Center for Advanced Research on Language Acquisition (CARLA) (2021) และ Gungormezler (2016) กล่าวว่าการปฏิเสธเป็นการแสดงปฏิบัติต่อวัจนกรรมอื่น ๆ เช่น การเสนอ การเชิญ การแนะนำ และการขอร้อง ซึ่งบ่งบอกถึงการแสดงจุดมุ่งหมายที่จะไม่ทำบางสิ่ง CARLA (2021) ยังเพิ่มเติมว่าการปฏิเสธสามารถสื่อถึงการไม่ยอมรับในความคิดเห็นของคู่สนทนา จึงเป็นการคุกคามทางหน้าต่อคู่สนทนา ในขณะที่การยอมรับและการเห็นด้วยสามารถใช้แบบตรง ๆ แต่การปฏิเสธมักทำแบบอ้อม ๆ มีความลังเลและชักช้า ที่เป็นเช่นนั้นอาจจะเพราะผู้ปฏิเสธพยายามหาเหตุผล

Gungormezler (2016, p. 8) กล่าวว่าผู้พูดปฏิเสธต่อการรับผิดชอบกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคตนั้นเรียกว่า วัจนกรรมการปฏิเสธซึ่งอยู่ในคำพูดที่ผูกมัด (Commissive)

ผู้วิจัยขอสรุปความหมายของการปฏิเสธว่า หมายถึง เป็นวัจนกรรมที่แสดงความมุ่งหมายที่จะไม่กระทำการบางสิ่งที่ตอบสนองต่อวัจนกรรมอื่น เช่น การขอร้อง การเชิญและการขออนุญาต เป็นต้น วัจนกรรมการปฏิเสธเป็นวัจนกรรมหนึ่งที่แสดงข้อความในทางลบ อันอาจจะเกิดผลที่ไม่ดีต่อความสัมพันธ์ ผู้ใช้วัจนกรรมนี้จึงต้องระวังเป็นอย่างมากเพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง การเรียนรู้กลวิธีการปฏิเสธจึงมีความสำคัญ

3.2 กลวิธีการปฏิเสธ

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ามีกลวิธีที่ถูกใช้อย่างแพร่หลายโดย Beebe et al. (1990) ได้แบ่งประเภทของกลวิธีการปฏิเสธ เช่น กลวิธีแบบตรง กลวิธีแบบอ้อม และกลวิธีเพิ่มประโยคเสริม กลวิธีแบบตรงมีความชัดเจนมาก ในขณะที่กลวิธีแบบอ้อมใช้คำรักษาหน้าของผู้ฟัง ส่วนเสริมมีไว้เพื่อลดการคุกคามทางหน้าและเป็นส่วนที่ไม่สามารถใช้เดี่ยว ๆ ได้ ต้องใช้ประกอบกับข้อความอื่น ๆ ตามที่ 柳村 (2017) กล่าวว่าการใช้ประโยคที่ยาวกว่ามักจะมาพร้อมกับความสุภาพ ตารางต่อไปนี้ ยกตัวอย่างกลวิธีการปฏิเสธทั้งในภาษาอังกฤษและภาษาญี่ปุ่น

ตารางที่ 1 ตัวอย่างกลวิธีการปฏิเสธตาม Beebe et al. (1990) CARLA (2021) และ 成田·成田 (2010)

กลวิธีการปฏิเสธ	ตัวอย่างภาษาอังกฤษ	ตัวอย่างภาษาญี่ปุ่น
1. กลวิธีแบบตรง		
กริยาแสดงการปฏิเสธ	I have to decline, I can't	いいえ、できません
2. กลวิธีแบบอ้อม		
การบอกเหตุผล/คำอธิบาย	I have to study	もうおわりますので
การแสดงเสียใจ	I am sorry	すみません
การตอบรับในอดีต	If I would have known sooner, then I would be able to make it	-
การซ้ำ	Friday?	-
การผัดผ่อน	I will let you know	大丈夫です。
การหลบหลีก	I don't know	ちょっと
3. กลวิธีเพิ่มประโยคเสริม		
ประโยคเชิงบวก	That's a good idea, but...	それはいい考えだ。
ประโยคแสดงความขอบคุณ	Thank you for the invitation, but...	うれしいですけど。。。
ประโยคแสดงความไม่แน่ใจ	Uhh/well/uhm	あ　えっ

งานวิจัยที่กล่าวถึงปัจจัยในการใช้กลวิธีการ เช่น 邱 (2000) ได้ศึกษาการปฏิเสธของชาวญี่ปุ่นและผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวจีน พบว่าชาวญี่ปุ่นพิจารณาสถานะทางสังคมและความสนิทสนมในการปฏิเสธ ในขณะที่ชาวจีนให้ความสำคัญกับความสนิทสนมก่อนเลือกกลวิธีการปฏิเสธ นอกจากนี้พบว่า ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวจีนมักปฏิเสธตรง ๆ กับผู้มีสถานะสูงซึ่งอาจจะไม่สุภาพ ในความจริงนั้นการใช้กลวิธีเช่นการอธิบายหรือการกำหนดเงื่อนไขถือเป็นวิธีที่ดีกว่าในการปฏิเสธต่อผู้มีสถานะสูง

นอกจากนี้ มีงานวิจัยอื่น ๆ ที่กล่าวถึงกลวิธีการปฏิเสธ เช่น グエン (2012) ได้ศึกษาการใช้สำนวนปฏิเสธของชาวเวียดนามและชาวญี่ปุ่นในบริบทการทำงาน พบว่าทั้งสองกลุ่มใช้ “การให้เหตุผล” เป็นกลวิธีหลัก แต่ชาวญี่ปุ่นใช้ “การขอโทษ” บ่อยกว่าชาวเวียดนามอย่างชัดเจน ชาวเวียดนามหลีกเลี่ยงการขอโทษกับคนสนิทเพราะเกรงจะทำให้ความสัมพันธ์ห่างเหิน ในขณะที่ชาวญี่ปุ่นมองว่าการขอโทษเป็นมารยาทและช่วยรักษาความสัมพันธ์กับผู้ฟัง

งานวิจัยที่แสดงข้อมูลเกี่ยวกับพนักงานชาวต่างชาติและชาวญี่ปุ่นในออฟฟิศ เช่น งานวิจัยของ 四谷 (2019) ที่พบว่าทั้งชาวญี่ปุ่นและคนชาวต่างชาติต่างใช้กลวิธีความสุภาพเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ โดยชาวญี่ปุ่นจะมีแบบแผนของการปฏิเสธคือ การนำเสนอทางเลือก เหตุผล การเจรจาต่อรอง และการขอโทษ นอกจากนี้ยังพบว่าชาวญี่ปุ่นมีการตระหนักรู้ถึงความรู้สึกผู้ฟังมากกว่าและมีการพิจารณาให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนที่ทำงานมากกว่า

งานวิจัยของ Nurjaleka (2020) เปรียบเทียบวิธีการปฏิเสธระหว่างผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวอินโดนีเซียกับเจ้าของภาษาชาวญี่ปุ่น พบว่าชาวญี่ปุ่นมักปฏิเสธแบบตรงเมื่อคุยกับคนสนิท และปฏิเสธแบบอ้อมเมื่อคุยกับคนที่ไม่สนิท ส่วนผู้เรียนชาวอินโดนีเซียมักใช้การปฏิเสธแบบอ้อมกับทุกคนโดยไม่คำนึงถึงระดับความสนิท นอกจากนี้ ชาวอินโดนีเซียใช้คำขอโทษบ่อยกว่าชาวญี่ปุ่น ในขณะที่ชาวญี่ปุ่นเลือกใช้คำขอโทษให้เหมาะกับสถานะของคู่สนทนา โดยรวมแล้วทั้งสองกลุ่มพยายามอธิบายเหตุผลเพื่อลดความขัดแย้งแต่ชาวญี่ปุ่นจะแสดงความเห็นใจ ขอบคุณ และเสนอทางเลือกให้คู่สนทนามากกว่า

จากทั้งหมดที่กล่าวมา ทำให้ทราบว่าวัจนกรรมการปฏิเสธมีหลายกลวิธีเพื่อทำให้ผู้ฟังรู้สึกดีขึ้น มีเทคนิคในการพูดเพื่อไม่ให้เกิดความบาดหมางใจกัน ผู้พูดจึงต้องเลือกที่จะใช้คำพูดหรือกลวิธีเพื่อให้การพูดบรรลุจุดประสงค์ของผู้พูดเอง ซึ่งการแบ่งกลวิธีสามารถแบ่งได้อย่างง่ายคือ กลวิธีแบบตรง กลวิธีแบบอ้อม และกลวิธีเพิ่มประโยคเสริมและปัจจัยในการพิจารณาคำพูดก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกัน งานวิจัยก่อนหน้าทำให้ทราบว่าชาวญี่ปุ่นมักจะใช้กลวิธีการขอโทษนำก่อน แล้วตามด้วยกลวิธีความสุภาพเชิงบวก เช่น การนำเสนอทางเลือกหรือการใช้เหตุผลซึ่งเป็นกลวิธีทางอ้อม

3.3 ทฤษฎีความสุภาพ

การใช้วัจนกรรมอ้อมแสดงความสุภาพมากกว่าและป้องกันการเสียหน้าในการสื่อสาร สังคมไทยให้ความสำคัญกับการ “รักษาหน้า” จึงนิยมใช้ภาษาทางอ้อม Brown and Levinson ได้แบ่งความสุภาพเป็น 3 แบบได้แก่ (1) ความสุภาพเชิงบวก (2) ความสุภาพเชิงลบ (3) โดยวัจนกรรมอ้อม ความสุภาพเชิงบวกแสดงความเป็นมิตร ใกล้ชิด และยอมรับผู้ฟัง โดยอาจจะใช้ การชมเชย การใช้ถ้อยคำแสดงความเป็นกันเองหรือการใช้ถ้อยคำแสดงความห่วงใย ส่วนเชิงลบหลีกเลี่ยงการรุกล้ำเสรีภาพกล่าวคือ สิทธิที่จะไม่ถูกรบกวนหรือถูกบังคับ โดยใช้ภาษาทางการมากขึ้น มีการขออนุญาตหรือแสดงความเสียใจ วัจนกรรมอ้อมช่วยให้การสื่อสารราบรื่นและลดการคุกคามทางหน้า (Face-threatening act: FTA) (Brown & Levinson, 1987, p. 61, 101, 129)

นอกจาก Brown and Levinson (1987) ก็ยังมี Leech (1983) ได้นำกฎความร่วมมือ (The cooperative principle) ของ Grice มาพัฒนาเป็นกฎความสุภาพ (The politeness principle) โดยในเนื้อหาของกฎเหล่านี้ได้กล่าวถึงการเลือกใช้ภาษาที่เหมาะสมที่จะช่วยทำให้การมีปฏิสัมพันธ์เป็นไปอย่างราบรื่นและช่วยให้คู่สนทนามีความปรองดองกันมากขึ้น ถ้อยคำสุภาพควรตระหนักรู้ถึงประโยชน์ของผู้ฟังเป็นอันดับแรก ควรเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีสิทธิ์ตัดสินใจ ไม่ใช้คำสั่งตรง ๆ และใช้ภาษาที่แสดงเจตนาอย่างอ้อม ๆ เพื่อไม่ให้ผู้ฟังรู้สึกถูกกดดัน นอกจากนี้ ระดับอำนาจมีผลต่อรูปแบบคำพูด ความใกล้ชิดระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง

ส่งผลต่อระดับความสุภาพของภาษาด้วยเช่นกัน โดยถูกแบ่งเป็นคติกาลเทศะ คติความเอื้อเฟื้อ คติความชื่นชอบ คติความถ่อมตน คติการเห็นด้วย และคติความเห็นใจ ยกตัวอย่างเช่น การอธิบายคติกาลเทศะ ว่าต้องแสดงให้ภาระตกที่ผู้อื่นน้อยที่สุดและให้ผลประโยชน์ตกที่ผู้อื่นมากที่สุด คติความเอื้อเฟื้อ กล่าวคือเป็นการให้ผลประโยชน์ตกที่ตนเองน้อยที่สุดและให้ภาระตกที่ตนเองมากที่สุด เป็นต้น (Leech, 1983 อ้างถึงในทรงธรรม อินทจักร, 2550, น. 146-155)

ในการพิจารณาหลักความสุภาพ ปัจจัยด้านการกระทำ (行動) อำนาจการตัดสินใจ (決定権) ผลประโยชน์ (利益) เป็นสิ่งที่ควรตระหนักรู้ถึง โดยมีหลักการพิจารณาว่าการกระทำนั้นไม่ได้ให้คู่สนทนาเป็นผู้กระทำ ตนเองเป็นผู้กระทำจะถือว่าสุภาพกว่า อำนาจการตัดสินใจไม่ได้อยู่ที่ตนเอง มอบอำนาจแก่คู่สนทนาจะถือว่าสุภาพมากกว่า ผลประโยชน์ที่ตนเองได้รับและรู้สึกขอบคุณเมื่อได้รับจากคู่สนทนา ไม่ใช่ที่ตนเองให้แก่คู่สนทนาจะถือว่าสุภาพมากกว่า (蒲谷, 2013, p. 234)

การใช้ภาษาสุภาพ (Politeness) ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง ความสนิทสนม ความอาวุโส และบริบทของการสนทนา โดยปัจจัยสำคัญได้แก่ ความสัมพันธ์ในแนวตั้ง เช่น สถานะทางสังคมและอายุ (ความอาวุโส) ซึ่งบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่า เช่น พนักงานหรือนักศึกษาจะใช้ภาษาที่สุภาพต่อผู้บังคับบัญชา (หทัยรัตน์ ทรรพวสุ, 2543, น. 47-52) ความคุ้นเคยยังส่งผลต่อการเลือกใช้ภาษา เนื่องจากผู้พูดภาษาญี่ปุ่นมักจะใช้ภาษาทางการกับคนแปลกหน้ามากกว่า แต่จะใช้ภาษาที่เป็นกันเองกับคนรู้จักที่สนิท (岡本, 1988) นอกจากนี้ ความแตกต่างระหว่างคนในกลุ่มคนในและคนนอก (Uci-Soto) ยังส่งผลต่อการพูด โดยจะใช้ภาษาที่สุภาพกับคนอื่นที่เป็นคนนอกกลุ่ม แต่ใช้ภาษาที่ไม่สุภาพกับกลุ่มของตนเอง นอกจากนี้ ระดับความเป็นทางการของสถานการณ์ เช่น พิธีการทางการหรือการสื่อสารในที่ทำงานจะกำหนดระดับความสุภาพ (ตรรกวิทย์ มิ่งขวัญ, 2552, น. 19) ความสนิทสนมหรือความห่างของผู้พูดและผู้ฟัง (social distance) พร้อมทั้ง “อาวุโส” หรือ “บทบาท-สถานะ” จึงเป็นตัวแปรสำคัญในการเลือกใช้รูปแบบภาษาสุภาพในญี่ปุ่น (Ide, 1982)

ผู้วิจัยขอสรุปว่า “การปฏิเสธ” เป็นวัจนกรรมที่แสดงความไม่ยินยอมต่อคำร้องหรือคำขอ ซึ่งอาจกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง จึงต้องใช้ความระมัดระวังในการสื่อสาร การปฏิเสธมีทั้งแบบตรง แบบอ้อม และแบบเพิ่มประโยคเสริม เพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกดี โดยชาวญี่ปุ่นนิยมใช้การขอโทษและเหตุผลประกอบเพื่อลดความขัดแย้ง แนวคิดเรื่องความสุภาพมุ่งลดการคุกคามทางหน้า (FTA) และรักษาความกลมเกลียวในสังคม ซึ่งสะท้อนถึงโครงสร้างและวัฒนธรรมของภาษา

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดกลุ่มประชากรที่ศึกษาในการวิจัยนี้ ใช้มัคคุเทศก์ภาษาญี่ปุ่นชาวไทยจำนวน 15 คน โดยใช้กลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive sampling) ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมัคคุเทศก์ทั้งสิ้น 15 คน ซึ่งทั้ง 15 คนนี้มีอายุที่หลากหลายตั้งแต่ช่วงวัย 30 ปี จนกระทั่งวัย 60 ปี และมีประสบการณ์ในการ

ทำงานตั้งแต่ 1 ปี ไปจนถึง 30 ปี นอกจากนี้ ยังมีความหลากหลายในประสบการณ์การเรียนหรือทำงานที่ประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่ไม่มีประสบการณ์จนถึงประสบการณ์ที่มากที่สุดคือ 9 ปี กลุ่มตัวอย่างมีความหลากหลายในเรื่องประสบการณ์การทำงานในฐานะมัคคุเทศก์และประสบการณ์ในการเรียนหรือทำงานที่ประเทศญี่ปุ่นซึ่งจะทำให้คำตอบมีความหลากหลายเพียงพอต่อการทำวิจัย ซึ่งการวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการตีความกลวิธีของวัจนกรรมการปฏิเสธของมัคคุเทศก์ โดยใช้ค่าเปอร์เซ็นต์ร้อยละ

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยนี้ได้แก่ แบบสอบถาม Discourse Completion Test (DCT) ซึ่งเป็นวิธีการเก็บข้อมูลที่ใช้อย่างแพร่หลายโดยการสัมภาษณ์มัคคุเทศก์จำนวน 15 คน หากคำตอบไม่ชัดเจนใน DCT ก็จะมีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพิ่ม โดย DCT พัฒนามาจากแนวความคิดของ Beebe et al. (1990) มีการพิจารณาความเหมาะสมของบทสัมภาษณ์โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านเป็นผู้ตรวจสอบ งานวิจัยนี้ใช้ทฤษฎีความสุภาพที่เจาะจงของ Brown and Levinson (1987) และ Leech (1983) ในการวิเคราะห์ผล กลุ่มตัวอย่างได้ทำ DCT ในการใช้คำพูดกล่าวคำปฏิเสธต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นในสถานการณ์ต่าง ๆ 4 สถานการณ์ซึ่งประกอบไปด้วย 1) การปฏิเสธต่อการขอร้องของกลุ่มลูกค้าไพรเวต นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่จะขอเที่ยวนอกเส้นทางตามที่กำหนด 2) การปฏิเสธต่อการเชื้อเชิญของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นชวนเที่ยวยามวิกาล 3) การปฏิเสธต่อการขออนุญาตของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่จะยกเลิกการเดินทางก่อนกำหนดการจริง และ 4) การปฏิเสธต่อการขอร้องของลูกค้าไพรเวต นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นขอให้ส่งลูกค้าพร้อมเพื่อนที่ไม่ได้จ่ายค่าบริการเมื่อรถยังว่าง โดยทั้ง 4 สถานการณ์ประกอบด้วยการปฏิเสธต่อวัจนกรรมต่าง ๆ ดังนี้ 1) ขออนุญาต เป็นสำนวนที่มีความสุภาพมากที่สุด สำนวนการขออนุญาตนี้ อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ตัวผู้ฟัง และด้วยรูปแบบสำนวน ผลประโยชน์ไม่ได้ชี้ชัดว่าอยู่ที่ผู้ฟัง หากทำให้สุภาพมากขึ้นโดยสามารถเน้นไปที่ผลประโยชน์ที่อยู่ที่ตัวผู้พูดเอง 2) ขอร้องคือการที่ผู้พูดร้องขอการกระทำจากผู้ฟังเพื่อประโยชน์ของผู้พูด หรือประโยชน์ร่วมกันของผู้พูดและผู้ฟัง การขอร้อง ก่อให้เกิดภาระแก่ผู้ฟัง โดยผู้ฟังมีทางเลือกที่จะกระทำตามคำร้องขอนั้นได้หรือไม่ก็ได้ นอกจากนี้ยังมีเรื่องของบุญคุณและผลประโยชน์มาเกี่ยวข้องด้วย 3) เชื้อเชิญ สำนวนนี้มีความพิเศษที่ทั้งตัวผู้พูดเองและผู้ฟังจะต้องกระทำและผลประโยชน์อยู่ทั้งสองฝ่าย เพราะเหตุดังกล่าวทำให้การตัดสินเรื่องความสุภาพเป็นเรื่องยาก อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้ฟังทำให้เกิดความสุภาพ หากเปลี่ยนการกระทำไปที่ตัวผู้ฟังและผลประโยชน์อยู่ที่ตัวผู้พูดเอง โครงสร้างการขอร้องจะสุภาพมากยิ่งขึ้น โดยทั้ง 4 สถานการณ์นี้มีการปฏิเสธต่อการขอร้อง การเชื้อเชิญ และการขออนุญาต และมีปัจจัยในเรื่องของความสนิทสนมและความอาวุโสที่มัคคุเทศก์ต้องคิดเมื่อจะใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการกล่าวคำปฏิเสธตามสถานการณ์บังคับทั้ง 4 สถานการณ์ โดยปัจจัยที่เลือกมานั้นมักเป็นปัจจัยที่มัคคุเทศก์พบบ่อยและเห็นชัดเจนที่สุด ปัจจัยความสนิทสนมสามารถเกิดได้ในกรณีนักท่องเที่ยวกลับมาใช้บริการอีกและเป็นกลุ่ม repeater หรือมาขอใช้บริการมัคคุเทศก์เป็นการส่วนตัว และปัจจัยความอาวุโสเกิดได้ในกรณีนักท่องเที่ยวมีความแตกต่างทางอายุอย่างเห็นได้ชัด

DCT มีรายละเอียดดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ประสบการณ์ในการทำงานหรือระดับความสามารถทางภาษาญี่ปุ่น 2) กำหนดสถานการณ์ในการเขียนตอบ พร้อมกำหนดข้อย่อยในเรื่องความสนิทสนมและความอาวุโสอีก 4 ข้อ ได้แก่ เป็นลูกค้าที่สนิทกับมัคคุเทศก์ เป็นลูกค้าที่พบเจอกันครั้งแรก เป็นลูกค้าที่มีอายุสูงกว่า และเป็นลูกค้าที่อายุน้อยกว่า เป็นต้น แล้วให้มัคคุเทศก์คิดตอบตามสถานการณ์ที่กำหนด 3) ต้องอธิบายว่าในการตอบแต่ละสถานการณ์ว่ารู้สึกลำบากใจหรือไม่อย่างไร ส่วนแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับ DCT ใช้เพื่อสอบถามเพิ่มเติมหากใน DCT ได้ข้อมูลไม่เพียงพอ ซึ่งใช้ในการเปรียบเทียบเพื่อหาปัจจัยจริงที่มีผลต่อการใช้วัจนกรรมการปฏิเสธนั้น ๆ โดยได้ดำเนินการติดต่อไปพบกลุ่มเป้าหมายให้กลุ่มเป้าหมายทำ DCT และสัมภาษณ์ต่อหน้า

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างมัคคุเทศก์ภาษาญี่ปุ่นชาวไทยโดยการใช้ DCT โดยมีเวลาจำกัดในการตอบแต่ละคำถาม รวมเวลาทั้งหมดกำหนดให้ 12 นาทีไม่รวมเวลาในการอ่านคำถาม นอกจากนี้ยังได้มีการสัมภาษณ์เชิงลึกแสดงความคิดเห็นอีกครั้งเป็นรายบุคคลหากผลของ DCT ยังไม่ได้ผลตามต้องการเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกลวิธีการปฏิเสธ

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์วัจนกรรมการปฏิเสธของมัคคุเทศก์ โดยจำแนกความถี่ของกลวิธีต่าง ๆ และพิจารณาปัจจัยที่มีผลต่อระดับความสุภาพของคำปฏิเสธ ได้แก่ ปัจจัยด้านความสนิทสนมและความอาวุโสซึ่งแสดงโดยการตระหนักรู้ของมัคคุเทศก์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) นำข้อมูลที่ได้แบ่งเป็นหน่วยคิด ซึ่งแต่ละหน่วยคิดจะมีคำ วลี หรือประโยคที่สื่อความหมายสมบูรณ์ 1 ความหมายที่สามารถเข้าใจได้

2) วิเคราะห์โครงสร้างกลวิธีการปฏิเสธ โดยพิจารณาจากลำดับการใช้กลวิธีแบบตรง กลวิธีแบบอ้อม และกลวิธีเพิ่มประโยคเสริม เช่น เริ่มด้วยการขอโทษ แล้วมีเหตุผลต่อท้ายหรือไม่อย่างไร หรือเริ่มด้วยการขอโทษและจบด้วยการขอโทษด้วย เป็นต้น จากข้อมูลของหน่วยคิดที่ได้ หาความถี่ของโครงสร้างที่นิยมมากที่สุดตามกลวิธีของ Beebe et al. (1990)

3) วิเคราะห์เปรียบเทียบการตระหนักรู้ในปัจจัยเรื่องความสนิทสนมกับความอาวุโส รวมถึงเปรียบเทียบการตระหนักรู้กับประโยคสุภาพที่ใช้จริง

4.5 สถิติในการใช้ข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ จะใช้สถิติพรรณนาแบบร้อยละ

5. ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

5.1 กลวิธีการปฏิเสธ

ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มตัวอย่างทำ DCT ถึงการปฏิเสธต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นในสถานการณ์ต่าง ๆ 4 สถานการณ์ โดยมัคคุเทศก์ทั้ง 15 คนได้ตอบ DCT แบบมีโครงสร้างและสัมภาษณ์ต่อหน้าภายในเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อให้คำตอบใกล้เคียงสถานการณ์จริงเมื่อมัคคุเทศก์ปฏิเสธลูกค้าต่าง ๆ ตารางต่อไปนี้แสดงถึงกลวิธีที่มัคคุเทศก์ใช้ในการตอบแบบสอบถามและคำสัมภาษณ์ทั้งหมด ดังนี้

5.1.1 การใช้กลวิธีการปฏิเสธโดยภาพรวมทั้ง 4 สถานการณ์

จากผลที่ได้เกี่ยวกับกลวิธีการปฏิเสธของมัคคุเทศก์ พบทั้งสิ้น 22 กลวิธีโดยเรียงจากมากไปน้อยซึ่งประกอบไปด้วยการขอโทษ การกล่าวเหตุผล การปัดความรับผิดชอบ การปฏิเสธทางตรง การขู่ รายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 กลวิธีการปฏิเสธของมัคคุเทศก์

กลวิธีการปฏิเสธ	จำนวนการใช้แต่ละกลวิธี	ร้อยละ
1. การขอโทษ	317	40.4
2. การกล่าวเหตุผล	109	14.3
3. การปัดความรับผิดชอบ	93	11.8
4. การปฏิเสธทางตรง	57	7.3
5. การขู่	38	4.8
6. อื่น ๆ	169	21.4
รวม	**783**	**100**

การขอโทษเป็นกลวิธีการปฏิเสธที่มีการใช้มากที่สุด อาทิ すみません、申し訳ございません และ ごめんなさい นอกจากคำขอโทษยังมีการใส่คำเสริมความหนักแน่น เช่น 本当にすみません、本当に申し訳ないです、すみませんね และ ごめんね เพื่อเพิ่มความรู้สึกการขอโทษให้มากขึ้นหรือทำให้ภาษามีความอ่อนโยนขึ้น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มีเพียงมัคคุเทศก์จำนวนน้อยที่ใช้กลวิธีการขอโทษพร้อมใส่คำประกอบดังกล่าว โดยสามารถอธิบายได้ 2 กรณีกล่าวคือ มัคคุเทศก์ไม่ได้มีความตระหนักรู้ในการใส่คำประกอบหรือมัคคุเทศก์ต้องการให้การปฏิเสธนั้นจบอย่างรวดเร็วจึงละเลยการใช้คำประกอบ

การกล่าวเหตุผลมีการใช้มากเป็นลำดับที่ 2 มีการใช้การกล่าวเหตุผล เช่น 用事があるので (สถานการณ์ที่ 2 การเชื้อเชิญ) お客さまの安全のために (สถานการณ์ที่ 3 การขออนุญาต) これは決まっているルートです、車の GPS がありますので หรือ 保険に関係あるものだし (สถานการณ์ที่ 1 การขอร้อง) และ 運転手の名前リストあっていないから (สถานการณ์ที่ 4 การขอร้อง) โดยการให้เหตุผลสามารถแบ่งได้เป็นการตอบเหตุผลตามความจริง และการตอบเหตุผลส่วนตัว

การปัดความรับผิดชอบมีการใช้มากเป็นลำดับที่ 3 เช่น 自分で判断できないです、先にオフィスに連絡して、お客様が相談してください (สถานการณ์ที่ 3 การขออนุญาต) ซึ่งประกอบด้วยประโยคหลายประโยคเพื่อจะใช้กลวิธีการปัดความรับผิดชอบนี้ สถานการณ์ที่ปรากฏการใช้การปัดความรับผิดชอบมีทั้งหมด 3 สถานการณ์ กล่าวคือ ในสถานการณ์ที่ 1 การขอร้อง สถานการณ์ที่ 3 การขออนุญาต และสถานการณ์ที่ 4 การขอร้อง ยกเว้นสถานการณ์ที่ 2 คือ การเชื้อเชิญ ที่จะไม่มีการใช้กลวิธีนี้เลย ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะสถานการณ์ที่ 2 คือนักท่องเที่ยวเชิญชวนเที่ยวกลางคืนซึ่งไม่ใช่หน้าที่ของมัคคุเทศก์ ดังนั้นมัคคุเทศก์จึงสามารถปฏิเสธได้โดยไม่ต้องพิจารณาหรือให้ผู้ใดตัดสินแต่อย่างใด เนื้อหาของกลวิธีนี้ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่ได้รับการอบรมมาจากออฟฟิศที่ว่าหากแก้ไขปัญหาไม่ได้ มัคคุเทศก์สามารถติดต่อออฟฟิศเพื่อให้ผู้มีอำนาจสามารถตัดสินใจ

การปฏิเสธทางตรงมีการใช้มากเป็นลำดับที่ 4 มักจะมีคำแสดงการปฏิเสธทางตรง เช่น できません หรือใช้คำว่า だめです (สถานการณ์ที่ 1 การขอร้อง) โดยอาจจะมีการเติมคำที่เพิ่มความชัดเจนหรือใช้คำที่แสดงความอ่อนโยนลง เช่น できませんね、絶対だめです หรือ だめですね นอกจากนี้ ยังพบเจอสำนวนอื่น เช่น 要求も答えられなくて (สถานการณ์ที่ 4 การขอร้อง) และ ルート以外は行けません (สถานการณ์ที่ 1 การขอร้อง) เป็นต้น เนื่องจากการปฏิเสธทางตรงเป็นการปฏิเสธที่รุนแรงที่สุดซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ไม่ดีต่อมัคคุเทศก์และนักท่องเที่ยวได้ แต่จากผลการวิจัยพบว่า การปฏิเสธนี้มักจะมีประโยคกลวิธีอื่น ๆ นำหน้าก่อนการปฏิเสธทางตรงหรือตามมาเพื่อลดความรุนแรงของการปฏิเสธ ยกตัวอย่างเช่น お客さまの安全のために、できません (สถานการณ์ที่ 3 การขออนุญาต) これは決まっているルートです、 勝手に変更できません (สถานการณ์ที่ 1 การขอร้อง) และ 会社知ったら、私首です、だめです、すみません (สถานการณ์ที่ 2 การเชื้อเชิญ) เป็นต้น พบการปฏิเสธทางตรงกับคนที่ไม่สนิทมากกว่าคนที่สนิท ที่เป็นเช่นนั้นเพราะความไม่สนิทจะไม่มีการสานสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง

กลวิธีการขู่ เช่น この場合は保険に関係があるので、お金を払わなければならない (สถานการณ์ที่ 1 การขอร้อง) และ もし事故があったら、私負えません (สถานการณ์ที่ 4 การขอร้อง) โดยส่วนใหญ่เนื้อหาการขู่เป็นเรื่องเกี่ยวกับเงินและอุบัติเหตุมากที่สุด จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า กลวิธีนี้มีใช้บ้างในกรณีที่ลูกค้าไม่ฟังเหตุผลอื่นใด มัคคุเทศก์จึงเลือกใช้วิธีซึ่งอาจจะดูรุนแรงและเป็นการคุกคามทางหน้ามาก

นอกจากกลวิธีที่มีการใช้มากที่สุดข้างต้นแล้ว กลวิธีที่มีการใช้น้อยที่สุดคือ การอำลา คำเสริมขณะหยุด (ลังเล) มีการใช้เพียง 1 ครั้ง การแสดงความเสียใจที่มีการใช้ 3 ครั้ง การเลื่อนและการตักเตือน ใช้อย่างละ 5 ครั้งจากทั้งหมดของการใช้กลวิธีต่าง ๆ ทั้งหมดรวม 783 สามารถสังเกตได้ว่ากลวิธีที่ใช้น้อยเหล่านี้ส่วนใหญ่มักจะอยู่ในลำดับท้าย ๆ ของตารางงานวิจัยก่อนหน้ากล่าวคือ เป็นกลวิธีที่แสดงความหมายในทางลบมากกว่าทางบวก ด้วยเหตุนี้กลวิธีทั้ง 5 จึงเป็นที่นิยมน้อยที่สุด

5.1.2 การใช้กลวิธีการปฏิเสธอย่างละเอียดใน 4 สถานการณ์

ในแต่ละสถานการณ์ที่ 1-4 ล้วนพบมัคคุเทศก์ที่ใช้กลวิธีการปฏิเสธซึ่งเป็นวิธีการจัดการต่อปัญหาที่แตกต่างกัน และมีปัจจัย 2 ปัจจัยคือความสนิทสนมและความอาวุโสมาเกี่ยวข้อง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ร้อยละของการใช้กลวิธีการปฏิเสธในแต่ละสถานการณ์

กลวิธีในสถานการณ์ที่ 1 ปฏิเสธต่อการขอร้อง	กลวิธีในสถานการณ์ที่ 2 ปฏิเสธต่อการเชิญชวน	กลวิธีในสถานการณ์ที่ 3 ปฏิเสธต่อการขออนุญาต	กลวิธีในสถานการณ์ที่ 4 ปฏิเสธต่อการขอร้อง
1. การขอโทษ 85 (43.1%)	1. การขอโทษ 79 (41.5%)	1. การขอโทษ 61 (33.33%)	1. การขอโทษ 92 (43.2%)
2. การกล่าวเหตุผล 26 (13.2%)	2. การกล่าวเหตุผล 41 (21.5%)	2. การปัดความรับผิดชอบ35 (19.1%)	2. การปัดความรับผิดชอบ 36 (17%)
3. การปฏิเสธทางตรง 25 (12.7%)	3. การปฏิเสธทางตรง 16 (8.4%)	3. การเรียกขานชื่อ คำถาม แสดงความเห็นใจ และการซ้ำ 27 (14.7%)	3. การกล่าวเหตุผล 31 (14.5%)
4. การปัดความรับผิดชอบ 20 (10%)	4. การขอความเห็นใจ 12 (6.3%)	4. การขอความช่วยเหลือ (ขอร้อง) 22 (12%)	4. การขู่ 18 (8.4%)
5. การขู่ 16 (8.1%)	5. การตั้งเงื่อนไขใน อนาคตหรืออดีต 8 (4.2%)	5. การกล่าวเหตุผล 11 (6%)	5. การปฏิเสธทางตรง 15 (7%)
6. อื่น ๆ 25 (12.9%)	6. อื่น ๆ 34 (18.1%)	6. อื่น ๆ 27 (14.7%)	6. อื่น ๆ 21 (9.9%)

ในสถานการณ์ที่ 1 กลยุทธ์ใช้เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ 1) การขอโทษ 2) การกล่าวเหตุผล 3) การปฏิเสธทางตรง 4) การปัดความรับผิดชอบ และ 5) การขู่ อัตราการใช้กลวิธีแสดงดังตารางดังกล่าว

การขอโทษในสถานการณ์ที่ 1 คือการปฏิเสธต่อการขอร้องของกลุ่มลูกค้าไพรเวต นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่ขอไปเที่ยวนอกเส้นทางตามที่กำหนด มัคคุเทศก์ขอโทษในเกือบทุกประโยคของการกล่าววัจนกรรมการปฏิเสธ นอกจากนี้ ในทุกสถานการณ์ที่ 1 มักจะมีการขอโทษด้านหน้าประโยคและท้ายประโยคอีกครั้งเสมอ เพื่อแสดงถึงการย้ำถึงความเสียใจอย่างจริงใจที่ไม่สามารถทำตามความประสงค์ของลูกค้าได้ เช่น ในประโยคนี้ 申し訳ございません、これは決まっているルートです、勝手に変更できません、すみません มีการใช้การขอโทษถึง 2 จุด กล่าวคือข้างหน้าและท้ายประโยค เพื่อแสดงความเสียใจอย่างที่สุด

มีการใช้การกล่าวเหตุผลเป็นลำดับที่ 2 รองมาจากการขอโทษ ยกตัวอย่างจากประโยคเช่น すみません、車の GPS がありますので、事故が起こったら、困ります, 先にオフィスに連絡しますね และในประโยค すみません、保険に関係あるものだし、一応に会社に連絡していただきます การอ้างเหตุผลส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องที่สมเหตุผลตามความเป็นจริง โดยเหตุผลหลักที่ได้ถูกนำมากล่าวอ้างคือเรื่อง GPS ของรถที่จะทำให้ทราบว่าการเดินทางเป็นไปตามที่กำหนดและเรื่องของการประกัน

การปฏิเสธทางตรงมีการใช้กลวิธีนี้มากเป็นลำดับที่ 3 ประโยคตัวอย่างคือ 申し訳ございません、これは決まっているルートです、勝手に変更できません、すみません และในประโยค 申し訳ございません、保険に関係があるんですが、行けないとおもいます、次の日なら、大丈夫です、ごめんね

สามารถสังเกตได้ว่าการใช้กลวิธีการปฏิเสธทางตรงจะไม่ใช้อย่างโดด ๆ แต่จะต้องมีกลวิธีอื่น ๆ ที่ประกอบในประโยคเพื่อทำให้ประโยคมีความอ่อนโยนลง

การปัดความรับผิดชอบเป็นกลวิธีที่มีการใช้มากเป็นลำดับที่ 4 ประโยคตัวอย่างคือ すみません別料金がかかるかもしれない、先に会社に連絡します หรือในประโยค 車の GPS がありますので、事故が起こったら、困ります、先にオフィスに連絡しますね โดยประโยคส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาที่มีการกล่าวเหตุผลหรือการขู่ก่อนการปัดให้บริษัทหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจแทน ซึ่งเป็นวิธีการที่มัคคุเทศก์ไม่ต้องแก้ปัญหาด้วยตนเอง

การขู่เป็นกลวิธีที่มีการใช้มากเป็นลำดับที่ 5 ประโยคตัวอย่างคือ すみません、この場合は保険に関係があるので、お金を払わなければならない、じゃ先にオフィスに連絡します โดยเนื้อหาการขู่ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับเงินและอุบัติเหตุ

ในสถานการณ์ที่ 2 คือ สถานการณ์ลูกค้าเชื้อเชิญให้เที่ยวกลางคืน โดยลูกค้าจะเป็นคนออกค่าใช้จ่าย ให้กลยุทธ์ใช้เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ 1) การขอโทษ 2) การกล่าวเหตุผล 3) การปฏิเสธทางตรง 4) การขอความเห็นใจ และ 5) การตั้งเงื่อนไขในอนาคตหรืออดีต

การกล่าวขอโทษในสถานการณ์ที่ 2 มีลักษณะคล้ายสถานการณ์ที่ 1 แต่เมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ที่ 1 จะพบว่ามีการใช้คำขอโทษสุภาพอย่าง 申し訳ございません หรือ 本当にすみません ที่น้อยกว่า การที่มัคคุเทศก์ใช้คำกล่าวที่แสดงถึงความสุภาพน้อย สามารถอนุมานได้ว่าในสถานการณ์ที่ 2 การปฏิเสธต่อการเชื้อเชิญจากลูกค้าให้ไปเที่ยวกลางคืน เป็นการเชื้อเชิญที่มัคคุเทศก์สามารถปฏิเสธได้มากกว่าการขอร้อง มัคคุเทศก์จึงพิจารณาว่าเป็นสถานการณ์ที่ต้องใช้คำสุภาพน้อยกว่าสถานการณ์ที่ 1

การใช้การกล่าวเหตุผลใช้เป็นลำดับที่ 2 รองมาจากการขอโทษ ซึ่งเป็นกลวิธีที่ใช้มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์อื่น ๆ ยกตัวอย่างจากประโยค เช่น 行きたいですね、次の仕事がありますから、今度でいいですか、ごめんなさい การอ้างเหตุผลส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องไม่จริงโดยอ้างว่ามีงานต่อ และมีบางกรณีที่มัคคุเทศก์เลือกใช้เหตุผลส่วนตัว เช่น すみません、子供がいるし、次に用事がありますよ หรือ 申し訳ございません、家に遠いからです、私一人で危ないです, すみません เป็นต้น

การปฏิเสธทางตรงมีการใช้มากเป็นลำดับที่ 3 ประโยคตัวอย่างคือ すみません、絶対できない、捕まったら首になります、すみません และในประโยค すみません、絶対だめです、会社は厳しいですよ, すみません ในการปฏิเสธทางตรงมักมีการใช้สำนวน できない และ だめです เป็นต้น การใช้กลวิธีปฏิเสธทางตรงจะไม่ใช้อย่างโดด ๆ แต่จะต้องมีกลวิธีอื่น ๆ เช่น การขอความเห็นใจและการขอโทษ เป็นต้น ที่ประกอบในประโยคเพื่อทำให้ประโยคมีความอ่อนโยนลงเมื่อจะปฏิเสธต่อลูกค้านักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น

การขอความเห็นใจเป็นกลวิธีที่มีการใช้มากเป็นลำดับที่ 4 เช่น すみません、危ないところから、私が心配なんです、遅くないツアーはいかがですか หรือในประโยค 申し訳ございません、今のツアー以外は困りますよ。申し訳ございません โดยประโยคส่วนใหญ่ของกลวิธีการขอความเห็นใจนี้ แสดงเนื้อหาความยากลำบากของตัวมัคคุเทศก์หากทำตามประสงค์ของลูกค้า

การตั้งเงื่อนไขในอนาคตหรืออดีตเป็นกลวิธีที่มีการใช้มากเป็นลำดับที่ 5 ประโยคตัวอย่างคือ すみません、お客さん、会社知ったら、私首です、だめです、すみません และในประโยค 申し訳ございません、家に遠いからです、私一人で危ないです、もし前に言ったら他のガイドに聞いてみますが ส่วนใหญ่ในประโยคจะใช้รูปการผันกริยาแบบ たら ซึ่งบ่งบอกถึงเงื่อนไข

ในสถานการณ์ที่ 3 คือ สถานการณ์ที่ลูกค้าขออนุญาตยกเลิกการเดินทางก่อนกำหนดการจริง กลยุทธ์ใช้เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ 1) การขอโทษ 2) การปัดความรับผิดชอบ 3) การเรียกขานชื่อ คำถาม ความเห็นใจ และการซ้ำ 4) การขอความช่วยเหลือ และ 5) การกล่าวเหตุผล

การขอโทษในสถานการณ์นี้พบว่า มีการใช้คำขอโทษเพียงจุดเดียวเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะหน้าหรือหลังประโยคและเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ที่ 1 ที่เป็นการปฏิเสธต่อคำขอร้องและสถานการณ์ที่ 2 ที่เป็นการปฏิเสธต่อคำเชื้อเชิญ จะพบว่าในสถานการณ์ที่ 3 ที่เป็นการปฏิเสธต่อการขออนุญาต มีการใช้คำขอโทษที่น้อยกว่า สามารถอนุมานได้ว่ามัคคุเทศก์พิจารณาสถานการณ์ที่ 3 ว่าต้องใช้คำสุภาพน้อยกว่าสถานการณ์ที่ 1 และ 2 ดังเช่น ในประโยคการปฏิเสธ すみません、先にオフィスに連絡して、OK なら許可証明書をサインお願いします

การปัดความรับผิดชอบใช้เป็นลำดับที่ 2 รองมาจากการขอโทษ ยกตัวอย่างจากประโยคเช่น すみません、なんでですか、先に会社に知らせて、許可証明書にサインお願いします และในประโยค すみません、先に会社にお知らせて、もし OK なら, 解散できます、すみません การอ้างบริษัทหรือผู้มีอำนาจที่จะตัดสินใจแทนได้ ซึ่งเป็นวิธีการที่มัคคุเทศก์ไม่ต้องแก้ปัญหาด้วยตนเองและทำได้ง่ายที่สุด

การเรียกขานชื่อ คำถาม การแสดงความเห็นใจ และการซ้ำ (การกล่าวสารที่มีความหมายเหมือนเดิมแต่อาจจะใช้คำพูดอื่น) เป็นกลวิธีอื่น ๆ นอกเหนือจากการทบทวนวรรณกรรม มีการใช้มากเป็นลำดับที่ 3 พบการใช้คำถามมากเช่นในประโยค เช่น なんで続けたくないですか และประโยคต่อจากคำถามมักเป็นคำกล่าวแสดงความเห็นใจ เช่น どうしてですか、どうやって自分でいきますか、本当に申し訳ないです ซึ่งเป็นคำพูดที่แสดงถึงความเป็นห่วงต่อลูกค้าได้อย่างดี

การขอความช่วยเหลือ (ขอร้อง) มีการใช้มากเป็นลำดับที่ 4 และเป็นสถานการณ์เดียวที่มีการใช้กลวิธีนี้เป็นจำนวนมากเป็นพิเศษกว่ากลวิธีอื่น ๆ เพราะเป็นสถานการณ์เจาะจงเฉพาะที่สามารถใช้ได้เพียงกลวิธีนี้เพื่อขอร้องให้เซ็น ยกตัวอย่างจากประโยคเช่น すみません、先にオフィスに連絡して、OK なら許可証明書をサインお願いします และในประโยค 申し訳ございません、なんで続けたくないですか、じゃこちら許可証明書にサインお願いいたします เนื้อหาก่อนการขอความช่วยเหลือ (ขอร้อง) ส่วนใหญ่จะเป็นการขอร้องในเรื่องของการเซ็นเอกสารยินยอม โดยก่อนการขอร้องในสถานการณ์นี้มักจะมีการใช้กลวิธีการปัดความรับผิดชอบหรือการตั้งคำถามก่อนการขอความช่วยเหลือ (ขอร้อง)

การใช้การกล่าวเหตุผลมีการใช้มากเป็นลำดับที่ 5 ในสถานการณ์นี้ กลวิธีนี้ใช้น้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์อื่น ๆ อาจจะด้วยเหตุที่ว่า การกล่าวเหตุผลซึ่งเป็นวิธีพื้นฐานที่แสดงถึงความสุภาพและมีการใช้อย่างแพร่หลายเมื่อต้องการปฏิเสธต่อลูกค้าที่มีความประสงค์อย่างมาก การปฏิเสธต่อสถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่มีผลประโยชน์ร่วมระหว่างลูกค้าและมัคคุเทศก์ ไม่ใช่ผลประโยชน์ของลูกค้าแต่เพียง

ฝ่ายเดียว มัคคุเทศก์จึงไม่ได้นิยมที่จะใช้กลวิธีนี้เท่าใดนัก ยกตัวอย่างจากประโยคเช่น 本当にすみません、どうしてですか、どうやって自分でいきますか、お客さまの安全のために、すみませんね การอ้างเหตุผลส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องจริงที่แสดงถึงความกังวลาต่อลูกค้าและอีกหนึ่งประโยคตัวอย่างคือ すみません, ここは田舎です、町の中心まで送ったら？เป็นต้น

ในสถานการณ์ที่ 4 การปฏิเสธต่อการขอร้องของลูกค้าไพรเวต นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่ขอให้ส่งลูกค้าพร้อมเพื่อนที่ไม่ได้จ่ายค่าบริการเมื่อเห็นว่ารถยังว่าง กลยุทธ์ใช้เรียงลำดับจากมากไปน้อยดังนี้ 1) การขอโทษ 2) การปัดความรับผิดชอบ 3) การกล่าวเหตุผล 4) การขู่ และ 5) การปฏิเสธทางตรง

การขอโทษในสถานการณ์ที่ 4 มักจะมีการขอโทษด้านหน้าประโยคและท้ายประโยคอีกครั้งเสมอ เพื่อย้ำถึงความเสียใจอย่างจริงใจที่ไม่สามารถทำตามความประสงค์ของลูกค้าได้ และเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ที่ 1, 2 และ 3 สถานการณ์นี้มีการขอโทษมากเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นการปฏิเสธต่อความต้องการของลูกค้า กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นการปฏิเสธต่อผลประโยชน์ของลูกค้า มัคคุเทศก์จึงมีแนวโน้มที่จะกล่าวขอโทษอย่างสุภาพมากที่สุด โดยมีตัวอย่างประโยคดังนี้ 申し訳ないですが、できませんね、今オフィスに連絡して、多分別な料金がかかりますので、本当に申し訳ないです เป็นต้น

การปัดความรับผิดชอบใช้เป็นลำดับที่ 2 รองมาจากการขอโทษ เมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์อื่นจะพบว่าสถานการณ์ที่ 3 และ 4 มีการใช้กลวิธีการปัดความรับผิดชอบเป็นอันดับต้น ๆ สาเหตุอาจจะเป็นเพราะทั้งสองสถานการณ์ถูกประเมินจากมัคคุเทศก์ว่าเป็นสถานการณ์ที่ยาก การติดต่อบริษัทจึงเป็นทางเลือกที่ดี ยกตัวอย่างจากประโยคเช่น すみません、別な料金を払わなければならない、先にオフィスに連絡していただけます、ごめんなさい และในประโยค すみません、保険に関係があります, 私負えません、先に会社に電話します、すみません ก่อนการใช้กลวิธีนี้ มัคคุเทศก์มักใช้กลวิธีการกล่าวเหตุผล

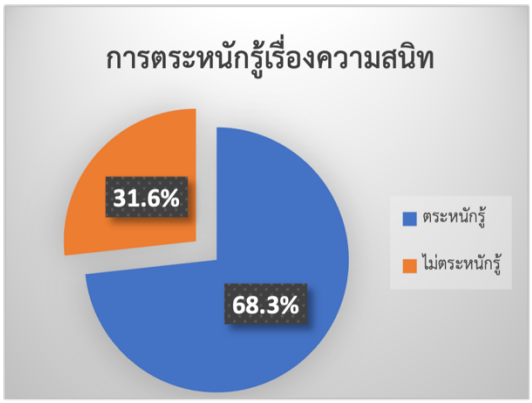
การใช้การกล่าวเหตุผลมีการใช้มากเป็นลำดับที่ 3 ยกตัวอย่างจากประโยคเช่น 本当にすみません、会社のルールで他の人バスに乗ってはいけません。お客さんじゃないとだめです、本当にすみません และในประโยค すみません、保険に関係があります。私負えません、先に会社に電話します、すみません ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นการให้เหตุผลเกี่ยวกับกฎของบริษัทและประกันอุบัติเหตุ

การขู่ มีการใช้มากเป็นลำดับที่ 4 เช่น 申し訳ございません、ルールなので別な料金を払わなきゃ、要求も答えられなくて、本当に申し訳ございません。และในประโยค 申し訳ございません、運転手の名前リストあっていないから、もし事故があったら、私負えません ส่วนใหญ่ เนื้อหาการขู่เป็นเรื่องเกี่ยวกับเงินและอุบัติเหตุ ซึ่งมีลักษณะกลวิธีที่คล้ายกับสถานการณ์ที่ 1

การปฏิเสธทางตรงมีการใช้กลวิธีนี้มากเป็นลำดับที่ 5 ประโยคตัวอย่างคือ 申し訳ございません、ルールなので別な料金を払わな払わなければならない、要求も答えられなくて、本当に申し訳ございません。ในการปฏิเสธทางตรงมักมีการใช้สำนวน できない และ だめです เป็นต้น การใช้กลวิธีการปฏิเสธทางตรงจะไม่ใช้อย่างโดด ๆ แต่จะต้องมีกลวิธีอื่น ๆ เช่น การขอความเห็นใจและการขอโทษ เป็นต้น เพื่อทำให้ประโยคมีความอ่อนโยนลงเมื่อจะปฏิเสธต่อลูกค้านักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น

5.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกล่าวปฏิเสธ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกล่าวปฏิเสธประกอบไปด้วยหลายปัจจัย อาทิ ความสนิทสนม ความอาวุโส ผลประโยชน์ เป็นต้น แต่งานวิจัยนี้ได้ยกเรื่องปัจจัยความสนิทสนมและความอาวุโสมาเป็นหลักในการวิจัย วิเคราะห์และอภิปรายผล โดยปัจจัยที่เลือกมานั้นมักเป็นปัจจัยที่มัคคุเทศก์พบบ่อยและเห็นชัดเจนที่สุด การอภิปรายเป็นจำนวนสถานการณ์และจำนวนคนในการวิเคราะห์ปัจจัยในเรื่องความสนิทสนมและความอาวุโสเพื่อให้เห็นมุมมองที่หลากหลายมากขึ้น การอภิปรายแบ่งเป็นการตระหนักรู้และการตระหนักรู้เมื่อใช้สำนวนและกลวิธีเพื่อความสุภาพ ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1

ภาพที่ 3

ภาพที่ 2

ภาพที่ 4

ภาพที่ 1 - 4 การตระหนักรู้ในปัจจัยเรื่องความสนิทสนมและความอาวุโส

จากการสัมภาษณ์โดยใช้ DCT ให้กลุ่มตัวอย่างได้ระบุถึงเหตุผลของความยาก-ง่ายในการตอบปฏิเสธต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมัคคุเทศก์และลูกค้าคือ ลูกค้าที่สนิทและลูกค้าที่ไม่สนิท ลูกค้าที่มีความอาวุโสมากกว่าและความอาวุโสน้อยกว่า จากคนทั้งหมด 15 คน ที่ตอบคนละ 4 สถานการณ์ รวมสถานการณ์ทั้งหมดที่มีการตอบคือ 60 สถานการณ์ ดังนี้

จากภาพที่ 1 พบว่ามัคคุเทศก์มีการตระหนักรู้เรื่องความสนิทสนม 41 สถานการณ์คิดเป็นร้อยละ 68.3 ของสถานการณ์ทั้งหมด จากผลที่ออกมาแสดงว่ามัคคุเทศก์ส่วนมากมีการตระหนักรู้ถึงเรื่องความสนิทสนมในการตอบปฏิเสธลูกค้า โดยเหตุผลที่มัคคุเทศก์ตอบมาก 2 คำตอบคือ ตอบง่ายเมื่อไม่สนิทและตอบยากเมื่อสนิท กล่าวคือมัคคุเทศก์รู้สึกลำบากใจที่จะปฏิเสธต่อลูกค้าที่สนิทเพราะอาจจะเป็นห่วงในความรู้สึกในขณะที่ไม่รู้สึกลำบากใจมากเมื่อจะตอบปฏิเสธต่อลูกค้าที่ไม่สนิทซึ่งอาจจะถือเป็นคนนอกในสายตาของมัคคุเทศก์

จากภาพที่ 2 พบว่ามัคคุเทศก์มีการตระหนักรู้เรื่องความสนิทสนมในการใช้สำนวนและกลวิธีเพื่อความสุภาพ 33 สถานการณ์คิดเป็นร้อยละ 55 ของสถานการณ์ทั้งหมด เพราะพบความแตกต่างในระดับความสุภาพระหว่างประโยคที่ใช้จริงกับลูกค้าที่สนิทและลูกค้าที่ไม่สนิทและตระหนักรู้ 27 สถานการณ์คิดเป็นร้อยละ 45 ของสถานการณ์ทั้งหมด เพราะไม่พบความแตกต่างในระดับความสุภาพระหว่างประโยคที่ใช้จริงกับลูกค้าที่สนิทและลูกค้าที่ไม่สนิท จากผลที่ออกมาแสดงว่ามัคคุเทศก์ส่วนมากมีการตระหนักรู้ถึงเรื่องความสนิทสนมในการตอบปฏิเสธต่อลูกค้านักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาประโยคสุภาพที่ใช้จริง พบว่ามัคคุเทศก์มีความตระหนักเรื่องความสนิทสนมที่มากกว่าการตระหนักรู้เรื่องความสนิทสนมในการเลือกใช้สำนวนสุภาพจริง

จากภาพที่ 3 พบว่ามัคคุเทศก์มีการตระหนักรู้เรื่องความอาวุโส 33 สถานการณ์คิดเป็นร้อยละ 55 ของสถานการณ์ทั้งหมด จากผลที่ออกมาแสดงว่ามัคคุเทศก์ส่วนมากมีการตระหนักรู้ถึงเรื่องความอาวุโสในการตอบปฏิเสธลูกค้า แต่มีความตระหนักรู้น้อยกว่าในเรื่องความสนิทสนม โดยเหตุผลที่มัคคุเทศก์ให้มี 2 คำตอบที่พบมากที่สุดในทุกสถานการณ์คือ ตอบง่ายเพราะลูกค้าอายุน้อยกว่าและตอบยากเมื่อเป็นผู้อาวุโส อย่างไรก็ตาม พบว่ามัคคุเทศก์ให้คำตอบได้ง่ายแก่ลูกค้าที่อายุน้อย สามารถกล่าวได้อีกนัยว่ามัคคุเทศก์มีความมั่นใจในการตอบปฏิเสธต่อลูกค้าอายุน้อยมากกว่าการตอบปฏิเสธต่อผู้อาวุโส โดยความยากที่ต้องปฏิเสธผู้อาวุโสนั้นเกิดมาจากเรื่องความสุภาพมากที่สุด และความต้องการสูงของผู้อาวุโสเนื่องจากมีประสบการณ์ที่ได้รับบริการ

จากภาพที่ 4 พบว่ามัคคุเทศก์มีการตระหนักรู้เรื่องความอาวุโสในการใช้สำนวนสุภาพ 39 สถานการณ์คิดเป็นร้อยละ 65 ของสถานการณ์ทั้งหมด ในระดับความสุภาพระหว่างประโยคที่ใช้จริงกับลูกค้าที่มีความอาวุโสกว่าและลูกค้าที่อายุน้อยกว่า และตระหนักรู้ 21 สถานการณ์คิดเป็นร้อยละ 35 ของสถานการณ์ทั้งหมด เพราะไม่พบความแตกต่างทางด้านความสุภาพของสองประโยคคือ ลูกค้าที่มีความอาวุโสกว่าและลูกค้าที่อายุน้อยกว่า จากผลที่ออกมาแสดงว่ามัคคุเทศก์ส่วนมากมีการตระหนักรู้ถึงเรื่องความอาวุโสในการตอบปฏิเสธต่อลูกค้านักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงประโยคสุภาพที่ใช้จริง พบว่ามัคคุเทศก์มีการตระหนักรู้ความอาวุโสน้อยกว่าการตระหนักรู้เรื่องความอาวุโสในการเลือกใช้สำนวนสุภาพจริง จากสิ่งที่ค้นพบสามารถสรุปได้ว่ามัคคุเทศก์มีการกล่าวว่าตระหนักรู้ในเรื่องความอาวุโส แต่ในประโยคสุภาพที่ใช้จริงพบว่าใช้ระดับความสุภาพมากยิ่งกว่าที่กล่าวอ้าง ผลของข้อมูลดังกล่าวเป็นแสดงภาพรวมของการตระหนักเรื่องปัจจัยความสนิทสนมและความอาวุโส เพื่อให้ได้ผลที่ละเอียดมากขึ้น จึงมีการเปรียบเทียบปัจจัยทั้งสองในสถานการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 4 การตระหนักรู้เปรียบเทียบความสนิทสนมและความอาวุโสของสถานการณ์ที่ 1

ปัจจัย	การตระหนักรู้ (จำนวนทั้งหมด 15 คน)		การตระหนักรู้ในการใช้สำนวนและกลวิธีเพื่อความสุภาพ (จำนวนคนทั้งหมด 15 คน)	
ความสนิทสนม	11 คน	73.3%	11 คน	73.3%
ความอาวุโส	10 คน	66.6%	10 คน	66.6%

สถานการณ์ที่ 1 คือสถานการณ์การปฏิเสธต่อการขอร้องของกลุ่มลูกค้าไพรเวต นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่ขอไปเที่ยวนอกเส้นทางตามที่กำหนดกับบริษัท จากผลการสำรวจพบว่า มัคคุเทศก์ส่วนใหญ่ปฏิเสธคำขอของลูกค้าโดยคำนึงถึงระดับความสนิทสนมเป็นหลัก มัคคุเทศก์กว่า 73.3% แสดงให้เห็นถึงการตระหนักรู้เรื่องความสนิทสนม ทั้งในด้านการกล่าวอ้างและการใช้ถ้อยคำปฏิเสธอย่างสุภาพ ส่วนในด้านความอาวุโสมีเพียง 66.6% ที่กล่าวถึงและใช้กลวิธีแสดงการตระหนักรู้เรื่องนี้ พฤติกรรมทางวัจนกรรมสอดคล้องกับสิ่งที่กล่าวอ้างโดยรวม แสดงให้เห็นว่ามัคคุเทศก์ให้ความสำคัญกับความสนิทสนมมากกว่าความอาวุโสในการปฏิเสธคำขอของลูกค้า

ตารางที่ 5 การตระหนักรู้เปรียบเทียบความสนิทสนมและความอาวุโสของสถานการณ์ที่ 2

ปัจจัย	การตระหนักรู้ (จำนวนทั้งหมด 15 คน)		การตระหนักรู้ในการใช้สำนวนและกลวิธีเพื่อความสุภาพ (จำนวนคนทั้งหมด 15 คน)	
ความสนิทสนม	12 คน	80.0%	10 คน	66.66%
ความอาวุโส	8 คน	53.3%	12 คน	80.0%

สถานการณ์ที่ 2 พบว่า มัคคุเทศก์ 15 คน ปฏิเสธคำเชื้อเชิญจากลูกค้าให้ไปเที่ยวกลางคืน โดย 12 คน (80%) ตระหนักรู้เรื่องความสนิทสนม แต่มีเพียง 10 คน (66.66%) ที่ใช้กลวิธีการปฏิเสธอย่างสุภาพ ซึ่งบ่งบอกว่าพฤติกรรมทางวัจนกรรมไม่ตรงกับการกล่าวอ้าง นอกจากนี้ มัคคุเทศก์ 8 คน (53.3%) ตระหนักรู้เรื่องความอาวุโส และ 12 คน (80.0%) ใช้สำนวนสุภาพในการปฏิเสธ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการตระหนักรู้ในเรื่องความอาวุโสมาก แต่จำนวนมัคคุเทศก์ที่กล่าวถึงการตระหนักรู้ความอาวุโสกลับน้อยกว่าการตระหนักรู้ในการใช้สำนวนและกลวิธีเพื่อความสุภาพจริง ผลที่แสดงดังกล่าวอาจจะเพราะผู้พูดมีฐานะเป็นมัคคุเทศก์ที่รับแรงกดดันทางสังคม แม้จะรับรู้ถึงความสำคัญของความสนิทสนมหรือความอาวุโส แต่ในสถานการณ์จริงพวกเขามักเลือกใช้ถ้อยคำสุภาพตามบรรทัดฐานทางสังคมเพื่อรักษาภาพลักษณ์และความสัมพันธ์กับลูกค้า ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประโยคที่เป็นประเด็นปัญหาดังกล่าว ดังต่อไปนี้

(1) 田中さん、会社が知ったら、私首ですよ。

(2) すみません、お客さん、会社知ったら、私首です、だめです、すみません。

จากตัวอย่างประโยคที่ (1) และ (2) เป็นวัจนกรรมของมัคคุเทศก์คนเดียวกัน (1) สถานการณ์ที่มัคคุเทศก์สนิทกับลูกค้า (2) เป็นสถานการณ์ที่มัคคุเทศก์ไม่สนิทกับลูกค้า (1) ไม่มีการกล่าวขอโทษใด แสดงถึงความไม่สุภาพ นอกจากนี้ ยังมีการเรียกขานชื่อแสดงถึงความสนิทสนม ในขณะที่ (2) กล่าวขอโทษก่อนและหลัง แสดงถึงความสุภาพต่อบุคคลที่ห่างเหินและไม่สนิท ใช้การตอบปฏิเสธทางตรงต่อบุคคลที่ไม่สนิท อย่างไรก็ตาม เนื้อหากลวิธีการปฏิเสธของตัวอย่างที่ (1) และ (2) เหมือนกัน ดังนั้นความสุภาพที่แตกต่างกันเกิดจากการเปลี่ยนคำและโครงสร้างเท่านั้น

(3) すみません。危ないところから、私が心配なんです、遅くないツアーはいかがですか。

(4) すみません。危ないところはちょっと行けますけど、何があったら、責任とらないです、もし私案内だけお客さんが自分で行ってください。

จากตัวอย่างประโยคที่ (3) และ (4) เป็นวัจนกรรมของมัคคุเทศก์คนเดียวกัน (3) เป็นสถานการณ์ที่กำหนดว่ามีปัจจัยความอาวุโสมาเกี่ยวข้อง (4) เป็นสถานการณ์ที่กำหนดว่าไม่มีปัจจัยความอาวุโสมาเกี่ยวข้อง ตัวอย่างประโยค (3) มีเนื้อหาที่น้อยกว่า แต่ในกรณีดังกล่าวพบว่า การใช้กลวิธีของ (3) มีความประนีประนอม ซึ่งแสดงถึงความสุภาพที่มากกว่ากล่าวคือ ประโยค (3) มีการใช้กลวิธีขอความเห็นใจและเสนอทางเลือกอื่น ในขณะที่ประโยค (4) ใช้กลวิธีที่ไม่ได้แสดงถึงความใส่ใจเพราะปัดความรับผิดชอบ มัคคุเทศก์กล่าวว่าให้เดินทางด้วยตนเองแต่มัคคุเทศก์เพียงแค่แนะนำเท่านั้น ดังนั้นความสุภาพที่แตกต่างกันเกิดจากเนื้อหากลวิธีการปฏิเสธเท่านั้น

ตารางที่ 6 การตระหนักรู้เปรียบเทียบความสนิทสนมและความอาวุโสของสถานการณ์ที่ 3

ปัจจัย	**การตระหนักรู้ (จำนวนทั้งหมด 15 คน)**		**การตระหนักรู้ในการใช้สำนวนและกลวิธีเพื่อความสุภาพ (จำนวนคนทั้งหมด 15 คน)**	
ความสนิทสนม	7 คน	46.6%	6 คน	40.0%
ความอาวุโส	6 คน	40.0%	9 คน	60.0%

สถานการณ์ที่ 3 คือสถานการณ์ที่ลูกค้าขออนุญาตยกเลิกการเดินทางก่อนกำหนดการจริง จากผลการสำรวจพบว่า มัคคุเทศก์ 15 คนปฏิเสธคำขอที่ลูกค้าขอให้ยกเลิกการเดินทาง โดย 7 คน (46.6%) ตระหนักรู้เรื่องความสนิทสนม และ 6 คน (40.0%) ใช้กลวิธีปฏิเสธอย่างสุภาพ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีมัคคุเทศก์จำนวนไม่มากที่ตระหนักรู้ในเรื่องนี้ แต่การแสดงออกทางวัจนกรรมไม่ตรงกับการกล่าวอ้าง มีน้อยกว่าที่กล่าวอ้าง ส่วนการตระหนักรู้ในเรื่องความอาวุโส มัคคุเทศก์ 6 คน (40.0%) ตระหนักรู้ แต่ 9 คน (60.0%) ใช้สำนวนสุภาพในการปฏิเสธ ซึ่งแสดงว่าพฤติกรรมที่แสดงออกยังไม่สอดคล้องกับความรู้สึกส่วนตัวของมัคคุเทศก์ ผลที่ออกมาดังกล่าวอาจจะเป็นเพราะมัคคุเทศก์ตระหนักรู้เรื่องความสนิทสนมลดลง เพราะสถานการณ์เกี่ยวข้องกับการยกเลิกทัวร์การเดินทางซึ่งมีข้อกำหนดของบริษัทไว้ จึงต้องใช้ถ้อยคำที่เป็นทางการและระมัดระวังมากขึ้น ความสัมพันธ์ส่วนตัวจึงถูกลดความสำคัญ ขณะเดียวกันการตระหนักรู้เรื่องในการใช้สำนวนสุภาพ

เพิ่มขึ้น เพราะมัคคุเทศก์ต้องรักษามารยาทและเคารพลูกค้า แม้จะต้องปฏิเสธ จึงเลือกใช้สำนวนสุภาพมากกว่าการแสดงความใกล้ชิด ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประโยคที่เป็นประเด็นปัญหาดังกล่าว ดังต่อไปนี้

(5) すみません。なんで続けたくないですか、じゃこちら許可証明書にサインお願いします。

(6) 申し訳ございません。じゃこちら許可証明書にサインお願いいたします。

จากตัวอย่างประโยคที่ (5) และ (6) เป็นวัจนกรรมของมัคคุเทศก์คนเดียวกัน (5) เป็นสถานการณ์ที่กำหนดว่ามีความสนิทสนม (6) เป็นสถานการณ์ที่กำหนดว่าไม่มีความสนิทสนม (5) ใช้สำนวนขอโทษ すみません ซึ่งแสดงความสุภาพน้อยกว่าแต่ก็สื่อถึงความสนิทสนมได้มากกว่า ประโยค (6) ใช้สำนวนขอโทษ 申し訳ございません ซึ่งแสดงความสุภาพมากกว่า นอกจากนี้ ประโยค (5) ยังใช้กลวิธีการใช้คำถามเพิ่มจากการขอความช่วยเหลือ ทำให้ประโยคแสดงถึงความสนิทสนมมากขึ้น ดังนั้นความสุภาพที่แตกต่างกันเกิดจากการเปลี่ยนคำและเนื้อหากลวิธีการปฏิเสธที่เปลี่ยนแปลง

(7) すみません。お客さまの安全のために、ごめんなさい。

(8) すみません。道が分かりますか。お客さまの安全のために、ごめんなさい。

จากตัวอย่างประโยคที่ (7) และ (8) เป็นวัจนกรรมของมัคคุเทศก์คนเดียวกัน (7) เป็นสถานการณ์ที่กำหนดว่ามีความอาวุโส (8) เป็นสถานการณ์ที่กำหนดว่าไม่มีความอาวุโส ตัวอย่างประโยค (8) มีการใช้กลวิธีดังเช่นประโยค (7) กล่าวคือมีการใช้กลวิธีการกล่าวเหตุผล แต่เพิ่มกลวิธีการถามแบบขู่ซึ่งเป็นกลวิธีทางลบด้วย เพราะมัคคุเทศก์ถามลูกค้าว่ารู้ทางด้วยหรือไม่ เพื่อทำให้ลูกค้าไม่มั่นใจและอาจจะยกเลิกความต้องการ ซึ่งแสดงความสุภาพที่น้อยกว่า ดังนั้นความสุภาพที่แตกต่างกันเกิดจากเนื้อหากลวิธีการปฏิเสธเท่านั้น

ตารางที่ 7 การตระหนักรู้เปรียบเทียบความสนิทสนมและความอาวุโสของสถานการณ์ที่ 4

ปัจจัย	การตระหนักรู้ (จำนวนทั้งหมด 15 คน)		การตระหนักรู้ในการใช้สำนวนและกลวิธีเพื่อความสุภาพ (จำนวนคนทั้งหมด 15 คน)	
ความสนิทสนม	11 คน	73.3%	6 คน	40.0%
ความอาวุโส	9 คน	60.0%	9 คน	60.0%

สถานการณ์ที่ 4 คือสถานการณ์ที่ลูกค้าเป็นกลุ่มไพรเวต ขออนุญาตพาเพื่อนไปส่งลูกค้า เพื่อนของลูกค้าไปส่งที่สนามบินด้วย โดยไม่ให้คิดค่าบริการ จากผลการสำรวจพบว่า มัคคุเทศก์ 15 คนปฏิเสธคำขอจากลูกค้ากลุ่มไพรเวตให้พาเพื่อนไปส่งที่สนามบิน โดย 11 คน (73.3%) ตระหนักรู้เรื่องความสนิทสนม แต่มีเพียง 6 คน (40.0%) ที่ใช้กลวิธีปฏิเสธอย่างสุภาพ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมทางวัจนกรรมไม่ตรงกับการกล่าวอ้างในเรื่องความอาวุโส มัคคุเทศก์ 9 คน (60.0%) ตระหนักรู้และใช้สำนวนสุภาพในการปฏิเสธเท่ากัน แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมที่แสดงออกตรงกับการกล่าวอ้างในเรื่องนี้ ที่ผลเป็นเช่นนี้อาจจะเพราะมัคคุเทศก์มักเข้าใจความสำคัญของความใกล้ชิดกับลูกค้า แต่ไม่สามารถใช้ถ้อยคำที่สนิทสนมเกินไป เนื่องจากเกี่ยวข้องกับ

ผลประโยชน์ทางการเงิน จึงต้องปฏิเสธอย่างระมัดระวัง นอกจากนี้ มัคคุเทศก์ยังต้องแสดงความเคารพต่อลูกค้าแม้จะต้องปฏิเสธ เพื่อรักษามารยาทและความเหมาะสมในสังคม ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างประโยคที่เป็นประเด็นปัญหาดังกล่าว ดังต่อไปนี้

(9) すみません。別な料金を払わなければならない、先にオフィスに連絡していただけます。ごめんなさい。

（10）申し訳ございません。ルールなので別な料金を払わなきゃ、要求も答えられなくて、本当に申し訳ございません。

จากตัวอย่างประโยคที่ (9) และ (10) เป็นวัจนกรรมของมัคคุเทศก์คนเดียวกัน (9) เป็นสถานการณ์ที่กำหนดว่ามีความสนิทสนม (10) เป็นสถานการณ์ที่กำหนดว่าไม่มีความสนิทสนม ในประโยคตัวอย่าง (9) มีการใช้สำนวน すみません และใช้สำนวน ごめんなさい ที่ท้ายประโยค ซึ่งแสดงความสุภาพน้อยกว่าและสื่อถึงความสนิทสนม ในขณะที่ประโยคตัวอย่าง (10) ใช้สำนวน 申し訳ございません ที่แสดงความเป็นทางการและแสดงความสนิทสนมที่น้อยกว่า นอกจากนี้ ประโยคที่ (10) ยังใช้สำนวนรูปไม่สุภาพที่เป็นกันเองและกลวิธีการปฏิเสธทางตรงในส่วนที่ขีดเส้นใต้แสดงถึงความไม่สนใจต่อลูกค้าไม่สนิท ซึ่งในความเป็นจริงควรจะแสดงความสุภาพมากกว่า ดังนั้นความแตกต่างของระดับความสุภาพเกิดจากการเปลี่ยนคำและเนื้อหาของกลวิธีการปฏิเสธที่ไม่เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม ความยาวของประโยคไม่อาจจะการันตีถึงความสุภาพที่เกิดขึ้นได้ หากต้องพิจารณาถึงกลยุทธ์ในการใช้การปฏิเสธร่วมด้วยอีกครั้ง

(11) どうもすみません。会社のルールので、本当にすみません。

(12) すみません。他の人行かせてはだめです。

จากตัวอย่างประโยคที่ (11) และ (12) เป็นวัจนกรรมของมัคคุเทศก์คนเดียวกัน (11) เป็นสถานการณ์ที่มีปัจจัยความอาวุโสมาเกี่ยวข้อง (12) เป็นสถานการณ์ที่ไม่มีปัจจัยความอาวุโสมาเกี่ยวข้อง ประโยคตัวอย่าง (11) มีการใช้การกล่าวขอโทษในส่วนหน้าและส่วนท้ายประโยค และยังใช้กลวิธีการอธิบายเหตุผล แสดงความสุภาพที่มากกว่าอีกประโยค ในขณะที่ประโยคตัวอย่าง (12) ใช้กลวิธีปฏิเสธทางตรง ซึ่งแสดงถึงความสุภาพที่น้อยกว่าสำหรับคนที่อายุน้อย ดังนั้นระดับความสุภาพที่แตกต่างกันเกิดจากการใช้เนื้อหาของกลวิธีการปฏิเสธและโครงสร้างของประโยคที่ไม่เหมือนกัน

5.3 อภิปรายผล

จากการศึกษากลวิธีการปฏิเสธของมัคคุเทศก์ภาษาญี่ปุ่นชาวไทย มีรายละเอียดและประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

5.3.1 จากทุกสถานการณ์พบว่า มีการใช้กลวิธีหลากหลายในการปฏิเสธลูกค้านักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น โดยสามารถเรียงได้ 5 ลำดับแรกดังนี้ 1) การกล่าวขอโทษ 2) การกล่าวเหตุผล 3) การปัดความรับผิดชอบ 4) การปฏิเสธทางตรง และ 5) การขู่

กลวิธีที่มีการใช้มากลำดับที่ 1 คือ การกล่าวขอโทษ กลวิธีนี้เกิดขึ้นในประโยคส่วนใหญ่ของการใช้วัจนกรรมการปฏิเสธ ซึ่งตรงกับ グエン (2012) ที่กล่าวว่าชาวญี่ปุ่นมักจะใช้การขอโทษเป็นสำคัญก่อนใช้กลวิธี

อื่น ๆ ซึ่งมีคำเสริมเพื่อให้เกิดความสุภาพที่มากขึ้นและแสดงความอ่อนโยน กลวิธีที่มีการใช้มากลำดับที่ 2 คือ การกล่าวเหตุผล ซึ่งตรงกับการกล่าวอ้างงานวิจัยของ Beebe et al. (1990) ที่กล่าวว่าในกลุ่มชาวญี่ปุ่นจะใช้การอ้างเหตุผลในลำดับที่สองในทุกสถานการณ์ ใช้มากต่อกลุ่มคนที่มีสถานะที่ด้อยกว่าหรือเท่ากันและจะใช้กลวิธีการแสดงความเสียใจหรือการแสดงการขอโทษในการเริ่มประโยค ดังนั้นจากการใช้สองกลวิธีแรกของมัคคุเทศก์สามารถอนุมานได้ว่ามัคคุเทศก์ชาวไทยมีการใช้กลวิธีที่ค่อนข้างคล้ายคลึงกับชาวญี่ปุ่น ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีในการตอบปฏิเสธเพื่อให้ชาวญี่ปุ่นพอใจมากที่สุด กลวิธีลำดับที่ 3 คือ การปัดความรับผิดชอบ เป็นกลวิธีที่ถูกใช้มากในทุกสถานการณ์ ยกเว้นสถานการณ์ที่ 2 การเชื้อเชิญ เป็นสถานการณ์ที่มัคคุเทศก์ส่วนใหญ่นิยมเพราะเป็นการแก้ปัญหาแบบง่าย โดยการติดต่อผู้มีอำนาจที่มากกว่าเพื่อไกล่เกลี่ยปัญหาที่เกิดขึ้น กลวิธีลำดับที่ 4 คือ การปฏิเสธทางตรง พบการปฏิเสธทางตรงกับคนที่ไม่สนิทมากกว่าคนที่สนิท ที่เป็นเช่นนั้นเพราะความไม่สนิทจะไม่มีการสานสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง ซึ่งขัดแย้งกับการวิจัยของ Nurjaleka (2020) ที่กล่าวว่าชาวญี่ปุ่นมักจะใช้การกลยุทธ์ปฏิเสธโดยตรงกับผู้ที่สนิทและกลวิธีทางอ้อมกับผู้ที่ไม่สนิท เพราะเหตุผลทางวัฒนธรรมเรื่อง Uchi-Soto ที่ชาวญี่ปุ่นมักจะไว้ใจคนภายในมากกว่าคนภายนอก ชาวญี่ปุ่นจึงใช้การปฏิเสธโดยตรงแสดงความจริงใจกับคนภายในมากกว่า ผลแตกต่างที่เกิดขึ้นอาจจะเป็นเพราะการวิจัยนี้ใช้มัคคุเทศก์ภาษาญี่ปุ่นชาวไทยเป็นกลุ่มตัวอย่าง จึงมีแนวโน้มที่อาจจะเกิดการถ่ายโอนของภาษาแม่มายังภาษาที่ใช้คือภาษาญี่ปุ่น ส่วนใหญ่การใช้กลวิธีนี้มักจะใช้กลวิธีอื่น ๆ ร่วมด้วยเพราะการใช้เพียงกลวิธีทางตรงอาจไม่ค่อยสุภาพ และกลวิธีลำดับที่ 5 การขู่ เป็นกลวิธีที่มัคคุเทศก์จะใช้กับลูกค้าที่ไม่ฟังเหตุผล ดื้อรั้น จึงอาจจะต้องใช้เหตุผลในเรื่องเงินเป็นการขู่

5.3.2 จากทุกสถานการณ์พบว่า กลวิธีที่มีการใช้มากลำดับที่ 1 คือ การกล่าวขอโทษ มัคคุเทศก์ส่วนใหญ่มักกล่าวคำขอโทษทั้งส่วนต้นประโยคและท้ายประโยค เพื่อย้ำความรู้สึกการขอโทษให้มากขึ้น ซึ่งหากพิจารณาตามประเภทของการปฏิเสธของ Beebe et al. (1990) และตามทฤษฎีของ Brown and Levinson (1987) การขอโทษถือเป็นการใช้กลวิธีทางอ้อม เป็นกลวิธีที่มีความเป็นสากล ไม่ว่าจะชาวญี่ปุ่นหรือมัคคุเทศก์ชาวไทยก็ใช้กลวิธีนี้ก่อนเป็นสำคัญ

กลวิธีที่ถูกใช้มากที่สุดรองลงมาคือ การกล่าวเหตุผล ถือเป็นกลวิธีการปฏิเสธทางอ้อมตาม Beebe et al. (1990) ซึ่งพบในทุกสถานการณ์แต่ปริมาณการใช้อาจจะมีมากน้อยแตกต่างกัน เช่น สถานการณ์ที่ 1 และ 2 มีการใช้กล่าวเหตุผลทั่วไปในปริมาณมากเป็นลำดับที่ 2 รองจากการกล่าวคำขอโทษ เหตุผลของสถานการณ์ที่ 1 มักเป็นเรื่องที่สมเหตุผลตามความเป็นจริง โดยเหตุผลหลักที่ได้ถูกนำมากล่าวอ้างคือเรื่อง GPS ของรถที่จะทำให้ทราบว่าการเดินทางเป็นไปตามที่กำหนดและเรื่องของการประกันรถ และในสถานการณ์ที่ 2 การอ้างเหตุผลส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องไม่จริงโดยอ้างว่ามีงานต่อ และมีบางกรณีที่มัคคุเทศก์เลือกใช้เหตุผลส่วนตัว อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ที่ 3 และ 4 มีการใช้ในปริมาณที่น้อยลง โดยเฉพาะสถานการณ์ที่ 3 คือการขออนุญาต ที่เป็นดังกล่าวอาจจะเป็นเพราะสถานการณ์ที่ 3 เป็นสถานการณ์ขออนุญาตของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่ขอยกเลิกการเดินทางก่อนกำหนดการซึ่งมีระเบียบรองรับไว้แล้วโดยไม่จำเป็นต้องให้เหตุผลมาก ผลดังกล่าวยังตอบรับกับผลการสำรวจที่พบว่า ทุกสถานการณ์มีการใช้กลวิธีปฏิเสธทางตรงยกเว้นสถานการณ์

ที่ 3 โดยทั่วไปกลวิธีการปฏิเสธทางตรงมักจะมีกลวิธีการอธิบายเหตุผลทั่วไปหรือกลวิธีอื่น ๆ ด้วยเพื่อลดความแรง การปะทะโดยตรงของคำปฏิเสธ เนื่องจากสถานการณ์ที่ 3 ไม่มีกลวิธีปฏิเสธทางตรงอยู่ในลำดับที่มาก 5 ลำดับแรก ส่งผลทำให้กลวิธีการกล่าวเหตุผลลดปริมาณลงอย่างชัดเจน ในสถานการณ์ที่ 3 การอ้างเหตุผลส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องจริงที่แสดงถึงความกังวลต่อลูกค้า ซึ่งแสดงคติความเอื้อเฟื้อตาม (Leech, 1983) ซึ่งเป็นการแสดงความต้องการหน้าเชิงบวกตามทฤษฎีของ Brown and Levinson (1987) และการอ้างเหตุผลทั่วไปในสถานการณ์ที่ 4 มักมีเนื้อหาส่วนใหญ่ที่กล่าวอ้างเกี่ยวกับกฎของบริษัทและในเรื่องประกันหากเกิดอุบัติเหตุ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเป็นการพูดปฏิเสธที่ต้องการหน้าเชิงลบกล่าวคือ เป็นการใช้ภาษาเพื่อประสงค์ไม่ให้คนอื่นเข้ามาก้าวก่ายต่องานตามทฤษฎีของ Brown and Levinson (1987) ดังนั้นจากการวิจัยค้นพบว่ามัคคุเทศก์ชาวไทยมักใช้กลวิธีทางอ้อมเป็นสำคัญ

กลวิธีหนึ่งที่มีการใช้มากคือ การปัดความรับผิดชอบ มีการใช้มากในสถานการณ์ที่ 3 และ 4 รองจากการขอโทษ การปัดความรับผิดชอบเป็นการอ้างบริษัทหรือผู้มีอำนาจที่จะตัดสินใจแทนได้ เป็นสถานการณ์ที่มัคคุเทศก์คิดว่ามีความยากลำบากในการตัดสินใจที่สุดและลูกค้าก็มักจะเชื่อใจบริษัทสัญชาติตนเองมากที่สุด การปัดความรับผิดชอบดังกล่าว จึงถูกพิจารณาว่าเป็นการแสดงความต้องการหน้าเชิงบวก กล่าวคือเป็นวิธีการพูดเพื่อให้ผู้อื่นยอมรับ ตามทฤษฎีของ Brown and Levinson (1987) จึงเลือกใช้กลวิธีดังกล่าว

กลวิธีที่มีการใช้ในลำดับต่อมาคือ การปฏิเสธทางตรง สถานการณ์ที่ 1 และสถานการณ์ที่ 2 มีการใช้มากเป็นลำดับที่ 3 ส่วนในสถานการณ์ที่ 4 มีการใช้มากในลำดับที่ 5 ยกเว้นในสถานการณ์ที่ 3 ที่ไม่มีการใช้กลวิธีการปฏิเสธทางตรงในลำดับต้น 5 ลำดับแรก อย่างไรก็ตาม กลวิธีนี้มักใช้คู่กับกลวิธีการกล่าวเหตุผลหรือกลวิธีอื่น ๆ เพื่อลดความรุนแรงของการปฏิเสธ นอกจากนี้ ยังพบกลวิธีอื่น ๆ ที่ใช้นอกเหนือจากการทบทวนวรรณกรรม เช่น การเรียกขานชื่อ คำถาม ความเห็นใจ และการซ้ำ เป็นต้น

5.3.3 มัคคุเทศก์ส่วนมากมีการตระหนักรู้ถึงเรื่องความสนิทสนมในการตอบปฏิเสธลูกค้า โดยเหตุผลที่มัคคุเทศก์ให้มี 2 คำตอบที่ตอบมากที่สุดในทุกสถานการณ์คือ ปฏิเสธง่ายเมื่อไม่สนิทและปฏิเสธยากเมื่อสนิท ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรนัชชา ประทีปจินดา (2558) ที่กล่าวว่า สำหรับบุคคลที่ทั้งผู้พูดชาวไทยและผู้พูดชาวญี่ปุ่นรู้สึกว่าปฏิเสธได้ง่ายนั้น อาจจะเนื่องมาจากผู้ปฏิเสธรู้สึกว่าอีกฝ่ายไม่ได้สนิทสนมกับตน อีกทั้งอาจไม่ค่อยได้มีปฏิสัมพันธ์กัน ส่วนในเรื่องความอาวุโสนั้น มัคคุเทศก์ส่วนมากมีการตระหนักรู้ถึงเรื่องความอาวุโสในการตอบปฏิเสธลูกค้า แต่มีความตระหนักรู้น้อยกว่าในเรื่องความสนิทสนม

มัคคุเทศก์ระบุว่าตระหนักเรื่องความสนิทสนมในการปฏิเสธนักท่องเที่ยวญี่ปุ่น แต่จากการใช้ภาษาจริงพบว่าตระหนักน้อยกว่าที่กล่าวไว้ ในทางกลับกัน มัคคุเทศก์มีความตระหนักเรื่องอาวุโสมากกว่าที่อ้าง

จึงสรุปได้ว่ามัคคุเทศก์ให้ความสำคัญกับความอาวุโสมากกว่าความสนิทสนมในการใช้ความสุภาพ ซึ่งตรงกับการกล่าวอ้างของ Ide (1982) ที่ว่าในสังคมญี่ปุ่นมีระบบอาวุโส (Seniority) อยู่ด้วย จึงมีการให้ความสำคัญกับสถานะของผู้พูดต่อผู้ฟังมากเป็นพิเศษ

6. สรุปผลการวิจัย

มัคคุเทศก์มีการใช้กลวิธีหลากหลายในการปฏิเสธลูกค้านักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น โดยเรียงได้ 5 ลำดับแรกดังนี้ 1) การกล่าวขอโทษ 2) การกล่าวเหตุผล 3) การปัดความรับผิดชอบ 4) การปฏิเสธทางตรง และ 5) การขู่ โดยมัคคุเทศก์ส่วนใหญ่มีแนวโน้มการกล่าวขอโทษก่อนและมีการใช้เหตุผลตามมา ที่เป็นดังกล่าว ผู้วิจัยคาดว่ามี 2 เหตุผลที่อธิบายได้ เหตุผลที่หนึ่งคือ เพราะกลวิธีดังกล่าวเป็นเรื่องของสามัญสำนึกของคนปกติทั่วโลก หรือเหตุผลที่สองคือเพราะเป็นผลจากการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมญี่ปุ่น ทำให้มัคคุเทศก์มีกลวิธีในการกล่าววัจนกรรมการปฏิเสธคล้ายคลึงกับชาวญี่ปุ่น นอกจากนี้ พบว่าปัจจัยในเรื่องความสนิทสนมและความอาวุโส เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเลือกกลวิธีการปฏิเสธลูกค้าและต่อการใช้ระดับความสุภาพในวัจนกรรม จากการทำ DCT และสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่ามัคคุเทศก์ส่วนมากมีการตระหนักรู้ถึงเรื่องความสนิทสนมอย่างมากและมัคคุเทศก์มีการกล่าวว่าตระหนักรู้ในเรื่องความสนิทสนม แต่เมื่อพิจารณาดูความสุภาพที่ในวัจนกรรมจริงมัคคุเทศก์ไม่ได้มีความตระหนักรู้มากตามที่อ้างเหตุผล อย่างไรก็ตาม ความตระหนักรู้ในเรื่องความสนิทสนมยังมีมากกว่าความอาวุโส ในส่วนของความอาวุโส มัคคุเทศก์มีการกล่าวว่าตระหนักรู้ในเรื่องความอาวุโส แต่เมื่อพิจารณาดูความสุภาพในวัจนกรรมการปฏิเสธพบว่ามัคคุเทศก์มีความตระหนักรู้มากกว่าตามที่อ้าง มัคคุเทศก์มีการใช้สำนวนที่แสดงความสุภาพที่แสดงถึงการตระหนักรู้ในเรื่องความอาวุโสมากกว่าความสนิทสนม ในงานวิจัยนี้ยังค้นพบว่า ความสุภาพที่แตกต่างนั้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในหลายระดับกล่าวคือ การเปลี่ยนรูปแบบคำ เนื้อหากลวิธีการปฏิเสธ และโครงสร้างในการปฏิเสธ ก็จะสามารถทำให้เกิดความสุภาพที่แตกต่างกัน

7. ปัญหาและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ ยังคงไม่ได้ศึกษาในปัจจัยอื่น เช่น ผลประโยชน์ ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อการกล่าววัจนกรรมการปฏิเสธ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงอาจจะยังขาดการศึกษาปัจจัยดังกล่าว การวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับการปฏิเสธจึงอาจจะสามารถนำมาศึกษาต่อได้ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ได้ค้นพบว่ากลวิธีการปฏิเสธจำนวนมากที่มัคคุเทศก์ สามารถใช้แทนการปัดความรับผิดชอบหรือการปฏิเสธทางตรง ซึ่งสามารถส่งผลที่ดีและสามารถรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมัคคุเทศก์กับลูกค้าได้ นอกจากนี้ ยังค้นพบปัจจัยที่มีผลต่อการใช้วัจนกรรมการปฏิเสธ ซึ่งสามารถนำไปดัดแปลงในการเรียนการสอนเพื่อผลิตมัคคุเทศก์ภาษาญี่ปุ่นในอนาคตได้

ในอนาคตควรมีการศึกษาเรื่องวัจนกรรมการปฏิเสธในกลุ่มอาชีพอื่น ๆ เช่น กลุ่มพนักงานโรงแรม เป็นต้น เพื่อเป็นกรณีศึกษาสำหรับการพัฒนาอาชีพที่ต้องใช้วาทศิลป์ในการให้บริการลูกค้าซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ได้มากขึ้นในอนาคต

รายการอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2567). *สถิตินักท่องเที่ยวภายในประเทศปี 2567*. https://www.dot.go.th/stat

ตรรกวิทย์ มิ่งขวัญ. (2552). *ความเข้าใจและทัศนคติเกี่ยวกับภาษาสุภาพรูปยกย่องและรูปถ่อมตนของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยหลังการเรียนรู้ระดับต้น* [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทรงธรรม อินทจักร. (2550). *แนวคิดด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธนพรรษ สายหรุ่น. (2542). *กลวิธีการปฏิเสธในภาษาอังกฤษของนักศึกษาไทยที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ: การศึกษาการถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติศาสตร์* [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรนัชชา ประทีปจินดา. (2558). *เหตุผลที่ใช้ในการปฏิเสธการขอร้องเปรียบเทียบระหว่างภาษาไทยกับภาษาญี่ปุ่น* [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิศรา เสริมรัตนวิศิษฏ์. (2560). *แผนธุรกิจนำเที่ยวไทยแบบ Private Tour สำหรับนักท่องเที่ยวญี่ปุ่น "IKITAI"* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิมลพักตร์ พรหมศรีมาศ. (2543). *กลวิธีการปฏิเสธในการตอบวัจนกรรมที่แสดงความปรารถนาดี ในภาษาไทย* [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หทัยรัตน์ ทรรพวสุ. (2543). *สำนวนการให้คำแนะนำ: เปรียบเทียบภาษาญี่ปุ่น-ภาษาไทย.* [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2548). *ภาษาในสังคมไทย: ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา*. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Beebe, L., Takahashi, T., & Uliss-Weltz, R. (1990). Pragmatic transfer in ESL refusals. In R. Scarcella, E. Andersen, & S. Krashen (Eds.), *Developing communicative competence in a second language* (pp. 55-73). Newbury House.

Brown, P., & Levinson, S. (1987). *Politeness: Some universals in language usage.* Cambridge University Press.

Center for Advanced Research on Language Acquisition (CARLA). (2021, March 4). *Japanese refusal*. https://carla.umn.edu/speechacts/refusals/japanese.html

Gungormezler, T. (2016). *An investigation of the refusal speech act of turkish learners of English* [Unpublished Master's thesis]. Kansas State University.

Ide, S. (1982). Japanese sociolinguistics: Politeness and women's language. *Lingua, 57,* 357-385.

Leech, G. N. (1983). *Principle of pragmatics.* Longman Inc.

Panpothong, N. (2001). Thai ways of saying “No” to a request. *Manusya, Journal of Humanities 4.2*, *4*(1), 63-76. www.manusya.journals.chula.ac.th

Nurjaleka, L. (2020). Refusal expression in L2 and its comparison with native speaker: A study case in the Japanese language. *Journal Arbitrer, 7*(1), 36-44. https://www.academia.edu/45618713

Shimura, A. (1995). Frequency, function, and structure of omissions as politeness expressions in the speech act of refusal. Keio University at Hiyoshi. *Language, Culture, Communication*, *15*, 41-62.

Wongsittikan, N. (2022). Patterns in declining an invitation: Cross-cultural differences in Korean and Thai refusals. *Journal of Humanities, 44*(1), 129-158.

Yamagashira, H. (2001). Pragmatic transfer in Japanese ESL refusals. *Kagoshima Immaculate Heart College Bulletin*, *31*, 259-275. https://iss.ndl.go.jp/books/R000000004-I5983460-00

蒲谷宏著. (2013). 『待遇コミュニケーション論』. 大修館書店.

グエン イェン ティ ハイ. (2012). 「依頼に対する断り談話 ―日本語母語話者とベトナム語母語話 者との比較―」. 『言語·地域文化研究 』, (18), 181-192.

邱利華. (2000). 「日本語母語話者と中国人日本語学習者の「断り」の 対照研究」. 『比較社会文化研究』, *8*(2000), 57-76.

岡本 真一郎. (1988). 「依頼表現の使い分けの規定要因」. 『愛知学院大学文学部紀要』, (18), 7-14.

成田昌子·成田高宏. (2010). 「申し出の断り」 表現における日本語・タイ語母語話者、およびタイ人日本語学習者の意味公式使用の相違. 小出記念日本語教育研究会論文集, (18), 23-39.

柳村裕. (2017). 話者の職業による敬語使用の差異と変化: 岡崎敬語調査資料の分析. 国立国語研究所論集, (12), 205-225.

四谷 晴子. (2019). 「ビジネス・コミュニケーションにおける「断り」のストラテジー : 日英語比較研究」. 『法政大学大学院大学院紀要』, (83), 51-74.

การศึกษากลวิธีการแปลชื่อเรื่องนวนิยายญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย

The Study of Strategies for Translating Titles of Japanese Novels into Thai

กมลฉัตร ฉัตรกิติพรชัย
สมเกียรติ เชวงกิจวณิช
Kamolchat Chatkitipornchai
Somkiat Chawengkijwanich

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Corresponding Author:
Somkiat Chawengkijwanich
Faculty of Liberal Arts, Thammasat University
2 Phrachan Road, Phra Nakhon District, Bangkok 10200, Thailand
E-mail: somkiat.c@arts.tu.ac.th

Received: 23 August 2025 **Revised:** 26 November 2025 **Accepted:** 15 December 2025

การศึกษากลวิธีการแปลชื่อเรื่องนวนิยายญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย[1]

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษากลวิธีการแปลชื่อเรื่องนวนิยายแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยที่ตีพิมพ์และเผยแพร่ในช่วง ค.ศ. 2003–2023 จำนวน 832 เรื่อง ผลการวิเคราะห์พบว่า ในภาพรวมผู้แปลนิยมใช้กลวิธีการแปลแบบตรงตัวมากที่สุด รองลงมาคือกลวิธีการแปลบางส่วน ดัดแปลงบางส่วน การตั้งชื่อใหม่ การแปลแบบทับศัพท์ และการแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับการแปลชื่อเรื่องนวนิยาย อาจสรุปได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการแปลคือ ชื่อเรื่องต้องสามารถถ่ายทอดเนื้อเรื่องของนวนิยายได้ถูกต้อง สำนวนภาษาเป็นธรรมชาติ และมีความน่าสนใจสำหรับผู้อ่านชาวไทย ผลการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้แปลและสำนักพิมพ์ในการตั้งชื่อเรื่องให้ดึงดูดใจผู้อ่านชาวไทย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์การแปลชื่อเรื่องของสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น อานิเมะ ภาพยนตร์ มังงะ หรือหนังสือประเภทต่าง ๆ ได้

คำสำคัญ : กลวิธีการแปล, ชื่อเรื่อง, นวนิยายญี่ปุ่น, ภาษาญี่ปุ่น, ภาษาไทย

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

The Study of Strategies for Translating Titles of Japanese Novels into Thai

Abstract

This study examines translation strategies in 832 Japanese novel titles translated into Thai language between 2003 and 2023. Results are that among strategies, direct translation is commonest, followed by partial direct translation and partial adaptation; retitling novels; transliteration; and partial transliteration and partial direct translation. Insights from interviews with professionals involved in title translation suggest that the strategy choice is influenced by the need for titles to accurately convey content; maintaining natural, idiomatic terminology; and appealing to Thai readers. These findings offer practical guidelines for translators and publishers for crafting compelling titles for readers in Thailand; they may be applicable for analyzing title translation in other media, such as anime, movies, manga, and diverse publishing formats.

Keywords: translation strategy, title, Japanese novel, Japanese, Thai

1. ที่มาและความสำคัญ

การแปลนวนิยายภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยเริ่มปรากฏตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และปัจจุบันก็ยังกล่าวได้ว่าได้รับความนิยมในหมู่ผู้อ่านชาวไทยมากในระดับหนึ่ง แม้ในระยะแรกที่เริ่มมีการแปล มักเป็นการแปลจากภาษาอังกฤษ (ซึ่งแปลจากต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นอีกทอดหนึ่ง) แต่ปัจจุบันกล่าวได้ว่าส่วนใหญ่เป็นการแปลจากต้นฉบับภาษาญี่ปุ่น ในการแปลนวนิยาย องค์ประกอบหนึ่งที่กล่าวได้ว่ามีความสำคัญมากคือการแปลชื่อเรื่อง ดังที่ สิทธา พินิจภูวดล (2542) ได้กล่าวไว้ว่า ชื่อหนังสือมีความสำคัญมาก ผู้แต่งจะพิถีพิถันในการตั้งชื่อผลงานของตนอย่างดีที่สุด เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความสนใจ ดังนั้น ผู้แปลจึงจำเป็นต้องพิถีพิถันในการแปลชื่อเรื่องด้วย

แม้การแปลชื่อเรื่องของสื่อบันเทิงประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นนวนิยาย ภาพยนตร์ อานิเมะ ฯลฯ ในคู่ภาษาต่าง ๆ จะเป็นหัวข้อหนึ่งที่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการด้านการแปลไม่น้อย แต่งานวิจัยด้านการแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย จากการสืบค้น พบเพียงงานวิจัยเกี่ยวกับการแปลชื่อเรื่องอานิเมะและภาพยนตร์ ยังไม่พบการวิจัยเกี่ยวกับการแปลชื่อเรื่องนวนิยายจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย และเป็นไปได้ว่าแนวทางการแปลชื่อเรื่องนวนิยายอาจมีความแตกต่างจากการแปลชื่อเรื่องอานิเมะและภาพยนตร์ ผู้เขียนจึงจะศึกษาการแปลชื่อเรื่องนวนิยายที่แปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย ในช่วง ค.ศ. 2003–2023 ว่ามีการใช้กลวิธีการแปลอย่างไร ลักษณะเด่นของกลวิธีแต่ละประเภท รวมทั้งแนวโน้มการใช้กลวิธีต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็นช่วงเวลาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก่อนอื่น ขออธิบายภาพรวมเกี่ยวกับนิยามและประเภทของการแปลในภาพรวม จากนั้นจึงจะกล่าวถึงเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการแปลชื่อเรื่อง

Nida (1964) กล่าวว่า การแปลคือการถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่งโดยมีความหมายเท่าเทียมหรือใกล้เคียงกัน อาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ *ก. formal equivalence* หมายถึง การแปลโดยยึดต้นฉบับเป็นสำคัญทั้งด้านรูปภาษาและเนื้อหา โดยผู้แปลเลือกใช้คำที่มีความหมายตรงกับคำที่ปรากฏในต้นฉบับให้มากที่สุด *ข. dynamic equivalence* หมายถึง การแปลโดยปรับสำนวนให้มีความเป็นธรรมชาติ ไม่ยึดติดกับรูปภาษาเดิมของต้นฉบับ แต่จะปรับบทแปล (ทั้งไวยากรณ์และคำศัพท์) เพื่อให้ผู้อ่านบทแปลเข้าใจเนื้อความ รวมถึงอรรถรสของต้นฉบับได้อย่างสมบูรณ์ และในทำนองเดียวกัน Newmark (1988) ก็แบ่งการแปลออกเป็นแบบ*เน้นการรักษาภาษาต้นฉบับ* (Source Language emphasis) และแบบ*เน้นความเข้าใจของผู้อ่านในภาษาปลายทาง* (Target Language emphasis) โดยแต่ละแบบยังจำแนกออกเป็น 4 ประเภทย่อยตั้งแต่ประเภทที่พยายามแปลโดยรักษาต้นฉบับอย่างเคร่งครัด ไปจนถึงการแปลแบบ adaptation ซึ่งคงไว้เฉพาะแก่นหรือพล็อตเรื่อง แต่ผู้แปลทำการเรียบเรียงข้อความหรือเนื้อหาต่าง ๆ ขึ้นใหม่ และอาจแปลสำนวนแสดงวัฒนธรรมของภาษาต้นทางเป็นสำนวนแสดงวัฒนธรรมของภาษาปลายทางเพื่อความเข้าใจง่าย เป็นต้น

2.1 ความสำคัญและลักษณะเด่นของการตั้งชื่อเรื่อง

จากการศึกษาเอกสารและบทความเกี่ยวกับการตั้งชื่อเรื่องของสื่อบันเทิงต่าง ๆ ส่วนใหญ่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการตั้งชื่อเรื่องว่าต้องใส่ใจในการตั้งชื่ออย่างละเอียดรอบคอบ ดังที่สิทธา พินิจภูวดล (2542) อธิบายว่า ผู้แต่งต้องพิถีพิถันตั้งชื่อเรื่องอย่างดีที่สุดเพื่อบอกคุณลักษณะของงาน เพื่อเร้าใจผู้อ่านให้สนใจติดตาม และเพื่อบอกเป็นนัยว่าผู้เขียนต้องการสื่ออะไรให้ผู้อ่านทราบ

เกี่ยวกับการตั้งชื่อนวนิยายของญี่ปุ่น 榎本 (2023) อธิบายว่า การตั้งชื่อเรื่องจะต้องสามารถสื่อสารไปยังผู้อ่านหรือกลุ่มเป้าหมายได้ จึงอาจตั้งชื่อโดยใช้คำที่แสดงแก่นเรื่องหรือเนื้อความสำคัญ เช่น『こころ』(ผลงานของนัตสึเมะ โซเซกิ) หรือ『秘密』(ผลงานของจุนอิจิโร ทานิซากิ) หากต้องการเน้นย้ำบทบาทของตัวละครหลัก ก็อาจใช้ชื่อตัวละครดังกล่าวเป็นชื่อเรื่อง อย่างไรก็ตาม 榎本 ยังได้กล่าวอีกว่า ชื่อเรื่องที่ระบุเพียงชื่อตัวละครอาจเป็นการยากที่จะสื่อเนื้อหาให้ผู้อ่านเข้าใจ จึงอาจมีการเสริมคำเพื่อขยายความ เช่น『涼宮ハルヒの憂鬱』(ความหดหู่ของสึซึมิยะ ฮารุฮิ) และนอกจากการตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำศัพท์แล้ว ระยะหลัง ผู้เขียนชาวญี่ปุ่นส่วนหนึ่งนิยมตั้งชื่อเรื่องที่มีลักษณะเป็นข้อความ（文章系タイトル）เช่น『俺の妹がこんなに可愛いわけがない』(น้องสาวของผมไม่น่ารักขนาดนั้นหรอก) โดยจุดเด่นของการใช้กลวิธีนี้คือ สามารถระบุรายละเอียดได้มาก เพียงอ่านชื่อเรื่องผู้อ่านก็สามารถเข้าใจเนื้อหาอย่างคร่าว ๆ ได้ทันที

ส่วนการตั้งชื่อเรื่องนวนิยายของไทย อภิญญา เคนนาสิงห์ (2560) ได้ศึกษาการตั้งชื่อเรื่องนวนิยายของนักประพันธ์นามปากกาวัตตราและกานติมา จำนวน 45 เรื่อง ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 กลวิธีหลัก คือ *ก. กลวิธีทางด้านเสียง* โดยการใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะคล้องจองกัน (เช่น ก๊วนกามเทพ) หรือมีเสียงสัมผัส (เช่น ภารกิจพิชิตดอกเลา) *ข. กลวิธีในการใช้คำ* โดยการใช้คำที่บอกบทบาทของตัวละครเอก (เช่น สะใภ้ของเจ้าสัว) การใช้คำที่บ่งบอกหน้าที่ตัวละคร (เช่น ก๊วนกามเทพ) และ *ค. กลวิธีทางด้านการเรียบเรียง* เช่น การตั้งชื่อเรื่องให้เด่น แปลก น่าทึ่ง (เช่น บอดี้การ์ดแดดเดียว) การตั้งชื่อเรื่องให้มีลักษณะพิเศษ จดจำได้ง่าย (เช่น พ่อม่ายเนื้อทอง สะใภ้ลำซิ่ง) เป็นต้น

อาจสรุปได้ว่า การตั้งชื่อเรื่องมีลักษณะพื้นฐานคือ ในแง่ของเนื้อหา มักตั้งชื่อที่สามารถถ่ายทอดเนื้อหา หรือแก่นเรื่อง หรือตัวละครหลักให้ผู้อ่านเข้าใจ และในแง่ของภาษา มีการเลือกใช้คำหรือสำนวน (หรือประโยค) ให้ดึงดูดใจ จากการทบทวนวรรณกรรม เป็นไปได้ว่าในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยอาจมีความแตกต่างกันในระดับกลวิธีที่ใช้ เช่น ภาษาญี่ปุ่นอาจพบการตั้งชื่อเรื่องโดยเขียนเป็นข้อความ ในขณะที่ในภาษาไทยมีการใช้กลวิธีด้านเสียงเพื่อสร้างความไพเราะหรือดึงดูดใจ เป็นต้น จึงน่าสนใจว่าในการแปลชื่อเรื่องนวนิยายภาษาญี่ปุ่น ผู้แปลจะทำการแปลโดยใช้กลวิธีแบบเดียวกับที่ใช้ตั้งชื่อนวนิยายภาษาไทยหรือไม่ อย่างไร

2.2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับกลวิธีการแปลชื่อเรื่อง

กลวิธีการแปลชื่อเรื่องของสื่อบันเทิงได้รับความสนใจจากนักวิชาการมากพอสมควร โดยสิทธา พินิจภูวดล (2542) ได้แบ่งกลวิธีการแปลชื่อเรื่องที่นักแปลอาชีพชาวไทยนิยมใช้ออกเป็น 4 ชนิด คือ *1. การทับศัพท์* นิยมใช้กรณีที่ผู้แปลเห็นว่าเป็นชื่อเรื่องที่ผู้อ่านรู้จักดีอยู่แล้ว *2. การแปลตรงตัว* โดยรักษาคำและ

ความหมายด้วยภาษาไทยที่ดีและกะทัดรัด *3. การแปลบางส่วนและดัดแปลงบางส่วน* ใช้ในกรณีที่ชื่อต้นฉบับห้วนเกินไป ไม่ดึงดูด และ *4. การตั้งชื่อใหม่*โดยการตีความชื่อเรื่องและเนื้อเรื่อง

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้เขียนเห็นว่า งานวิจัยที่ศึกษากลวิธีการแปลชื่อเรื่องของสื่อบันเทิงประเภทต่าง ๆ ในคู่ภาษาที่มีความเกี่ยวข้องกับภาษาไทยมีการแบ่งประเภทของกลวิธีที่ใช้ไม่แตกต่างกันมากนัก จึงขอสรุปดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปกลวิธีการแปลชื่อเรื่องสื่อบันเทิงจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัย	คู่ภาษา	ประเภทของงานเขียนที่วิเคราะห์	กลวิธีการแปลที่พบ					
			แปลทับศัพท์	แปลตรงตัว	แปลบางส่วนดัดแปลงบางส่วน	แปลโดยตั้งชื่อใหม่	แปลโดยตัดทอน (ลดความ)	แปลเป็นภาษาอังกฤษแล้วถ่ายเสียงเป็นภาษาไทย
สิทธา พินิจภูวดล (2542)	อังกฤษเป็นไทย	ทั่วไป	✓	✓	✓	✓		
ภัทร ตันดุลยเสรี (2549)	อังกฤษเป็นไทย	เรื่องสั้น (251 เรื่อง)	✓	✓	✓	✓		
ศุภวรรณ ทองวัน (2555)	อังกฤษเป็นไทย	ภาพยนตร์ (98 เรื่อง)	✓	✓		✓		
ถนอมนวล โอเจริญ (2557)	เยอรมันเป็นไทย	วรรณกรรม (215 เรื่อง)	✓	✓	✓	✓	✓	✓
วิเนศ จันทะวงษ์ศรี และคณะ (2565)	ญี่ปุ่นเป็นไทย	อานิเมะ (50 เรื่อง)	✓	✓	✓	✓		
ภัคธีมา โอนหอม และมนสิชา แก้วนันไชย (2566)	ญี่ปุ่นเป็นไทย	ภาพยนตร์ (124 เรื่อง)	✓	✓	✓	✓		
ชุลีวรรณ ไหลเจริญ (2567)	เกาหลีเป็นไทย	จิตวิทยาวรรณกรรมอื่นๆ (241 เรื่อง)	✓	✓	✓	✓		

✓ หมายถึง เป็นกลวิธีที่พบในงานวิจัยดังกล่าว

ทั้งนี้ งานวิจัยบางเรื่องอาจมีการใช้ชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น ศุภวรรณ ทองวัน (2555) ใช้คำว่า “กลวิธีการแปลความ” ซึ่งน่าจะตรงกับ “แปลตรงตัว” ของนักวิชาการท่านอื่น และนักวิชาการแต่ละท่านอาจจำแนกประเภทโดยมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกัน เช่น เป็นการใช้กลวิธีดังกล่าวในการแปลชื่อเรื่อง “ทั้งหมด” หรือเพียง “บางส่วน” และมีการเสริมความเพิ่มเติมหรือไม่ ฯลฯ ในที่นี้ ขอยกตัวอย่างกลวิธีการแปลที่พบในวิเนศ จันทะวงษ์ศรี และคณะ (2565) เนื่องจากเป็นการวิเคราะห์การแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยและมีความละเอียดมากในระดับหนึ่ง โดยวิเนศ จันทะวงษ์ศรี และคณะ ศึกษากลวิธีการแปลชื่อเรื่องอานิเมะที่เข้าฉายในประเทศไทยช่วงเดือนสิงหาคม - พฤศจิกายน 2563 จำนวน 50 เรื่อง ผลการวิเคราะห์พบการใช้กลวิธีการแปลชื่อเรื่องแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่และ 11 กลุ่มย่อย ดังนี้ *1. กลุ่มการแปลแบบทับศัพท์* (ประกอบด้วย 1.1 การทับศัพท์ทั้งหมดและไม่มีเสริมความภาษาไทย 1.2 การทับศัพท์ทั้งหมดและเสริมความภาษาไทย 1.3 การทับศัพท์บางส่วนและเสริมความภาษาไทย 1.4 การทับศัพท์บางส่วน แปลบางส่วนและไม่เสริมความภาษาไทย 1.5 การทับศัพท์บางส่วน แปลบางส่วนและเสริมความภาษาไทย) *2. กลุ่มการแปลแบบตรงตัว* (ประกอบด้วย 2.1 การแปลตรงตัวทั้งข้อความและไม่มีเสริมภาษาไทย 2.2 การแปลตรงตัวทั้งข้อความและเสริมภาษาไทย) *3. กลุ่มการแปลบางส่วน* (ประกอบด้วย 3.1 การแปลบางส่วนและเสริมความภาษาไทย 3.2 การแปลบางส่วนและไม่เสริมความภาษาไทย) และ *4. กลุ่มการตั้งชื่อใหม่* (ประกอบด้วย 4.1 การตั้งชื่อใหม่โดยไม่เกี่ยวข้องกับชื่อเดิม 4.2 การตั้งชื่อใหม่โดยใช้คำที่มีเค้าความหมายเดิม) ผลการวิเคราะห์พบว่ากลวิธีที่นิยมใช้มากที่สุดคือ กลวิธีการแปลแบบตั้งชื่อใหม่ เช่น『とんでもない詐称者』(คำแปลตรงตัว “นักปลอมแปลงที่ร้ายกาจ”) ผู้แปลตั้งชื่อเรื่องใหม่คือ “ยอดคนลวงโลก” รองลงมาคือ การแปลแบบทับศัพท์ เช่น『プリンセスコネクト』แปลเป็น “ปริ้นเซส คอนเน็กต์” ถัดมาคือการแปลบางส่วน เช่น『美少年シリーズ』มีการแปลคำว่า 美少年 เป็น “หนุ่มรูปงาม” และเสริมความภาษาไทยเพิ่ม เป็น “ขบวนการนักสืบหนุ่มรูปงาม” และลำดับสุดท้าย การแปลแบบตรงตัว เช่น『神の塔』แปลเป็น “หอคอยเทพเจ้า” โดยผู้วิจัยได้ระบุสาเหตุที่มีการใช้กลวิธีตั้งชื่อใหม่มากที่สุดว่า เนื่องจากผู้แปลสามารถสร้างสรรค์ชื่ออานิเมะได้อย่างอิสระเพื่อให้เข้ากับบริบท ตัวละคร อันจะทำให้ ผู้ชมเข้าใจเนื้อเรื่องมากยิ่งขึ้น

ดังข้อมูลในตารางที่ 1 งานวิจัยเกี่ยวกับการแปลชื่อเรื่องสื่อบันเทิงจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยพบเพียง วิเนศ จันทะวงษ์ศรี และคณะ (2565) ซึ่งวิเคราะห์การแปลชื่อเรื่องอานิเมะเพียง 50 เรื่อง ส่วน ภัคธีมา โอนหอม และ มนสิชา แก้วนันไชย (2566) วิเคราะห์การแปลชื่อภาพยนตร์ 124 เรื่อง แต่น่าเสียดายที่มีการอภิปรายผลค่อนข้างน้อยมาก จึงจำเป็นต้องศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้กลวิธีการแปล

จากสรุปกลวิธีการแปลที่พบใช้ในการแปลชื่อเรื่องในตารางที่ 1 อาจกล่าวได้ว่า กลวิธีหลักที่พบใช้มากในงานวิจัยแทบทุกเรื่องคือ กลวิธีการแปลทับศัพท์ การแปลตรงตัว การแปลบางส่วน ดัดแปลงบางส่วน และการตั้งชื่อใหม่ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ผู้เขียนพบการแปลโดยใช้กลวิธีแปลแบบทับศัพท์และแบบตรงตัวผสมผสานกันด้วย ในที่นี้จึงจะเพิ่มกลวิธีหลักเป็น 5 กลวิธีคือ 1. การแปลแบบตรงตัว 2. การแปลบางส่วน ดัดแปลงบางส่วน 3. การแปลโดยการตั้งชื่อใหม่ 4. การแปลแบบทับศัพท์ และ 5. การแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว

อนึ่ง ถนอมนวล โอเจริญ (2557) มีการกล่าวถึงอีก 2 กลวิธีคือ การแปลโดยการตัดทอนชื่อเดิมบางส่วน และแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้วถ่ายเสียงเป็นภาษาไทย ผู้เขียนเห็นว่ากลวิธีแรกพบในการแปลชื่อเรื่องในงานวิจัยนี้เช่นกัน จึงจะนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ในที่นี้ด้วย (โดยจัดเป็นกลวิธีย่อย ดังจะอธิบายต่อไป) ส่วนกลวิธีแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้วถ่ายเสียงเป็นภาษาไทยจะไม่ศึกษา เนื่องจากในที่นี้ต้องการเน้นการแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยและข้อมูลการแปลเช่นนี้พบไม่มากนัก

นอกจากนี้ เป็นที่สังเกตได้ว่า นอกจากกลวิธีหลักแล้ว งานวิจัยจำนวนไม่น้อย เช่น ศุภวรรณ ทองวัน (2555) วิเนศ จันทะวงษ์ศรี และคณะ (2565) และภัคธีมา โอนหอม และ มนสิชา แก้วนันไชย (2566) ยังมีการจำแนกเป็นกลวิธีย่อยโดยมีรายละเอียดแตกต่างกัน เช่น เป็นการใช้กลวิธีดังกล่าวในการแปลชื่อเรื่อง “ทั้งหมด” หรือเพียง “บางส่วน” และมีการเสริมความเพิ่มเติมหรือไม่ ฯลฯ ในงานวิจัยนี้ จึงจะกำหนดกลวิธีย่อยออกเป็น 1. การแปลโดยใช้กลวิธีนั้นทั้งข้อความหรือบางส่วน 2. การแปลโดยดัดแปลงข้อความ 3. การเสริมความเพิ่มเติม 4. การลดความ (ไม่แปล) และเพิ่มหัวข้อ 5. การแปลโดยใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อเพิ่มความไพเราะ (การเล่นคำ) โดยอ้างอิงผลการวิเคราะห์ของอภิญญา เคนนาสิงห์ (2560) ซึ่งพบว่า การตั้งชื่อเรื่องนวนิยายภาษาไทยมีแนวโน้มตั้งชื่อโดยใช้คำที่มีสัมผัสคล้องจอง ฯลฯ และจากการสำรวจข้อมูลการแปลชื่อเรื่องจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยก็พบการใช้กลวิธีย่อยดังกล่าวเช่นกัน

จากสรุปกลวิธีการแปลในตารางที่ 1 ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ในขณะที่งานวิจัยของศุภวรรณ ทองวัน (2555) วิเนศ จันทะวงษ์ศรี และคณะ (2565) ภัคธีมา โอนหอม และ มนสิชา แก้วนันไชย (2566) และชุลีวรรณ ไหลเจริญ (2567) [2]ซึ่งศึกษาการแปลภาพยนตร์ อานิเมะ และหนังสือทั่วไป พบการใช้*กลวิธีตั้งชื่อใหม่*สูงที่สุด แต่ภัทร ตันดุลยเสรี (2549) และ ถนอมนวล โอเจริญ (2557) ซึ่งศึกษาวรรณกรรมและเรื่องสั้นพบการใช้ *กลวิธีแปลแบบตรงตัว* มากที่สุด จึงน่าสนใจว่ากลวิธีการแปลชื่อเรื่องมีความสัมพันธ์กับชนิดของงานเขียนหรือไม่ อย่างไร

3. รายละเอียดการวิจัย

งานวิจัยนี้จะศึกษากลวิธีการแปลชื่อเรื่องนวนิยายแปลจากภาษาญี่ปุนเป็นภาษาไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าใจกลวิธีการแปลที่ใช้ อันจะเป็นประโยชน์ทั้งสำหรับนักแปลและผู้เกี่ยวข้องกับการแปลชื่อเรื่องนวนิยายแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย และผลการวิจัยยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์การแปลชื่อเรื่องในสื่อประเภทอื่นและคู่ภาษาอื่นได้ด้วย

“ชื่อเรื่อง” ของนวนิยายที่นำมาศึกษาในที่นี้ หมายถึง ชื่อเรื่องที่ปรากฏในข้อมูลทางบรรณานุกรมของนวนิยายเล่มนั้น ๆ ในงานวิจัยนี้ จะศึกษาเฉพาะนวนิยายภาษาไทยที่แปลจากต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นเท่านั้น โดยผู้เขียนทำการตรวจสอบข้อมูลทางบรรณานุกรมของนวนิยายแต่ละเล่ม กรณีไม่ปรากฏข้อมูล จะตรวจสอบจากแหล่งอื่น ๆ เช่น คำนำ หรือสอบถามจากสำนักพิมพ์หรือผู้เกี่ยวข้อง และจะศึกษาเฉพาะนวนิยายทั่วไป โดยไม่ศึกษานวนิยายที่มีภาพประกอบ เนื่องจากอาจมีกลวิธีการตั้งชื่อเรื่องแตกต่างจากนวนิยายทั่วไป

[2] ชุลีวรรณ ไหลเจริญ (2567) ศึกษาการแปลงานเขียนหลายประเภท ส่วนใหญ่เป็นแนวจิตวิทยา โดยมีงานวรรณกรรมร้อยละ 29.46

นอกจากนี้ จะจำกัดขอบเขตโดยศึกษาเฉพาะนวนิยายภาษาไทยที่แปลจากภาษาญี่ปุ่น ตั้งแต่ ค.ศ. 2003–2023 รวมระยะเวลา 21 ปี โดยเหตุผลที่เลือกวิเคราะห์ข้อมูลในช่วงปีดังกล่าว เนื่องจากต้องการข้อมูลที่มีปริมาณมากในระดับหนึ่ง จึงรวบรวมข้อมูลย้อนหลังไปถึง ค.ศ. 2003 ซึ่งเป็นยุคที่เริ่มมีการแปลวรรณกรรมจากภาษาญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก[3] และผู้เขียนเริ่มรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยนี้ใน ค.ศ. 2024 จึงกำหนดขอบเขตว่าต้องเป็นนวนิยายที่ตีพิมพ์ภายใน ค.ศ. 2023

ขั้นตอนการวิจัย ผู้เขียนทำการรวบรวมข้อมูลในช่วงปลาย ค.ศ. 2024 โดยสืบค้นข้อมูลนวนิยายแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยจากเว็บไซต์ของเจแปน ฟาวน์เดชั่น https://www.jfbkklibrary.com/book-detail/20688 กรุงเทพฯ (หมวดวรรณกรรม นิยายญี่ปุ่นแปลไทย) เนื่องจากเป็นแหล่งข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ มีรายละเอียดครอบคลุมมากระดับหนึ่ง และสะดวกต่อการสืบค้นในเบื้องต้น จากนั้นจึงทำการสืบค้นเพิ่มเติมจากเว็บไซต์ของหอสมุดแห่งชาติ และของสำนักพิมพ์ ร้านหนังสือต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์ที่สุด สามารถรวบรวมข้อมูลได้รวมทั้งสิ้น 832 เรื่อง ผู้เขียนจะทำการวิเคราะห์กลวิธีการแปลชื่อเรื่องของนวนิยายแต่ละเรื่องโดยเทียบกับชื่อเรื่องต้นฉบับภาษาญี่ปุ่น โดยจะวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมตลอด 21 ปี และแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา (ช่วงละ 7 ปี) เพื่อศึกษาว่าการใช้กลวิธีการแปลมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร รวมทั้งมีการสัมภาษณ์ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการแปลชื่อเรื่องในสำนักพิมพ์ที่ตีพิมพ์เผยแพร่นวนิยายแปลจากภาษาญี่ปุ่น เป็นภาษาไทยเกี่ยวกับการเลือกใช้กลวิธีต่าง ๆ

4. ผลการวิจัย

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในช่วง ค.ศ. 2003-2023

ผลการวิเคราะห์ชื่อเรื่องนวนิยายภาษาไทยที่แปลจากภาษาญี่ปุ่นจำนวน 832 เรื่อง พบการใช้ 5 กลวิธีหลักดังตารางต่อไปนี้ โดยเรียงลำดับตามกลวิธีที่พบใช้มาก

ตารางที่ 2 กลวิธีการแปลชื่อเรื่องนวนิยายภาษาไทยที่แปลจากภาษาญี่ปุ่น (ปี ค.ศ. 2003-2023)

กลวิธีการแปล	จำนวน (เรื่อง)	(ร้อยละ)
1. การแปลแบบตรงตัว	324	38.94
2. การแปลแบบแปลบางส่วนดัดแปลงบางส่วน	203	24.40
3. การแปลโดยการตั้งชื่อใหม่	181	21.76
4. การแปลแบบทับศัพท์	70	8.41
5. การแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว	54	6.49
รวม	**832**	**100.00**

[3] น้ำทิพย์ เมธเศรษฐ (2005) แบ่งช่วงเวลาของการแปลวรรณกรรมญี่ปุ่นในประเทศไทยออกเป็น 3 ยุค โดยยุคที่ 3 ซึ่งเป็นยุคแห่งความสำเร็จในการบุกเบิกวรรณกรรมแปลร่วมสมัยคือตั้งแต่ ค.ศ. 2002-ปัจจุบัน (หมายถึง ค.ศ. 2004) อย่างไรก็ตาม แม้ใน ค.ศ. 2002 จะเป็นปีที่มีการตีพิมพ์นวนิยายแปลเรื่อง “ริง คำสาปมรณะ” และได้รับความนิยมอย่างสูงมากจนเป็นเหตุผลหนึ่งที่น้ำทิพย์จัดให้เป็นปีแห่งความสำเร็จฯ ดังกล่าว แต่จากข้อมูลของน้ำทิพย์ หากพิจารณาจากจำนวนเล่ม ใน ค.ศ. 2002 มีการเผยแพร่นวนิยายแปลจากภาษาญี่ปุ่นเพียง 5 เล่ม แต่เริ่มมีการเผยแพร่เพิ่มขึ้นสูงมากตั้งแต่ ค.ศ. 2003 ประกอบกับผู้เขียนต้องการศึกษาโดยแบ่งเป็น 3 ช่วง ช่วงละ 7 ปี ผู้เขียนจึงกำหนดขอบเขตว่าเป็นนวนิยายที่ตีพิมพ์ในช่วง ค.ศ. 2003–2023 รวมระยะเวลา 21 ปี

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่า กลวิธีการแปลแบบตรงตัวพบใช้มากเป็นอันดับหนึ่งคือร้อยละ 38.94 แตกต่างจากผลการวิเคราะห์ของวิเนศ จันทะวงษ์ศรี และคณะ (2565) และภัคธีมา โอนหอม และ มนสิชา แก้วนันไชย (2566) (ศึกษาการแปลชื่อเรื่องอานิเมะ และภาพยนตร์ ตามลำดับ) ซึ่งพบการใช้กลวิธีการแปลโดยการตั้งชื่อใหม่มากที่สุด ส่วนกลวิธีที่พบใช้มากเป็นอันดับที่ 2 และ 3 ในงานวิจัยนี้คือ กลวิธีแปลบางส่วนดัดแปลงบางส่วน (ร้อยละ 24.40) และกลวิธีแปลโดยการตั้งชื่อใหม่ (ร้อยละ 21.76) ส่วนการแปลแบบทับศัพท์ และการแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว พบใช้น้อยกว่าร้อยละ 10 อาจเนื่องจากการแปลทับศัพท์นิยมใช้ในการแปลคำเพียงบางประเภท เช่น ชื่อเฉพาะ หรือคำทางวัฒนธรรมที่เป็นแก่นเรื่องหรือเนื้อหาสำคัญ (อธิบายรายละเอียดภายหลัง) กรณีเป็นคำทั่วไป ซึ่งไม่นิยมแปลแบบทับศัพท์ จึงมักแปลด้วยกลวิธีอื่นมากกว่า

ลำดับถัดไป ผู้เขียนจะอภิปรายผลการวิเคราะห์กลวิธีการแปลแต่ละชนิด โดยเริ่มจากกลวิธีการแปลที่ยึดรูปภาษาในต้นฉบับมากที่สุดคือ การแปลแบบทับศัพท์ ตามด้วยการแปลแบบตรงตัว การแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว การแปลบางส่วน ดัดแปลงบางส่วน และการแปลโดยการตั้งชื่อใหม่ ทั้งนี้ เพื่อความเข้าใจง่าย ผู้เขียนจะใช้สัญลักษณ์ดังต่อไปนี้ คือ ส่วนที่เป็นการทับศัพท์ แสดงด้วย **อักษรตัวหนา** ส่วนที่แปลแบบตรงตัว แสดงด้วย <u>เครื่องหมายขีดเส้นใต้แบบเส้นประ</u> ส่วนที่เสริมความ แสดงด้วย <u>เครื่องหมายขีดเส้นใต้เดี่ยว</u> ส่วนที่ลดความ แสดงด้วย <u>เครื่องหมายขีดเส้นใต้คู่</u> และส่วนที่ดัดแปลง แสดงด้วย <u>เครื่องหมายขีดเส้นใต้แบบคลื่น</u>

4.1.1 กลวิธีการแปลแบบทับศัพท์ หมายถึง การแปลโดยการถ่ายเสียงหรือทับศัพท์เป็นภาษาไทย พบข้อมูล 70 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 8.41 ของข้อมูลทั้งหมด อาจจำแนกออกเป็น 4 ประเภทย่อย ได้แก่

ก. การแปลแบบทับศัพท์ ไม่เสริมความ เป็นการแปลโดยการทับศัพท์ ไม่มีการเสริมความหรือเพิ่มเติมคำหรือสำนวนใด ๆ เลย พบการใช้กลวิธีนี้เพียง 19 เรื่อง (ร้อยละ 2.28) โดยพบกรณีที่ชื่อเรื่องเป็นคำนามที่เป็นชื่อเฉพาะ (ชื่อตัวละครสำคัญของเรื่อง) 5 เรื่อง เช่น ชื่อเรื่อง『三四郎』แปลทับศัพท์เป็น “**ซันชิโร**” 『時生』แปลเป็น “**โทคิโอะ**” และกรณีที่ชื่อเรื่องเป็นคำสำคัญ (keyword) เป็นคำที่แสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่อง 14 เรื่อง เช่น『TV ピープル』แปลเป็น “**ทีวีพีเพิล**” หรือ『ダンデライオン』แปลเป็น “**แดนดิไลออน**” เป็นต้น กลวิธีนี้พบใช้ไม่มากนัก เนื่องจากชื่อเฉพาะหรือคำสำคัญที่เป็นชื่อเรื่องของนวนิยายภาษาญี่ปุ่นเหล่านี้อาจเป็นคำที่ผู้อ่านชาวไทยไม่คุ้นเคยและไม่เข้าใจว่านวนิยายเรื่องนั้นเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอะไร จึงพบการเลือกใช้กลวิธีแปลทับศัพท์โดยมีการเสริมความหรือดัดแปลงคำบางส่วนดังจะกล่าวต่อไปในข้อ ข. และ ค. ด้วย

ข. การแปลแบบทับศัพท์ เสริมความ เป็นการแปลโดยการทับศัพท์ และมีการเสริมความหรือเพิ่มคำ พบใช้ 24 เรื่อง (ร้อยละ 2.88) โดยพบการเสริมความด้านหน้า 6 เรื่อง เป็นคำที่เสริมเพื่ออธิบายให้เข้าใจเกี่ยวกับคำนามที่แปลโดยการทับศัพท์ เช่น『ウメ子』 แปลเป็น “<u>เด็กหญิง</u>**อุเมะโกะ**” และเสริมเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจแนวเรื่องของนวนิยายมากขึ้น เช่น『おしん（1)』แปลเป็น “<u>สงครามชีวิต</u>**โอชิน** เล่ม 1” และพบการเสริมความด้านหลังคำนามที่แปลโดยการทับศัพท์ 18 เรื่อง เพื่อช่วยให้ผู้อ่านคาดเดาแนวเรื่องได้ เช่น『死

国』แปลเป็น “**ชิโกะกุ** แรงรักจากปรภพ”『邪光』แปลเป็น “**จะโค**...กระดิ่งมรณะ” โดยคำที่ขีดเส้นใต้ที่เสริมเข้ามา ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจได้ว่าเป็นนวนิยายแนวสยองขวัญ น่าสะพรึงกลัว

ค. การแปลแบบทับศัพท์ ดัดแปลงบางส่วน เป็นการแปลเพียงบางส่วนของชื่อเรื่องด้วยการทับศัพท์และแปลคำอื่นที่ปรากฏในชื่อเรื่องด้วยการดัดแปลงหรือเลือกใช้คำที่แสดงเนื้อหาแตกต่างไปจากคำในต้นฉบับ พบใช้ 26 เรื่อง (ร้อยละ 3.13) เช่น『危険なビーナス』แปลเป็น “**วีนัส**สวยซ่อนร้าย” จะเห็นได้ว่า ผู้แปลได้ทำการแปลทับศัพท์คำว่า ビーナス เป็น “วีนัส” (เทพีแห่งความรักและความงาม) ซึ่งสื่อถึงตัวละครหลักในเรื่อง และปรับเปลี่ยนคำว่า 危険 (อันตราย) เป็นคำว่า “สวยซ่อนร้าย” เพื่อให้ชื่อเรื่องดูน่าสนใจ เป็นการสร้างความขัดแย้งระหว่างคำที่แสดงถึงความสวยงามแต่ซ่อนความร้ายกาจไว้ หรือเรื่อง『52 ヘルツのクジラたち』แปลเป็น “**52 เฮิรตซ์** คลื่นเสียงที่ไม่มีใครได้ยิน” มีการแปลทับศัพท์คำว่า 52 ヘルツ เป็น “52 เฮิรตซ์” (หมายถึง วาฬหลงฝูงที่ส่งคลื่นเสียงความถี่ 52 เฮิรตซ์ เป็นคลื่นความถี่ที่ต่างจากวาฬตัวอื่น ๆ ทำให้ฝูงวาฬไม่ได้ยิน จึงต้องใช้ชีวิตโดดเดี่ยวเดินทางเพียงลำพัง) ซึ่งเป็นคำสำคัญของเรื่องไว้ ส่วนคำว่า クジラたち (เหล่าวาฬ) ในต้นฉบับเป็นสัญลักษณ์แทน “ผู้ที่ถูกทอดทิ้ง” หรือ “เสียงที่ไม่มีใครฟัง” ผู้แปลจึงปรับเปลี่ยนเป็นคำว่า “คลื่นเสียงที่ไม่มีใครได้ยิน” แทน ในที่นี้ หากแปลทับศัพท์ตามชื่อเรื่องต้นฉบับทั้งหมด อาจไม่ดึงดูดผู้อ่านชาวไทยให้เกิดความสนใจ จึงมีการดัดแปลงคำบางส่วนเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาของเรื่อง และมีความน่าสนใจมากขึ้น

ง. การแปลแบบทับศัพท์ ลดความ เป็นการแปลโดยการทับศัพท์ และมีการละหรือตัดทอนคำหรือข้อความบางส่วนออก พบเพียง 1 เรื่อง (ร้อยละ 0.12) คือเรื่อง『ハッピーバースデー 命輝くとき』แปลเป็น “แฮปปี้เบิร์ธเดย์” โดยไม่แปลคำว่า 命輝くとき (เมื่อชีวิตเปล่งประกาย) ทั้งนี้ นวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับเด็กหญิงซึ่งได้รับความสะเทือนใจอย่างหนักจนสูญเสียความสามารถในการพูดในวันเกิดครบรอบ 11 ปี แต่ท้ายที่สุดก็ได้รับความรัก ความอบอุ่นจากครอบครัวและคนรอบข้าง ทำให้เธอเข้มแข็งและกลับมาพูดได้อีกครั้ง การที่ผู้แปลตัดข้อความ 命輝くとき ออก คงเหลือเพียงคำว่า “แฮปปี้เบิร์ธเดย์” จึงช่วยให้ชื่อเรื่องมีความกระชับมากขึ้น

4.1.2 กลวิธีการแปลแบบตรงตัว หมายถึง การแปลแบบตรงตัวตามความหมายประจำรูปของคำ เป็นกลวิธีที่พบมากที่สุด โดยพบข้อมูล 324 เรื่อง (ร้อยละ 38.94) อาจจำแนกออกเป็น 5 ประเภทย่อย ดังนี้

ก. การแปลแบบตรงตัว ไม่เสริมความ ไม่เล่นคำ เป็นกลวิธีการแปลชื่อเรื่องโดยแปลตามความหมายประจำรูป ไม่มีการเพิ่มหรือเสริมความใด ๆ พบข้อมูล 185 เรื่อง (ร้อยละ 22.24) มากที่สุดในกลุ่มกลวิธีการแปลแบบตรงตัว โดยในบรรดาชื่อเรื่องที่แปลโดยใช้กลวิธีนี้ พบว่ามี 158 เรื่องที่เป็นเพียงคำสั้น ๆ เป็นคำสำคัญที่สื่อถึงแก่นเรื่อง เช่น『赤い指』แปลเป็น “นิ้วสีแดง”『告白』แปลเป็น “คำสารภาพ” หรือ『宿命』แปลเป็น “โชคชะตา” เป็นต้น และที่น่าสนใจคือ พบชื่อเรื่องที่มีลักษณะเป็นประโยคหรือข้อความจำนวน 27 เรื่องที่แปลโดยใช้กลวิธีนี้เช่นกัน เช่น ชื่อเรื่อง『ぼくは明日、昨日のきみとデートする』แปลเป็น “พรุ่งนี้ผมจะเดตกับเธอคนเมื่อวาน” หรือ『赤ずきん、旅の途中で死体と出会う。』แปลเป็น “หนูน้อยหมวกแดงพบศพระหว่างเดินทาง” เป็นต้น

ข. การแปลแบบตรงตัว ไม่เสริมความ เล่นคำ แตกต่างจากกลวิธีก่อนหน้าคือ มีการปรับคำหรือสำนวนเพื่อให้เกิดความไพเราะในเชิงวรรณศิลป์ พบข้อมูล 35 เรื่อง (ร้อยละ 4.21) เช่น『黄昏の囁き』แปลเป็น “กระซิบจากสนธยา” แทนที่จะแปลแบบตรงตัวว่า “กระซิบช่วงพลบค่ำ” และพบการแปลโดยใช้คำพ้องเสียง เช่น『ゲームの名は誘拐』 แปลเป็น “เกมรักพาตัว” หรือ『万引き家族』แปลเป็น “ครอบครัวที่ลัก” ทั้งนี้ คำว่า 誘拐 หมายถึง “การลักพาตัว” ส่วน 万引き หมายถึง “การลักขโมยของในร้านค้า” แต่ชื่อเรื่องภาษาไทยเล่นเสียงคำว่า “ลัก(พาตัว, ลักขโมย)” กับคำว่า “(ความ)รัก” เพื่อรักษาความหมายของคำในต้นฉบับ และขณะเดียวกันก็สื่อให้ผู้อ่านเข้าใจว่ามีเรื่องราวเกี่ยวกับความรักเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย การใช้กลวิธีนี้จึงช่วยให้ชื่อเรื่องมีความแปลก โดดเด่น และดึงดูดความสนใจได้ดี

ค. การแปลแบบตรงตัว เสริมความ ไม่เล่นคำ พบข้อมูล 63 เรื่อง (ร้อยละ 7.57) โดยมักมีการเพิ่มคำเพื่อให้ผู้อ่านทราบเนื้อหาของเรื่องโดยคร่าว เช่น『レベル 7』แปลเป็น “ฆาตกรรมระดับ 7”『柘榴』แปลเป็น “ฆาตกรรมผลทับทิม” หรือ『スマホを落としただけなのに』แปลเป็น “แค่ทำโทรศัพท์มือถือหาย ทำไมต้องกลายเป็นศพ” โดยมีการเสริมคำว่า “ฆาตกรรม” “ทำไมต้องกลายเป็นศพ” เพื่อช่วยให้ผู้อ่านทราบว่าเป็นนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวน เนื่องจากหากไม่มีการเสริมความ คำแปล “ระดับ 7” “ผลทับทิม” “แค่ทำโทรศัพท์มือถือหาย” น่าจะเป็นชื่อเรื่องที่เข้าใจยากสำหรับผู้อ่านชาวไทย

ง. การแปลแบบตรงตัว เสริมความ เล่นคำ พบข้อมูล 13 เรื่อง (ร้อยละ 1.56) โดยเป็นการเสริมความเพื่อช่วยขยายความชื่อเรื่องให้เข้าใจง่ายขึ้นสำหรับผู้อ่านชาวไทย และมีการเลือกสรรคำที่มีสัมผัสคล้องจองกันเพื่อเพิ่มความไพเราะหรือน่าสนใจมากขึ้น เช่น ชื่อเรื่อง『雲のむこう、約束の場所』แปลเป็น “เหนือเมฆาที่แห่งสัญญาของเรา” มีการใช้สัมผัสสระคำว่า “เมฆา” กับ “สัญญา” หรือเรื่อง『見たのは誰だ』แปลเป็น “ใครเห็นเป็นศพ” มีการใช้สัมผัสสระคำว่า “เห็น” กับ “เป็น” หรือ『変な家』แปลเป็น “บ้านวิกลคนประหลาด” มีการใช้สัมผัสสระคำว่า “กล” กับ “คน” และ『この本を盗む者は』แปลเป็น “เมืองต้องมนตร์คนขโมยหนังสือ” มีการใช้สัมผัสสระคำว่า “มนตร์” กับ “คน” เป็นต้น

จ. การแปลแบบตรงตัว ลดความ และ/หรือเสริมความ เป็นกลวิธีการแปลตามความหมายประจำรูปของคำ โดยละหรือตัดทอนบางส่วนของชื่อเดิมออก และบางครั้งอาจมีการเสริมความร่วมด้วย พบข้อมูล 28 เรื่อง (ร้อยละ 3.37) เช่น『原爆ドーム 0 磁場の殺人』 แปลเป็น “คดีฆาตกรรมโดมปรมาณู” โดยไม่แปลคำว่า 0 磁場 (สนามแม่เหล็กมีค่าเป็นศูนย์) และเสริมคำว่า “คดี” ในที่นี้ เนื่องจากชื่อเรื่องบางส่วนเป็นคำศัพท์ที่เข้าใจยาก หรือมีรายละเอียดมากเกินความจำเป็นสำหรับผู้อ่านชาวไทย จึงมีการตัดข้อความบางส่วนออก หรือการแปลชื่อเรื่อง『凍える牙』เป็น “เขี้ยว” โดยไม่แปลคำว่า 凍える (เย็นยะเยือก) น่าจะช่วยให้ชื่อเรื่องมีความกระชับและโดดเด่น น่าสนใจ

4.1.3 กลวิธีการแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว หมายถึง การแปลคำหรือวลีบางส่วนภายในชื่อเรื่องด้วยการทับศัพท์ และแปลบางส่วนด้วยการแปลแบบตรงตัว พบน้อยที่สุดเป็นอันดับที่ 5 โดยพบเพียง 54 เรื่อง (ร้อยละ 6.49) อาจจำแนกออกเป็น 4 ประเภทย่อย ดังนี้

ก. การแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว ไม่เสริมความ พบจำนวน 29 เรื่อง (ร้อยละ 3.49) เช่น 『姑獲鳥の夏』แปลเป็น “ฤดูร้อนของ**อูบูเมะ**”『ナミヤ雑貨店の奇蹟』แปลเป็น “ปาฏิหาริย์ร้านชำของคุณ**นามิยะ**” หรือ『富士山殺人事件』แปลเป็น “คดีฆาตกรรมภูเขาไฟ**ฟูจิ**” โดยส่วนที่ผู้แปลเลือกใช้กลวิธีการทับศัพท์ ส่วนใหญ่มักเป็นคำศัพท์เฉพาะที่เป็นชื่อบุคคล เช่น 姑獲鳥 (อูบูเมะ) ナミヤ (นามิยะ) รองลงมาคือชื่อสถานที่ เช่น 富士 (ฟูจิ) ชื่ออาหาร เช่น 寿司 (ซูชิ) ชื่อสกุลเงิน เช่น 銭 (หน่วยเงิน เซ็น) หรือชื่อพืช เช่น 桜 (ซากุระ) ฯลฯ ส่วนคำที่มักใช้กลวิธีแปลแบบตรงตัว มักเป็นคำศัพท์ทั่วไปที่ไม่ใช่ชื่อเฉพาะ

ข. การแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว เสริมความ พบจำนวน 13 เรื่อง (ร้อยละ 1.56) เช่น『ペテロの葬列』แปลเป็น “ขบวนแห่ศพนักบุญ**ปีเตอร์**”『犬神家の一族』แปลเป็น “ฆาตกรรมในตระกูล**อินุงามิ**”『鎌倉うずまき案内所』แปลเป็น “ศูนย์บริการข้อมูล**คามาคุระอุซุมากิ** ยินดีต้อนรับคุณผู้พลัดหลง” โดยคำที่ผู้แปลทับศัพท์มักเป็นชื่อเฉพาะ เช่น ชื่อบุคคล (ปีเตอร์) ชื่อสกุล (อินุงามิ) หรือ ชื่อสถานที่ (คามาคุระอุซุมากิ) ส่วนที่แปลตรงตัวมักเป็นคำศัพท์ทั่วไปที่ใช้ในการอธิบายเสริม เช่น「一族」「案内所」แปลเป็น “ตระกูล” “ศูนย์บริการข้อมูล” และมีการเสริมความ เช่น “นักบุญ” “ฆาตกรรม” “ยินดีต้อนรับคุณผู้พลัดหลง”

ค. การแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว ลดความ และ/หรือเสริมความ พบข้อมูลเพียง 6 เรื่อง (ร้อยละ 0.72) เช่น การแปล『**白川郷**濡髪家の殺人』เป็น “คดีฆาตกรรมหมู่บ้าน**ชิราคาวะโกะ**” หรือ『実験犬**シロ**のねがい－捨てないで！傷つけないで！殺さないで！』แปลเป็น “**ชิโร่** คำวิงวอนของสุนัขทดลอง” หรือ『おてんば盲導犬**モアー**－君のことはぜったい忘れないよ！』แปลเป็น “**มอร์** สุนัขนำทางจอมแก่น” ซึ่งจะเห็นว่า ชื่อเรื่องต้นฉบับที่ยกมาทั้งหมดค่อนข้างยาว โดยสองตัวอย่างหลัง ผู้แปลไม่แปล (ลดความ) ในส่วนของชื่อเรื่องรอง คาดว่าเนื่องจากผู้อ่านชาวไทยไม่นิยมชื่อเรื่องที่มีความยาวมากเกินไป จึงส่งผลให้มีการลดข้อความบางส่วนของชื่อเรื่อง

ง. การแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว ดัดแปลงบางส่วน พบข้อมูลเพียง 6 เรื่อง (ร้อยละ 0.72) คือ『**森崎**書店の日々』แปลเป็น “ฉันจะไม่ลืมร้านหนังสือ**โมริซากิ**” และ『**JR 上野**駅公園口』แปลเป็น “ณ สถานีรถไฟ**โตเกียวอุเอโนะ**” แทนที่จะแปลส่วนที่ขีดเส้นใต้คลื่นแบบตรงตัวว่า “แต่ละวัน” หรือ “ทางออกฝั่งสวนสาธารณะ” ผู้แปลทำการดัดแปลงเพื่อสื่อเนื้อหาของเรื่องให้ชัดเจนขึ้นว่าหมายถึง “ฉันไม่ลืมทุก ๆ วันที่นั่น” หรือการปรับเปลี่ยนคำว่า “ทางออกฝั่งสวนสาธารณะ” เป็นคำที่กว้างกว่าและแสดงสถานที่ได้เช่นเดียวกันคือ “ณ”

4.1.4 กลวิธีการแปลแบบแปลบางส่วน ดัดแปลงบางส่วน หมายถึง การแปลบางส่วนของชื่อเรื่องด้วยกลวิธีการแปลแบบตรงตัว และแปลส่วนที่เหลือด้วยการปรับเปลี่ยนเป็นคำอื่นที่ไม่ตรงกับคำในต้นฉบับ พบการใช้กลวิธีนี้มากเป็นอันดับ 2 รองจากกลวิธีการแปลแบบตรงตัว มีจำนวน 203 เรื่อง (ร้อยละ 24.40) ทั้งนี้ คำที่ผู้แปลเลือกดัดแปลงมักเป็นคำศัพท์ที่ยากต่อการทำความเข้าใจสำหรับผู้อ่านชาวไทย จึงมีการดัดแปลงเพื่อสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องหรือตัวละครได้ดีขึ้น เช่น ชื่อเรื่อง『ヴィヨンの妻』หากแปลแบบตรงตัวว่า “เมียวิยง” ผู้อ่านชาวไทยส่วนใหญ่อาจไม่รู้จักและสงสัยว่าวิยงคือใคร ซึ่งพรพิรุณ กิจสมเจตน์ (2559)

ผู้แปลได้อธิบายว่า ฟรังซัวส์ วิยง (François Villon) คือ กวีชาวฝรั่งเศสผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดในยุคกลาง แต่ใช้ชีวิตเสเพล คลุกคลีกับนางโลม มีประวัติข้องเกี่ยวกับอาชญากรรม จากเนื้อหาในนวนิยาย เข้าใจว่าผู้แต่งน่าจะนำชื่อ “วิยง” มาใช้เป็นการเปรียบกับตัวละครเอกชายที่ประพฤติตัวสำมะเลเทเมาคล้ายกัน ดังนั้น ในการแปลชื่อเรื่องนี้ ผู้แปลจึงปรับเปลี่ยนจากชื่อ “วิยง” ซึ่งเป็นชื่อเฉพาะที่ชาวไทยอาจไม่คุ้นเคย โดยการใช้คำที่อธิบายลักษณะของตัวละครนี้ นั่นคือ “ชายชั่ว” แทน โดยแปลเป็น “เมียชายชั่ว” หรือกรณีการแปลชื่อเรื่อง『金閣寺の惨劇』แทนที่จะแปลแบบตรงตัวว่า “โศกนาฏกรรมวัดปราสาททอง” ผู้แปลเลือกปรับเปลี่ยนคำว่า “โศกนาฏกรรม” เป็น “คดีฆาตกรรม” ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่นิยมใช้ในการตั้งชื่อนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวน โดยแปลเป็น “คดีฆาตกรรมวัดปราสาททอง” ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบการใช้คำแปลที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจแนวเรื่องได้ชัดเจนเป็นจำนวนมาก เช่น ชื่อเรื่อง『魔術はささやく』(คำแปลตรงตัว “เวทมนตร์กระซิบ”) ดัดแปลงเป็น “เสียงกระซิบสังหาร”『悪意』(คำแปลตรงตัว “เจตนาร้าย”) ดัดแปลงเป็น “เจตนาเลือด”『流星の絆』(คำแปลตรงตัว “สายสัมพันธ์ดาวตก”) ดัดแปลงเป็น “ฆาตกรรมคืนฝนดาวตก”『真夏の方程式』(คำแปลตรงตัว “สมการกลางฤดูร้อน”) ดัดแปลงเป็น “สมการเปื้อนเลือด”『暗黒女子』(คำแปลตรงตัว “เด็กสาวผู้มืดดำ”) ดัดแปลงเป็น “เด็กสาวฆาตกร”『嘘をもうひとつだけ』(คำแปลตรงตัว “แค่โกหกอีกครั้งเดียว”) ดัดแปลงเป็น “โกหก “น่า” ตาย” การใช้คำแปลเช่น “สังหาร” “เลือด” “ฆาตกรรม” “ฆาตกร” ล้วนช่วยให้ผู้อ่านชาวไทยเข้าใจได้ทันทีว่าเป็นนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวน

4.1.5 กลวิธีการแปลโดยการตั้งชื่อใหม่ พบใช้มากเป็นอันดับที่ 3 จำนวน 181 เรื่อง (ร้อยละ 21.76) อาจจำแนกออกเป็น 2 ประเภทย่อย ดังนี้

ก. การตั้งชื่อใหม่โดยใช้คำที่มีเค้าความหมายเดิม เป็นการนำความหมายโดยรวมของชื่อเรื่องต้นฉบับมาใช้ตั้งชื่อใหม่ แต่ไม่ได้ใช้คำเดิมจากภาษาต้นฉบับโดยตรง พบข้อมูลเพียง 14 เรื่อง (ร้อยละ 1.68) เช่น『私が彼を殺した』 หากแปลแบบตรงตัวว่า “ฉันฆ่าเขา” อาจเป็นประโยคที่เรียบและธรรมดาเกินไปจนไม่น่าสนใจ ผู้แปลจึงตั้งชื่อใหม่โดยอาศัยข้อมูลจากชื่อเรื่องต้นฉบับคือคำว่า “ฉัน” “เขา” และ “ฆ่า” ผสมผสานกับการตีความจากเนื้อเรื่องที่ตัวละคร “ฉัน” กับ “เขา” แต่งงานกัน และเกิดเหตุฆาตกรรมขึ้น ผู้แปลจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาตีความและสร้างสรรค์ชื่อเรื่องใหม่เป็น “ตายวันแต่ง” หรือกรณีชื่อเรื่อง『個人的な体験』แทนที่จะแปลแบบตรงตัวว่า “ประสบการณ์ส่วนตัว” แต่มีการใช้ข้อมูลจากชื่อเรื่องต้นฉบับคือคำว่า “ประสบการณ์” มาตีความ และเปลี่ยนเป็นคำว่า “รอย” เพื่อสื่อถึงประสบการณ์เหล่านั้นฝากร่องรอยต่าง ๆ ไว้ในชีวิตตัวละครอย่างไรบ้าง จึงได้ชื่อเรื่องใหม่ว่า “รอยชีวิต” ช่วยให้ชื่อเรื่องมีความน่าสนใจมากขึ้น

ข. การตั้งชื่อใหม่โดยไม่เกี่ยวข้องกับชื่อเดิม เป็นการคิดค้นชื่อเรื่องขึ้นใหม่โดยไม่ได้แปลตามชื่อเรื่องในภาษาต้นฉบับ ชื่อเรื่องภาษาไทยไม่มีความหมายเกี่ยวข้องกับชื่อเดิม พบข้อมูล 167 เรื่อง (ร้อยละ 20.07) เช่น ชื่อเรื่อง『余命 10 年』แปลแบบตรงตัวได้ว่า “เวลาที่เหลืออยู่ 10 ปี” แต่ชื่อเรื่องภาษาไทยตั้งใหม่ว่า “สุดท้ายและตลอดไป“ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่องเดิมเลย อาจเป็นการตีความใหม่จากเนื้อเรื่อง มีการเลือกใช้คำว่า “สุดท้าย” เพื่อสื่อถึงชีวิตที่เหลืออยู่อีก 10 ปีของนางเอก เนื่องจากอาการป่วยจากโรคที่ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ส่วนคำว่า “ตลอดไป” น่าจะสื่อถึงความทรงจำและความรักที่ไม่มีวันลืมระหว่างนางเอกและ

พระเอก หรือการแปลชื่อเรื่อง『人魚の眠る家』ซึ่งเนื้อหาของเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวหนึ่งที่ลูกสาวประสบอุบัติเหตุทางน้ำและไม่อาจฟื้นขึ้นมาได้อีก พ่อแม่ของเด็กหญิงจึงตัดสินใจทำทุกวิถีทางเพื่อให้ลูกกลับมาเคลื่อนไหวได้อีกครั้ง แม้ว่าวิธีการนั้นจะผิดธรรมชาติก็ตาม ชื่อเรื่องต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นเป็นการเปรียบเปรยถึงเด็กหญิงที่อยู่ในสภาวะไม่ตอบสนองจนกลายเป็นเจ้าหญิงนิทรา จึงใช้ชื่อว่า “นางเงือกที่หลับใหล” ในขณะที่ชื่อเรื่องภาษาไทยเลือกใช้คำว่า “มนุษย์ตุ๊กตา” เพื่อสื่อถึงสิ่งมีชีวิตที่ไร้การเคลื่อนไหวแต่ถูกทำให้ดูเหมือนยังมีชีวิต ซึ่งเป็นคำที่เข้าใจง่าย ให้ความรู้สึกหลอน ชวนขนลุก สอดคล้องกับเนื้อเรื่องของนวนิยาย นอกจากนี้ผู้เขียนพบว่า ในบรรดาชื่อเรื่องที่แปลโดยใช้กลวิธีนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่ามีการใช้คำว่า “รัก” ในชื่อเรื่องภาษาไทยค่อนข้างมาก แม้ว่าชื่อเรื่องภาษาญี่ปุ่นต้นฉบับจะไม่มีคำที่เกี่ยวข้องกับความรักปรากฏเลยก็ตาม เช่น ชื่อเรื่อง『蓼食う虫』แปลเป็น “รักไม่เต็มร้อย”『あの夏に...』แปลเป็น “ย้อนเวลามาพบรัก”『容疑者Xの献身』แปลเป็น “รัก ลวง ตาย”『幸せな嘘』แปลเป็น “รักนอกบท”『聖女の救済』แปลเป็น “พิษรักสั่งตาย” หรือ『化人幻戯』แปลเป็น “รหัสรักจากอเวจี” ฯลฯ มีความเป็นไปได้ว่าผู้อ่านชาวไทยอาจมีแนวโน้มสนใจเรื่องความรัก ผู้แปลจึงเลือกใช้คำที่ตอบโจทย์และดึงดูดกลุ่มผู้อ่านชาวไทย

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแยกตามช่วงเวลา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการแปลชื่อเรื่องนวนิยายตั้งแต่ ค.ศ. 2003-2023 ผู้เขียนพบว่าในช่วง 21 ปีดังกล่าว มีการแปลนวนิยายญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยต่อเนื่องมาตลอด และนำมาสู่ข้อสันนิษฐานว่า ผู้อ่านชาวไทยในระยะหลังอาจมีความคุ้นเคยกับวัฒนธรรมญี่ปุ่นมากขึ้น และส่งผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการแปลบางประเภท เช่น การแปลแบบทับศัพท์หรือแปลแบบตรงตัวเพิ่มมากขึ้นหรือไม่

เมื่อพิจารณาจากจำนวนนวนิยายที่ตีพิมพ์ในแต่ละปี ผู้เขียนพบว่า นับตั้งแต่ ค.ศ. 2003 มีการตีพิมพ์นวนิยายแปลจากญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยเริ่มลดลงในปี ค.ศ. 2008 และ 2009 แต่ก็ยังจัดว่ามีปริมาณมากคือ 53 และ 52 เล่ม ตามลำดับ (ช่วง ค.ศ. 2003-2009 มีการตีพิมพ์รวม 319 เรื่อง) แต่ใน ค.ศ. 2010 มีจำนวนลดลงอย่างชัดเจนเหลือเพียง 38 เล่ม หลังจากนั้นก็มีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง จนเหลือเพียง 15 เล่มใน ค.ศ. 2016 (ช่วง ค.ศ. 2010-2016 มีการตีพิมพ์รวม 150 เรื่อง) อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ ค.ศ. 2017 กลับมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ อีกครั้งจนถึงปัจจุบัน (ช่วง ค.ศ. 2017-2023 มีการตีพิมพ์รวมทั้งสิ้น 363 เรื่อง) ผู้วิจัยจึงจำแนกข้อมูลออกเป็น 3 ช่วงเวลาดังที่กล่าวมา ผลปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 กลวิธีการแปลชื่อเรื่องนวนิยายภาษาไทยที่แปลจากภาษาญี่ปุ่น จำแนกเป็น 3 ช่วงเวลา

กลวิธีการแปล	**ผลรวม**	**ช่วงที่ 1**	**ช่วงที่ 2**	**ช่วงที่ 3**
		(ค.ศ. 2003-2009)	**(ค.ศ. 2010-2016)**	**(ค.ศ. 2017-2023)**
	เรื่อง (ร้อยละ)	**เรื่อง (ร้อยละ)**	**เรื่อง (ร้อยละ)**	**เรื่อง (ร้อยละ)**
1.การแปลแบบตรงตัว	324 (38.94)	116 (36.36)	60 (40.00)	148 (40.77)
2.การแปลแบบแปลบางส่วน ดัดแปลงบางส่วน	203 (24.40)	90 (28.21)	39 (26.00)	74 (20.39)
3.การแปลโดยการตั้งชื่อใหม่	181 (21.76)	79 (24.76)	29 (19.33)	73 (20.11)
4.การแปลแบบทับศัพท์	70 (8.41)	24 (7.52)	13 (8.67)	33 (9.09)
5.การแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว	54 (6.49)	10 (3.13)	9 (6.00)	35 (9.64)
รวม	**832 (100.00)**	**319 (100.00)**	**150 (100.00)**	**363 (100.00)**

จากตารางที่ 3 จะเห็นได้ว่า กลวิธีที่นิยมใช้ในการแปลนวนิยายญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยของทั้ง 3 ช่วงเวลาล้วนสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ตลอด 21 ปี กล่าวคือพบการใช้ *การแปลแบบตรงตัว* มากที่สุด โดยสูงกว่าลำดับที่ 2 แปลบางส่วน ดัดแปลงบางส่วน อย่างเห็นได้ชัด ลำดับถัดมาคือแปลโดยการตั้งชื่อใหม่ แปลทับศัพท์และแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว ตามลำดับ ยกเว้นช่วงที่ 3 ซึ่งแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว สูงกว่าแปลแบบทับศัพท์เล็กน้อย

อย่างไรก็ตาม จะสังเกตได้ว่า *กลวิธีการแปลแบบทับศัพท์* และ *กลวิธีการแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว* มีแนวโน้มใช้เพิ่มมากขึ้น จากร้อยละ 7.52 และ 3.13 ในช่วงที่ 1 เพิ่มขึ้นเป็น 9.09 และ 9.64 ในช่วงที่ 3 สาเหตุหนึ่งน่าจะเนื่องจากชาวไทยคุ้นเคยกับคำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นมากขึ้น เช่นการแปล 『**白馬山荘**殺人事件』 เป็น “ปริศนามรณะ **ฮากูบะซันโซ**”(ตีพิมพ์ ค.ศ. 2021) หรือแปล『**白川郷**濡髪家の殺人』เป็น “คดีฆาตกรรมหมู่บ้าน**ชิราคาวะโกะ**” (ตีพิมพ์ ค.ศ. 2020) ในระยะหลัง ฮากูบะหรือชิราคาวะโกะล้วนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งชาวไทยที่มีความสนใจสถานที่ท่องเที่ยวของประเทศญี่ปุ่นรู้จักกันดี นอกจากนี้ *กลวิธีการแปลแบบตรงตัว* ก็เพิ่มขึ้นเล็กน้อยเช่นกัน โดยพบว่าแม้กระทั่งชื่อเรื่องแบบที่เป็นประโยคหรือข้อความซึ่งชาวไทยน่าจะไม่ค่อยคุ้นเคย แต่ก็พบว่ามีการแปลแบบตรงตัวเพิ่มมากขึ้น เช่น แปล 『ジェリーフィッシュは凍らない』เป็น “แมงกะพรุนไม่เป็นน้ำแข็ง” (ตีพิมพ์ ค.ศ.2019) หรือแปล『ぼくは明日、昨日のきみとデートする』เป็น “พรุ่งนี้ผมจะเดตกับเธอคนเมื่อวาน” (ตีพิมพ์ ค.ศ.2017) และในทางตรงกันข้าม *กลวิธีการแปลบางส่วนดัดแปลงบางส่วน* และ *กลวิธีการแปลโดยการตั้งชื่อใหม่* มีแนวโน้มลดลง เนื่องจาก 2 กลวิธีนี้เป็นการปรับเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของผู้อ่านภาษาปลายทาง เมื่อผู้อ่านชาวไทยคุ้นเคยกับวัฒนธรรมญี่ปุ่นมากขึ้น ความจำเป็นที่ต้องเลือกใช้ 2 กลวิธีนี้จึงย่อมลดน้อยลง

5. สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ชื่อเรื่องนวนิยายภาษาไทยที่แปลจากภาษาญี่ปุ่นรวม 832 เรื่อง ไม่ว่าจะพิจารณาโดยภาพรวมตลอดตั้งแต่ ค.ศ. 2003-2023 หรือพิจารณาแยกตามช่วงเวลา อาจกล่าวได้ว่า กลวิธีการแปลชื่อเรื่องมีแนวโน้มเป็นไปในทิศทางเดียวกันคือ ให้ความสำคัญกับการแปลแบบตรงตัว ตามด้วยการแปลบางส่วนดัดแปลงบางส่วน และการตั้งชื่อใหม่ ตามลำดับ

ดังได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อที่ 2 ว่า ผลการวิเคราะห์การแปลชื่อเรื่องของเรื่องสั้นและวรรณกรรมของภัทร ตันดุลยเสรี (2549) และ ถนอมนวล โอเจริญ (2557) พบการใช้ *กลวิธีแปลแบบตรงตัว* มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ แสดงให้เห็นว่า *การแปลวรรณกรรมมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับคำในต้นฉบับ* มากกว่าการแปลชื่อเรื่องของสื่อบันเทิงประเภทอื่น โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับงานวิจัยที่ศึกษาการแปลชื่อเรื่องจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยของวิเนศ จันทะวงษ์ศรี และคณะ (2565) และภัคธีมา โอนหอม และ มนสิชา แก้วนันไชย (2566) ซึ่งศึกษาการแปลชื่อเรื่องอานิเมะ และภาพยนตร์ ดังผลในตารางที่ 4 พบว่าทั้งอานิเมะและภาพยนตร์นิยมแปลชื่อเรื่องแบบตั้งชื่อใหม่มากที่สุด และกลวิธีที่พบใช้ค่อนข้างน้อยในสื่อทั้งสองประเภทคือการแปลแบบตรงตัว ซึ่งแตกต่างจากผลของงานวิจัยนี้อย่างเห็นได้ชัด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ของงานวิจัยทั้งสองเรื่องมีความแตกต่างจากงานวิจัยนี้ กล่าวคือ วิเนศ จันทะวงษ์ศรี และคณะ (2565) วิเคราะห์อานิเมะ 50 เรื่อง ส่วนภัคธีมา โอนหอม และ มนสิชา แก้วนันไชย (2566) วิเคราะห์ภาพยนตร์ 124 เรื่อง ในขณะที่งานวิจัยนี้วิเคราะห์นวนิยาย 832 เรื่อง หากจะศึกษาเปรียบเทียบ จึงจำเป็นต้องกำหนดเงื่อนไขให้คล้ายคลึงกันและศึกษาอย่างละเอียดต่อไปในอนาคต

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบกลวิธีการแปลที่พบในงานวิจัยนี้ และวิเนศ จันทะวงษ์ศรี และคณะ (2565) และภัคธีมา โอนหอม และ มนสิชา แก้วนันไชย (2566) (หน่วย : ร้อยละ)

กลวิธีการแปล	งานวิจัยนี้	วิเนศ จันทะวงษ์ศรี และคณะ (2565)	ภัคธีมา โอนหอม และ มนสิชา แก้วนันไชย[4] (2566)
1. การแปลแบบตรงตัว	38.94	18.00	4.84
2. การแปลแบบแปลบางส่วนดัดแปลงบางส่วน	24.40	18.00	17.74
3. การแปลโดยการตั้งชื่อใหม่	21.76	44.00	33.88
4. การแปลแบบทับศัพท์	8.41	20.00	24.20
5. การแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว	6.49		19.35
รวม	100.00	100.00	100.00

[4] ภัคธีมา โอนหอม และ มนสิชา แก้วนันไชย (2566) วิเคราะห์ลำดับกลวิธีที่มีการใช้มากโดยจำแนกตามกลวิธีย่อย โดยกลวิธีย่อยที่ใช้มากอันดับที่ 1 คือ การตั้งชื่อใหม่โดยไม่เกี่ยวข้องกับชื่อเดิม ร้อยละ 28.23 แต่เนื่องจากวิเนศ จันทะวงษ์ศรี และคณะ (2565) จำแนกตามกลวิธีหลัก ในที่นี้จึงขอจำแนกตามกลวิธีหลักเพื่อให้สอดคล้องกัน ดังนั้นข้อมูลในตารางจึงรวมการใช้กลวิธีการตั้งชื่อใหม่โดยใช้คำที่มีเค้าความเดิมร้อยละ 5.65 รวมเป็นร้อยละ 33.88

เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบด้าน ผู้เขียนได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับการแปลชื่อเรื่องนวนิยายภาษาไทยที่แปลจากภาษาญี่ปุ่น โดยได้รับความอนุเคราะห์จาก 5 สำนักพิมพ์ที่มีการตีพิมพ์นวนิยายแปลจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยมาอย่างต่อเนื่อง และแต่ละสำนักพิมพ์มุ่งผลิตนวนิยายในหลากหลายแนวแตกต่างกัน ผลการสัมภาษณ์อาจสรุปได้ว่า ทุกสำนักพิมพ์ล้วนให้ความสำคัญกับการแปลชื่อเรื่องมาก เนื่องจากเป็นการบ่งบอกลักษณะเด่นของนวนิยายเล่มนั้น ๆ และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจ *1. การแปลแบบตรงตัว* จึงเป็นกลวิธีที่หลายสำนักพิมพ์นิยมใช้ เนื่องจากสามารถรักษาเจตนารมณ์ดั้งเดิมของผู้เขียน ทำให้ผู้อ่านชาวไทยได้รับสารที่ใกล้เคียงกับที่ผู้เขียนตั้งใจสื่อมากที่สุด อย่างไรก็ตาม หากแปลแบบตรงตัวแล้ว ไม่อาจถ่ายทอดความหมายให้เข้าใจประเด็นหลักของเรื่อง ฟังดูไม่เป็นธรรมชาติ หรือไม่น่าสนใจสำหรับผู้อ่านชาวไทย ก็จักพิจารณาเลือกใช้กลวิธีอื่น *2. การแปลแบบแปลบางส่วน ดัดแปลงบางส่วน* มีลักษณะเด่นคือ สามารถรักษาความหมายของชื่อเรื่องเดิมไว้ได้ในระดับหนึ่ง และสามารถปรับแต่งคำให้เชื่อมโยงกับเนื้อหาของเรื่องได้ และสำนวนภาษามีความเป็นธรรมชาติ ส่วน *3. การแปลโดยการตั้งชื่อใหม่* ลักษณะเด่นคือสามารถคิดสร้างสรรค์คำแปลที่ดึงดูดใจ เหมาะกับรสนิยมของผู้อ่านชาวไทย แต่ชื่อเรื่องที่ตั้งใหม่ต้องสะท้อนเนื้อหาของนวนิยายเรื่องนั้น ๆ *4. การแปลแบบทับศัพท์* นิยมใช้กลวิธีนี้เมื่อชื่อเรื่องเป็นชื่อคนหรือสถานที่ซึ่งมีความสำคัญในเรื่อง และลำดับสุดท้าย *5. การแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว* มีลักษณะเด่นคือ สามารถคงคำสำคัญของเรื่องด้วยการทับศัพท์ พร้อมกับการแปลเนื้อความบางส่วนด้วยการแปลแบบตรงตัว เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้

อาจสรุปลักษณะเด่นของกลวิธีการแปลชื่อเรื่องนวนิยายภาษาไทยที่แปลจากภาษาญี่ปุ่นได้ดังต่อไปนี้

กลวิธีการแปลแบบตรงตัว ถือเป็นกลวิธีที่สามารถถ่ายทอดความหมายของชื่อเรื่องต้นฉบับภาษาญี่ปุ่นได้อย่างถูกต้อง และครบถ้วน โดยเฉพาะการแปลแบบตรงตัว แบบไม่เสริมความ ไม่เล่นคำ เป็นกลวิธีการแปลที่นิยมใช้มากที่สุดในกลุ่มการแปลแบบตรงตัว พบใช้มากถึงร้อยละ 22.24 มักใช้กับการแปลชื่อเรื่องที่เป็นคำสั้น ๆ และเป็นคำสำคัญที่สื่อถึงแก่นเรื่องได้อย่างชัดเจน แต่ก็พบใช้ในการแปลชื่อเรื่องที่มีลักษณะเป็นประโยคหรือข้อความเช่นเดียวกัน (แม้จะไม่มากนักก็ตาม) ทั้งนี้ ชื่อเรื่องที่ใช้กลวิธีนี้ล้วนเป็นชื่อที่สามารถถ่ายทอดความหมายหรือลักษณะเด่นของนวนิยายเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน และผู้อ่านชาวไทยน่าจะทำความเข้าใจได้ ไม่ยากนัก ซึ่งตรงตามขนบการตั้งชื่อเรื่องของไทยที่มีลักษณะเด่นคือ นิยมใช้คำสั้น กระชับ ตรงไปตรงมา สื่อความหมายเข้าใจง่าย อย่างไรก็ตาม นอกจากการแปลตรงตัวตามความหมายของคำในต้นฉบับ ยังพบการเสริมความหรือเล่นคำ เพื่อสร้างความไพเราะหรือดึงดูดผู้อ่านให้เกิดความสนใจเช่นกัน

กลวิธีการแปลบางส่วน ดัดแปลงบางส่วน เป็นการผสมผสานระหว่างการรักษาแก่นความหมายเดิมกับการดัดแปลงหรือปรับแต่งบางส่วนให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายผู้อ่านชาวไทย ลักษณะเด่นของการใช้กลวิธีนี้คือ สามารถรักษาความหมายหลักของชื่อเรื่องต้นฉบับไว้ได้ดีในระดับหนึ่ง และสามารถเลือกปรับเปลี่ยนคำบางส่วนได้อย่างอิสระเพื่อให้คำแปลมีความเป็นธรรมชาติ สอดล้องกับความนิยมหรือความคุ้นเคยของผู้อ่านชาวไทย เช่น การปรับเปลี่ยนชื่อเฉพาะที่ชาวไทยอาจไม่คุ้นเคย โดยการใช้คำที่อธิบายลักษณะของตัวละครดังกล่าวแทนในการแปลชื่อเรื่อง “เมียชายชั่ว” หรือการใช้คำแปลเช่น “สังหาร” “เลือด”

“ฆาตกรรม” “ฆาตกร” เพื่อช่วยให้ผู้อ่านชาวไทยเข้าใจว่าเป็นนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวน ส่วน *การตั้งชื่อใหม่* พบแนวโน้มการตั้งชื่อใหม่โดยไม่เกี่ยวข้องกับชื่อเดิม โดยผู้แปลตีความและสร้างชื่อใหม่ที่เหมาะสม เป็นการปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมและรสนิยมของผู้อ่านชาวไทย โดยพบการใช้คำเพื่อถ่ายทอดแนวเรื่อง เช่น คำว่า “รัก” ในชื่อเรื่องภาษาไทยเป็นจำนวนมาก แม้ว่าชื่อเรื่องภาษาญี่ปุ่นต้นฉบับจะไม่มีคำที่เกี่ยวข้องกับความรักปรากฏก็ตาม

กลวิธีการแปลแบบทับศัพท์ และการแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว แม้โดยภาพรวมจะพบใช้ไม่มากนัก แต่ก็เป็นกลวิธีที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะในการแปลคำนามที่เป็นชื่อเฉพาะ (ชื่อตัวละคร สถานที่ ฯลฯ) อันแสดงอัตลักษณ์สำคัญบางประการ หรือเป็นคำสำคัญ (keyword) ที่แสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่อง กรณีเป็นคำที่ผู้อ่านชาวไทยไม่คุ้นเคย พบการใช้ร่วมกับกลวิธีย่อยต่าง ๆ เช่น การเสริมความโดยการเติมคำอธิบายด้านหน้าหรือหลังคำที่ทับศัพท์ หรือดัดแปลง หรือลดความ (ไม่แปล) หัวเรื่องบางส่วน

จากการศึกษากลวิธีการแปลชื่อเรื่องนวนิยายภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยในช่วง ค.ศ. 2003-2023 พบว่า ในภาพรวมผู้แปลนิยมใช้กลวิธีการแปลแบบตรงตัวมากที่สุด รองลงมาคือกลวิธีการแปลบางส่วนดัดแปลงบางส่วน การตั้งชื่อใหม่ การแปลแบบทับศัพท์ และการแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว และเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งเป็น 3 ช่วง (ช่วงละ 7 ปี) ก็พบแนวโน้มว่ามีการใช้กลวิธีการแปลแบบทับศัพท์ กลวิธีการแปลแบบทับศัพท์ร่วมกับแปลแบบตรงตัว และกลวิธีการแปลแบบตรงตัวเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากชาวไทยคุ้นเคยกับคำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นมากขึ้น ในขณะที่กลวิธีการแปลบางส่วนดัดแปลงบางส่วน และ กลวิธีการแปลโดยการตั้งชื่อใหม่ ซึ่งเป็นการปรับเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของผู้อ่านภาษาปลายทางมีแนวโน้มลดลง นอกจากนี้ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับการแปลชื่อเรื่องนวนิยาย อาจสรุปได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการแปลคือ ชื่อเรื่องต้องสามารถถ่ายทอดเนื้อเรื่องของนวนิยายได้ถูกต้อง สำนวนภาษาเป็นธรรมชาติ และมีความน่าสนใจสำหรับผู้อ่านชาวไทย ผลการวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้แปลและสำนักพิมพ์ในการตั้งชื่อเรื่องให้ดึงดูดใจผู้อ่านชาวไทย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์การแปลชื่อเรื่องของสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น อานิเมะ ภาพยนตร์ มังงะ หรือหนังสือประเภทต่าง ๆ ได้

รายการอ้างอิง

ชุลีวรรณ ไหลเจริญ. (2567). กลวิธีการแปลชื่อหนังสือเกาหลีเป็นภาษาไทย กรณีศึกษา : หนังสือเกาหลีที่ตีพิมพ์ระหว่างปี ค.ศ.2012-2023. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 9*(1), 1-15.

ถนอมนวล โอเจริญ. (2557). *กลวิธีและปัญหาในการแปลชื่อเรื่องของงานวรรณกรรมเยอรมันเป็นไทย.* รายงานผลการวิจัย. http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/49219

น้ำทิพย์ เมธเศรษฐ. (2548). การแปลวรรณกรรมญี่ปุ่นในประเทศไทย. *วารสารญี่ปุ่นศึกษา*, *22*(1), 1-28.

พรพิรุณ กิจสมเจตน์. (2559). *เมียชายชั่ว.* สำนักพิมพ์เจลิท.

ภัคธีมา โอนหอม และ มนสิชา แก้วนันไชย. (2566). การศึกษากลวิธีการแปลชื่อภาพยนตร์ญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย. *วารสารฟ้าเหนือ, 14*(2), 121-140.

ภัทร ตันดุลยเสรี. (2549). *แนวทางการแปลชื่อเรื่องสั้นอาชญนิยาย : กรณีศึกษานิตยสารรหัสคดี* [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิเนศ จันทะวงษ์ศรี, นรวัฒน์ ปานบรรจง, สุพัฒน์ แจ่มจันทร์, และ ณัฏฐิรา ทับทิม. (2565). การศึกษากลวิธีการแปลชื่อเรื่องอานิเมะจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย. *วารสารอักษรพิบูล, 3*(1), 33-46.

ศุภวรรณ ทองวัน. (2555). *กลวิธีการแปลชื่อภาพยนตร์ตลกอเมริกันเป็นภาษาไทย* [สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร. http://www.thapra.lib.su.ac.th/objects/thesis/fulltext/thapra/Supawan_Thongwan/fulltext.pdf

สิทธา พินิจภูวดล. (2542). *คู่มือนักแปลอาชีพ.* นานมีบุ๊คส์.

อภิญญา เคนนาสิงห์. (2560). *การตั้งชื่อเรื่องนวนิยายของนักประพันธ์นามปากกาวัตตราและกานติมา* [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. คลังสารสนเทศมหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต. http://liberalarts.kbu.ac.th/home/research/2561/novel_naming.pdf

Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. Prentice Hall.

Nida, E. (1964). *Toward a science of translating*. E.J. Brill.

榎本秋. (2023). 『小説タイトルの付け方と作り方のポイント』 榎本メソード小説講座. [Web blog message]. https://enomotomethod.jp/column/title-point-make-novel/

สภาพการทำงานและการปรับตัวของแรงงานไทยในประเทศญี่ปุ่น

Working Conditions and Adaptation of Thai Workers in Japan

พัชยา สุภาใจ

Phatchaya Suphachai

วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยพายัพ

The International College, Payap University

Corresponding Author:

Phatchaya Suphachai

The International College, Payap University

Super Highway Chiang Mai-Lampang Road, Mueang District, Chiang Mai 50000, Thailand

E-mail: Phatchaya047@gmail.com

Received: 28 July 2025 **Revised:** 30 October 2025 **Accepted:** 10 November 2025

สภาพการทำงานและการปรับตัวของแรงงานไทยในประเทศญี่ปุ่น

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการทำงาน ปัญหาที่พบในการทำงานและวิธีการแก้ไขหรือการปรับตัวจากปัญหาในการทำงานของแรงงานไทย ณ ประเทศญี่ปุ่น ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยวิธีการเจาะจงตามสะดวก โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างแรงงานชาวไทยที่ทำงาน ณ ประเทศญี่ปุ่น จำนวนทั้งสิ้น 10 ราย ผลการศึกษาพบว่า แรงงานไทยส่วนใหญ่ทำงานใน 2 กลุ่มงานได้แก่ กลุ่มงานบริการและพนักงานบริษัท ทั้งนี้มีลักษณะการจ้างงาน 3 ประเภทได้แก่ การจ้างงานแบบจ้างประจำ ร้อยละ 80 การจ้างงานแบบรายวัน ร้อยละ 10 และการจ้างงานแบบอิสระ ร้อยละ 10 ด้านปัญหาในการทำงานของแรงงานชาวไทย พบว่าเผชิญกับปัญหาจากการทำงานใน 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ความไม่ชัดเจนในการจ่ายสวัสดิการ โบนัส และจำนวนชั่วโมงทำงานล่วงเวลา และ 2) ความไม่แน่นอนของรายได้ของลักษณะงานในกลุ่มฟรีแลนซ์และพาร์ตไทม์ ด้านการปรับตัวของแรงงานชาวไทยมีวิธีการแก้ไขปัญหาหรือการปรับตัวหลากหลาย เมื่อพิจารณาถึงความหลากหลายแล้วจะพบว่าวิธีการที่แรงงานชาวไทยที่ทำงาน ณ ประเทศญี่ปุ่นใช้ในการจัดการปัญหาส่วนใหญ่เป็นกลยุทธ์แบบเน้นการปรับตัวส่วนบุคคล ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแรงงานชาวไทยในประเทศญี่ปุ่นแม้ต้องเผชิญกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและระบบการทำงาน แต่ส่วนใหญ่สามารถปรับตัวและเรียนรู้ได้ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพ ความยืดหยุ่น และความมุ่งมั่นของแรงงานชาวไทยในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทการทำงาน ณ ประเทศญี่ปุ่นได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : แรงงานชาวไทยในญี่ปุ่น, ปัญหาแรงงาน, การปรับตัว

Working Conditions and Adaptation of Thai Workers in Japan

Abstract

This research aimed to study working conditions, problems encountered in the workplace and coping or adaptive strategies employed among Thai workers in Japan. The research was conducted based on a qualitative research design. Data were collected from conventical purposive sampling and in-depth interview with 10 Thai workers working in Japan. The study results indicated that most Thai workers were employed in two main occupational categories was service-related positions and company employees. The employment types were classified into three groups was permanent employment (80%), daily employment (10%), and freelance employment (10%). With regard to problems encountered in the workplace, consisting of 2 points: 1) an unclear compensation, welfare benefits, bonuses, and overtime pay, and 2) Income instability, particularly among freelancers and part-time workers. In terms of adaptation, Thai workers adopted diverse problem-solving methods and adaptive strategies. The analysis indicated that most Thai workers relied on individual-oriented coping strategies, reflecting their capacity for personal adjustment. Despite facing cultural and systemic differences in the Japanese working environment, Thai workers demonstrated flexibility, perseverance, and the ability to learn and adapt effectively to the Japanese work context.

Keywords: Thai workers in Japan, employment problems, work adaptation

1. บทนำ

ในปัจจุบัน โลกเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในหลากหลายมิติ ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี โดยเฉพาะการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศที่รวดเร็ว ส่งผลต่อวิถีชีวิตและพฤติกรรมของมนุษย์ในระดับโลก รวมถึงพฤติกรรมด้านการทำงานของแรงงานที่ต้องการไปทำงานต่างประเทศ ในช่วงแรกจะมีเฉพาะแรงงานชายไทยเท่านั้น โดยมีปลายทางสำคัญคือประเทศแถบตะวันออกกลาง ต่อมาแนวโน้มของแรงงานที่มีความต้องการข้ามพรมแดนไปทำงานในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้คนไทยที่ออกไปทำงานต่างประเทศมีทั้งแรงงานชายและหญิง จากข้อมูลของกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน พบว่ามีคนไทยลงทะเบียนเพื่อเดินทางไปทำงานต่างประเทศในปี 2566 มีจำนวน 25,022 คน และในปี 2567 มีจำนวน 21,281 คน โดยประเทศปลายทางในประเทศแถบเอเชียตะวันออกยอดนิยม 5 อันดับแรก ได้แก่ ไต้หวัน เกาหลีใต้ อิสราเอล ญี่ปุ่น และมาเลเซีย ตามลำดับ (กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน, 2566, น. 65)

ทั้งนี้ ตั้งแต่ปี 2010 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นเข้าสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุสุดขีด (Super-aged society) ส่งผลให้ประสบปัญหาการขาดแคลนประชากรวัยแรงงานที่เป็นกำลังสำคัญในการผลิต การบริการ และการพัฒนาเศรษฐกิจ รัฐบาลญี่ปุ่นจึงมีนโยบายการเปิดรับแรงงานต่างชาติ ส่งผลให้ประเทศญี่ปุ่นกลายเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางสำคัญของแรงงานไทย จากรายงานของกระทรวงสาธารณสุข แรงงาน และสวัสดิการ ประเทศญี่ปุ่นระบุว่าในเดือนตุลาคม ปี 2023 มีแรงงานต่างชาติพำนักอยู่ในญี่ปุ่นมากกว่า 2 ล้านคน โดยในจำนวนนี้มีแรงงานไทยจำนวน 36,543 คน (厚生労働省, 2024, p. 3-10)

การเดินทางไปทำงานหรือประกอบอาชีพในต่างประเทศทำให้บุคคลต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่แตกต่างและไม่คุ้นเคยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะมีความแตกต่างกันทั้งทางภาษา เชื้อชาติ วัฒนธรรม แนวคิด ทัศนคติ ความรับผิดชอบ และวิธีการทำงาน จึงมีแรงงานไทยจำนวนไม่น้อยที่ประสบปัญหาทั้งในด้านการทำงานและการใช้ชีวิตที่ประเทศญี่ปุ่นอยู่มาก (เวณิกา สุปัญญเดชา และคณะ, 2567, น. 452-455) ในด้านการถูกนายจ้างเอารัดเอาเปรียบในการไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้าง และการได้รับค่าจ้างและสวัสดิการที่ไม่เหมาะสม (พรวิภา เหาตะวานิช และ อรัญญา ตุ้ยคัมภีร์, 2558, น. 14-27) อีกทั้งเกิดการหมุนเวียนงานหรือการลาออกจากงานสูง (Chonlaworn, 2021, p. 33-49) เป็นต้น

จากสถานการณ์ที่แรงงานไทยไปทำงานในประเทศญี่ปุ่นเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงความต้องการแรงงานต่างชาติในตลาดแรงงานญี่ปุ่น รวมทั้งความสนใจของคนไทยที่ต้องการแสวงหาโอกาสด้านรายได้และประสบการณ์การทำงานในต่างประเทศ ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาสภาพการทำงาน ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการทำงานของแรงงานไทยในประเทศญี่ปุ่น โดยมุ่งเน้นศึกษาประเภทของงานที่แรงงานชาวไทยส่วนใหญ่ทำอยู่ ลักษณะของหน้าที่ความรับผิดชอบ อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำงานของแรงงานชาวไทย ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่สนใจจะเดินทางไปทำงานในประเทศญี่ปุ่นในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

2.1 ศึกษาสภาพการทำงานและปัญหาที่พบในการทำงานของแรงงานชาวไทยในประเทศญี่ปุ่น

2.2 ศึกษาวิธีการปรับตัวจากปัญหาในการทำงานของแรงงานชาวไทยในประเทศญี่ปุ่น

3. แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 แนวคิดการเผชิญและแก้ไขปัญหา

ตามแนวคิดของ Lazarus and Folkman (1984) เป็นแนวคิดสำคัญในจิตวิทยาเชิงบวกและจิตวิทยาสุขภาพ ซึ่งมองว่ามนุษย์มีวิธีการตอบสนองต่อความเครียดแตกต่างกัน โดยจำแนกการเผชิญปัญหาออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่

1. การเผชิญปัญหาแบบมุ่งเน้นที่ปัญหา (Problem-focused coping) เป็นกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นไปที่การจัดการหรือเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ที่เป็นปัญหาโดยตรง เพื่อขจัดหรือบรรเทาสาเหตุของความเครียด เช่น การแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม การวางแผนการแก้ปัญหา การตัดสินใจลาออกจากงาน และการพูดคุยหรือเจรจากับหัวหน้างานเกี่ยวกับความขัดแย้งหรือความไม่พอใจในที่ทำงาน ซึ่งแนวทางนี้มักใช้ในสถานการณ์ที่บุคคลรู้สึกว่าสามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ได้

2. การเผชิญปัญหาแบบมุ่งเน้นที่อารมณ์ (Emotion-focused coping) เป็นกลยุทธ์ที่มุ่งเน้นไปที่การควบคุมหรือระบายอารมณ์ที่เกิดจากความเครียด แทนที่จะจัดการกับปัญหาโดยตรง เช่น การระบายความรู้สึกกับเพื่อนหรือครอบครัว การหากิจกรรมทำเพื่อคลายเครียด เช่น การดูหนัง ฟังเพลง หรือการไปสังสรรค์ และการใช้วิธีผ่อนคลาย เช่น การทำสมาธิ หรือการออกกำลังกาย ซึ่งแนวทางนี้เหมาะสมในสถานการณ์ที่บุคคลไม่สามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงปัญหาได้โดยตรง เช่น ความสูญเสียหรือความเปลี่ยนแปลงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

แนวคิดของ Lazarus and Folkman เน้นว่าการประเมินสถานการณ์ (Appraisal) เป็นกุญแจสำคัญในการเลือกวิธีเผชิญปัญหากล่าวคือ คนเราจะประเมินก่อนว่าสถานการณ์นั้น ๆ คุกคามตนหรือไม่ และสามารถจัดการได้มากน้อยเพียงใด จากนั้นจึงเลือกวิธีเผชิญปัญหาที่เหมาะสมกับบริบทและทรัพยากรที่มี

3.2 งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาการทำงานของแรงงานไทยในประเทศญี่ปุ่น

เพ็ญวนา ปรานสุจริต และคณะ (2556) ได้สรุปปัญหาของแรงงานที่เดินทางไปทำงานที่ประเทศญี่ปุ่นไว้ว่า นายจ้างละเมิดไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้าง ขาดความรู้และช่องทางสื่อสารในการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพความเป็นอยู่ ค่าครองชีพสูง และบางรายถูกชักชวนเข้าบ่อนการพนัน

พรวิภา เหาตะวานิช และ อรัญญา ตุ้ยคัมภีร์ (2558) ระบุว่าแรงงานย้ายถิ่นต้องประสบปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกดดันทางจิตใจในภาระหนี้สินก่อนเดินทางไปทำงานต่างประเทศ การถูกนายจ้างเอารัดเอาเปรียบในการไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้าง และการได้รับค่าจ้างและสวัสดิการที่ไม่เหมาะสม โดยนายจ้างไม่ได้ให้การช่วยเหลือและดูแลอย่างเหมาะสมเท่าที่ควร

Chonlaworn (2021) กล่าวว่าประเทศญี่ปุ่นมีความต้องการแรงงานอยู่มาก ทำให้เกิดการหมุนเวียนงานหรือการลาออกจากงานสูง ส่งผลให้แรงงานกลุ่มนี้ถูกละเมิดการทำงานด้านการจ่ายค่าตอบแทนต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดและถูกให้ออกจากงานได้ง่าย โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ทั้งนี้ยังพบปัญหาว่าได้รับค่าตอบแทนต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนด และความยากลำบากในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน

เวณิกา สุปัญญเดชา และคณะ (2567) ได้สรุปประเด็นปัญหาที่แรงงานชาวไทยพบในการทำงานที่ประเทศญี่ปุ่น 4 ประเด็น ได้แก่ 1) แรงงานหลายรายประสบปัญหาการบาดเจ็บหรือเจ็บป่วยจากการทำงาน พบบางกรณีบริษัทไม่ให้การรักษาหรือพาไปโรงพยาบาลทันที ทำให้แรงงานรู้สึกไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม 2) การเลือกปฏิบัติต่อเพศสภาพหรือรูปลักษณ์ 3) รายได้ไม่สอดคล้องกับความคาดหวัง บางคนไม่พอใจกับระบบหักเงินหรือค่าใช้จ่ายที่ไม่โปร่งใส และ 4) แม้ส่วนใหญ่ระบุว่างานตรงตามสัญญา แต่ก็มีแรงงานส่วนหนึ่งที่พบว่างานไม่ตรงหรือเกินขอบเขตที่ตกลงไว้ ในกรณีที่หางานเองหรือผ่านบริษัทจัดหางานเอกชน

จากงานวิจัยข้างต้น สามารถสรุปประเด็นปัญหาหลักที่แรงงานไทยประสบในการทำงานที่ประเทศญี่ปุ่น ได้เป็น 6 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) การละเมิดหรือไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้าง 2) ปัญหาในการเข้าถึงสิทธิการดูแลและการช่วยเหลือ 3) ภาวะกดดันทางจิตใจและภาระหนี้สิน 4) ความยากลำบากในการปรับตัวและการสื่อสาร 5) ค่าครองชีพสูงและรายได้ไม่เป็นไปตามคาดหวัง และ 6) การเลือกปฏิบัติและชักนำเข้าสู่พฤติกรรมเสี่ยง

3.3 งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางปัญหาการทำงานของแรงงานไทยในประเทศญี่ปุ่น

มนัญณัฏฐ์ โภชนจันทร์ (2562) ชี้ให้เห็นแนวทางการบริหารความขัดแย้งเพื่อให้ชาวไทยสามารถทำงานร่วมกับชาวญี่ปุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ 15 ประเด็น ได้แก่ การปรับตัว การให้ความช่วยเหลือและดูแล การบริหารความเครียด การแสดงน้ำใจ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเข้าใจผู้อื่น การสร้างความสัมพันธ์ การให้กำลังใจและสนับสนุนเพื่อนร่วมงานท้องถิ่น มีความรับผิดชอบ การปฐมนิเทศ การฝึกอบรมข้ามวัฒนธรรม การจัดการเปลี่ยนแปลง การกำกับดูแลกิจการที่ดี การจัดการทรัพยากรบุคคลระหว่างประเทศ และเพิ่มความสามารถด้านภาษาศาสตร์

堀田·大塚 (2014) ที่ศึกษาถึงการรับมือกับความเครียดในการทำงานของแรงงานชาวต่างชาติในภาคอุตสาหกรรม พบว่าการสนับสนุนทางสังคม (Social Support) กล่าวคือ การช่วยเหลือให้คำแนะนำระหว่างบุคคล ในการรับมือกับความเครียดจากการทำงาน และความเครียดทางจิตใจได้ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้ดีขึ้น

งานวิจัยข้างต้นชี้ให้เห็นถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาการทำงานของแรงงานไทย โดยได้เสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการที่เน้นความเข้าใจวัฒนธรรมและการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างรอบด้าน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการลดความตึงเครียดและส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพของแรงงานไทยในประเทศญี่ปุ่น โดยครอบคลุมทั้งด้านจิตใจ ภาษา วัฒนธรรม และการสร้างความสัมพันธ์ในที่ทำงาน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากข้อคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structured interview) ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงตามสะดวก (Convenience Purposive sampling) คือคนไทยที่กำลังทำงาน ณ ประเทศญี่ปุ่นเป็นระยะเวลามากกว่า 1 ปี จำนวน 10 ราย โดยมีข้อมูลส่วนตัวด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ประเภทธุรกิจ อายุงาน และประเภทการจ้างงาน ตามที่แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลส่วนตัวและการทำงาน

รหัสผู้ให้ข้อมูล	เพศ	อายุ (ปี)	ระดับการศึกษา	ตำแหน่งงาน	ประเภทธุรกิจ	อายุงาน (ปี)	ประเภทการจ้างงาน
AC-1	หญิง	25	ตรี	เจ้าหน้าที่ประสานงาน	บริษัทจัดหางาน	5	พนักงานประจำ
AC-2	ไม่ระบุ	26	ตรี	เจ้าหน้าที่ประสานงาน	บริษัทนำเที่ยว	1.4	พนักงานประจำ
AC-3	หญิง	30	โท	ผู้ช่วยครู	โรงเรียนอนุบาล	3	พนักงานประจำ
AC-4	หญิง	42	ตรี	เจ้าหน้าที่สต็อกสินค้า	นำเข้า-ส่งออก	8	พนักงานประจำ
AC-5	หญิง	25	ตรี	พนักงานร้านอาหาร	ร้านอาหาร	1.2	พาร์ตไทม์
AC-6	หญิง	31	ตรี	เจ้าหน้าที่ประสานงาน	บริษัทจัดหางาน	2	พนักงานประจำ
AC-7	หญิง	39	ตรี	ล่ามอิสระ	ศาล	15	ฟรีแลนซ์
AC-8	หญิง	32	ตรี	เจ้าหน้าที่ประสานงาน	บริษัทจัดหางาน	3	พนักงานประจำ
AC-9	ชาย	35	โท	หัวหน้าโรงงาน	โรงงานผลิตอาหาร	10	พนักงานประจำ
AC-10	ชาย	26	ตรี	เจ้าหน้าที่ประสานงาน	บริษัทนำเที่ยว	2	พนักงานประจำ

จากข้อมูล จะพบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 80 เพศชายร้อยละ 20 มีช่วงอายุระหว่าง 25 ปี ถึง 42 ปี ค่าเฉลี่ยอายุอยู่ที่ 31 ปี ระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีร้อยละ 80 ระดับปริญญาโทร้อยละ 20 นอกจากนี้ ยังพบว่าลักษณะงานและประเภทการจ้างงานมีความหลากหลายแตกต่างไปตามแต่ละบุคคล แต่สามารถสรุปลักษณะงานส่วนใหญ่ของแรงงานชาวไทยที่ทำงาน ณ ประเทศญี่ปุ่น คือ กลุ่มงานบริการ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ประสานงาน เจ้าหน้าที่สต็อกสินค้า พนักงานร้านอาหาร ผู้ช่วยครู เจ้าหน้าที่โรงงาน และล่ามอิสระ เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยอายุงานอยู่ที่ 5 ปี ทั้งนี้มีลักษณะการจ้างงานที่แบ่งได้ 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ กลุ่มงานบริการที่มีการจ้างงานแบบจ้างประจำร้อยละ 80 กลุ่มงานบริการที่มีการจ้างงานแบบรายวัน (Part time) ร้อยละ 10 และกลุ่มงานบริการที่มีการจ้างงานแบบอิสระ (Freelance) ร้อยละ 10

5. ผลการวิจัย

5.1 ลักษณะงาน

ในการสัมภาษณ์ด้วยข้อคำถามในประเด็นแรกเกี่ยวกับงานหรือภาระหน้าที่ที่ทำอยู่ในปัจจุบัน พบว่าคนไทยที่ทำงาน ณ ประเทศญี่ปุ่นส่วนใหญ่ทำงานในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ประสานงาน ในธุรกิจการบริการ เช่น

การประสานงาน หางาน วางแผนการท่องเที่ยว ติดต่อที่พัก โรงแรม สถานที่ท่องเที่ยว พนักงานร้านอาหาร เสิร์ฟอาหาร/เครื่องดื่ม ทำความสะอาด ผู้ช่วยครู ล่ามอิสระ และพนักงานบริษัททั่วไป ที่ทำงานในโรงงาน บริษัทนำเข้า-ส่งออก ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

(AC-1) "ประสานงานเรื่องเอกสารของคนไทยที่ต้องการมาทำงานที่นี้ค่ะ.... เดินเรื่องเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเลย ตั้งแต่ดูที่ไทย จนมาถึงญี่ปุ่น"

(AC-2) "ทำงานในบริษัททัวร์...ทำหน้าที่คล้าย ๆ เซลล์...จัดโปรแกรมท่องเที่ยวสำหรับคนไทย...ติดต่อประสานงาน เตรียมจองโรงแรม ที่พัก จุดท่องเที่ยวต่างตามโปรแกรม"

(AC-3) "เป็นผู้ช่วยครู ในโรงเรียนอนุบาลค่ะ"

(AC-4) "ลงข้อมูลสินค้าในระบบ และดูแลระบบด้วย"

(AC-5) "ร้านอาหารค่ะ ดูแลส่วนคาราโอเกะด้วย...เสิร์ฟอาหาร ทำเครื่องดื่มด้วย คิดเงิน สั่งของ ทำความสะอาดร้าน"

(AC-6) "ทำบริษัทจัดหางาน...ก็จะเป็นงานเอกสาร...ดูว่าเขามีปัญหาอะไรไหมยังไง ถ้ามีปัญหาก็แจ้งเรา"

(AC-7) "เป็นฟรีแลนซ์มากกว่า...ตอนนี้รับงานล่าม (ไทย-ญี่ปุ่น และ ญี่ปุ่น-ไทย) ในศาล ส่วนใหญ่เป็นคดียาเสพติดค่ะ"

(AC-8) "เจ้าหน้าที่ประสานงาน แรงงานชาวไทยค่ะ หลัก ๆ ก็เป็นงานเอกสาร...ดูแลเรื่องการทำงาน...ให้คำแนะนำการทำงาน รวมไปถึงการใช้ชีวิตด้วย"

(AC-9) "อยู่ประจำเครื่องจักรในไลน์การผลิต เหมือนพนักงานฝ่ายผลิตเลย (หัวเราะ) แล้วก็ดูแลและพัฒนาเครื่องจักรไปด้วย"

(AC-10) "ทำบริษัทนำเที่ยว...ดูแลเฉพาะนักท่องเที่ยวคนไทยเท่านั้น.... วางโปรแกรมทัวร์ คอยรับโทรศัพท์ ตอบอีเมล ถ้าลูกค้าซื้อทัวร์ ก็ต้องดูแลงานเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด"

จากตัวอย่างข้อมูลข้างต้น จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างคนไทยที่ทำงานในประเทศญี่ปุ่นมีหน้าที่หลากหลายตามความสามารถส่วนบุคคล แต่หากพิจารณาความหลากหลายแล้ว สามารถสรุปลักษณะงานและบทบาทหน้าที่ของแรงชาวไทยเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มงานบริการได้แก่ เจ้าหน้าที่ประสานงาน ในบริษัทจัดหางานและบริษัทนำเที่ยว พนักงานในร้านอาหาร ผู้ช่วยครูในโรงเรียน และล่ามอิสระ เป็นต้น และกลุ่มพนักงานบริษัท ได้แก่ หัวหน้าโรงงาน และเจ้าหน้าที่สต็อกสินค้า เป็นต้น

5.2 ปัญหาที่พบในการทำงาน

จากข้อคำถามปลายเปิดต่อเนื่องจากข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพการทำงานทั่วไป ถึงประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่พบในการทำงาน กลุ่มตัวอย่างได้บอกเล่าข้อมูลในหลากหลายประเด็น เช่น การไม่ได้รับเงินสวัสดิการตามที่สัญญา การถูกลดชั่วโมงทำงานเมื่อลูกค้าน้อย การไม่จ่ายโบนัส ปริมาณงานไม่สม่ำเสมอ หรืองานเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยไม่ได้พูดคุยหรือวางแผนล่วงหน้า การจ่ายเงินชั่วโมงโอทีไม่ครบถ้วน ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

(AC-1) *“ตอนแรกที่เข้ามาทำงาน ไม่มีปัญหาอะไร พอทำงานไปได้เกือบ ๆ ปี ที่ทำงานก็อยากให้เราไปสอบใบขับขี่ เพราะงานเราบางที ต้องออกไปเยี่ยมลูกค้าที่ทำงานตามที่ต่าง ๆ แล้วบอกว่าถ้าสอบผ่านจะเพิ่มค่าแรงให้.... แต่พบครบปีก็ยังไม่เพิ่มเงินเดือนให้”*

(AC-2) *“ถ้าปัญหาใหญ่ ๆ เลยยังไม่มีนะ... แต่ก็มีช่วงงานเครียด ๆ นะอันนี้นับเป็นปัญหาด้วยไหม (หัวเราะ) เป็นเรื่องปกตินะ”*

(AC-3) *“ไม่มีปัญหาอะไรนะคะ ที่ทำงานอยู่ใกล้บ้าน สะดวกดีค่ะ”*

(AC-4) *“ทำงานสนุกดีค่ะ ไม่มีปัญหาอะไร ที่นี้ทำงานเป็นระบบดีค่ะ”*

(AC-5) *“น่าจะเป็นวันที่ร้านมีลูกค้าน้อย ถ้าวันไหนมีลูกค้าน้อย เจ้าของร้านจะให้เรากลับก่อนเลย ให้พนักงานคนญี่ปุ่นดูร้านคนเดียว...คือเราคำนวณไว้แล้วว่าวันนี้เราต้องได้กี่ชั่วโมง ถ้าชั่วโมงไม่ถึงที่ตั้งไว้ เดือนนั้นก็จะได้เงินน้อยกว่าปกติ ก็ต้องใช้ประหยัด ๆ”*

(AC-6) *“น่าจะเป็นเรื่องของโบนัส.... เข้ามาตอนแรกบอกว่าจะมีโบนัส พอปีแรกก็ไม่มี เราก็รอปีต่อไป ปีต่อไปก็ยังไม่ได้นะ”*

(AC-7) *“น่าจะเป็นงานที่ไม่ได้มีตลอด เดือนไหนที่มีงานก็โอเคนะ แต่ก็มีบางเดือนที่ไม่มีเลย ก็ต้องหางานเสริม”*

(AC-8) *“งานมันเยอะขึ้น ขอให้รับคนมาช่วย เขารับปากว่าจะรับเพิ่ม แต่ก็ไม่มีมาสักที ...บางทีทำไม่ทัน ก็โดนลูกค้าเคลม...หลัง ๆ โดนเคลมเยอะมาก”*

(AC-9) *“มาเจอช่วงหลัง ๆ ที่งานเริ่มยุ่งแล้วเราทำโอทีเยอะ บางทีเราไม่ได้จดชั่วโมงโอที เราก็จำได้บ้างไม่ได้บ้าง... มารู้ทีหลังว่าชั่วโมงไม่ตรงกัน เขาจ่ายเงินไม่ตรงกับชั่วโมงโอที”*

จากตัวอย่างข้อมูลข้างต้น พบว่าแรงงานชาวไทยประสบกับปัญหาและอุปสรรคในการทำงานในหลายประเด็น ทั้งที่เกิดจากการทำงานและการจ้างงาน ซึ่งสามารถสรุปประเด็นปัญหาได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ความไม่ชัดเจนในการจ่ายสวัสดิการ โบนัส จำนวนชั่วโมงทำงานล่วงเวลา และ 2) ความไม่แน่นอนของลักษณะงาน โดยเฉพาะลักษณะงานฟรีแลนซ์หรือพาร์ตไทม์

ทั้งนี้ พบกลุ่มตัวอย่างแรงงานชาวไทยที่ไม่พบปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน ณ ประเทศญี่ปุ่น จำนวน 3 คน จากจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 10 คน คิดเป็นร้อยละ 30

5.3 วิธีการแก้ไขปัญหา

จากข้อคำถามปลายเปิดต่อเนื่องจากประเด็นปัญหาที่พบในการทำงานข้างต้น กลุ่มตัวอย่างมีวิธีการแก้ไขปัญหาหรือวิธีการปรับตัวอย่างไร จากผลการสัมภาษณ์พบว่าแรงงานชาวไทยใช้วิธีการ เช่น การลาออกหรือการเปลี่ยนงานเพื่อหาสภาพแวดล้อมหรือเงื่อนไขที่ดีกว่า การใช้จ่ายอย่างประหยัด การหารายได้เสริม การจัดการความเครียดด้วยกิจกรรมส่วนตัว ดังตัวอย่างคำพูดต่อไปนี้

(AC-1) "เขาบอกว่าถ้าสอบใบขับขี่ผ่านจะเพิ่มเงินเดือนให้ใช่ไหม พอทำงานครบปีแล้วก็ยังไม่ให้ บอกว่ารอก่อน เราก็รอ พอเข้าปีที่สอง ที่สามยังไม่ได้ ก็เลยตัดสินใจลาออก...ตอนนี้กำลังเทรนงานที่ใหม่อยู่ค่ะ"

(AC-2) "ถ้าช่วงนั้นงานเครียด ๆ เราก็ออกไปสังสรรค์กับเพื่อน ๆ หรือไปเที่ยวกับแฟน"

(AC-5) "เดือนนั้นก็จะได้เงินน้อยใช่ไหม ก็ต้องประหยัด คำนวณเลยว่าต้องใช้ไม่เกินเท่าไหร"

(AC-6) "ก็คิดไว้ว่าอยากเปลี่ยนงาน ถ้าได้งานที่ดีกว่า ก็จะลาออกจากงานเดิม"

(AC-7) "คือ ก็รับงานผู้ช่วยครูไปด้วย ถ้าโรงเรียนเขารับนักเรียนคนไทย ก็จะเรียกเราเข้าไปช่วยในห้องเรียน และก็โชคดีที่แฟนก็ช่วยซัพพอทด้วย"

(AC-8) "บริษัทเขาก็หาคนงานมาช่วยเป็นพาร์ทไทม์ พอเขาออกไป เราก็ต้องทำงานหนักเหมือนเดิม แต่ตอนนี้ก็ยังทำงานอยู่ที่นี้ แต่ถ้าไม่ไหวจริง ๆ ก็คิดว่าจะลาออก"

(AC-9) "พอรู้แรก ๆ ก็ไม่เป็นไร ช่างมัน ต่อไปนี้ก็จดชั่วโมงโอทีตลอด ถ้าไม่ตรงอีกก็อาจไปแจ้งหัวหน้าแผนก.... หลังจากเดือนนั้นก็ยังไม่เจอปัญหานี้อีกนะ"

จากตัวอย่างข้อมูลข้างต้น พบว่าแรงงานชาวไทยได้ใช้วิธีการแก้ไขปัญหาแตกต่างกันไปตามลักษณะปัญหาที่พบ ซึ่งสามารถสรุปประเด็นปัญหาได้เป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การลาออกจากงาน เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาเชิงระบบที่ไม่สามารถแก้ไขได้ 2) การเพิ่มรายได้ โดยการรับงานเสริมหรือการใช้จ่ายอย่างประหยัด 3) การผ่อนคลายความเครียด เช่น การทำกิจกรรมกับเพื่อนหรือครอบครัว และ 4) การจดบันทึกชั่วโมงโอทีของตนเอง หากพบปัญหาอีกจะแจ้งหัวหน้าโดยตรง

6. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างแรงงานชาวไทยในประเทศญี่ปุ่นจำนวน 10 ราย พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีลักษณะงานที่หลากหลาย โดยสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

กลุ่มเจ้าหน้าที่ประสานงานที่ทำงานในบริษัทจัดหางาน บริษัทนำเที่ยว พนักงานร้านอาหาร ผู้ช่วยครู และล่ามอิสระ และกลุ่มพนักงานทั่วไปที่ทำงานในโรงงาน และบริษัทนำเข้า - ส่งออก เป็นต้น ทั้งนี้มีลักษณะการจ้างงานที่แบ่งได้ 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ กลุ่มงานบริการที่มีการจ้างงานแบบจ้างประจำ (Full time) ร้อยละ 80 กลุ่มงานบริการที่มีการจ้างงานแบบรายวัน (Part time) ร้อยละ 10 และกลุ่มงานบริการที่มีการจ้างงานแบบอิสระ (Freelance) ร้อยละ 10

ในด้านปัญหาในการทำงานของแรงงานชาวไทย พบว่าเผชิญกับปัญหาในการทำงานใน 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ความไม่ชัดเจนในการจ่ายสวัสดิการ โบนัส และจำนวนชั่วโมงทำงานล่วงเวลา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของพรวิภา เหาตะวานิช และ อรัญญา ตุ้ยคัมภีร์ (2558, น. 14-27) ที่พบว่านายจ้างจ่ายสวัสดิการไม่เหมาะสม และนายจ้างไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้าง (เพ็ญวนา ปรานสุจริต และคณะ, 2556, น. 183-197) และ 2) ความไม่แน่นอนของลักษณะงาน โดยเฉพาะในกลุ่มพาร์ตไทม์และฟรีแลนซ์ เนื่องจากลักษณะการทำงานที่อยู่นอกระบบการจ้างงานปกติ ส่งผลให้ไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน ขาดสวัสดิการพื้นฐาน รายได้ไม่แน่นอน และมีอำนาจต่อรองต่ำ อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในการพัฒนาทักษะและความก้าวหน้าในสายอาชีพ เมื่อเทียบกับแรงงานในระบบที่มีความมั่นคงและได้รับสิทธิประโยชน์ตามกฎหมายอย่างชัดเจน

ต่อเนื่องจากปัญหาเหล่านี้ กลุ่มตัวอย่างแรงงานชาวไทยมีวิธีการแก้ไขปัญหาหรือกลยุทธ์ในการปรับตัวหลากหลาย เช่น ลาออกหรือเปลี่ยนงาน เพื่อหาสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกว่า หารายได้เสริมหรือปรับพฤติกรรมการใช้จ่าย การจัดการความเครียด เช่น ทำกิจกรรมพักผ่อนกับเพื่อนหรือครอบครัว เป็นต้น เมื่อพิจารณาถึงความหลากหลายแล้ว จะพบว่าวิธีการที่แรงงานชาวไทยที่ทำงาน ณ ประเทศญี่ปุ่นใช้ในการจัดการปัญหาส่วนใหญ่เป็นกลยุทธ์แบบเน้นการปรับตัวส่วนบุคคล (Individual coping strategies) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Lazarus and Folkman (1984) ที่แบ่งการเผชิญปัญหาออกเป็นสองประเภท ได้แก่ Problem-focused coping เช่น การลาออกหรือการแจ้งหัวหน้างาน และ Emotion-focused coping เช่น การไปสังสรรค์กับคนใกล้ชิดเพื่อคลายความเครียด อย่างไรก็ตาม การที่แรงงานชาวไทยเลือกที่จะลาออกหรือเปลี่ยนงานอาจสะท้อนถึงภาวะจำนนต่อระบบที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ทั้งนี้ผลการศึกษาสามารถสรุปได้อีกว่าแรงงานชาวไทยในประเทศญี่ปุ่นแม้ต้องเผชิญกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและระบบการทำงาน แต่ส่วนใหญ่สามารถปรับตัวและเรียนรู้ได้ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพ ความยืดหยุ่น และความมุ่งมั่นของแรงงานชาวไทยในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทการทำงาน ณ ประเทศญี่ปุ่นได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นว่าการส่งเสริมการเรียนรู้ การเตรียมความพร้อมก่อนการเดินทาง และการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้แรงงานไทยสามารถเพิ่มโอกาสในการทำงาน ณ ประเทศญี่ปุ่นได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืนในอนาคต

7. ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวของแรงงานไทยในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ และการสร้างความสัมพันธ์ในสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีความแตกต่างทาง

วัฒนธรรม ดังนั้น เพื่อส่งเสริมให้แรงงานไทยสามารถทำงานในต่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน จึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาทักษะอาชีพและทักษะข้ามวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ควรส่งเสริมให้แรงงานไทยมีโอกาสเข้าร่วมการฝึกอบรมหรือหลักสูตรเพิ่มเติมที่ช่วยยกระดับทักษะในสายอาชีพ รวมทั้งสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมการทำงานของญี่ปุ่น ซึ่งจะช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและสร้างความมั่นคงทางอาชีพในระยะยาว

2. การสร้างเครือข่ายแรงงานไทยในต่างประเทศ การส่งเสริมให้แรงงานไทยรวมกลุ่มหรือจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือ จะช่วยให้เกิดการรับรู้สิทธิแรงงาน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ให้คำปรึกษา และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านการทำงานและการใช้ชีวิตในต่างประเทศ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างพลังและความเข้มแข็งให้แก่แรงงานไทยในต่างแดน

3. การเผยแพร่ข้อมูลและองค์ความรู้จากแรงงานไทยในญี่ปุ่นสู่ผู้สนใจรุ่นต่อไป ควรจัดให้มีช่องทางเผยแพร่ประสบการณ์ของแรงงานไทยที่ประสบความสำเร็จในประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้เป็นแนวทางการเรียนรู้สำหรับผู้ที่กำลังวางแผนไปทำงานในต่างประเทศ ช่วยให้สามารถเตรียมตัวได้อย่างเหมาะสมและลดความเสี่ยงในการปรับตัวช่วงแรกเริ่ม

โดยสรุป ผลการศึกษาครั้งนี้ไม่เพียงสะท้อนถึงประเด็นความท้าทายของแรงงานไทยในญี่ปุ่นเท่านั้น แต่ยังชี้ให้เห็นถึงศักยภาพและความพร้อมของแรงงานไทยในการพัฒนาและเติบโตภายใต้สภาพแวดล้อมที่แตกต่าง การส่งเสริมศักยภาพเหล่านี้อย่างเป็นระบบจะช่วยให้แรงงานไทยสามารถก้าวสู่ตลาดแรงงานต่างประเทศได้อย่างมั่นคง มีคุณภาพ และยั่งยืนในระยะยาว

นอกจากนี้ ผลการวิจัยดังกล่าว เป็นการศึกษาของกลุ่มพนักงานใน 2 สาขาอาชีพคือ กลุ่มอาชีพให้บริการและพนักงานบริษัททั่วไป อีกทั้งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มแรงงานชาวไทยเพียงด้านเดียวเท่านั้น ไม่มีการสัมภาษณ์ในมุมมองขององค์กร ดังนั้นหากมีการวิจัยต่อยอดในประเด็นสภาพปัญหาการจ้างงานแรงงานชาวต่างชาติในประเทศญี่ปุ่นหรือหัวข้ออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในอนาคต หรือพิจารณาเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลและความหลากหลายในแต่ละสาขาอาชีพเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้ทราบผลการวิจัยในมุมมองที่ต่างออกไป

รายการอ้างอิง

กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน. (2566). *รายงานผลการปฏิบัติงาน กรมจัดหางาน ไตรมาสที่ 1 ประจำปีงบประมาณ 2566 (ตุลาคม- ธันวาคม 2565)*. กรมการจัดหางาน.

พรวิภา เหาตะวานิช และ อรัญญา ตุ้ยคำภีร์. (2558). การปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้ใช้แรงงานไทยย้ายถิ่น: การวิจัยเชิงคุณภาพ. *วารสารวิจัย มข.(ฉบับบัณฑิตศึกษา) สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 1*(1), 14-27.

เพ็ญวนา ปรานสุจริต, อ้อทิพย์ ราษฎร์นิยม และ ชมพูนุท โกสลากร เพิ่มพูนวิวัฒน์. (2556). การวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ของแรงงานไทยที่เดินทางไปทำงานประเทศญี่ปุ่นและประเทศสาธารณรัฐเกาหลี. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร, 8*(1), 183-197.

มนัญณัฏฐ์ โภชนจันทร์. (2562). การทำงานร่วมกับผู้จัดการชาวญี่ปุ่น : บนการบริหารความขัดแย้งและความแตกต่างทางวัฒนธรรมในประเทศไทย. *วารสารเซนต์จอห์น, 22*(31), 175-191.

เวณิกา สุปัญญเดชา, สุณีย์รัตน์ เนียรเจริญสุข และ วรินทร วูวงศ์. (2567). สภาพการจ้างงานและมุมมองต่อความคุ้มค่าในการไปทำงานที่ประเทศญี่ปุ่นของแรงงานไทย. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 24*(3), 434–458.

Chonlaworn, P. (2021). Cheap and dispensable: Foreign labor in Japan via the technical Intern training program. *Jsn Journal, 11*(1), 33-49.

Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer Publishing Company.

厚生労働省. (2024).「外国人雇用状況」の届出状況まとめ【本文】 （令和６年１０月末時点）. https://www.mhlw.go.jp/content/11655000/001389442.pdf (2025.7.27 検索).

堀田 裕司·大塚 泰正. (2014).「製造業における労働者の対人的援助とソーシャルサポート，職場ストレッサー，心理的ストレス反応，活気の関連」. 『産業衛生学雑誌産衛誌 , 2014, *56*(6)』、 259–267.

Watercolor Creations of Kyoto's Urban Landscapes and Its Relationship with the Philosophy of Ichi-go Ichi-e

Pilaiporn Nunma[12]

[1] Faculty of Architecture, Chiang mai University

[2] Research Center for Multiculturalism and Education Policy, Multidisciplinary Research Institute, Chiang Mai University

Corresponding Author:

Pilaiporn Nunma

Faculty of Architecture, Chiang mai University

239 Huay Kaew Rd, Suthep, Muang, Chiang Mai, Thailand 50200, Thailand

E-mail: pilaiporn.n@cmu.ac.th

Received: 26 April 2025 **Revised:** 30 January 2026 **Accepted:** 17 February 2026

Watercolor Creations of Kyoto's urban Landscapes and Its Relationship with the Philosophy of Ichi-go Ichi-e

Abstract

This academic paper employs Art-Based Research methodology to propose and justify the Ichi-go Ichi-e Visual Analysis Framework for interpreting the aesthetic and cultural significance of urban landscapes in Kyoto, Japan. The study addresses the gap in scholarship regarding the systematic application of this Japanese philosophy as a framework for visual inquiry. The research utilises watercolour paintings of nine specific Kyoto locations as conceptual practice exemplars to demonstrate the framework's utility. The primary objectives are: 1) to establish the technical properties of watercolour as a philosophical medium embodying the philosophy of Ichi-go Ichi-e, and 2) to systematically analyse these artworks to interpret how Ichi-go Ichi-e informs the visual recording of unrepeatable encounters and inspiring locations. The findings, generated through a systematic visual analysis framework, confirm that the medium's fluidity and non-repeatability serve as direct visual metaphors for the philosophy. This paper's main contribution provides a methodological tool for future Art-Based Research in urban landscape, shifting the philosophical discussion from abstract theory to applied visual analysis.

Keywords: watercolour painting, art-based research, visual arts inquiry, Kyoto urban landscape, Japanese aesthetics

1. Introduction

This academic paper explores the deep connection between the Japanese aesthetic philosophy of Ichi-go Ichi-e (一期一会) and the practice of representing urban landscapes through watercolour painting. Ichi-go Ichi-e emphasises the singular value of every moment and the necessity of mindfulness. While the concept is widely recognised culturally, there is a lack of scholarly work that systematically frames it as an Art-Based Research (ABR) methodology to interpret the urban experience. This study aims to bridge this theoretical gap by proposing a formal conceptual framework rooted in this philosophy.

1.1 Research questions and objectives

This study is guided by the following research questions:

1) How can the dynamic and fluid nature of watercolour be theoretically justified as a medium that communicates the essence of Ichi-go Ichi-e, particularly its focus on impermanence and the acceptance of imperfection?

2) How can the Ichi-go Ichi-e Visual Analysis Framework be structured and applied to artworks of the Kyoto urban landscape to interpret the interplay between the inspiring locations and the human encounters?

The objectives of this article are:

1) To establish and justify watercolour's technical properties as an ideal visual art methodology.
2) To propose and demonstrate the Ichi-go Ichi-e Visual Analysis Framework using select watercolour artworks as conceptual practice exemplars.
3) To contribute a methodological tool for future interdisciplinary Art-Based Research in urban landscape studies and aesthetics.

1.2 Rationale for case selection: Kyoto and Watercolour

The selection of Kyoto as a case study is intentional, reflecting its unique urban and cultural fabric, where the coexistence of tradition and modernity creates a spatial dialogue of temporal layers. Mountains, rivers, and seasonal transitions frame the city. It embodies the Japanese notion of Mujō (impermanence), revealing the fluid interrelationship between nature, time, and human habitation. This makes Kyoto an ideal context for exploring how aesthetic philosophy manifests through lived spatial experience.

Watercolour, as the chosen representational medium, holds methodological significance in this inquiry. Its material characteristics, including transparency, fluidity, and a limited capacity for revision, demand immediacy and acceptance of unpredictability. These properties align with the philosophical essence of Ichi-go Ichi-e, inviting a mode of seeing and making that embraces the ephemeral and the imperfect. Within the architectural context, this approach enables a nuanced interpretation of urban atmospheres and spatial memory through an art-based methodology.

1.3 The significance of urban landscape watercolour painting

The process of sketching urban landscapes serves as a crucial method for designers to bridge the observed scenery with their subjective imagination, fostering a connection between the landscape, the artist, and the audience. In watercolour landscape painting, artists are tasked with simplifying the complex realities of the observed environment. This requires a deliberate focus on composition and spatial arrangement to convey the landscape's aesthetic qualities accurately. By applying principles of perspective, artists can effectively represent depth, light, shadow, and colour, thereby enhancing both their interpretation and the audience's experience of the scene. Additionally, a comprehensive understanding of the spatial dynamics of natural elements, such as the influence of weather and atmospheric conditions, plays a significant role in how these factors are represented in watercolour works. The ability to incorporate these dynamics into the painting process elevates the viewer's engagement and aesthetic appreciation (Zeng, 2021).

2. Literature review

This section reviews three main topics of literature relevant to the present study:

2.1 The philosophy of Ichi-go Ichi-e

2.2 Art-Based Research and watercolour as a reflective methodology, and

2.3 Kyoto's urban landscapes as sites of aesthetic encounter.

2.1 The philosophy and aesthetics of Ichi-go Ichi-e

Ichi-Go Ichi-E is a Japanese life philosophy that emphasises valuing and making the most of every moment (once in a lifetime). The origins of this phrase lie in the core of Zen Buddhism and are often illustrated through the Japanese tea ceremony. Nakagawa (2018) said

appropriate time, place and human perception are essential for Japanese people to appreciate nature. Deep down, Japanese people value the moment, the event, and the people they meet.

The terms Ichigo and Ichie convey profound Buddhist principles centred on the impermanence of life. Ichigo represents the span from birth to death, while Ichie refers to gatherings, particularly those with spiritual significance. These ideas are rooted in the Buddhist understanding that all existence is transient and ever-changing, as highlighted in the Diamond Sutra, which compares life to dreams, illusions, and fleeting phenomena. This perspective underscores the unpredictability of life and the importance of cherishing each interaction as a unique, fleeting opportunity (Li, 2024).

According to García and Miralles (2019), Ichigo Ichie is a philosophy cultivated through five fundamental elements. It begins with Friendships, recognising that supportive individuals enhance the significance of any encounter. This is reinforced by an Inspiring Location, as the setting plays a critical role in shaping perception and encouraging mindfulness. Fully engaging in this setting requires a Sense of Timelessness, which involves detaching from past concerns and future anxieties to immerse oneself completely in the moment. This immersion is given weight through Rituals of Appreciation, where simple acts of gratitude or celebration transform ordinary moments into meaningful occasions. Central to all of this is Mindfulness, the practice of being attentive to one's surroundings, emotions, and interactions, which fosters a deeper connection and a greater appreciation for the fleeting nature of life.

Philosophically, Ichi-go Ichi-e embodies mindfulness of the present, an awareness that every interaction, place, or moment occurs only once in its exact form. This sense of temporal uniqueness relates closely to other Japanese aesthetic notions such as mono no aware (the pathos of things), wabi-sabi (beauty in imperfection and impermanence), and Kachō-fūgetsu (flowers, birds, wind, and moon), all of which celebrate fleetingness and natural simplicity (Isavorapant, 2021; Parkes, 2018)

Art and architecture in Japan have long reflected these ideas. Traditional ink wash paintings (sumi-e) and tea garden designs embody an aesthetic of restraint and transience, where emptiness (ma or 間) and silence are essential components of meaning (Isavorapant, 2000). These aesthetic principles provide the conceptual foundation for linking Ichi-go Ichi-e to watercolour painting as a medium inherently sensitive to time, chance, and the uncontrollable flow of water.

2.2 Watercolour and Art-Based Research as a reflective methodology

While Ichi-go Ichi-e offers a philosophical framework, Art-Based Research provides the methodological grounding for interpreting watercolour painting as scholarly inquiry. Art-Based Research, as articulated by Leavy (2025) and McNiff (2018), situates artistic practice not as a decorative supplement but as a legitimate way of knowing. It emphasises the expressive, interpretive, and experiential dimensions of research, where artistic creation itself generates insight.

In this view, watercolour painting becomes a form of inquiry through making (Zeng, 2021). The artist's engagement with water, pigment, and paper mirrors processes of reflection and interpretation. Each brushstroke is a record of embodied cognition, revealing perception, emotion, and temporal awareness. The uncontrollable quality of watercolour aligns with Ichi-go Ichi-e's emphasis on the irreversibility of moments: once pigment meets paper, it cannot be undone or repeated in the same way.

Previous studies have explored similar connections between artistic media and phenomenology. Rolling (2010) argues that artistic research offers epistemological empathy, allowing knowledge to emerge through intuition and sensory experience. By adopting watercolour painting as an Art-Based Research method, this study situates itself within a growing interdisciplinary discourse that values affective and embodied knowledge.

Moreover, watercolour's translucency and immediacy are especially suited for capturing the essence of impermanence and fluidity, which are qualities central to both Ichi-go Ichi-e and Japanese aesthetic philosophy. In contrast to digital or acrylic media, watercolour resists total control, requiring the artist to accept the moment and adapt intuitively to the flow of pigment and water. This artistic surrender parallels Zen practices of mindfulness and non-attachment (Bryant, 2013), thus reinforcing watercolour's methodological relevance to the study's philosophical focus.

2.3 Kyoto's urban and cultural landscape as a context

Kyoto, Japan's ancient capital, provides a contextual backdrop for exploring Ichi-go Ichi-e in spatial and social dimensions. The city's urban form, composed of riverbanks, Kyō-machiya townhouses, shrines, and gardens (Figure 1), reflects a unique interplay between natural and human-made environments (Kyoto City Government, 2024).

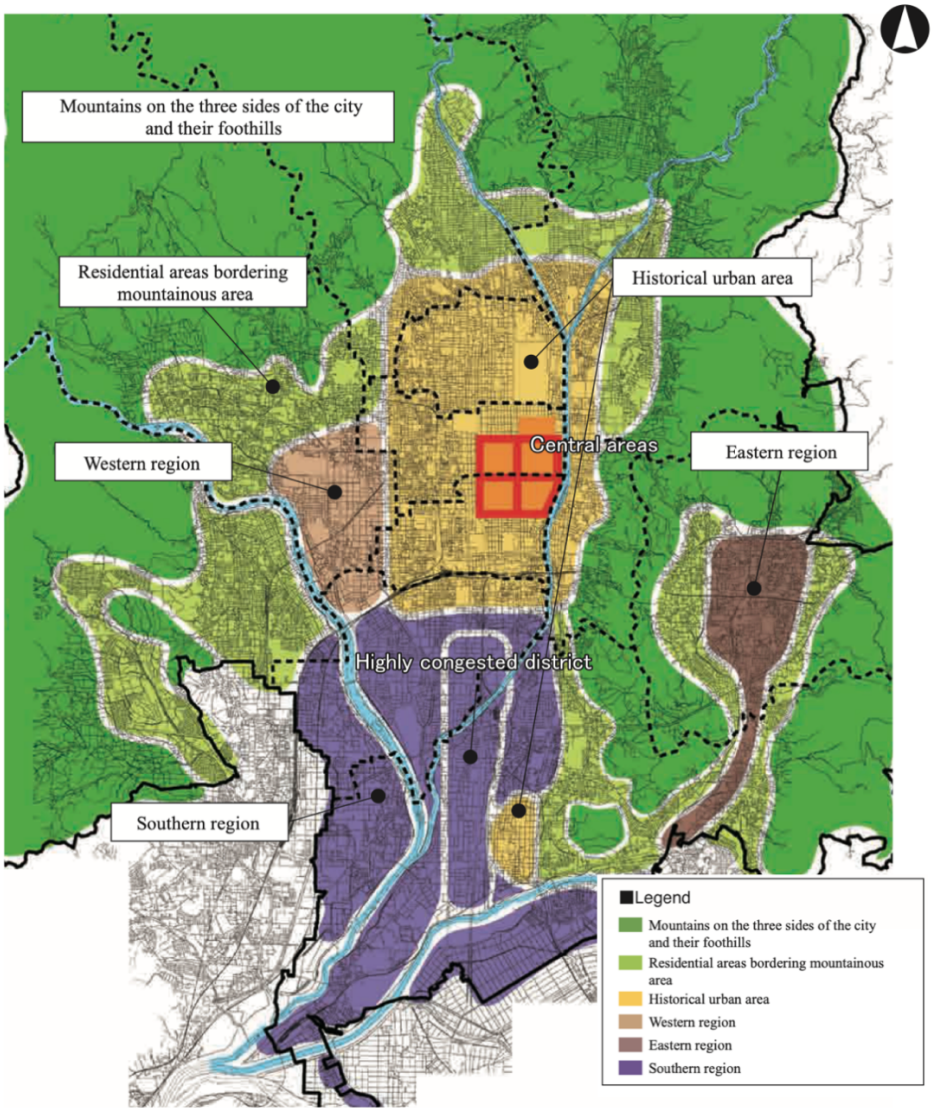

Figure 1 The historical urban area of Kyoto (Kyoto City Government, 2024)

The urban fabric of Kyoto is often described as an aesthetic landscape because its architecture creates a tangible connection between the city's community, its historical timeline, and its cultural rituals (Kyoto City Government, 2024). The city's rhythm, marked by seasonal festivals and daily practices, embodies a lived experience of impermanence, resonating with Ichi-go Ichi-e. The Kamogawa River, for instance, serves as a social corridor that facilitates encounters, while the traditional machiya townhouses preserve traces of intergenerational memory (Iba & Hokoi, 2022).

From an urban cultural perspective, Kyoto represents what Lefebvre (1991) calls lived space. It means a place continually produced through social interaction, emotion, and imagination.

For the present study, watercolour painting becomes a means of engaging with this lived space, translating sensory and emotional impressions of the city into visual narratives. Through this process, art becomes a tool for interpreting urban experience, not merely depicting it.

2.4 Synthesis of literature

Across these three domains, the literature establishes a conceptual bridge linking Japanese philosophy, art-based methodology, and urban cultural analysis. Ichi-go Ichi-e provides the ontological foundation (what is experienced); Art-Based Research provides the epistemological framework (how it is understood); and Kyoto's urban context provides the phenomenological setting (where it is embodied).

Thus, watercolour painting is positioned not only as a creative medium but as a research instrument that captures the transient interplay between artist, place, and time. This integrative framework underpins the study's exploration of how artistic practice can reveal deeper understandings of human encounters, urban space, and the aesthetics of impermanence.

3. Conceptual framework methodology

The methodology of this paper is firmly grounded in Art-Based Research, which builds the artistic process not merely as illustration, but as the primary method of systematic inquiry.

3.1 Defining Art-Based Research as a visual inquiry

Art-Based Research is specifically utilised here within the sub-genre of visual arts inquiry. This approach fulfils two critical functions for the study. Firstly, it allows for data collection through practice, where watercolour painting, conducted in situ and via studio-based reflection, generates phenomenological data. This observational information is captured directly during the creative process, allowing the researcher to record the lived experience of transience and mindfulness in a way that traditional textual notes cannot. Secondly, Art-Based Research provides the methodological justification for the entire process, building the result of the artworks as visual data and confirming that the systematic field observation of specific cultural and philosophical nuances is valid.

3.2 Framework development

The central methodological contribution of this paper is the Ichi-go Ichi-e visual analysis framework. This framework was developed through a synthesis of Ichi-go Ichi-e and also related Japanese aesthetics (Wabi-Sabi and Mujō) and established visual analysis theories

(Kress & Van Leeuwen, 2006). The nine watercolour paintings serve as conceptual case exemplars to demonstrate that the proposed Ichi-go Ichi-e Visual Analysis Framework is functional.

3.3 Systematic case selection criteria

The selection of the nine Kyoto locations was a systematic process, ensuring the artworks generated visual data relevant to the Ichi-go Ichi-e concepts. The locations were chosen based on three conceptual criteria. Transience and nature sites were selected to document the Mujō (Impermanence) of the natural cycle, such as areas reflecting seasonal change. Unrepeatable Encounters sites were chosen to capture the Ichie (one meeting) element in daily social contexts, such as local cafés and shops. Finally, Cultural and historical sites were selected to examine the relationship between enduring heritage (e.g., Kyō-machiya) and the fleeting human presence (Eiweida & Arai, 2018).

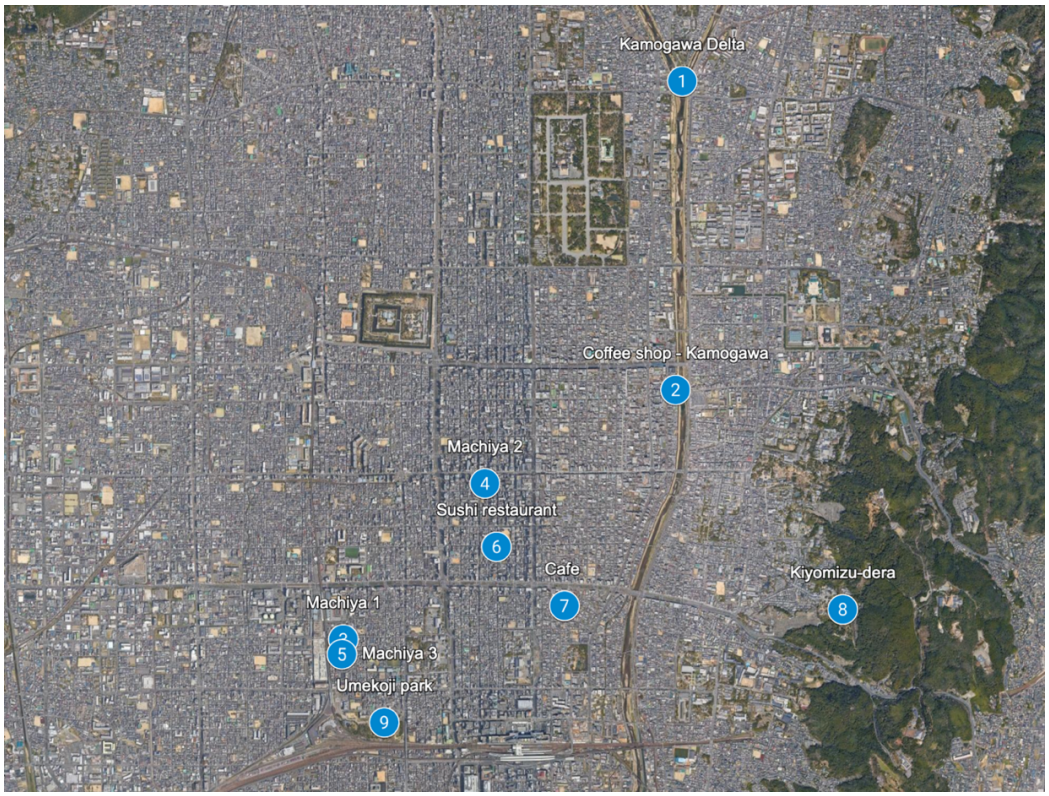

Figure 2 Google Maps. (n.d.). [The nine locations of watercolour paintings].

The map above highlights nine key locations in Kyoto where the watercolour paintings were created, primarily within the historical urban area. Kamogawa Delta (1) and Coffee shop along Kamogawa (2) are both situated along the Kamogawa River, representing the riverbank landscapes known for fostering social interaction. Kyo-machiya houses (3, 4, and 5) illustrate

Kyoto's traditional architectural heritage, located in the central area of Shijo Street and the Shimabara neighbourhood. The sushi restaurant (4) and cafés (6, 7) were venues where social exchanges between the author and shop owners took place. Finally, Kiyomizu-Dera (8), a renowned temple, and Umekoji Park (9), recognised for its seasonal beauty, capture the natural landscapes that inspired the artwork. The paintings from each location are presented in Section 4.

3.4 The Systematic Visual Analysis Framework

To ensure the academic rigour of the Art-Based Research data, the Ichi-go Ichi-e Visual Analysis Framework applies three integrated layers of structured analysis to each artwork.

3.4.1 Formal analysis

This layer focuses on technique, colour, and composition. It analyses how the physical properties of the watercolour medium itself communicate philosophical concepts. The analysis specifically examines transparency that symbolises the ephemeral, non-revisability, which symbolises commitment to the moment, and the use of subdued colour palettes, which align with Wabi-Sabi. The analysis interprets the control and spontaneity employed by the artist as direct reflections of mindfulness.

3.4.2 Semiotic analysis

This layer focuses on visual metaphors and cultural symbols. It interprets elements within the composition as carriers of deeper cultural meaning. The analysis defines the river flow as the primary symbol for Mujō, the machiya as a symbol of cultural vulnerability, and the deliberate placement of human figures as representing the fleeting significance of the Ichie. Semiotic analysis ensures that the cultural interpretation is grounded in established theory.

3.4.3 Content analysis

This final layer ensures the results are systematic by linking the artwork's setting and thematic narrative directly to the pre-defined selection criteria (e.g., confirming that a specific café painting is a suitable exemplar of an unrepeatable encounter). This validates the consistency of the framework.

4. Application of the Ichi-go Ichi-e Visual Framework

This section demonstrates the practical application of the Ichi-go Ichi-e Visual Analysis Framework using the categorised watercolour artworks as conceptual case exemplars.

4.1 Category 1: Riverbank landscapes

This category, including the painting of the Kamogawa delta (Figure 3) and the bird-eye view of the Kamogawa river (Figure 4), demonstrates that public space functions as a temporal framework in which everyday social interactions are articulated as encounters defined by immediacy and non-repeatability, consistent with the principle of Ichi-go Ichi-e.

Figure 3 The Kamogawa River Triangle (Author, 2021)

Figure 4 Watercolour painting at a coffee shop along the Kamo River (Author, 2021)

Case exemplar analysis: The Kamo Delta and riverbank Café

The analysis of these two artworks shows how visual representation supports the philosophy of Ichi-go Ichi-e.

Table 1 Case exemplar analysis of the riverbank landscape using the Ichi-go Ichi-e framework

Framework	Analysis of visual data (Figure 3 & 4)	Conceptual anylysis
Content analysis	The site is a central community space where people meet for activities like painting. The convenience of the location allowed for unique and extended social time across age groups.	The artwork documents a singular, unrepeatable encounter (ichie), structured by the inspiring location as a critical condition for meaningful experience, consistent with Garcia and Miralles' (2019) framework.
Formal Analysis (focus on technique and color)	Both pieces were painted using a dry-on-dry technique within a two-hour time limit, a method that supports immediacy and restricts revision. The palette mainly uses soft greens and earthy tones, with water and sky rendered using light, flowing washes.	The strict time limit forced the artist to practice mindfulness and commit fully to the moment. The use of subdued colors and simple forms (Wabi-Sabi aesthetic) stops the scene from looking perfect or dramatic, emphasizing the beauty of its natural state. The flowing washes function as a material strategy that constrains control and foregrounds unpredictability.
Semiotic analysis	The composition features the ever-flowing river and the permanent Daimonji Mountain in the background, contrasting with the small, gathered human figures. Small details, like bright clothing spots, stand out. (Figure 3)	The river acts as a simple symbol for impermanence (Mujō). The permanent mountain makes the brief presence of the people seem even more precious, urging the viewer to value the present time. The small bright color accents draw attention to the human interactions, thereby contextualizing the encounter (ichie) within the natural environment.

It is significant that the paintings were produced in just two hours and that the participants were friends without any prior experience, as both factors shaped the process and its outcomes. This time constraint forced everyone to accept the immediate result, confirming

that the watercolour process is a direct, practical exercise in Ichi-go Ichi-e. The artwork is thus a shared physical memory of a unique moment of creation, proving that the medium itself is ideal for documenting the philosophical experience (Thanasarn & Kittiprasan, 2023).

4.2 Category 2: Architectural sites

This category focuses on Kyō-machiya townhouses and related commercial spaces (Figures 5, 6, 7, 8). These sites were chosen as cultural and historical places, demonstrating how the enduring nature of traditional architecture frames (Kyoto Centre for Community Collaboration, 2009), unrepeatable encounters and intergenerational exchange. The architectural sites, unlike the riverbanks, often required a studio-based approach (Figure 5, 6) due to the narrow streets, shifting the focus from spontaneous on-site creation to deliberate visual interpretation of memory.

Figure 5 Dandan coffee shop and art gallery (Author, 2022)

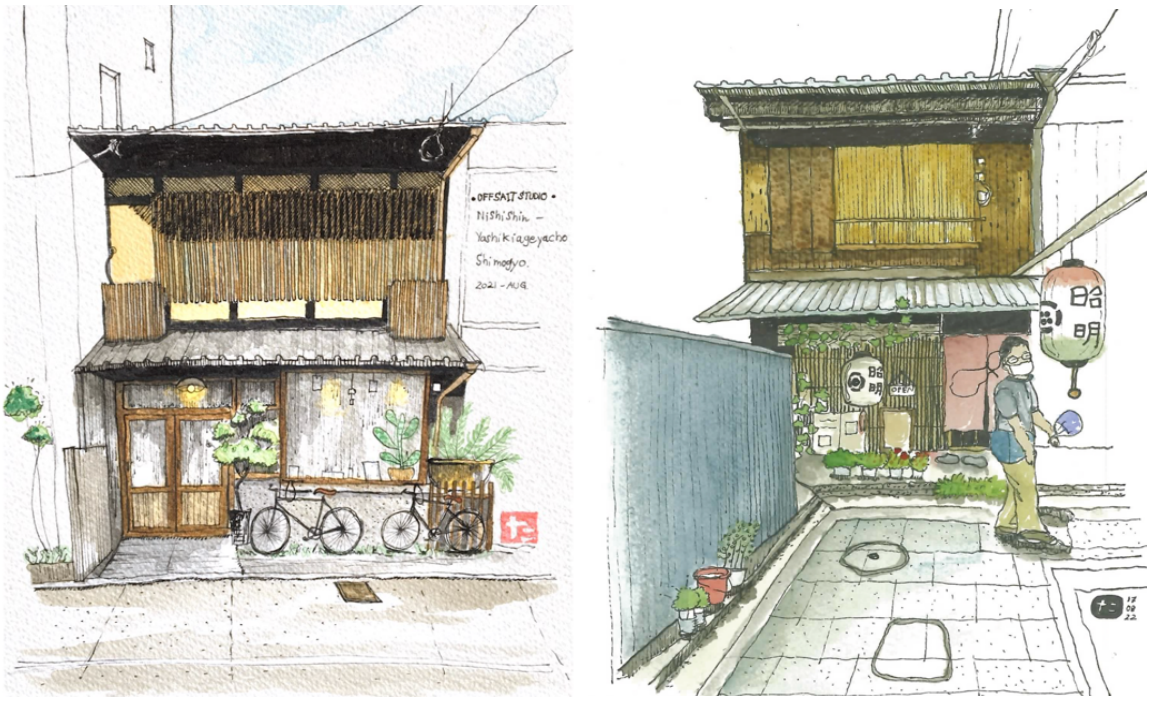

Figure 6 Wooden row house shops in the Nana-cho and Karasuma districts (Author, 2022)

Figure 7 The sushi restaurant located near Karasuma Street (Author, 2022)

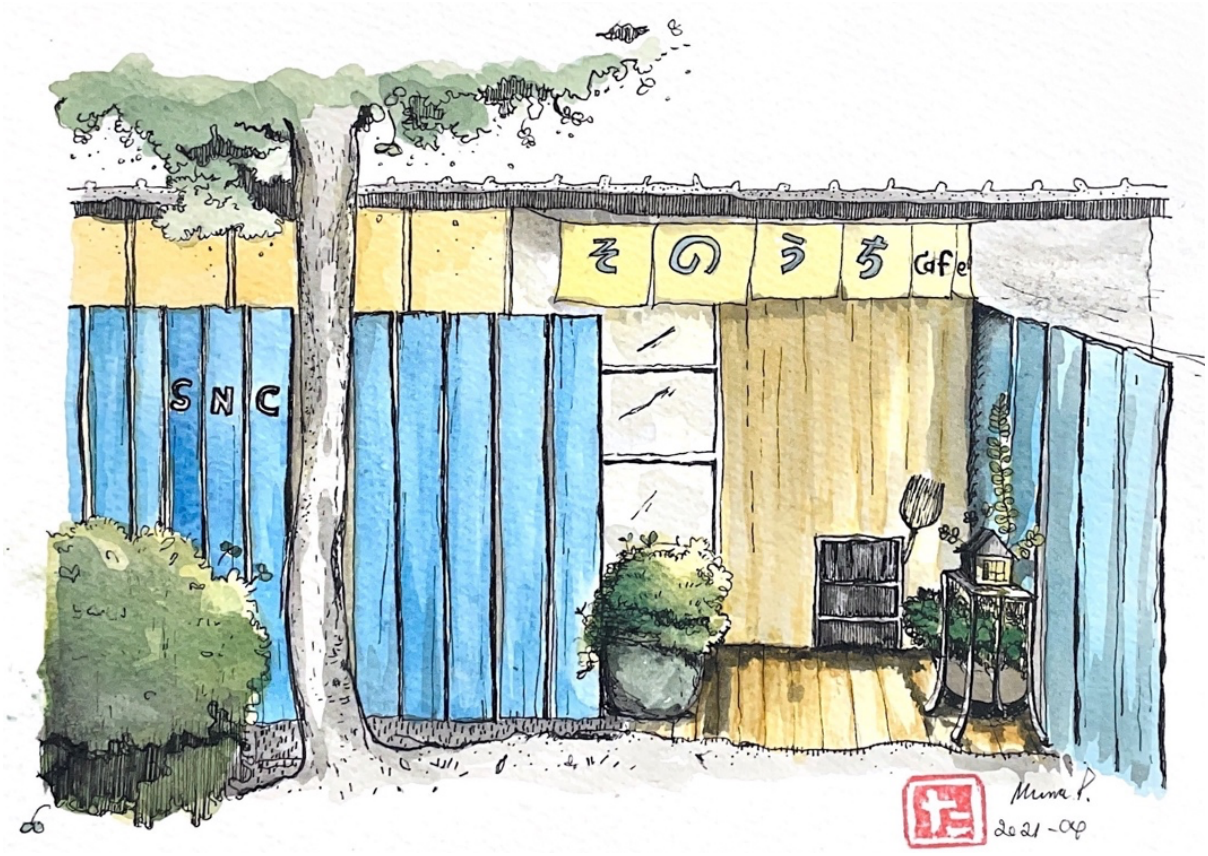

Figure 8 The entrance of café SNC (Author, 2022)

Case exemplar analysis: The Kyō-machiya and the act of gifting art

The analysis frames machiya as spatial constructs mediating cultural continuity and memory.

Table 2 Case exemplar analysis of the Kyō-machiya using the Ichi-go Ichi-e framework

Framework	Analysis of Visual Data (Figures 5, 6, 7, 8)	Conceptual analysis
Content analysis	The artwork of Dandan Coffee Shop (Figure 5) resulted from an initial one-time meeting with the elderly manager. The subsequent gift of the painting (Figures 5, 6) was an intentional effort to initiate and sustain a relationship. This exchange was critical during the pandemic.	The painting functions as a social artifact that transforms a chance meeting into a meaningful *Ichie*. The act of gifting the artwork serves as a powerful means of bridging intergenerational gaps and strengthening community bonds.
Formal analysis	The paintings (Figures 5, 6) exhibit a controlled and deliberate approach,	The controlled technique visually represents the permanence of the

Framework	Analysis of Visual Data (Figures 5, 6, 7, 8)	Conceptual analysis
(focus on details)	focusing on refining details of the wooden facades and *Koshi* (lattice work). The artist uses strong contrasts of light and shadow to define the structure's character (Nakagawa & Isavorapant, 2018).	cultural heritage, the deliberate effort to preserve detail contrasts with the spontaneity of the river views. The light and shadow effects on the wood facades create a visual texture of warmth and welcome.
Semiotic analysis	The Kyō-machiya structures and their wooden *Koshi* are the main symbols. The anecdotes of the elderly woman sharing culture (Figure 5) and the displayed postcard (Figure 8) are central. The artwork of the sushi restaurant (Figure 7), though concrete, shows an ajar door and welcoming curtains.	The machiya is interpreted as a symbol of vulnerability—it is a tradition that is rapidly disappearing (Iba and Hokoi, 2022). The painting is an effort to creating memory and value the architecture in its current state, aligning with the urgency inherent in Ichi-go Ichi-e.

The paintings in this category strongly support the argument that art practice is a social methodology. By focusing on the machiya and using the artworks as gifts, the creative process became a non-verbal language for intergenerational exchange. The narrow streets, which physically prevented on-site painting, necessitate a memory-based approach; the artist relies on field notes and personal impression, making the resulting artwork a true visual interpretation of a past encounter rather than a photographic record. This confirms the Art-Based Research principle that the visual artefact can represent a complex social and cultural memory.

The case of the Kyō-machiya illustrates the dialogue between permanence and transience. The enduring wooden architecture provides an Inspiring location that is steeped in history. However, the interactions within these spaces (the shop owners, the guests, the conversations) are fleeting and unrepeatable. The final watercolour piece captures this relationship, preserving the essence of the encounter that happened in a structure fighting to survive modernisation.

4.3 Category 3: Natural settings

This final category, featuring Kiyomizu-Dera (Figure 9) and Umekoji Park (Figure 10), serves as the clearest demonstration of Ichi-go Ichi-e's foundation in Zen principles. These sites were selected to meet the criteria of transience and natural aesthetic, capturing the powerful yet fleeting shift of seasons.

Figure 9 Autumn foliage at Kiyomizu-Dera Temple (Author, 2021)

Figure 10 Autumn leaves and cherry blossoms in Umekoji Park (Author, 2021)

Case exemplar analysis: seasonal beauty and the act of mindfulness

The analysis interprets these natural scenes as visual commitments to the philosophical idea of impermanence and the need to value the present moment.

Table 3 Case exemplar analysis of natural settings using the Ichi-go Ichi-e framework.

Framework	Analysis of visual data (Figures 9, 10)	Conceptual analysis
Content analysis	The paintings capture the vibrant of autumn foliage (Figure 9) and the fleeting pinks of spring blossoms (Figure 10). The Umekoji Park case explicitly documents the seasonal shift from autumn to spring.	The artworks serve as a visual record of *Kachō-fūgetsu* (beauty of nature across seasons), emphasizing the aesthetic value of the Inspiring location. They record the beauty of the environment, fulfilling the criteria for keeping the unrepeatable moment before it decays.
Formal analysis (focus on color saturation and technique)	The works utilize saturated reds, oranges, and yellows for the foliage (Figure 9) or delicate pale pinks (Figure 10). The wet-on-dry technique enables controlled articulation of detail and spatial structure.	The controlled technique (wet-on-dry) is a deliberate act of mindfulness, requiring the artist to focus intently to capture the detail of the fleeting perfection. The transparency of the watercolor ensures that, despite the detail, the colors remain ethereal, confirming that this beauty is fundamentally transient.
Semiotic analysis	The scenes feature natural elements (maple trees, stream, blossoms) in states of seasonal transformation. The small human figures (Figure 9) are often dwarfed by the environment.	The seasonal transformation is the core symbol for *Mujō* (Impermanence). The human figures serve as observers, emphasizing that the individual experience (*Ichigo*) is small and momentary compared to the cycle of nature. The final artwork functions as a memorial object, preserving the memory and the Zen requirement of being fully present in the vast, sublime natural setting.

The natural settings category is key to proving the philosophical depth of the Ichi-go Ichi-e visual analysis framework. The act of painting the seasonal shift demonstrates that Art-Based Research can be used to document a philosophical concept. The decision to revisit Umekoji Park to paint the spring blossoms after the autumn leaves (Figure 10) is not just

a documentation of nature, but a deliberate intellectual act by the artist to visually confirm the principle of impermanence. In the natural landscape paintings, impermanence is articulated through material behavior. The translucency and layering of watercolor produce visual indeterminacy, aligning the medium with Ichi-go Ichi-e by emphasizing temporality and limiting fixity.

5. Conclusion

This research advances the methodological foundations of Art-Based Research by demonstrating how Japanese aesthetic philosophy can be meaningfully integrated into visual inquiry. By grounding the study in the principles of Ichi-go Ichi-e, it shows that philosophical concepts often regarded as abstract can be translated into a clear and applicable research strategy. The use of watercolour is validated not merely as an artistic choice but as a methodological one: its fluidity, unpredictability, and resistance to replication operate as active instruments for engaging with ideas of impermanence, presence, and the singularity of experience.

A key outcome of this study is the development of the Ichi-go Ichi-e Visual Analysis Framework. This framework transforms the philosophical foundations of the study into a systematic, multi-layered model for analysing visual works through formal, semiotic, and contextual dimensions. The framework provides researchers with a structured tool that can be applied beyond the Kyoto case, supporting inquiries in urban studies, cultural landscape, environmental aesthetics, and other fields where time, memory, and transience intersect with visual practice.

Overall, this study offers a methodological contribution that extends the possibilities of Art-Based Research. It demonstrates that artistic practice, when rigorously framed, can serve as an effective method, one capable of engaging with the lived and fleeting qualities of urban experience.

6. Future Research

To validate the framework empirically, future research could focus on empirical validation by conducting collaborative inquiry with local residents. Additionally, comparative studies applying the framework to other visual art forms would further establish the generalizability of the proposed tool.

References

Bryant, L. H. (2013). *Zen and the art of watercolour painting: A book of watercolour lessons*. CreateSpace Independent Publishing Platform.

Isavorapant, C. (2000). *Thammachat thi wang lae sathanthi: Ruam bot khwam waduai sathapattayakam yipun* [Nature, emptiness, and place: Collected articles on Japanese architecture]. Corporation 4D.

Isavorapant, C. (2021). *A Study on the conception of nature in the relationship between painting, garden and Shoin architecture.* Chiang Mai University Digital Collections.

Eiweida, A. A., & Arai, Y. (2018). *Cultural heritage, sustainable tourism and urban regeneration: Capturing lessons and experience from Japan with a focus on Kyoto.* https://documents1.worldbank.org/curated/en/938741531140109250/pdf/128058-WP-Kyoto-CHSTUR-postTDD-final-PUBLIC.pdf

García, H., & Miralles, F. (2019). *The book of Ichigo Ichie: The art of making the most of every moment, the Japanese way.* Penguin Life.

Iba, C., & Hokoi, S. (2022). *Traditional town houses in Kyoto*. Japan: Present and future. *Energies2022*, *15*(1913), 3-5.

Kress, G., & Van Leeuwen, T. (2006). *Reading images: The grammar of visual design* (2nd ed.). Routledge.

Kyoto City Government. (2024). *Chapter 1: Understanding the landscape of Kyoto in the landscape of Kyoto.* In The landscape of Kyoto [Booklet]. https://www.city.kyoto.lg.jp/tokei/cmsfiles/contents/0000281/281300/1shou.pdf

Kyoto Centre for Community Collaboration. (2009). *Machiya revival in Kyoto*. Mitsumura Suiko Shoin.

Leavy, P. (Ed.). (2025). *Handbook of arts-based research* (2nd ed.). The Guilford Press.

Lefebvre, H. (1991). *The production of space* (D. Nicholson-Smith, Trans.). Blackwell.

Li, X. (2024). Analysis of the aesthetics of Japanese tea ceremony. *Critical Humanistic Social Theory, 1*(2), 6–12. https://doi.org/10.62177/chst.v1i2.54

McNiff, S. (2018). *Art-based research* (2nd ed.). Taylor & Francis.

Nakagawa, T. (2018). *Reun Yipun phuenthi, kamsongjam lae thoikam [Japanese Houses: In space, memory, and language]* (Chaiyosh Isavorapant, Trans.). Thaweewat Press.

Parkes, G. (2018). Japanese aesthetics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy* (Winter 2018 ed.). Metaphysics Research Lab, Stanford University.

Rolling, J. (2010). A Paradigm analysis of arts-based research and implications for education. *Studies in Art Education, 51*(2), 102-114. https://doi.org/10.1080/00393541.2010.11518795.

Thanasarn, N., & Kittiprasan, K. (2023). Visual impacts and the preferences of physical characteristics of tourism development for natural landscape: A case study of Sri Lanna national park, Chiang Mai province. *Journal of Landscape Architecture and Planning, 5*(1), 25–41. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/LAJ/article/view/268653

Zeng, X. (2021). The natural perception and emotion expression of watercolour landscape sketch. *Art and Performance Letters, 2*(1), 80-83. https://www.clausiuspress.com/assets/default/article/2021/12/03/article_1638587494.pdf.

Book Review

Exploring Japanese Thought

Benjamin Ivry

The Thammasat University Library

Corresponding Author:

Benjamin Ivry

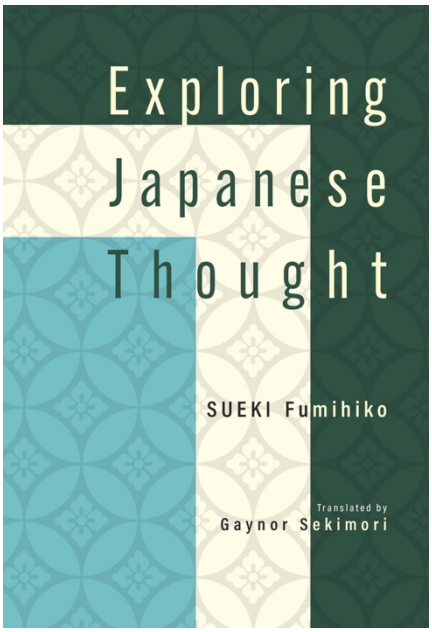
The Thammasat University Library

2 Prachan Road, Phra Barom Maha Ratchawang, Phra Nakhon, Bangkok 10200, Thailand

E-mail: ibenjamin@tu.ac.th

Received: 4 April 2025 **Revised:** 19 May 2025 **Accepted:** 19 May 2025

Book Review

Exploring Japanese Thought
by Sueki Fumihiko
Translated by Gaynor Sekimori
Japan Publishing Industry Foundation for Culture (JPIC) International, 2025
250 pages

Open Access book for free download:
https://www.jpicinternational.com/books/philosophyandreligion/da2376dfc8fefd8bf43bd1dc57f4211a4356d351.html

Abstract

This publication by Sueki Fumihiko, professor emeritus at the University of Tokyo, the Graduate University for Advanced Studies, and the International Research Center for Japanese Studies in Kyoto, is a thematic annotated historical anthology of influential thinking in Japan. It discusses writers over more than a millennium of Japanese history and culture, including Hirata Atsutane, Yanagita Kunio, Tanabe Hajime, Musō Soseki, Tominaga Nakamoto, and Suzuki Daisetsu, among many others. The author observes that the impact of Buddhism in Japan was more lasting than some historians have assumed.

Professor Emeritus Sueki has adeptly assembled a wide range of brief excerpts of noteworthy texts, adding his own personal comments to each. Seven chapters focus on such themes as People and Nature; Questions from the Dead; From Introspective Life to Secular Engagement; Views on the Physical Body; Redefining Buddhism; What Is “Japan”?; and Society and the State.

The further addition of brief biographical data and a short list of suggested further reading for each writer included is especially useful for international students. This analysis points to some debatable choices by the author, including omitting women thinkers despite their presence elsewhere in the literature.

And the Japanese Constitution, mainly written by American civilian officials after the Second World War, is included as a Japanese text, which is another arguable point. A minor, potentially confusing detail for Western readers is that the traditional East Asian age reckoning is used in this book to calculate the ages at time of death of the writers cited, which differs from the method of determining ages in the West.

Nevertheless, the range and variety of material that is included makes **Exploring Japanese Thought** relevant for anyone interested in the history of Japanese philosophy, Buddhism, and related subjects.

Keywords: Japanese philosophy, Buddhism, Japanese literature

Several annotated historical anthologies of Japanese philosophy are available in English for the benefit of international researchers (Heisig et al., 2011; Krummel, 2019; Theodore de Bary et al., 1964). The sheer length of some of these sourcebooks may be daunting for students. For this reason, a succinct new Open Access study by Sueki Fumihiko, professor emeritus of the University of Tokyo, the Graduate University for Advanced Studies, and the International Research Center for Japanese Studies in Kyoto, is especially useful.

Emeritus Professor Sueki has researched the intellectual history of Buddhism in Japan from ancient to modern times. The present concise book first appeared in Japanese in The Japanese edition of this book was originally published in 2016, followed by a revised version in 2020. The English translation, which reads fluently, was prepared by Dr. Gaynor Sekimori, an experienced Australian-born author and translator of several books related to Japanese spirituality, and Festina Lente,[1] a Japan-based organization that translates nonfiction books from Japanese to English in the humanities, social science and the arts.

Exploring Japanese Thought is organized thematically rather than chronologically. So after an author's preface to the English language edition and an Introduction, seven chapters focus on such themes as People and Nature; Questions from the Dead; From Introspective Life to Secular Engagement; Views on the Physical Body; Redefining Buddhism; What Is "Japan"?; and Society and the State.

These are followed by a Timeline and Book Guide to further reading. The presentation is adept and professional, with a few minor flaws that will be discussed below. The author's

[1] See https://festinalente.org/.

assertion that the impact of Buddhism in Japan was more lasting than some historians have assumed determines the inclusion of many of the texts discussed here.

But one major ambiguity in terms of content is that original texts are cited in extremely brief snippets, usually a mere handful of sentences. Each is followed by a considerably longer musing essay by the author, with a list of suggested further reading in English and brief biographies of every historical thinker.

These added features will be especially helpful for international students. The book concludes that despite historical difficulties in establishing an independent culture, relative isolation for centuries permitted Japan to create philosophical systems appropriate for itself with a uniquely Japanese optic.

Likewise, Emeritus Professor Sueki's original study seems more inward-looking than aspiring to captivate foreign readers. For example, the Introduction notes that new interest in Japanese traditional culture was recently awakened by a series of events that mainly caused an echo in Japan, such as the inscription of washoku (Japan's traditional dietary culture) on UNESCO's Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity in 2013, a "growing eagerness to wear a kimono on special occasions, and the 400th anniversary of the Rinpa school of painting in 2015" (Sueki, 2025, p. 12).

He also cites references to national tradition by Abe Shinz**ō**, who served as prime minister from 2006 to 2007 and again from 2012 to 2020. So the book appears to be mainly directed at Japanese readers, which may explain its inordinate brevity on some subjects that may create confusion among foreign readers.

For instance, Emeritus Professor Sueki asserts regretfully that the "history of Japanese thought" features an "almost complete absence of women." With the exception of some Buddhist nuns from early eras, he concludes that "there are almost no women who can be regarded as thinkers and none in a position to be leaders of their time" (Sueki, 2025, pp. 217-218).

This conclusion rather depends on an individual definition of a philosopher or thinker. Many researchers have identified influential Japanese women thinkers of the past (Heisig et al., 2011, pp. 1115-1166).

One of the earliest of these is Murasaki Shikibu, a novelist, poet and lady-in-waiting at the Imperial court in the Heian period best remembered as the author of The Tale of Genji.

Curiously, **Exploring Japanese Thought** includes an excerpt (186) from an essay about Murasaki Shikibu by a male author, Motoori Norinaga, a scholar active during the Edo period, but no presentation of any original text by the Genji author herself.

But McMullen (2019) and Wawrytko (2022) among other studies note that Genji contains reflections on the nature of political power and its relationship with mythology, the concept of time and space and the influence of China, and the construction of moral personhood, among other consequential subjects for reflection.

Additionally, **Exploring Japanese Thought** does not even mention the influential journalist, political activist, anarchist, and pioneering feminist Hiratsuka Raich**ō** (1886–1971). (Heisig, 2011, pp. 1148–1158).

Heisig's book is an expansive text, but even comparatively short reference works have found room to discuss the innovative thoughts of Hiratsuka Raich**ō**. Hunter (1984) is one example.

Nor is there any reference in Exploring Japanese Thought to Yosano Akiko (1878–1942), a poet, pioneering feminist, pacifist, and social reformer active in the Meiji, Taish**ō**, and early Sh**ō**wa eras.

And the book does not mention Yamakawa Kikue (1890–1980), an essayist, activist, and feminist socialist.

However, to his credit, Emeritus Professor Sueki does include a brief chapter (pp. 217-221) on Nakayama Miki, a nineteenth-century Japanese woman farmer and religious leader, especially of the new religion Tenrikyo.

And overall, the book is noteworthy for the wide range of authors from different eras who are featured, including Hirata Atsutane, Yanagita Kunio, Tanabe Hajime, Mus**ō** Soseki, Tominaga Nakamoto, and Suzuki Daisetsu, among many others.

Inclusion in, or exclusion from, **Exploring Japanese Thought** is to some degree a matter of personal authorial preference, so the book is perhaps best viewed as an individualistic overview of its subject matter rather than a strict or traditional history.

In another perhaps unusual choice, the final example of Japanese thought discussed at the end of the book is the postwar Japanese Constitution, which the author diagnoses as marking a break with previous Japanese tradition (Sueki, 2025, pp. 237-241). This is unsurprising, since as students of modern Japanese history know, the Japanese constitution

was written mainly by American civilian officials during the occupation of Japan after World War II, a fact unmentioned by Emeritus Professor Sueki.

Given the context of its ratification, it is debatable whether the modern Japanese constitution even strictly qualifies as an original expression of Japanese thought, despite its indubitable impact on the Japanese people in the postwar era. Supervised by U.S. General Douglas MacArthur as Supreme Commander for the Allied Powers, the so-called MacArthur Constitution was reviewed and modified by a committee of Japanese scholars appointed by prime minister Kijūrō Shidehara.

Another consistent concern, albeit a relatively minor one, possibly related to looking inward rather than outward, is how the ages at time of death of writers are presented in a way that may mislead or confuse Western readers. To cite one instance among many that occur systematically throughout the book, we are informed of the birth and death years of the Japanese Shin Buddhist reformer and priest Kiyozawa Manshi (1863–1903) with the claim added: "he died at Saihōji when he was forty-one" (Sueki, 2025, p. 230). Yet reliable English language sources specify that Kiyozawa was born on 10 August 1863 and died on 6 June 1903, at age 39.

Although not discussed by the author, it is well established that traditional East Asian age reckoning covers the number of calendar years in which a person has been alive; it starts at one at birth and increases at each New Year. Ages calculated this way are always one or two years greater than ages that start with zero at birth and increase at each birthday, as in the West. Nevertheless, for an English translation intended to be read in Western nations, it might have been more helpful to adopt Western age calculation methods for all the writers cited.

This is especially so considering that the traditional Japanese system of age reckoning (kazoedoshi or counted years), which added to one's age on New Year's Day, was made obsolete by law in 1902 when Japan officially adopted the modern age system, known in Japanese as man nenrei.

Due to popular persistence of use of the traditional system, in 1950 another law was promulgated in Japan to encourage people to use the modern age system. Today the traditional system is used mainly by older Japanese citizens and in rural areas as well as in traditional ceremonies, divinations, and obituaries.

Despite this caveat, and the more serious aforementioned issue of neglecting women thinkers, **Exploring Japanese Thought** is an intriguing addition to the bibliography which should appeal to many readers at diverse academic levels. Transcending any possible ambiguities, this is a skillfully produced introduction to an enriching culture, and should inspire students interested in the history of Japanese philosophy, Buddhism, and related subjects to investigate more of the original texts than the excerpts made available here.

References

Heisig, J. W., Kasulis, T. P., & Maraldo, J. C. (Eds.). (2011). Japanese philosophy: A sourcebook. University of Hawai'i Press. http://www.jstor.org/stable/j.ctt6wqg76

Hunter, J. (1984). *Concise dictionary of modern Japanese history.* University of California Press and Kodansha.

Krummel, J. W. M. (Ed.). (2019). *Contemporary Japanese philosophy: A reader*. Rowman & Littlefield.

McMullen, J. (2019). *Murasaki Shikibu's The tale of genji: Philosophical perspectives.* Oxford University Press.

Sueki, F. (2025). *Exploring Japanese thought.* Japan Publishing Industry Foundation for Culture.

Theodore de Bary, W., Keene, D., Tanabe, G., & Varley, P. (Eds.). (1964) Sources of Japanese traditions (2nd ed.). Columbia University Press.

Wawrytko, S. A. (2022). Murasaki's Epistemological Awakening: Buddhist Philosophical Roots of The Tale of Genji. *Journal of Chinese Philosophy, 49*(1), 36–49.

Yamakawa, K. (1992). *Women of the Mito domain: Recollections of samurai family life.* University of Tokyo Press.

Thammasat Journal of Japanese Studies

Vol. 43 No. 1

January - June 2026

ISSN (Online) 2821-9627

Research Articles

Exploring the Influence of Native-Speakerism on Out-of-Class L2 Anxiety: A Comparative Analysis of PLCS and TLCS among Japanese Learners in ASEAN countries 1

Masashi Umemoto, Wutichai Wutiwatcharanard and Vo Phuong Linh Le

A Study of Japanese Collocation Usage by the 12th Grade Japanese Language Program Students 17

Nannapat Nontanok and Suneerat Neancharoensuk

The Study of Refusal Strategies of Japanese Speaking Thai Tour Guide and the Related Factors 43

Kamalas Keeratinanwatthana

The Study of Strategies for Translating Titles of Japanese Novels into Thai 70

Kamolchat Chatkitipornchai and Somkiat Chawengkijwanich

Working Conditions and Adaptation of Thai Workers in Japan 90

Phatchaya Suphacha

Academic Article

Watercolor creations of Kyoto's urban landscapes and its relationship with the philosophy of Ichi-go Ichi-e 103

Pilaiporn Nunma

Book review

Exploring Japanese Thought 124

Benjamin Ivry

IEAS Thammasat University since 1984